

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

SURİYELİLERLE UYUM İÇİNDE
YAŞAMIN ÇERÇEVESİ

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN

SB
2019

desteğiyle

SURİYELİLER BAROMETRESİ

2019

SURİYELİLERLE UYUM İÇİNDE
YAŞAMIN ÇERÇEVESİ

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN

Temmuz - 2020

ORION
KİTABEVİ

M. MURAT ERDOĞAN
SURİYELİLER BAROMETRESİ-2019:
SURİYELİLERLE UYUM İÇİNDE YAŞAMIN ÇERÇEVESİ

ORİON KİTABEVİ

ISBN: 978-605-9524-82-7

© Orion Kitabevi, Temmuz-2020

Kapak & Kitap Tasarım: Ayla SEZGÜN

Arka Kapak Tasarım: Yavuz UZUNAL

Kapak Fotoğrafı: Emrah GÜREL

Baskı:

Atalay Konfeksiyon Matbaacılık ve Reklam İnş Tur. Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti/Sertifika No:47911

Zübeyda Hanım Mah.Süzgün Cad.No:7 Altındağ /Ankara,

Tel: 0312.3844182

Orion Kitabevi

Selanik Cad. No:72 06640 Kızılay / ANKARA

Tel: 0 312 417 78 35

orionkitabevi@gmail.com

www.orionkitabevi.com.tr orion@orionkitabevi.com.tr

Suriyeliler Barometresi-2019 kitap ve yönetici özetleri
Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak online erişime açıktır:
www.tagu.tau.edu.tr / www.unhcr.org/tr / www.mmuraterdogan.com

---

*Bu çalışma **UNHCR** Türkiye desteği ile gerçekleştirilmiştir.
Çalışma, yazarın kişisel görüşlerini yansıtmaktadır ve söz konusu görüşler UNHCR'yi
bağlayıcı nitelikte değildir. UNHCR bu belgede yer alan bilgilerin herhangi bir şekilde
kullanımından sorumlu tutulamaz.*

Rüya'ma...

İçindekiler

İçindekiler	V
Tablo Listesi	VIII
Grafik Listesi	XIII
Kısaltmalar	XIV
Türkiye'deki Suriyeliler ve Uluslararası Koruma Alanında Yakın Dönem Kronolojisi.....	XV
GİRİŞ	1
1. Mülteci Hukuku ve Türkiye'de Uluslararası Korumaya İlişkin Hukuki Çerçeve	4
a. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)	5
b. Geçici Koruma Yönetmeliği	7
c. Türkiye'deki Suriyelilerin Statüsü	8
d. Türkiye'deki Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri	8
2. Toplumsal Kabul ve Uyum	12
I. TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLER	23
1. Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Sayısal Veriler	24
a. Genel Görünüm	24
b. Kayıtlama Süreci ve Sayıların Güvenirliği	25
c. Türkiye'deki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	26
d. Kent Mültecileri	29
e. Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	30
2. Türkiye'deki Suriyeliler ve Eğitim	33
a. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu	33
b. Türkiye'deki Okul Çağındaki (5-17 Yaş) Suriyeli Çocuk ve Gençler	35
c. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Suriyeli Çocukların Eğitimi Konusundaki Düzenlemeleri	36
d. Türk Yüksek Öğretim Sistemi İçinde Suriyeliler	38
e. Türkçe Dil Öğrenimi ve Meslek Kursları	39
3. Türkiye'deki Suriyeliler ve Yaşam Kaynakları	40
a. Çalışma Hakkının Düzenlenmesi	40
b. Sosyal Uyum Yardımı Programı (SUY/ESSN)	41
c. Kayıtdışı Ekonomi ve Suriyeliler	42
d. Girişimcilik	44
II. SURİYELİLER BAROMETRESİ-2019 GEREKÇESİ VE ARAŞTIRMA KÜNYESİ	46
III-SB-2019: TÜRK TOPLUMU (T.C. Vatandaşları)	50
III-A. SB-2019: TÜRK TOPLUMU ARAŞTIRMA (T.C. VATANDAŞLARI) KÜNYESİ VE PROFİLİ	50
1. Araştırma Altyapısı ve Profili	50
III-B. SB-2019- TÜRK TOPLUMU ARAŞTIRMA BULGULARI	54
1. Türk Toplumunu ve Suriyelilerle Mekânsal Yakınlık/ Farkındalık	54
2. Türk Toplumunu Suriyelileri Nasıl Tanımlıyor?.....	54
3. Türk Toplumunun Suriyelilere Uygun Gördüğü Tanımlamalar / Etiketler.....	57

4. Kültürel Benzerlik Algısı	61
5. Suriyelilerle İlişki / İletişim	64
6. Suriyelilere Destek	68
7. Sosyal Mesafe	71
8. Yaşam Kaynakları: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar	77
9. Topluma Dıştan Bakış	79
10. Kaygılar: Güvenlik-Huzur ve Toplumsal Kabul	81
11. Suriyelilerden "kişisel zarar" görme ve "duyumlar"	85
12. Çalışma Hakları ve İşini Kaybetme Kaygısı	90
13. İşyeri Açma / Girişimcilik	92
14. Ortak Toplumsal Gelecek Tasavvurunun Sınırı: "Suriyeliler Döner mi?"	94
15. "Suriyeliler Nerede Yaşamalı? "Birlikte Yaşamaya Hazır mıyız?"	97
16. Ortak Toplumsal Yaşama Bakış	101
17. Uyum: Suriyelilerin Türk Toplumuna Uyumunu	104
18. Suriyeliler Türk Toplumunu Hangi Yönde Etkiliyor	109
19. Suriyeliler Ne Kadar Önemli Bir Sorun?	114
20. Siyasal Haklar ve Vatandaşlık	116
21. Suriyeli Çocukların Eğitim İmkânlarına Bakış	121
IV- SB-2019: SURİYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE BULGULARI	126
IV- A. SB-2019: SURİYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE PROFİLİ	126
1. Araştırma Altyapısı ve Profili	126
2. Araştırmaya Katılan Suriyelilerin Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri	127
IV- B. SB-2019: SURİYELİLER ARAŞTIRMA BULGULARI	134
1. Suriye'deki Yaşam Kalitesi	134
2. Suriyeli Ailelerin Bütünlüğü ve Parçalanmışlığı	134
3. Suriyeliler Yaşamlarını Türkiye'de Nasıl İdame Ettiriyor?	135
4. Suriyelilerin Çalışma Durumları ve Geçim Kaynakları	136
5. Barınma	140
6. Suriyelilerin Sorun Alanları	141
7. Suriyelilerle Türklerin Kültürel Benzerliği	145
8. Suriyelilerin Türklerle Sosyal Mesafesi	149
9. Suriyelilerin Sosyal İlişki Düzeyleri	155
10. Suriyelilerin Türk Toplumuna Yönelik Duyguları	156
11. Suriyelilerin Türkiye'deki Yaşam ile Türk ve Kendi Toplumuna Yönelik Algıları	157
a. Suriyelilerin Gelecek Perspektifi	158
b. Türk Toplumunu İle İlişki/Hissiyat	159
c. Çalışma Hayatı	161
d. Mutluluk Algısı	162
12. Uyum	164
13. Türk Devletinin Suriyelilere Verdiği Destekler	170
14. Suriyelilere Göre Türkiye'deki Suriyelilere Kim Ne Kadar Destek Veriyor	173
15. Suriyelilerin Türkiye'de Tercih Edecekleri Statü	175
16. Suriye'ye Dönmek?	176
a. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Olarak Suriye'ye Dönmek Konusundaki Görüşleri	176
b. 12 Ay İçinde Geri Dönme Planı Var mı?	177
c. Geri Dönmeme Gerekçeleri	178

d. Hangi Koşullarda Geri Dönülür?	180
e. Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek	184
17. Suriyeliler İçin Türkiye'de Gelecek Beklentisi	186
18. Türk toplumunun kaygıları	189
19. Türk Toplumunun Suriyelilere Davranışları	191
20. Genel OGG Bulguları: Suriyelilerin Türkiye'deki Deneyimleri	193
V. SURIYELİLER BAROMETRESİ 2019 (SB-2019) TEMEL BULGULARI	200
VI. POLİTİKA ÖNERİLERİ	210
KAYNAKÇA	217
EKLER	227
EK-1: SB 2019 OGG'ler Soru Formları	227
A. T.C. Vatandaş Odak Grup Görüşmeleri Çerçeve Soruları	227
B. Suriyeliler Odak Grup Görüşmeleri Çerçeve Soruları	228
EK-2: MAXQDA KOD SİSTEMİ: Analizde Kullanılan Kodlar ve Alt Kodlar	231
DİZİN	235
M.Murat Erdoğan	238

Tablo Listesi

Tablo 1.	Türkiye'deki Suriyeliler ve Uluslararası Koruma Alanında Yakın Dönem Kronolojisi	XX
Tablo 2.	Suriyelilerin Eğitim Durumu	34
Tablo 3.	SB-2019 Odak Grup Görüşmeleri (20 OGG, 78+47=125 OGG Katılımcısı)	48
Tablo 4.	SB-2019 Türk Toplumunu İl Bazlı Örneklem	51
Tablo 5.	Örneklemin Coğrafi Dağılımı ve Oransal Büyüklükleri	51
Tablo 6.	SB-2019 Araştırmasında Çalışma Yapılan Sınır/Bölge İlleri ve Diğer İller	52
Tablo 7.	Araştırmaya Katılan Türk Toplumunun Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri	52
Tablo 8.	12 OGG, 78 OGG Katılımcısı	53
Tablo 9.	Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?	54
Tablo 10.	Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt)	55
Tablo 11.	Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %)	56
Tablo 12.	Analiz Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler / Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?.....	57
Tablo 13.	Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (%)	58
Tablo 14.	Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (Puan)	58
Tablo 15.	Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur?-Demografi (Puan)	59
Tablo 16.	Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (SB-2017/SB-2019)	61
Tablo 17.	Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (%)	62
Tablo 18.	Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)	63
Tablo 19.	Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz? (%)	65
Tablo 20.	Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz? (%) - Demografi	66
Tablo 20.	Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz? (%) - Demografi (devam)	67
Tablo 21.	Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?	69
Tablo 22.	Ne tür bir yardım olduğunu söyler misiniz? (%)	69
Tablo 23.	Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı? (%)	70
Tablo 24.	Suriyeliler ilgili duygularınızı yansıtması açısından aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.(%).....	72
Tablo 25.	Sosyal Mesafe Grupları	72
Tablo 26.	Sosyal Mesafe Grupları	73
Tablo 27.	Sosyal Mesafe Grupları (%)	74
Tablo 28.	Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt)	77

Tablo 29.	Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt %)	78
Tablo 30.	Toptulumuz ülkemizdeki Suriyelilere karşı nasıl davranıyor?	79
Tablo 31.	Toptulumuzun Suriyelilere nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi yansıtıyor? (%).....	80
Tablo 32.	Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz? (%).....	82
Tablo 33.	Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz? (Puan).....	83
Tablo 34.	Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz? (Puan).....	84
Tablo 35.	Son 5 yıl içinde Suriyelilerden zarar gördünüz mü? (%)	85
Tablo 36.	Son 5 yıl içinde Suriyelilerden zarar gördünüz mü? (%)	86
Tablo 36.	Son 5 yıl içinde Suriyelilerden zarar gördünüz mü? (%) (devam)	87
Tablo 37.	Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt)	88
Tablo 38.	Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt)	89
Tablo 39.	Suriyelilerin Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?.....	90
Tablo 40.	Suriyelilerin Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?.....	91
Tablo 41.	Suriyelilerin işyeri açmalarına izin verilmeli mi?	92
Tablo 42.	Suriyelilerin Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?.....	93
Tablo 43.	Suriyeliler Döner mi?	95
Tablo 44.	Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri gideceklerine inanıyor musunuz? (%)	96
Tablo 45.	Türkiye'de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı?	98
Tablo 46.	Türkiye'de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı? (%).....	99
Tablo 47.	Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)	101
Tablo 48.	Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)	102
Tablo 49.	Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)	103
Tablo 50.	Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?	105
Tablo 51.	Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı? (%)	106
Tablo 52.	Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi yansıtıyor?	109
Tablo 53.	Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi yansıtıyor? (%)	110
Tablo 54.	Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?	115
Tablo 55.	Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?	115
Tablo 56.	Suriyelilerin siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?	116
Tablo 57.	Suriyelilerin siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)	117
Tablo 58.	Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?	118

Tablo 59.	Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%).....	119
Tablo 60.	Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?.....	122
Tablo 61.	Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)	123
Tablo 62.	SB-2019 Suriyeliler İl Bazlı Örnekler	126
Tablo 63.	SB-2019 Araştırmasında Suriyeliler Profili (15 il - 1.418 hane 6.527 kişi)	127
Tablo 64.	SB-2019 Cinsiyet Profili	128
Tablo 65.	SB-2019 Yaş Profili	129
Tablo 66.	SB-2019 Medeni Durum Profili	129
Tablo 67.	SB-2019 Eğitim Profili	129
Tablo 68.	Hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz? (%)	130
Tablo 69.	Türkçe Bilenlerin Demografisi Hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz? (Türkçe %)	131
Tablo 70.	OGG Listesi	132
Tablo 71.	Suriye’de yaşarken aşağıdakilere ailenizin sahip olup olmadığını lütfen belirtiniz. (%)	134
Tablo 72.	Yakın/çekirdek ailenizden Suriye’de yaşayan var mı?.....	134
Tablo 73.	Suriye’de yaşayan aile üyeleri kimler? (Çoklu yanıt; Yakın/çekirdek ailesinden Suriye’de yaşayan olduğunu söyleyen 634 kişiye ait sonuçlardır.)	135
Tablo 74.	Ailenizin geçimini sağlayabilmek için son 12 ayda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?	135
Tablo 75.	En çok kimden ya da nereden yardım aldınız? (Çoklu yanıt; Aile geçimini sağlayabilmek için son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldığını söyleyen 515 kişiye ait sonuçlardır.)	136
Tablo 76.	Yardım Alma/Çalışma ilişkisi	136
Tablo 77.	SB-2019 Suriyeliler Çalışma Durumu Profili	137
Tablo 78.	Hanedeki 12-17 yaş arasında çalışanların dağılımı	138
Tablo 79.	Çalışanların Çalışma Şekli	138
Tablo 80.	Dil Bilgisi ve Çalışma Durumu Hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz? (Türkçe %)	140
Tablo 81.	Ailenin yaşadığı yer	141
Tablo 82.	SB-2017/SB-2019: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)	141
Tablo 83.	Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye’de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)	142
Tablo 84.	Ayrımcılıkta sorun yaşayanlar içerisinde “Türk ile arkadaş olabilirim” dağılımı	142
Tablo 85.	Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?	146
Tablo 86.	Demografi - Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?	147
Tablo 87.	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilgili duygularınızı yansıtması açısından aşağıdaki ifadelere	

	ne kadar katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)	150
Tablo 88.	Sosyal Mesafe Grupları (Suriyeliler)	150
Tablo 89.	Sosyal Mesafe Grupları (Demografi) (%)	151
Tablo 90.	Sosyal Mesafe Grupları (Türkçe Bilenler)	152
Tablo 91.	Sosyal Mesafe Grupları (Türkçe Bilenler) (Demografi)	152
Tablo 92.	Karşılaştırma: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile / Suriyeliler ile ilgili duygularınızı yansıtmaya açısından aşağıdaki ifadelerle ne kadar katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)	153
Tablo 93.	Karşılaştırmalı Sosyal Mesafe Ölçekleri	154
Tablo 94.	Bir T.C. Vatandaşı ile Çeşitli Sosyal İlişki Türlerine Yaklaşım	154
Tablo 95.	Bugüne kadar herhangi bir Türk vatandaşı ile aşağıdaki sosyal ilişkileriniz hiç oldu mu? (%)	155
Tablo 96.	Suriyelilerin Türk toplumuna karşı duyguları nasıl? (Çoklu yanıt)	156
Tablo 97.	Suriyelilerin Türk toplumuna karşı duyguları nasıl? (Çoklu Yanıt) Demografi	157
Tablo 98.	Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katılıyorsunuz?	158
Tablo 99.	Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)	158
Tablo 100.	Türkiye'deki Suriyelilerin Durumu ile İlgili İfadelerle Ne Ölçüde Katılıyorsunuz?	162
Tablo 101.	Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?	163
Tablo 102.	Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı? (%)	166
Tablo 103.	Türkiye'de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (%)	170
Tablo 104.	Türkiye'de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (%)	170
Tablo 105.	Aşağıdaki ülkelerin ve uluslararası kuruluşların Suriyelilere verdiği desteği ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? SB-2017/ SB-2019 (%)	174
Tablo 106.	Türkiye'de nasıl bir statüde olmak isterdiniz?	174
Tablo 107.	Türkiye'de nasıl bir statüde olmak isterdiniz? Demografi	175
Tablo 108.	Genel olarak, Suriye'ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar	176
Tablo 109.	Genel olarak, Suriye'ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar? (%) Demografi	177
Tablo 110.	Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilişkin planınız nedir?.....	178
Tablo 111.	Dönmek için neden bu yeri tercih ediyorsunuz? (Çoklu yanıt)	178
Tablo 112.	Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)	179
Tablo 113.	Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)	179
Tablo 114.	Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)	179

Tablo 115.	Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)	180
Tablo 116.	Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)	180
Tablo 117.	Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt)	181
Tablo 118.	Cinsiyet / Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt %)	181
Tablo 119.	Yaş / Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt %)	182
Tablo 120.	Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt %)	182
Tablo 121.	Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz? (Çoklu yanıt)	184
Tablo 122.	Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz? (Çoklu yanıt) - Demografi	185
Tablo 123.	Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz? (Çoklu yanıt)	186
Tablo 124.	Kendiniz, aileniz ve diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)	186
Tablo 125.	Kendiniz, aileniz ve diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)	187
Tablo 126.	Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor? (%)	189
Tablo 127.	Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor? (Puan)	190
Tablo 128.	Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor? (Demografi-Puan)	190
Tablo 129.	Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor? (Çoklu cevap)	192
Tablo 130.	Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor? (Çoklu cevap)	192

Grafik Listesi

Grafik 1.	Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Ülkeler (6.6 Milyon / 31 Aralık 2019)	3
Grafik 2.	Türk Hukukuna Göre Uluslararası Koruma Düzenlemesi	7
Grafik 3.	Türkiye'de 2005-2016 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Kişilerin Sayısı	9
Grafik 4.	UNHCR Türkiye: Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Ülke Bazlı Sayıları (2018)	10
Grafik 5.	Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvuruları	10
Grafik 6.	Türkiye'de 2005-2019 Yılları Arasında Yakanalan Düzensiz Göçmen Sayıları	11
Grafik 7.	Türkiye'de 2005-2019 Yılları Arasında Yakanalan Düzensiz Göçmen Sayıları	11
Grafik 8.	Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin 2011-2019 Arasındaki Sayısal Değişimi	24
Grafik 9.	Türkiye'deki Suriyeliler ve Statüleri	25
Grafik 10.	Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaşadığı İlk On İl (31.10.2019)	27
Grafik 11.	Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	28
Grafik 12.	Suriyeli Nüfusun İl Nüfusuna Oranı - Aralık 2019	29
Grafik 13.	Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Geçici Barınma	30
Grafik 14.	Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyete Göre Dağılımı (31.12.2019)	31
Grafik 15.	Türkiye'deki Suriyelilerin Nüfus Piramidi	32
Grafik 16.	Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş Grupları İtibari ile Cinsiyet Dağılımı	32
Grafik 17.	Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu (2016)	33
Grafik 18.	Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı	35
Grafik 19.	Sınıf Seviyelerine Göre Okullaşma Sayı ve Oranları (01 Nisan 2019)	36
Grafik 20.	Yüksek Öğrenimde Suriyeliler	39
Grafik 21.	SUY Yardım Programı Kurumsal Yapısı (2020)	42
Grafik 22.	Yıllara ve Aylara Göre SUY Yararlanıcılarının Sayıları: Aralık 2016-Aralık 2019	43
Grafik 23.	Suriyelilere Yönelik Politika ve Uygulamaların 4 Alanda Değerlendirilmesi / Ortalama Puan	173

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
DTM	: Yer Değişimi İzleme Matriksi (Displacement Tracking Matrix)
ECHO	: Avrupa Birliği, Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi
FRIT	: Facility for Refugees in Turkey
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
ĞİGM	: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HUGO	: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
MEB	: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı
MPM	: Göçmen Mevcudiyet Tespiti Programı (Migrants' Presence Monitoring Programme)
OGG	: Odak Grup Görüşmesi
SB	: Suriyeliler Barometresi
STK	: Sivil Toplum Örgütü
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
TAGU	: Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi
TNSA	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TL	: Türk Lirası
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

2011

- Mart 2011;** Suriye'de mevcut yönetim karşıtı gösterilerin başlaması
2011; Türkiye'de uluslararası koruma altında/başvurusu yapmış kişi sayısı: 58.018
15 Mart 2011; Suriye'de Deraa'da demokrasi yanlısı, yönetim karşıtı gösteriler başladı
Nisan 2011; 252 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
29 Nisan 2011; Suriye'den Türkiye'ye 252 kişilik ilk kafilenin ulaşması
26 Nisan 2011; Suriye ordusu, ayaklanmanın fitilinin ateşlendiği Dera'ya girdi.
Ekim 2011; Suriyeliler için "Geçici Koruma Statüsü" verilmeye başlandı

2012

- Ocak 2012;** 14.237 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
30 Mayıs 2012; Türkiye, Ankara'da tüm Suriyeli diplomatları sınırıldı etti.
30 Haziran 2012; BM destekli Suriye Eylem Grubu öncülüğünde ilk Cenevre Görüşmesi yapıldı

2013

- Ocak 2013;** 224.655 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
11 Nisan 2013; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girdi
14 Kasım 2013; Göç İdaresi genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
16 Aralık 2013; Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşması

2014

- Ocak 2014;** 1.519.286 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
22 Ocak 2014; İkinci Cenevre Görüşmeleri başladı
11 Nisan 2014; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü faaliyete geçti
22 Nisan 2014; Kabul Ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi Ve Denetimi Hakkında Yönetmelik
11 Haziran 2014; DAEŞ T.C. Musul Başkonsolosluğunu ele geçirdi
28 Haziran 2014; DEAŞ İslam Devletini ve Hilafetini ilan etti
10 Ağustos 2014; R.T.Erdoğan Cumhurbaşkanı seçildi
Eylül 2014; Göç idaresi taşra teşkilatı oluşturulmaya başlandı
22 Ekim 2014; Geçici Koruma Yönetmeliği
Kasım 2014; DAEŞ'in Kobani'ye saldırısı

2015

- Ocak 2015;** 2.503.549 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
18 Nisan 2015; Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube birimleri tarafından yerine getirilen iş ve işlemleri ve kanunda belirtilen diğer iş ve işlemleri yerine getirmek üzere il göç idarelerine devredildi
Eylül 2015; Aylan Kurdi'nin ölümü

2016

- Ocak 2016;** 2.834.441 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
Ocak 2016; Suriye ile Türkiye serbest vize anlaşması sonlandırıldı
25 Ocak 2016; Üçüncü Cenevre Görüşmeleri başladı
Mart 2016; AB-Türkiye Mülteci Mutabakatı imzalandı
17 Mart 2016; İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik
17 Mart 2016; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
18 Mart 2016; Türkiye-AB Zirvesi ve Mutabakatı
1 Nisan 2016; Türkiye-AB Anlaşması Yürürlük tarihi
26 Mayıs 2016; Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik
Ağustos 2016; Fırat Kalkanı Harekatı
Ocak 2016; Suriyelilerden alınan bilgilerin güncellenmesi ve eksik bilgilerin tamamlanması süreci başladı

2017

- Ocak 2017;** 3.426.786 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
9 Ocak 2017; "Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Kişisel Verilerinin Doğrulanması Projesi" nin resmen başlaması
23-24 Ocak 2017; Türkiye ve Rusya'nın girişimiyle ilk Astana toplantısı yapıldı.

2018

- Ocak 2018;** 3.623.192 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
Ocak 2018; Zeytin Dalı Harekatı
Mart 2018; Kampların AFAD'dan GİGM'ye devri
Haziran 2018; Türkiye-Suriye sınırına örülen duvar tamamlandı
Haziran 2018; Başkanlık sistemine geçiş

2019

- Ocak 2019;** 3.628.120 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
22 Temmuz 2019; İstanbul Valiliği kayıtsız veya başka illerde kayıtlı Suriyelilerin il dışına çıkışı için yazılı karar aldı
13 Aralık 2019; 3.698.133 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)
31 Aralık 2019; 3.576.370 (Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı)

Önsöz

Günümüzde yaşanan çatışmaların sayısı, karmaşıklığı ve uzun süren yapıları nedeniyle zorla yerinden edilenlerin sayısı daha önce görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Şu anda tüm dünyada zulüm, çatışma, yaygın şiddet ve insan hakları ihlalleri yüzünden yaklaşık 80 milyon insan yerinden edilmiş durumdadır. 2019'da savaş, zulüm ve çatışmalardan dolayı ülke sınırları içinde yerinden edilen ya da başka ülkelere kaçanların sayısı 80 milyona yaklaşmıştır. Bu da dünya nüfusunun %1'inden fazlasının, yani her 97 kişiden birinin zorla yerinden edildiğini göstermektedir. Zorla yerinden edilen insanların çoğu kendi ülkeleri içinde kalmaya devam etse de, yaklaşık 30 milyon mülteci can güvenliğini sağlama almak ve korunmak için başka ülkelere sığınmıştır.

Suriyeliler, dünyanın en büyük mülteci nüfusunu oluşturmaktadır. Suriye'nin çatışmalardan önceki nüfusunun yarısı yerinden edilmenin olumsuz sonuçlarını yaşamış ve 5,5 milyonun üzerinde Suriyeli komşu ülkelere sığınmıştır. Tarih boyunca yoğun göç ve iltica hareketlerinin yaşandığı bir coğrafyada bulunan Türkiye, 3,6 milyonunu geçici koruma altındaki Suriyelilerin oluşturduğu yaklaşık 4 milyon mülteci ve sığınmacıyla dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır.

Türkiye, uluslararası koruma ve geçici koruma alanlarında son derece kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturmuştur: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği, uluslararası korumaya muhtaç kişilerin Türkiye'de yasal olarak kalışını, kayıt ve uluslararası koruma süreçlerini ve hak ve hizmetlere erişimini düzenlemektedir. Öte yandan kamu sistemleri ve ulusal kurumların hizmetleri genişletilerek Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimi sağlanmış ve geçim imkânlarına ulaşmaları mümkün kılınmıştır.

Suriyeliler Barometresi 2019, bu bağlamda yıllardır süren birlikte yaşama pratiklerinin etkileşim, ilişki ve tecrübe boyutundaki yansımalarıyla Türk vatandaşlarının ve Suriyelilerin sosyal algılarını incelemek üzere gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Birçok konunun etraflıca değerlendirildiği çalışma, kişilerin bireysel isteklerini de ele almakta ve odak grup görüşmeleri ve anketler üzerinden çalışmaya katılanların dile getirdiği görüşlere ve eldeki bulgulara göre pek çok öneriyi ortaya koymaktadır.

UNHCR Türkiye olarak Suriyeliler Barometresi 2019 çalışmasının bu alanda çalışmak isteyen birçok kişi için değerli bir kaynak olacağını ümit ediyor ve gerçekleştirdikleri özverili çalışmadan dolayı Sayın Profesör M. Murat Erdoğan'a ve ekibine gönülden teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bu vesileyle Suriyeliler Barometresi 2019'a katkılarından dolayı Akademik Kurul'a da teşekkür ederiz.

Katharina Lumpp
UNHCR Temsilcisi

Teşekkür

İlk Suriyeli sığınmacı kafilesi, 29 Nisan 2011'de 252 kişi halinde Türkiye'ye geldiğinde, kimse bu krizin bu kadar uzun süreceğini, sığınmacı sayısının bu kadar yükseleceğini ve hatta bu tarihin Türkiye'nin geleceğinde sembolik anlamını hep koruyacak önemli bir dönüm noktası olacağını beklemiyordu. Sayıların artışıdan çok daha fazla dinamiklerin değişmesi ile Türkiye'deki Suriyelilerin kalıcılık eğilimlerinin ciddi bir biçimde güçlendiğine yönelik ipuçları çerçevesinde 2013'den itibaren Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO'da ardından da yine kurucu müdürü olduğum Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi-TAGU'da konuyla ilgili farklı temalar çerçevesinde, genelde de saha araştırmaları odaklı çalışmalara başladım. Bu çalışmaların ilk ürünü "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" çalışması 2014'de HUGO'da tamamlandığında Türkiye'deki Suriyeli sayısı 1.6 milyona ulaşmıştı. Anılan çalışma, görel olarak erken bir dönemde, Suriyelilerin çok büyük bölümünün Türkiye'de sürekli kalacağına dair bir iddiayı ortaya koyuyor ve "uyum" çalışmalarının yapılması gerektiğini ifade ediyor, bu çerçevede de "toplumsal kabul"e dikkat çekiyordu. Bu çalışmayı 2015'de Suriyelilerin iş dünyasına etkileri, 2016'da kamplarda yaşayan Suriyeli çocuklar, 2017'de ise Suriyeliler ve medya, Suriyeliler ve belediyelerin süreç yönetimi konularındaki çalışmalar takip etti. Bu çerçevede 2016'da hazırlıklarına başlanan ve alanında en kapsamlı akademik çalışma olan Suriyeliler Barometresi, "Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" alt başlığı ile 2017'de gerçekleştirildi. Suriyeliler Barometresi hem Suriyeliler hem de Türk toplumunun huzurlu geleceği için toplumsal gerçekler ve algılarla yüzleşmek için sürekliliği olan bir model geliştirdi. Bu model, "barometre" mantığında çalışmanın belirli aralıklarla benzer soru ve konularla tekrarlanmasını, böylece gelişmelerin zaman içindeki değişim eğilimlerini takip etmeyi öngörmektedir.

Süreçle ilgili başta akademisyen ve politika yapımcıları olmak üzere kamuoyuna veri sunmayı amaçlayan Suriyeliler Barometresi, geniş bir ekip çalışması ve içten destekler ile gerçekleşmiştir. Bu çalışmada farklı düzeylerde katkıları olan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Başta 1987-2017 arasında mensubu olmaktan onur duyduğum 2010'da kurduğum H. Ü. Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO'da önemli çalışmalar yapmama imkan hazırlayan Hacettepe Üniversitesi'ne ve onun değerli Rektörü **Prof. Dr. Haluk ÖZEN**'e minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Kasım 2017 itibarı ile katıldığım Türk Alman Üniversitesi ailesine, **Rektör Prof. Dr. Halil AKKANAT**'a ve üniversitemiz genel koordinatörü **Prof. Dr. İzzet FURGAÇ**'a bana verdikleri destek ve imkanlar için çok teşekkür ederim.

Suriyeliler Barometresi-2019 çalışmasında bana en çok gurur veren hususlardan birisi, çalışmaya değer ve destek veren Türkiye ve dünyada konuyla ilgili son derece saygın isimlerden oluşan "**Akademik Danışma Kurulu**" olmuştur. Bu kurulda yer alan ve çalışmada çok değerli katkılar veren başta göç alanının duayen ismi, Mülkiye'de öğrencisi olmaktan da ayrıca gurur duyduğum **Prof. Dr. Nermin ABADAN-UNAT** olmak üzere **Prof. Dr. Mustafa AYDIN**, **Prof. Dr. Banu ERGÖÇMEN**, **Prof. Dr. Elisabeth FERRIS**, **Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN**, **Prof. Dr. Ahmet İÇDUYGU**, **Omar KADKOY**, **Prof. Dr. Neeraj KAUSHAL**, **Prof. Dr. Ayhan KAYA**, **Prof. Dr. Fuat KEYMAN**, **Ümit KIZILTAN**, **Prof. Dr. Kemal KİRİŞÇİ**, **Prof. Dr. Nilüfer NARLI**, **Kathleen NEWLAND**, **Prof. Dr. Barbara OOMEN**, **Doç. Dr. Saime ÖZÇÜRÜMEZ**, **Prof. Dr. Nasser YASSİN**, **Doç. Dr. Ayselin YILDIZ**'a sonsuz müteşekkirim.

SB-2019 UNHCR-Türkiye işbirliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu destek ama daha da önemlisi güven ve çabaları için UNHCR Türkiye Temsilcisi **Katharina LUMPP**, UNHCR Türkiye Temsilci Yardımcısı **Jean-Marie GARELLİ**, **Neşe KILINÇOĞLU**, **Alev Orsel KARACA** ve **Selin ÜNAL** ile diğer UNHCR çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Süreç içinde önemli katkıları olan ve 2014'de kurulmasına rağmen olağanüstü bir çaba ile süreci yönetmeyi başaran Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün değerli Genel Müdürü Sayın **Abdullah AYAZ** ve ekibine ayrıca teşekkür ederim.

Ayrıca Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu Başkanı Sayın Büyükelçi **Christian BERGER**, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Başdanışmanı ve FRIT Ofisi Koordinatörü Sayın **Halil AFŞARATA** ve TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu Başkanı Sayın **Atay USLU**'ya, Şanlıurfa Valisi Sayın **Abdullah ERİN**'e verdikleri bilgiler ve destekten dolayı teşekkür ederim.

Araştırmanın anket saha uygulamasını gerçekleştiren Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi-ANAR ekibinden **Dr. İbrahim USLU**, **Mithat KAHVECİ**, **Funda USLU**, **Müzeyyen BUZLU**, **Ahmet BABAĞÖLÜ**, **Oğuz GÜNEŞ**'e titiz ve her daim destek sağlayan çalışmaları için çok teşekkür ederim. Ayrıca **Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ**, **Prof. Dr. Ela Sibel BAYRAK MEYDANOĞLU**, **Prof. Dr. Philip KUNIG**, **Prof. Dr. Ernst STRUCK**, **Dr. Esra YILMAZ EREN**, **Prof. Dr. Wolfgang WESSELS**, **Prof. Dr. Andre KAISER**, **Prof. Dr. Birgül DEMİRTAŞ**, **Dr. Deniz KURU**, **Dr. Ebru TURHAN**, **Dr. Güzin Suna AYDEMİR-DECKER**, **Çiğdem ÇELİK**, **Selcen ALTINBAŞ**, **Kismet AKIN**, **Cemil ARSLAN**, **Burcuhan ŞENER**, **Dr. Şengül ALTAN**, **Dr. Nihal EMİNOĞLU**, **Orhan HACİMEHMET**, **Muhammed Ahmed FARİS**, **Metin ÇORABATIR**, **Dr. Yelda DEVLET-KARAPINAR** ve özel olarak da TAGU Uzmanı **Yavuz UZUNAL**'a da destekleri ve katkıları için teşekkür ederim.

Çalışmanın tasarımını gerçekleştiren **Ayla SEZGÜN**'e, asistanımız **Hasan ALSHAGHEL** ve Orion Yayınevi sahibi **Veli KONDAK**'a çok teşekkür ediyorum.

Ve tabii ki olağanüstü bir destek, fedakârlık ve sabır ile her aşamada yanımda olan **Rüya** kızıma ve sevgili eşim **Doç. Dr. Armağan ERDOĞAN**'a sonsuz ve özel teşekkürlerimi sunuyorum.

Kuşku yok ki bu çalışmanın ortaya çıkmasında en çok emeği olan SB-2019 araştırma ekibimde yer alan, olağanüstü uyumlu ve gayretli çalışma arkadaşlarımdır. Her biri bu alanda özel isimler olan sevgili Suriyeliler Barometresi çalışma arkadaşları **Dr. Öğr. Üyesi Onur UNUTULMAZ (Proje Koordinatörü)**, **Tülin Haji MOHAMAD (Proje Suriyeliler Sorumlusu/Uzman)**, **Deniz AYDINLI (Uzman)** ve **Dr. Yeşim YILMAZ'a (Uzman)** emekleri, katkıları ve sabırları için çok teşekkürler ederim.

Bu çalışma, aynı zamanda bu zor sürecin gerçek kahramanı olan Türk toplumunun huzurlu geleceği ve Türkiye'de yaşayan herkesin onurlu hayatlarına mütevasi bir katkı çabasıdır. Bu nedenle son ve en önemli teşekkürüm 4 milyonu aşan sığınmacıyı; tereddütleri, endişeleri olsa da olağanüstü bir çaba ve iyi niyetle karşılayan **Türk toplumudur**.

M. Murat Erdoğan

Fotoğraf: M. Murat Erdoğan

Giriş

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

1

Mart 2011'de ortaya çıkan Suriye yönetimi karşıtı gösterilerin kontrolden çıkması ve bir süre sonra da bütün Suriye'yi saran bir iç savaşa dönüşmesinin ardından, hayatlarını kurtarmak için komşu ülkelere sığınmaya çalışan Suriyelilerin dramı dokuz seneyi aşan bir süredir devam etmektedir. 2011'de nüfusu 22.5 milyon olan Suriye'den ülke dışına kaçanların sayısını UNHCR 6.6 milyon, ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalanların sayısını ise 6.1 milyon olarak vermektedir.¹ Günümüzde Suriyelilerin %80'inden fazlası Türkiye, Lübnan ve Ürdün başta olmak üzere bölge ülkelerinde barınmaktadır. Suriyelilerin yaklaşık %15'i ise başta Almanya ve İsveç olmak üzere Avrupa'ya sığınmıştır. Suriye'deki sürecin bundan sonra ne şekilde devam edeceği konusunda Nisan 2020 itibari ile net konuşmak son derece zordur. Ülkelerini terk etmek durumunda kalan Suriyelilerin hem Suriye'deki mevcut durum hem de buldukları ülkelerde kurdukları yaşam itibarıyla ülkelerine dönme imkân, motivasyon ve eğilimlerinde değişimler gözlenmektedir. Bu durum, Suriyeli sığınmacıların başta Türkiye olmak üzere yoğun olarak bulunduğu ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasal ve güvenlik alanlarında ciddi planlamalar ve uygulamalar yapması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

UNHCR Mülteciler Yüksek Komiseri Filippo Grandi Suriye'de yaşananları "zamanımızın en büyük insani ve mülteci krizi" şeklinde tanımlamaktadır.² Bu büyük krizin en önemli muhataplarından birisi, Suriye ile 911 km'lik sınırı olan Türkiye'dir. Türkiye'ye Suriye'den ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik bir grupla olmuş, ardından Türkiye'ye yönelik Suriyeli sığınmacı akını 2017'ye kadar yoğun olarak devam etmiştir.³ Kendilerine "geçici koruma" statüsü verilen Suriyelilerin sayısı T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) verilerine göre 31 Aralık 2019 itibari ile 3.576.370 olarak açıklanmıştır.⁴ Türkiye'nin 82.003.882 olan nüfusuna oranı %4,36'sını aşan bu sayı⁵, geçici korumadan T.C. vatandaşlığına alınanlara ve gönüllü geri dönüşlere rağmen, büyük ölçüde doğal nüfus artışının (doğumların) da etkisi ile önceki yıllara oranla yavaşlayan bir şekilde olsa da artış eğilimindedir. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayılarındaki olağanüstü artışın yanı sıra uluslararası koruma alanında da özellikle 2014 sonrasında ciddi artış yaşanmaktadır. 2011 yılında Türkiye'de "uluslararası koruma sahibi" ya da "uluslararası koruma başvuru sahibi" sayısının 58.018 olduğu dikkate alındığında, Türkiye'nin geçici koruma ve uluslararası koruma sayıları ile 2014'ten bu yana dünyada en fazla 'mülteci' barındıran ülke⁶ haline dönüşmesinin nasıl büyük bir değişim olduğu çarpıcı bir biçimde görülmektedir.

1 UNHCR-Global Trends: Forced Displacement in 2018 <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf> (Erişim: 01.12.2019) ayrıca Bkz. UNHCR: <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> and IOM-World Migration Report 2020, s.43 (https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf) (Erişim: 01.12.2019)

2 United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (Erişim: 01.12.2019) 85579

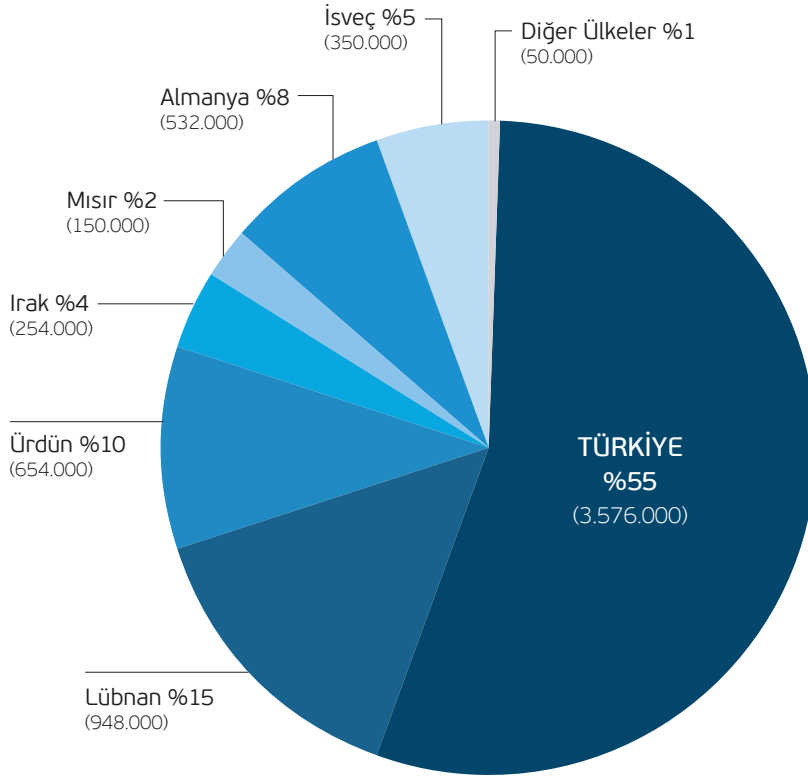
3 Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin New York Protokolü'ne taraf olmakla birlikte, Sözleşme'deki coğrafi kısıtlamayı korumaktadır. Bu çerçevede yapılandırılan ulusal mevzuat ile Türkiye sadece Avrupa'da (Avrupa Konseyi üyesi ülkeler olarak yorumlanmaktadır) olan olaylar sebebiyle gelen ve durumu 1951 Sözleşmesi "mülteci" tanımına uyanlara mültecilik statüsü vermektedir. Türkiye'de 2013 yılında yürürlüğe giren "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" da bu yaklaşımı benimsemiş, "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" başlıkları ile farklı statüler düzenlemiştir. Türkiye'ye gelen Suriyeliler için ise, bir başka koruma türü olan "Geçici Koruma" statüsü verilmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle yerinden edilmiş kişilerin, yapılan değerlendirmelerin ardından 1951 Sözleşmesi'ndeki 'mülteci' tanımını taşıdıkları belirlenmesine müteakip "şartlı mülteci" statüleri deklare edilmektedir. Bu çalışmada hukuki bağlamdan bağımsız ve Türk hukuk sisteminde bu şekilde tanımlanmadığının bilincinde olarak, sosyolojik bağlamı ve yaygın günlük kullanımı çerçevesinde genelde "Suriyeli" ya da "sığınmacı" kavramı kullanılmaktadır. Benzer biçimde zaman zaman uluslararası değerlendirmelerde kullanılan "mülteci" kavramı da yine aynı anlam ve kısıtlılıkla kullanılmaktadır.

4 SB-2019 çalışmasında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 31 Aralık 2019 itibari ile verilen Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler sayısı yani 3.576.370 esas alınmaktadır. Bu vesile ile GİGM tarafından Aralık 2019'da yapılan üç ayrı güncelleme olduğunu, 13.12.2019'daki güncellemede sayının 3.695.944, 25 Aralık 2019 tarihi güncellemede 3.571.030, 31.12.2019'da yapılan "yıl sonu" güncellemesinde ise sayının 3.576.370'ye düştüğü görülmüştür. 13.12.2019'daki 3.695.944 sayısı ile 31.12.2019 arasındaki 119.574 kişilik azalma gözlenmektedir. Sayılardaki ani düşüşün, kayıtlarında uzunca süre değişiklik olmayan kişilerin kayıtlarının pasife alınmasından ("de-active" edilmesinden) kaynaklı bir tedbir çalışması olduğu belirtilmektedir. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 10.11.2019)

5 T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü geçici koruma altındaki Suriyeli sayısını T.C. vatandaşları sayısına (82.003.882) bölerek bu orana ulaşmaktadır. Bu oran eğer Türkiye'deki T.C. vatandaşları ve Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin sayısı toplanıp, geçici koruma altındaki Suriyelilere bölünseydi oran %4.17 olurdu.

6 World Migration Report 2020, s.40

SB-2019-GRAFİK 1: Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Ülkeler (6.6 Milyon / 31 Aralık 2019)

Nisan 2011 sonrasında, yani son dokuz senede ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların hangi ülkelerde bulunduğu dair yukarıda yer alan tablo Türkiye'nin üstlendiği sorumluluğun büyüklüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Halen ülkesi dışına çıkmak zorunda kalmış olan Suriyelilerin sayısı 6 milyon 650 bin olarak hesaplanmaktadır.⁷ 31 Aralık 2019 itibarı ile Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı 3.576.370 yani yurtdışına kaçmak zorunda kalanların toplamının %54,1'dir. Türkiye'yi %15,8 ile Lübnan (919.578), %10,4 ile Ürdün (654.266), %3,8 ile (Kuzey) Irak (246.592), %1,9 ile Mısır (126.027) takip etmektedir. Suriyeli sığınmacıların yaklaşık %15'i Avrupa Birliği, diğer Avrupa ülkeleri, Kanada, ABD, gibi ülkelerde yaşamaktadır. Avrupa'da Almanya 532,100, İsveç 109,300, Avusturya 49,200, Hollanda 32,100, Yunanistan 23,900, Danimarka 19,700, Bulgaristan 17,200, İsviçre 16,600, Fransa 15,800, Ermenistan 14,700, Norveç 13,900, İspanya ise 13,800 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.⁸

7 UNHCR 3RP çerçevesinde bölge ülkelerinde sayıları vermekte ve güncellemektedir (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>). Ancak Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada sayılarına ulaşmak konusunda sorunlar bulunmaktadır. Her ne kadar burada verilen sayılar gerçek sayılara son derece yakın olsa da kesin sayılar olarak zikredilemez.

8 UNHCR-Global Trends: Forced Displacement in 2018 <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf> (Erişim: 01.12.2019)

1. Mülteci Hukuku ve Türkiye'de Uluslararası Korumaya İlişkin Hukuki Çerçeve⁹

Mülteci hukukunun en önemli dayanağı, 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"dir. Beyannamenin 14. maddesi "Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır" hükmü ile yapılacak bütün uluslararası ve ulusal düzenlemeleri çerçeveleyecek bir özellik taşımaktadır. Uluslararası hukuk bakımından sığınmacılar ve mülteciler konusundaki hukuki zemin 1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi" ve bunu tamamlayan "Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü" ile düzenlenmiştir. 2014 itibari ile 1951 Sözleşmesi'ne 144, 1967 Protokolü'ne ise 145 devlet taraftır. Bu anlaşmaya göre:

"Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır".¹⁰

UNHCR verilerine göre günümüzde dünyada 70,8 milyon zorla yerinden edilmiş kişi bulunmaktadır. Bu sayı içinde 25.9 milyon kişi "mülteci" statüsüne sahipken, 4 milyona yakın insan vatansız olarak yaşamlarını sürdürmekte, geri kalanı ise farklı statülere sahiptir.¹¹

Dünyadaki mülteci sayısı ne yazık ki her geçen gün artmaktadır. Dünyada her 1 dakikada 30 kişi daha zorla yerinden edilmektedir. Tüm bu veriler Birleşmiş Milletlerin (BM) ilgili kurumlarının tespit edebildiği rakamlardır ve UNHCR da bu sayıların hesaplanandan daha büyük olduğunu ifade etmektedir. Bütün bu gerçekler içinde bir başka gerçek de mülteci ve sığınmacılardan kaynaklanan sorumluluk ve yük paylaşımındaki adaletsizliktir. Adil yük paylaşımı ve mülteci barındıran ülkelerle daha fazla dayanışma konusunda 2016 sonrasında BM öncülüğünde ortaya konulan çabalar, "Mülteciler Üzerine Küresel Mutabakat" metnine dönüşmüştür. Ancak mevcut dengesizliğin giderilmesi konusunda bu tür çabaların farkındalık yaratılmasında önemli rol oynamasına rağmen, uygulamada etkisinin sınırlı olacağı da bilinmektedir.

Türkiye, mülteci hukuku konusunda sürecin başından beri uluslararası kamuoyu ile birlikte hareket etmiştir. Cenevre Sözleşmesini 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış olan Türkiye, içinde bulunduğu istikrarsız bölgeden kaynaklanan potansiyel riskleri azaltmak için o dönemde sözleşmenin kendisine verdiği imkânı kullanarak Sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile imzalamıştır.¹² Sözleşmeye taraf olanların hepsi için başlangıçta tanınan iki önemli kısıtlama söz konusu olmuştur. Kısıtlamalardan ilki, sözleşmenin içinde yer alan "zaman aralığı" ile ilgilidir. Buna göre sadece "1951 öncesi olaylar" için bu mülteci statüsünden söz edilmektedir. Bu kısıtlama 1967 protokolü ile ortadan kalkmıştır. Ancak Türkiye halen "coğrafi" kısıtlanmasını kendisine verilen bir hak olarak sürdürmektedir. Buna göre Türkiye, Cenevre Sözleşmesindeki genel tanım yerine sadece Avrupa Konseyi'ne üye olan ülkelerden gelen durumları anlaşmaya uygun olanları "mülteci" olarak kabul etmektedir. Bu çerçevede Türkiye, mülteci tanımını Sözleşmenin öngördüğü tanımlama üzerinden, coğrafi bir kısıtlama ile kabul etmiştir. Günümüzde 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan ülkeler arasında, coğrafi kısıtlamayı uygulayan sadece 4 ülke (Türkiye, Kongo, Madagaskar, Monako) kalmıştır. Ancak bu kısıtlamanın Türkiye'yi sığınmacı akınlarından koruyamadığı da açık biçimde ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de sığınma başvuru sahipleri ile mülteciler konusundaki ilk önemli iç düzenleme, 1994'te "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile yapılmıştır. Uluslararası hukuk bakımından oldukça tartışmalı olan ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşınan

9 Bu bölümdeki değerlendirmelerde kısmen M.M.Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum (2015), Bilgi Üniv. Yayınevi, İstanbul, s.43 vd. den yararlanılmıştır.

10 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1. Bölüm, Madde 1 (2) <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/179-199.pdf> (Erişim: 10.09.2019)

11 BMMYK, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Erişim: 02.09.2019)

12 1951 Sözleşmesi 1(B)

davalarda ortaya çıkan pek çok soruna kaynaklık eden bu yönetmelik, 2006 yılında yeniden düzenlenmiştir. Türkiye’de bu konuda kapsamlı ve uluslararası hukuka uyumlu düzenlemelerin yapılması konusundaki beklenti, özellikle AB ile yapılan müzakere sürecinde hız ve önem kazanmıştır. 2001 Katılım Ortaklığı Belgesinde “orta vade” öncelikleri arasında “Genişletilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler” başlığı altında “İltica alanında 1951 Cenevre Sözleşmesi için getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ve mülteciler için ikamet ve sosyal destek birimlerinin geliştirilmesi” talebi dile getirilmiştir. Bu talep 2003 ve 2006 Katılım Ortaklığı Belgelerinde de ayrıntılandırılmış ve tekrarlanmıştır. AB tarafından sonucusu 2008’de açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi bu konudaki düzenlemenin esaslarını 24. fasıl çerçevesinde dile getirmekte ve özellikle “entegre sınır yönetimi”, “sivilleşme” ve “coğrafi kısıtlamanın kaldırılması” hususlarına vurgu yapmaktaydı. AB tarafından 2001’de kabul edilen ve özel olarak geçici koruma statüsünü tanımlayan “AB Konseyi Direktifi” de Türk hukukunca benimsenmiştir. Bu direktif, özel olarak 1990’lı yıllarda Balkanlarda yaşanan gelişmelerin bir sonucu ortaya çıkmıştır. AB’nin bu önemli belgesinde geçici korumanın temel amacı, mülteci ve sığınmacıların, ivedi olarak güvenli bir ortama erişimlerini sağlamak ve temel insan haklarını güvence altına almak olarak nitelenmektedir. AB’nin, kitlesel akın durumunda geçici koruma statüsünün tanınmasına ilişkin Konsey Direktifi’ne göre, geçici koruma, kitlesel akın durumlarında uygulanan istisnai bir usul olarak, geniş çapta sığınma olayları ile baş edilemediğinde gündeme gelecek ve olağan sığınma usulüne hanel getirmeyecek bir mekanizma olarak öngörülmüştür. Türkiye’de bu bağlamda en önemli belgelerden birisi 2005 yılında yayınlanan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’dır.¹³ Bu plan aynı zamanda Türkiye’de yeni ve kapsamlı bir göç yasasının da önemli bir zemini olmuştur.

a. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)

Türkiye’de göç yönetimi konusundaki gelişmeler ile Türkiye-AB ilişkilerinin yakın bir ilişkisi olduğu bilinmektedir. Aralık 1999’da Türkiye AB tarafından “üyelik adayı” ilan edilmesinden sonra 2001’de hazırlanan Türkiye’nin “Ulusal Programı” ve AB’nin “Katılım Ortaklığı Belgeleri”¹⁴nde özellikle Schengen Anlaşmasının tam olarak uygulanmasına hazırlık, düzensiz göç ile mücadele ve entegre sınır yönetimi konularına özel olarak yer verilmiştir. Bu ve sonraki belgelerde Türkiye’nin göç yönetimini sivilleştirilmesi ve AB ile uyumlu bir sınır yönetimi politikası izlemesi hususu sıklıkla dile getirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de göç yönetimi konusunda bir yasa yapma ve bir kurum oluşturma çalışmaları Suriyeliler krizinden çok daha önce başlamıştı. Türkiye’de 11 Nisan 2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile ilk kez konuyla ilgili kapsamlı bir yasal düzenleme gerçekleşmiş oldu ve İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü (GİGM) kuruldu. GİGM 11 Nisan 2014’te faaliyete geçti.

YUKK ile birlikte Türkiye’deki uluslararası koruma bakımından mevzuatta daha önce yer almayan bazı kavramların yer alması da sağlanmıştır. Yasa, uluslararası koruma çeşitleri olarak “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” kavramlarını beraberinde getirmiştir. Yasanın hazırlandığı dönemde Suriye’den başlayan kitlesel akınlar mevzuat içine “geçici koruma”nın da girmesine vesile olmuştur. YUKK’un bu statülere ilişkin tanımlamaları şu şekildedir:

“MÜLTECİ: Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (YUKK-Md.61)

13 Ulusal Eylem Planının girişinde şu ifadelere yer verilmiştir:

Avrupa Birliği’ne katılım doğrultusunda yaşanan gelişmeler sürecinde ve Avrupa Birliği ile Üye Devletlerin mevzuat yükümlülüğüne cevaben, Türk Hükümeti 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesini imzalamış ve 19 Mayıs 2003 tarihinde bu belgeyi revize ederek bu doğrultuda Avrupa Birliği mevzuatının benimsenmesi için Ulusal bir Program takip etmektedir... Göç ve iltica alanında AB’nin Adalet ve İçişleri alanındaki müktesebata (mevzuata) uyum sağlayabilmek amacı ile, Türkiye sınır kontrolü, göç ve ilticadan sorumlu farklı devlet birimlerini bir araya getirdiği özel bir görev gücü oluşturmuştur. Türkiye, genel bir strateji geliştirebilme amacı ile bu alanlarda üç çalışma grubu (sınırlar, göç ve iltica) kurmuştur... Özel Görev Gücü çalışmalarının sonunda; “Türkiye’de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi” Nisan 2003’te, “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi)” Ekim 2003’te, “Türkiye’de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi (Göç Strateji Belgesi)” Ekim 2003’te hazırlanmıştır.

14 https://www.ab.gov.tr/katilim-ortakligi-belgeleri_46226.html (Erişim: 29.08.2019)

1951 Sözleşmesi'ndeki coğrafi kısıtlamayı benimseyerek yapılandırılan YUKK, "şartlı mülteci" kavramını mevzuata şu şekilde yerleştirmiştir:

ŞARTLI MÜLTECİ: "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir." (YUKK-Md.62)

Türkiye'de yasal statüsü "mülteci" olan yani Avrupa'da meydana gelen olaylardan dolayı gelen ve koşulları itibari ile "mülteci" kapsamında değerlendirilerek kendilerine statü verilenlerin sayısı 2019 itibari ile 28 kişidir.¹⁵ Türkiye'de asıl önemli grup kuşku yok ki Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebi ile yerinden edilenlerin durumudur. Sayıları yüzbinleri bulan uluslararası koruma başvuru sahiplerinin, başvurularının kabulü durumunda alacakları statü bu noktada "şartlı mülteci" statüsüdür. Bu başvurulardan şartlı mülteci statüsü kapsamında olmayan ancak yine de koruma gerektiren kişiler için yasanın 63. maddesi ile "İkincil Koruma" statüsü düzenlenmiştir.

İKİNCİL KORUMA: "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir." (YUKK-Md.63)

Burada mülteci ya da şartlı mülteci tanımı dışında kalanların "geri göndermeme" ilkesinden hareketle ve uluslararası insan hakları hukuku ilkeleri ışığında can güvenliğinin sağlanması ve işkenceden korunması yönünde bir düzenleme yapılmıştır.

YUKK'un **kitlesel göç hareketleri konusunda ise "geçici koruma"dan hareket ettiği görülmektedir.** Bölgede yaşanan kitlesel göç hareketleri nedeni ile halen Suriyeliler için geçerli olan "geçici koruma" statüsü büyük önem taşımaktadır. Geçici koruma konusunda düzenleme yasada şu şekilde yapılmıştır:

GEÇİCİ KORUMA:

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

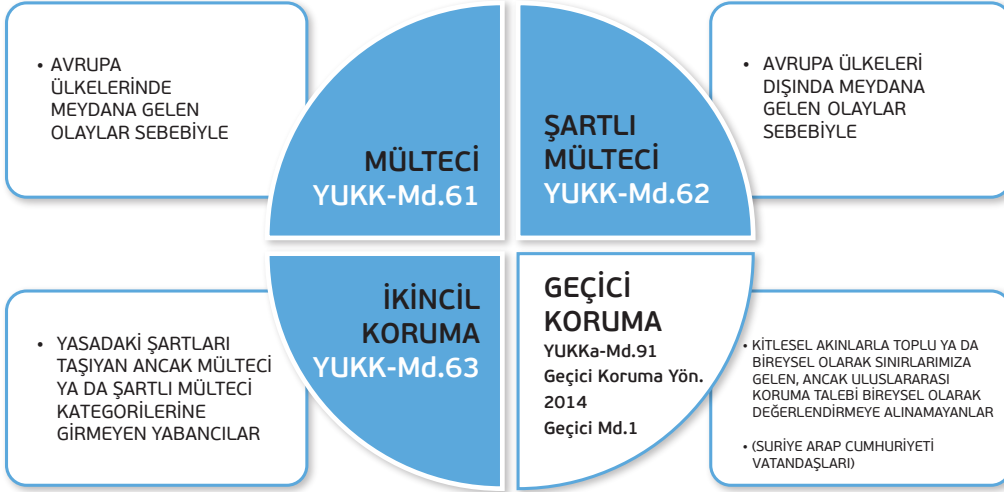
(2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. (YUKK-Md. 91)

15 T.C. İçişleri Bakanı S.Soylu'nun 24 Temmuz 2019 tarihinde NTV Televizyonuna yaptığı açıklama (7.18. saniye ve devamı): <https://www.youtube.com/watch?v=RSzHgMMlkxw>

SB-2019-GRAFİK 2: Türk Hukukuna Göre Uluslararası Koruma Düzenlemesi

TÜRK HUKUKUNA GÖRE ULUSLARARASI KORUMA DÜZENLEMESİ

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458 / 4.4.2013) ve Geçici Koruma

Dünyada genelde mültecilere yönelik her geçen gün daha fazla korumacı önlemler alındığı gözlenmektedir. Bu durum genelde krize komşu ya da yakın ülkelerin süreçlerden daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. BM tarafından da ifade edildiği üzere, her 10 mültecinin 9'unun gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı, gelişmiş ülkelerin korumacı ve hatta her geçen gün daha da belirginleşen mültecilere yönelik kısıtlayıcı tavırları ortadadır. Bu durum Türkiye'nin mülteci politikasını da farklı şekillerde etkilemektedir. Türkiye bir taraftan kendi iltica sistemini geliştirir ve 2014'den bu yana dünyada en fazla mülteci barındıran ülke haline gelirken, öte taraftan Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine taraf olmakla birlikte, mültecilik için coğrafi kısıtlamayı uygulamaya da devam etmektedir. Ancak bu konudaki tartışmaların da Suriye krizi ve Türkiye'nin ortaya koyduğu politikalar nedeni ile ciddi bir biçimde arka planda kaldığı gözlenmektedir.

b. Geçici Koruma Yönetmeliği¹⁶

YUKK 91. maddesi ile tanımlanan "Geçici Koruma"nın içeriğinin Bakanlar Kurulu tarafından bir yönetmelik ile belirleneceği ifade edilmekteydi. İlgili Geçici Koruma Yönetmeliği 22 Ekim 2014'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁷

Yönetmelik, kayıt altına alma konusunda yaşanan ve yaşanacak sorunları da ortadan kaldırmak amacıyla yabancıların "biometric" kaydının yapılmasına, bunun için hem parmak izi alınması hem de adres kayıt sistemine kayıt yaptırılması zorunluluğu getirmiştir. Yabancılar, temel hizmetlere ve diğer sosyal yardımlara erişim hakkı da ancak kayıtlı oldukları illerde bulunmaları şartı ile sağlanmaktadır. Yönetmeliğe göre geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar, İçişleri Bakanlığı görüşü alınarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca belirlenir. Bu yabancılar ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışabilir ve bu izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilir.

Yönetmelikte "geri gönderme yasağı", mülteciler lehine bir yorumla net olarak ifade edilmektedir (Md.6). Düzenlemeye göre yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya

16 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>

17 Geçici Koruma Yönetmeliği konusundaki ayrıntılı değerlendirmeler "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" çalışmasında yer almaktadır. Bu başlık içinde yer alan bilgiler de anılan kaynaktan alıntılanmıştır.

muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyecektir. Aynı Yönetmeliğin 11. Maddesi ise geçici korumanın sona erdirilmesi hususunu düzenlemektedir. Buna göre "Bakanlık, geçici korumanın sona erdirilmesi için Bakanlar Kuruluna teklifte bulunabilir. Geçici koruma, Bakanlar Kurulu kararıyla sonlandırılır. (2) Bakanlar Kurulu, sonlandırma kararıyla birlikte; a) Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkelerine dönmelerine, b) Geçici korunanlara, koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine, c) Geçici korunanların, Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye'de kalmalarına izin verilmesine, karar verebilir."

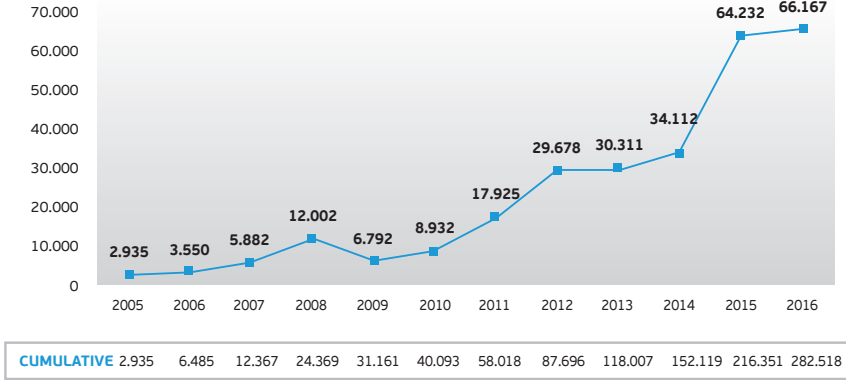
c. Türkiye'deki Suriyelilerin Statüsü

Türkiye'deki yasal ve idari düzenlemeler ise görüldüğü üzere Suriyelilerin "mülteci" olarak tanımlanmasına izin vermemektedir. Türk kamu kurumları ve siyasetçiler uluslararası hukukta karşılığı olabilecek ve Türkiye'ye yükümlülük getirecek ya da bu algıyı yaratacak "mülteci" gibi kavramlardan özellikle kaçınmış, genel kullanımda "sığınmacı" ya da daha çok "misafir" kavramı tercih edilmiştir. Ancak Türkiye'deki Suriyelilerin uluslararası hukuk bağlamında tanımlanması, UNHCR'nin de önerisi ile 30 Mart 2012'de yayınlanan bir genelgeyle netleştirilmiş ve Türkiye'deki Suriyeliler resmen "geçici koruma statüsü altındaki yabancılar" olarak tanımlanmışlardır. 22 Ekim 2014'de yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğinde Suriyelilerin yasal statüsü net bir şekilde ortaya konmuştur. Yönetmeliğin geçici 1. maddesine göre,

"28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınır. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz."

d. Türkiye'deki Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri

Türkiye'ye yönelik bireysel ya da kitlesel insani hareketlilik Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya ve istikrarsız bölge nedeni ile her zaman yaşanmıştır. Ancak bölge ülkelerinin kendi içlerinde yaşadıkları yoğun ve uzun süreli güvenlik zaafı Türkiye'ye yönelen insanların sayısını ciddi biçimde artırmaktadır. GİGM'nin 2017'de yayınladığı "Türkiye'de 2005-2016 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Kişilerin Sayısı" başlıklı tablo, son on yılda yaşanan olağanüstü artışı açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre Suriyelilerin kitleler halinde Türkiye'ye gelmeye başladığı 2011'deki toplam sayının sadece 58.018 olması dikkat çekicidir. Bu sayının kısa zamanda milyonları aşması ve 2019 sonunda 4 milyonu aşması, yönetsel ve toplumsal alanda yaşanan durumu anlamak bakımından önemli bir referans noktası olarak anlaşılabilir.

SB-2019-GRAFİK 3: Türkiye'de 2005-2016 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Kişilerin Sayısı

Kaynak: GİGM: http://www.goc.gov.tr/icerik6/uluslararasi-koruma_0_378_4712_icerik (Erişim: 25.09.2017)

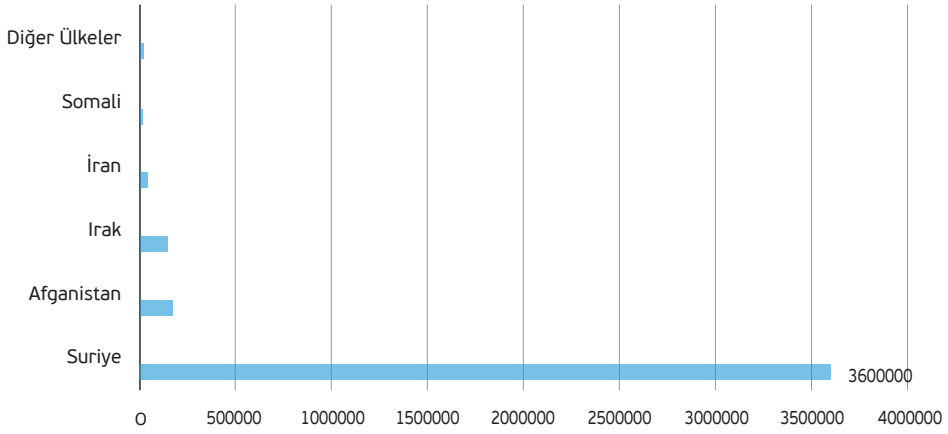
UNHCR Türkiye'nin Eylül 2018 verilerine göre Türkiye'de Eylül 2018 itibari uluslararası koruma talebi ile kayıt altına alınmış 170 bin Afgan, 142 bin Iraklı, 39 bin İranlı, 5.700 Somalili ve 11.700 diğer ülkelerden gelenler olmak üzere toplamda 368.400 yabancı bulunmaktadır.¹⁸ GİGM Uluslararası Koruma Başvuru sayıları yıllık olarak ilan etse de (2017'de 112, 2018'de ise 114 bin) toplam mevcut uluslararası koruma sayılarını vermemektedir. Burada başvurusu kabul edilenlerin koruma karar süreçlerindeki kararlar, ilgili kişinin ülkesine gönüllü geri dönüş yapması ya da üçüncü bir ülkeye gitmesi gibi durumlar, sayıların değişmesine neden olmaktadır.¹⁹ Ancak UNHCR-Türkiye tarafından Mart 2020'de milliyet dağılımı verilmeksizin, Türkiye'deki kayıtlı mülteci ve sığınmacı sayısı 330 bin olarak verilmiştir.²⁰

18 UNHCR Türkiye: <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim: 20.10.2017)

19 GİGM: http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-idaresi-genel-mudurlugu-istisare-toplantisi_350_359_10676_icerik (Erişim: 05.09.2017). T.C. İçişleri Bakanı Soylu 24 Temmuz 2019'de NTV'ye yaptığı açıklamasında uluslararası koruma altındakilerin sayısını "337 bin civarı" olarak vermiştir. Soylu aynı açıklamasında Türkiye'deki geçici koruma altındakilerin sayısının 3 milyon 634 bin, ikametle Türkiye'de kalanların ise 1 milyon 23 bin olmak üzere toplamda sayının 4.9-5 milyona ulaştığını ifade etmektedir. (7.18. saniye ve devamı): <https://www.youtube.com/watch?v=RSzHgMMlkxw> (Erişim: 24.11.2019) (7.08. saniye ve devamı).

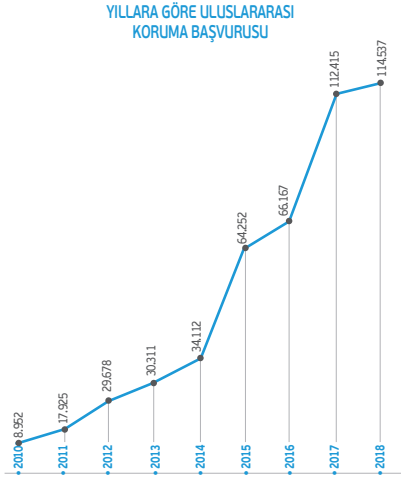
20 UNHCR Mart 2020 raporunda bu sayıyı 330 bin olarak vermektedir. UNHCR-Turkey, March Operational Update: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/05/UNHCR-Turkey-Operational-Update-March-2020.pdf> (Erişim: 18.04.2020)

SB-2019-GRAFİK 4: UNHCR Türkiye: Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Ülke Bazlı Sayıları (2018)

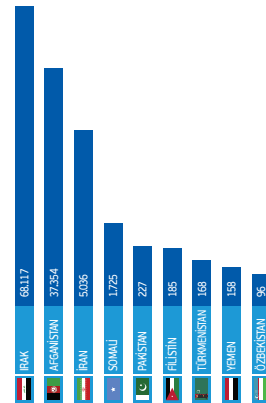

Kaynak: UNHCR: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68853> (Erişim: 25.12.2019)

SB-2019-GRAFİK 5: Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvuruları

2018 YILINDA ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU YAPAN YABANCILARIN UYRUKLARINA GÖRE DAĞILIMI

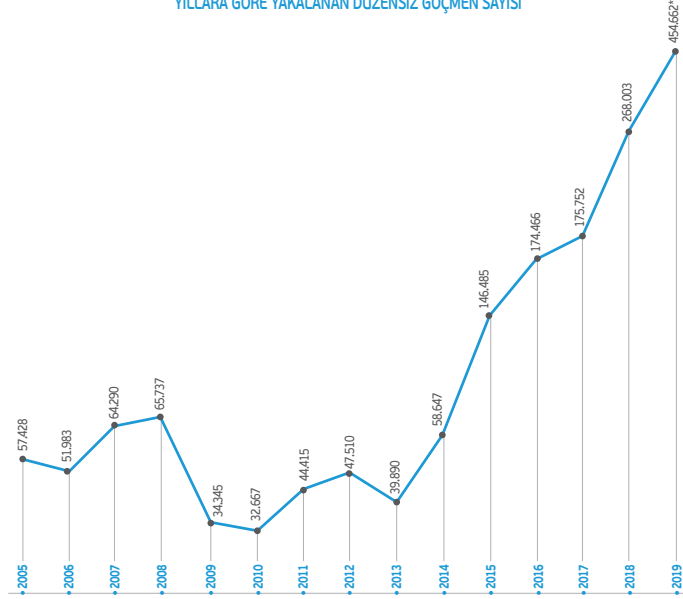
Kaynak: GiGM: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> (Erişim: 15.12.2019)

Resmi veriler Türkiye'de bulunan farklı uluslararası koruma statülerdekilerin (Suriyeli ve Suriyeli olmayanların) toplam sayısının 2019 sonu itibarı ile 3,9 milyonun üzerinde olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin düzensiz göç ve uluslararası koruma başvuru sayılarında özellikle 2016 sonrasında çok ciddi artış dikkat çekmektedir. Büyük bölümü Afganistan, Irak ve Pakistan'dan olmak üzere çok sayıda düzensiz göçmen ya da uluslararası koruma talebinde bulunan kişi ile Türkiye 2014 sonrasında tarihinde hiç görmediği kadar yüksek sayılarda düzensiz göçmen ve uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerin varlığı ile karşı karşıya kalmıştır. GiGM'nin verilerine göre 2015-2019 arasında 1.2 milyondan fazla sayıda düzensiz göçmen yakalanmıştır.

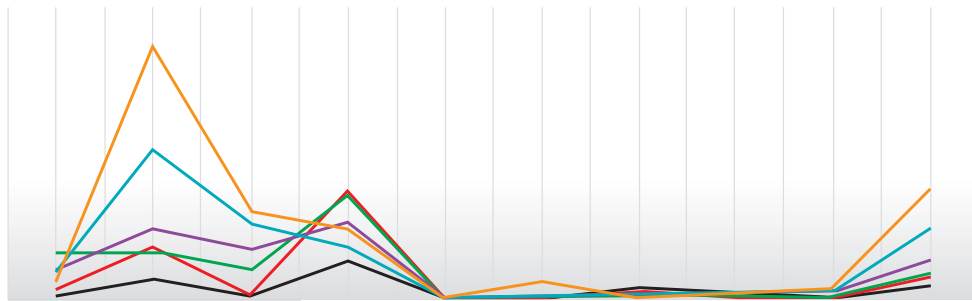
SB-2019-GRAFİK 6: Türkiye'de 2005-2019 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI

Kaynak: GiGM: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim: 05.01.2020)

SB-2019-GRAFİK 7: Türkiye'de 2005-2019 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları

	İRAK	AFGANİSTAN	PAKİSTAN	SURİYE	MOLDOVA	FİLİSTİN	MYANMAR	GÜRCİSTAN	İRAN	DiĞER
2014	1.728	12.248	2.350	24.984	101	508	6.425	1.519	626	8.158
2015	7.247	35.921	3.792	73.422	261	615	5.464	2.857	1.978	14.928
2016	30.947	31.360	19.317	69.755	256	365	1.169	2.679	1.817	16.801
2017	18.488	45.259	30.337	50.217	308	832	374	2.954	2.707	24.276
2018	17.629	100.629	50.438	34.053	269	10.545	378	3.153	4.066	46.631
31.12.2019	12.097	201.437	71.645	55.236	204	12.210	296	2.171	8.753	90.613

Kaynak: GiGM: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim: 05.01.2020)

2. Toplumsal Kabul ve Uyum

Suriyeliler Barometresi çalışması, Türkiye'deki Suriyeliler konusunda durum tespiti yapmayı, "huzur ve onur içinde bir arada yaşama" konusunda bir çerçeve ortaya koyarak toplumsal uyum sürecine katkıları sunmayı hedeflemektedir. Kitlesele insani hareketlilikler ile birlikte "yerel/ev sahibi toplum" ile ülkeye hangi nedenle ve ne şekilde gelirlerse gelsinler, "yeni gelenler" arasında bir arada nasıl yaşanacağı konusu kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir. Bu bağlamda "uyum" (veya literatürde kullanılan benzer içerikli kavramlar olan "integration" / "harmonization" / "cohesion", vb.) ve özellikle de "toplumsal uyum" ("social cohesion") kavramlarının genel literatürde ve konu özelinde nereye oturduğuna dair çok özet bir değerlendirme yapmak,²¹ ardından da bu çalışmada toplumsal uyumun temel zemini olduğu iddia edilen "toplumsal kabul"den ne anlaşıldığını ifade etmek önem taşımaktadır.

Kitlesele insani hareketliliğin yoğunlaşması ile birlikte, farklı dinsel, kültürel, etnik, sosyal grupların birlikte ortak yaşamının nasıl "en az sorunla" başarılabacağına; bu toplumsal çeşitliliğin mümkünse nasıl bir "toplumsal kazanca" dönüşürüleceğine dair pek çok kavram ve alternatif konsept geliştirilmiştir. Bunların içinde entegrasyon²² (integration), uyum, sosyal uyum (social cohesion), içermeye (inclusion), asimilasyon (assimilation), kültürleşme (acculturation), çok kültürcülük (multiculturalism), kültürlerarasıcılık (interculturalism), hoşgörü/tahammül (tolerance/toleration) vb. kavramlar sıklıkla dile getirilmektedir. Dünyada 2000 yılında 150 milyon civarında olan uluslararası göçmen sayısının, 2020'de 272 milyona, mülteciler ve zorla yerinden edilmişlerin sayısının ise aynı dönemde 35 milyondan 71 milyona çıkması, yani insani hareketliliğin her geçen gün daha da yoğunlaşması ve çeşitlenmesi ile alana ilişkin yeni kavramlar da üretilmektedir. Dünya tarihinde ender görülen bir boyuta ulaşan Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ve onlarla ilgili uyum çalışmaları da yeni kavramsal tartışmalara imkan sağlamakla kalmamakta, aslında bu tartışmaları zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmanın çerçevesini çizen "uyum" kavramının temel motivasyonu, bu kavram etrafında geliştirilen pek çok kavramda da olduğu gibi, bir araya gelen toplumun farklı kesimleri/grupları arasında olası sosyal, ekonomik, siyasal sorun ve çatışmaların yaşanmamasını ya da en az seviyede yaşanmasını sağlamak; mümkünse, oluşan toplumsal çeşitliliğin topluma katkıları artırmayı sağlamaktır. Uluslararası literatürde "social cohesion" olarak kullanılan bu kavramın Türkçe literatürdeki karşılığı çoğunlukla "sosyal uyum", bazen de "sosyal bütünleşme" olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma bağlamında "sosyal uyum" kavramı ile, bir toplumda yaşayan yabancıların (göçmenler, mülteciler vd.), başka bir ifadeyle çoğunluktan (ev sahibi toplumdaki) sayıca az ve farklı olan "diğerlerinin", "toplumun huzurunu bozan bir tehdit unsuru olarak" algılanmadığı, toplumun her kesiminin çatışma ve gerginlikten uzak, huzur içerisinde bir arada oldukları bir yaşamın koşullarının/yol haritasının nasıl olacağını ortaya koymaya çalışılmaktadır.

Göç tartışmalarının ayrılmaz birer parçası olan "uyum", "harmonizasyon", "entegrasyon" ile son dönemde daha yoğun olarak kullanılan "sosyal uyum" kavramları, farklı bağlamlarda ve farklı öncelikler ile üretilmiştir. Ancak literatürde en yoğun olarak kullanılan ve tartışmaların merkezinde yer alan "entegrasyon" kavramı genelde mevcut olanı önceleyen/temel alan bir karaktere sahip olduğu ve bu bağlamda da kendi içinde birbiriyle bağlantılı –en az- 4 önemli sorun barındırdığı gerekçesi ile sıklıkla eleştirilmektedir. Kavrama yöneltilebilecek ilk eleştiri "entegrasyon" kavramının sosyal alandan daha çok mühendislik/mekanik bir alana ait olması ve sonradan sosyal alan için kullanılmasının getirdiği sorunsalla ilgilidir. Mekanik bir ürünün parçalarının birine eklenmesi bir "entegrasyon" olayıdır. Bu durumun sosyal alandaki tatbikinin sorunlu olacağı açıktır.

21 "Sosyal uyum" (Social cohesion) konusunda çok kapsamlı ve güncel bir değerlendirme için Bkz.: IOM-World Migration Report 2020, s.185 vd. (https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf) (Erişim: 21.05.2019) ve R. Bauböck –M.Tripkovic (Eds.) (2017) The Integration of Migrants and Refugees, An EU Forum on Migration, Citizenship and Demography, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies (https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45187/Ebook_IntegrationMigrantsRefugees2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y) (Erişim: 01.12.2019)

22 IOM Göç Sözlüğü entegrasyonu şöyle tanımlamaktadır: "Farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı kullanılan ve anlaşılan "entegrasyon" terimi, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımlanabilir. Genellikle göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında iki yönlü bir süreç atıfta bulunur. Ev sahibi toplumların göçmenleri kabul konusundaki gerekli somut koşullar, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Entegrasyon ile daimi yerleşimin kast edilmesi gerekmez. Ancak göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder." https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim: 31.12.2019)

Entegrasyon konusundaki diğer itirazlar ise kavramın “hiyerarşik özünden” kaynaklanmaktadır. Bu aynı zamanda kavramın üçüncü sorununu da ortaya koymaktadır: “Kime, neye, nasıl uyum?”. Bu soru siyasi/ideolojik bir cevapla şekillenir. Süreci yöneten güç –ki bu genelde ev sahibi toplumun devletidir- daha çok güvenlik kaygıları ve endişeler ile şekillenen bir politik karar ile “uyumu” genelde “mevcut olan” çoğunluğun (ki burada “yerel toplum” kast edilir) “öncüllüğünün” kabulü ve bunun yeni gelenlere dayatılması şeklinde tanımlar. Bu yaklaşım aynı zamanda “kuralı belirleme hakkı olan yerleşikler” bakışına da imkan sağlayabilir. Böylece bir arada yaşamın kuralı/zemini, sonradan gelenin var olana kendini uyumlaması şeklindeki bir yaklaşımı meşrulaştırabilmektedir. İşte tam bu noktada kavramla ilgili ciddi sorun ortaya çıkmaktadır: “Entegrasyon”, sonradan gelenlerin var olana uyması şeklinde meşrulaştırıldığı için, bu yaklaşım zaman içinde “asimilasyon”u da meşrulaştırabilir.²³ Bu nedenle pek çok sosyal bilimci için “entegrasyon”, neredeyse bir “tuzak” kavram olarak asimilasyona giden yoldur.²⁴

Göç konusunda çalışanların belki de uzlaştığı en temel konu, “uyum”, “sosyal uyum” ya da bu bağlamda üretilen diğer kavramlar konusunda herkesin her dönemde kabul edeceği ortak bir tanımdan söz etmenin mümkün olmadığıdır. Standart bir tanımın olmayışı kavramla ilgili farklı öznel sonuç ve değerlendirmelere yol açmaktadır. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan “Entegrasyon Konusunda Politika Yapıcılar ve Uygulayıcılar için El Kitabı”nda²⁵ “entegrasyonun göçmenlerin ve yurttaşların ortak katılımıyla işleyen dinamik ve iki yönlü bir süreç olduğu, eğitim ve istihdam alanlarının göçmenleri toplumda daha aktif duruma getirdiği, göçmenlerin ev sahibi toplumunun dilini, tarihini öğrenmesinin entegrasyon için vazgeçilemez bir koşul olduğu” belirtilmiştir. Burada “sonradan gelenlerin” sahip olması gereken hak ve imkanlara vurgu yapılırken, ev sahibi toplumun önceliklendirildiği de görülmektedir. Demireva da “Göç, Çeşitlilik ve Sosyal Uyum” başlıklı çalışmasında öncelikle bu kavram konusunda evrensel bir tanım olmadığını ve “sosyal uyum”un genellikle “dayanışma” (solidarity), “birliktelik” (togetherness), “hoşgörü” (tolerance) ve “uyum içinde bir arada yaşama” (harmonious coexistence) gibi kavramlarla ilişkilendirildiğini ifade eder. Demireva burada spesifik bir topluluğun sosyal düzenine referans vermekte ve “Bir toplum içinde yer alan tüm topluluklara ait vizyon ve aidiyet duygusu; insanların farklı geçmiş ve koşullarının çeşitliliğinin takdir edilmesi ve olumlu olarak değerlendirilmesi; farklı kökenlerden gelenlerin benzer yaşam olanaklarına ulaşması; işyerinde, okullarda ve mahallelerde farklı kökenlerden insanlar arasında güçlü ve pozitif ilişkilerin varlığı, sosyal uyumu gösterir” demektedir.²⁶ UNHCR’in uzun süreli mültecilik hallerinde “kalıcı çözümler” (durable solutions) olarak sunduğu 1. “Mültecilerin evlerine gönüllü dönüşü için çaba harcamak”, 2. “Üçüncü ülkeye yerleştirmeye çalışmak”, ve 3. “uyum politikalarını devreye sokmak” yaklaşımı ile örtüşen bu tanımlama genel bir kabul görmektedir.²⁷

Göç ve uyum ilişkisi sadece coğrafi ve tarihi tecrübeler değil, aynı zamanda göçün temel nedeni/motivasyonu yani niteliği ile de ilgilidir. Genelde üzerinde konuşulan “iradi/gönüllü” göçler ile bu çalışmanın temelini oluşturan “zorunlu göç” ve uyum ilişkisi kendi içinde farklılaşmaktadır. Bu konuda Berry&Roberts’in zorunlu göçler sonrasındaki uyum çalışmalarının içeriğinin hem bir sosyal model hem de bir politika hedefi olduğu ve bu bağlamda da iradi göçlerden farklılaştığına dair vurguları tam da bu ayrışmaya işaret etmektedir.²⁸ Bir başka ifadeyle, sonradan gelenlerin gelme biçimleri hem kendilerini hem de yeni gelenleri –isteyerek ya da istemeden- içine alan toplum bakımından uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Zorunlu göçlerle gelenlerin öncelikli ihtiyaçlarının “korunma” olduğu, belirsizlik ve “travmatik geçmişin” ise durumlarını büyük ölçüde

23 Suriye asıllı Alman vatandaşı Bassam Tibi’nin 1998’de yazdığı “Kimliği Olmayan Avrupa” başlıklı kitabında dile getirdiği, Almanya ve Avrupa’daki Müslüman göçmenlerin entegrasyonu konusunda önerdiği “Leitkultur” (“öncü kültür”) kavramı, “hiyerarşik yapı” ve “neye, kime uyum” tartışmaları bu bakımdan oldukça ilginç ipuçları vermektedir. Bkz. Bassam Tibi (1998) Europa ohne Identität? Leitkultur oder Wertebeliebigkeit, Siedler V.

24 Entegrasyon kavramının asimilasyona yol açan bir doğası olduğunu sıklıkla dile getiren ve kavrama itiraz eden Türkiye’de göç çalışmalarının duayenlerinden Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat’ın yaklaşımı için Bkz.: N.Abadan-Unat, (2017) Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı).

25 Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye Ulusal Ajansı, Erasmus+. Avrupa’daki Göçmenlerin Entegrasyonu’nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap http://www.ll2ii.eu/pdf/Guidebook_for_Local_Bodies_and_Operators_on_Integration_of_Migrants_in_Europe_TR.pdf Erişim: 12.01.2020.

26 N. Demireva (2017) Immigration, Diversity and Social Cohesion. Briefing, The Migration Observatory, University of Oxford, ayrıca UNHCR: Solutions for Refugees (<https://www.unhcr.org/solutions.html>) ve IOM World Report 2020-sayfa.343.

27 UNHCR: Solutions for refugees (<https://www.unhcr.org/50a4c17f9.pdf>) (Erişim: 10.12.2019)

28 J.P. De Berry,- A. Roberts. (2018). Social Cohesion and Forced Displacement: A Desk Review to Inform Programming and Project Design. World Bank Group. (<http://documents.worldbank.org/curated/en/125521531981681035/pdf/128640-WP-P163402-PUBLIC-SocialCohesionandForcedDisplacement.pdf>) (Erişim: 31.12.2019)

etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda her ne kadar Batı Avrupa'da sıklıkla tartışılan bir sorun alanı olarak dile getirilse de iradi göç, zorunlu göç mağdurlarının durumu ile karşılaştırıldığında yönetilmesi daha "kolay" ve daha öngörülebilir bir duruma işaret ettiği gibi, hem muhatapları hem de geldikleri toplum bakımından farklı şekilde anlamlandırılmaktadır. Bu durum BM anlayışına da yansımakta, 2016'dan bu yana yürütülen Küresel Mutabakat çalışmalarında göçmenler için ayrı, mülteciler için ayrı modaliteler belirlenmektedir.²⁹

Kuşku yok ki, insanlar topluluklar halinde yaşamaya başladıklarından bu yana bir arada çatışmasız ve gerilimsiz, "mümkünse" huzur içinde yaşamın nasıl mümkün olabileceğini tartışmaktadır. Ancak 1648 Westfalya Anlaşması sonrasında ulus devletler ve ulusal kimliklerin ön plana çıkması, Anderson'un ifadesi ile "hayali cemaatlerin"³⁰ ve devletlerin sınırlarının daha net belirlenmesi konuya başka bir boyut kazandırmıştır. Göç yazınının önde gelen isimleri olan ve "Göçler Çağı" çalışmaları ile alana büyük katkı sağlayan Castles ve Miller'in de dile getirdikleri gibi kitlesel insani hareketlilik/göç tarihinin her döneminde var olmuş ve önemli etkiler yaratmıştır.³¹ Yazarlar, sınır ötesinden gerçekleşen yoğun göçlerin belirlediği çağın, birisi "devletlerin egemenlik anlayışı", ötekisi ise "toplumsal dönüşüm ve uyum süreçleri" olmak üzere iki önemli soruyu da gündeme getirdiğinden söz etmektedirler. Yazarların, "sınır-ötesi göç sadece fiziki değil, duygusal/kültürel sınırları da tahrip etmekte, yıkmaktadır" sözleri de göçün etkilerini anlamak bakımından önemlidir. Süreç sancılı olsa da göçten arındırılmış bir toplum yapısı artık neredeyse imkansızdır. Faist'in dediği gibi dünyadaki birçok politikacı göçü "yeni normal" olarak görmektedir.³² Faist aynı zamanda sosyal uyum denilen şeyin konusunun sadece sınır ötesinden gelenlerle ilgili olmadığını da altını çizmektedir. Buna göre, bir ülke içinde de, vatandaşlar arasında etnik, dinsel, kültürel ya da diğer farklılıklardan kaynaklanan "ötekileştirme" ya da "sosyal uyum" tartışmaları yaşanabilmektedir.³³

Sınır-ötesi / sınır-aşırı insani hareketliliklerin yerel toplumlarda yarattığı etkiler bakımından son yüzyılda pek çok çalışma ve teori ortaya konmuştur. Bu alandaki çalışmalar, sosyal uyumun farklı alanlarına vurgu yapılarak geliştirilmiştir. Başından beri bir göç ülkesi olarak kurulan Amerika'da 20. yüzyılın başında nüfusun üçte birden fazlasını Amerika dışında doğanların oluşturduğu Chicago'daki gruplar arası ilişkileri inceleyen ve temel amaçları "birleştirici bir ulusal kimliğin inşası" olan Chicago Sosyoloji Ekolü, kentsel alanda uyum konusuyla bilimsel açıdan ilgilenen ilk kuram olarak bilinir.³⁴ Bir arada yaşayan farklı toplulukların aynı potada erimesini uyum için gerekli gören Chicago Sosyoloji Ekolü'nün "Erime Potası" (Melting Pot) modeli göçmenlerin etno-kültürel ve dinsel kimliklerinden belirli ölçüde uzaklaşmak suretiyle Amerikan potasında eritilerek tek bir kültürün oluşturulmasını yani neticede -olumlu bir anlam yükleyerek- "asimilasyonu" savunur. Çünkü bu akım ve etkilediği akımlar, göçmenlerin göç etmeden önceki eski kimlik ve kültürlerinin varlığını sürdürmesini geldikleri yerdeki düzen için bir tehdit/tehlike olarak algılamaktadırlar. Bogardus'un 1925'te ortak yaşamı daha iyi anlamak ve sorunları tespit için geliştirdiği, Suriyeliler Barometresi çalışmasında da kullanılan, "sosyal mesafe ölçekleri" de aslında farklılığı, ayrılmayı anlamak ve gidermek için geliştirilmiştir.³⁵ Bu konunun öncü isimlerinden olan Amerikan kent sosyoloğu R. E. Park'ın "sosyal uyum konsepti" ve "İrk ilişkileri Döngüsü" (Race Relations Cycle) adını verdiği teorisi³⁶ uyum sürecinin "karşılaşma" ve "ilişki kurma", "sınırlı kaynaklar üzerinde rekabet", "devletin yeni gelenleri kamusal alana dâhil etme çabası" ve "isteğe bağlı ya da zorunlu olarak asimilasyon ya da uyum" olmak üzere dört farklı aşamadan geçtiğini belirtir. Ancak sonucu asimilasyon olan ve kendisini adeta bir "huzur projesi" olarak tanıtan yaklaşım "eritme potası" beklenildiği kadar başarılı

29 Göçmenler İçin Küresel Mütabakat (Global Compact for Migrants) <https://www.iom.int/global-compact-migration> (Erişim: 12.12.2019) / Mülteciler Konusunda Küresel Mütabakat ((Global Compact on Refugees) (https://www.unhcr.org/gcr/GCR_English.pdf) (Erişim: 12.12.2019)

30 B.Anderson (2015) Hayali Cemaatler, Metis Yayınevi, İstanbul.

31 1993'de Castles&Miller imzalı kitap daha sonra yeni yayınlarında Hass'ın da katkıları ile yeni baskılar yapmıştır. Son baskı için bkz.: S. Castles&H. De Hass, M. Miller (2018) The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, Sixth Edition, The Guilford Press.

32 T.Faist (2018) A Primer on Social Integration: Participation and Social Cohesion in the Global Compacts. (COMCAD Working Papers, 161). Bielefeld: Universität Bielefeld, Fak. für Soziologie, Centre on Migration, Citizenship and Development (COMCAD). <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ss0ar-58138-7>

33 OECD tarafından yapılan ve bir ülkenin kendi vatandaşları arasındaki uyumu ele alan "sosyal uyum endeksi" çalışması bu bakımdan dikkat çekici sonuçları ortaya koymaktadır: <https://www.oecd.org/dev/inclusivesocietiesanddevelopment/social-cohesion.htm>

34 A.Kaya (2014) "Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış", İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 14, 2014, s.12

35 E.S. Bogardus (1925) "Social Distance and Its Origins." Journal of Applied Sociology 9 (1925): 216-226, ve Emory S. Bogardus (1947) Measurement of Personal-Group Relations, Sociometry, 10: 4: 306-311.

36 Bkz.: S.M. Lyman (1968) The Race Relations Cycle of Robert E. Park, The Pacific Sociological Review, Vol. 11, No. 1 (Spring, 1968), s. 16-22

olamamıştır. Göçmenler etnik kültürel kimliklerini belirli ölçüde unutmak yerine göçün yarattığı yapısal ve psikolojik zorluklar nedeni ile kimliklerine daha fazla sarılma eğilimi göstermişlerdir³⁷. Yani asimilasyon beklenirken, ayrışma daha da artmış, çatışma potansiyeli yükselmiştir.

Hem asimilasyon teorilerinin beklenen başarıyı gösterememesi hem de "toplumsal çeşitliliğin" her alanda ön plana çıkması ile birlikte 1960'lı yıllardan itibaren uyum bağlamında asimilasyon politikalarının reddedilmesine ve felsefe olarak "çok kültürcülük" (multiculturalism), uygulama olarak ise uyumun (entegrasyon), gündeme yerleştiği görülmektedir.³⁸ Farklı grupların diğerleriyle çatışmadan uyum içinde yaşayabileceği görüşüne dayanan³⁹ "çok kültürcülük" (multiculturalism) kavramı ilk kez 1957 yılında New Mexico'lu bir eğitim uzmanı olan Edward A. Medina tarafından kullanılmıştır. Medina, çok kültürcülüğü "başarılı bir şekilde bir arada yaşamın anahtarı" olarak sunmuş, yani çok dilli ve çok kültürlü bir toplumun barış içinde bir arada yaşaması için çok kültürcülük anlayışını ve uygulamalarını önermiştir. Çok kültürcülük "çok kültürlü bir toplumda farklı kültürel grupların kendilerine has aidiyetlerinin idamesi ve desteklenmesi süreci veya siyaseti" olarak tanımlanmaktadır. Kavramın popülerleşmesinde 1971 tarihli "Kanada Çok Kültürcülük Yasası"nın çok önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Bu yasa ile Kanada ülkedeki farklı kültürleri veya kültürel toplulukları Kanada'nın ayrılmaz bir mirası ve büyük bir zenginliği olarak nitelmiş ve bunların ahlaki olarak eşit olduklarını açıklıkla ifade etmiştir. Bu yaklaşım farklı kültürel grupları tanımakta, kültürlerini yaşamalarına izin vermekte ve bu nedenle her kültür grubunun bağımsız ibadethanelerini, okullarını tesis etmelerini de desteklemektedir.⁴⁰

Entegrasyonu açıklamaya dair yapılan çalışmalar daha çok entegrasyon sürecine odaklanarak, entegre olmak için gerekli koşulları ya da göç alan topluma kültürel, yasal ve politik eklenmenin asgari standardını ortaya koymayı çabalamışlardır. Burada hedef, "sonradan gelenlerin" (göçmenlerin) eğitim, iş yaşamı, sağlık ve refah devletinin imkânlarında eşit konuma getirilmesi ve hâkim toplumun kurumlarından dışlanmasının önüne geçilmesi olmuştur.⁴¹ Kaya, devletin belirleyiciliğini ve etkinliğini "uyum konusu etno-kültürel ve dinsel açılardan farklı grupların bir arada yaşadığı toplumlarda her zaman önemli bir nitelik arz etmiştir. Uyum konusundaki tartışmaların niteliği, büyük ölçüde ilgili toplumların ve devletlerin göç pratiği karşısındaki yaklaşımlarına bağlıdır" sözleri ile ifade etmektedir.⁴²

Uyumun ne olduğu konusunda en bilinen tanımlardan birisini yapan Hynie, uyumu en genel hatları ile "ekonomik ve sosyal anlamda dahil olma ve katılım ama aynı zamanda hem yeni gelen topluluğun hem de ev sahibi topluluğun değişmesi ve birbirini değiştirmesi"⁴³ şeklinde tanımlamaktadır. "Uyumu anlamak" başlıklı önemli makalelerinde Ager&Strang ise uyumu "haklar ve uygulamalar, toplum içindeki gruplar arasındaki sosyal bağlantı süreçleri, dil, kültür ve yerel çevre ile ilgili engellerin azlığı" şeklinde tanımlamakta ve burada özellikle istihdam, konut, eğitim ve sağlık alanlarında başarı ve erişimin belirleyici olduğunun altını çizmişlerdir.⁴⁴ Jenson sosyal uyumun yapısal boyutunu beş unsura ayırmakta ve bunları aidiyet/izolasyon (sosyal uyum aynı topluluğun bir parçası olma duygusu, paylaşılan ortak değerler gerektirir), içirme/dışlama (sosyal uyum özellikle iş gücü piyasası açısından kapasite gerektirir), katılım/pasiflik (Sosyal uyum siyasi katılım ve kamu işlerinin yönetiminde aktif şekilde yer almayı gerektirir), kabul görme/reddedilme (sosyal uyum çoğulculuğu farklılıklara karşı tolerans olarak değerlendirir) ve meşruiyet/gayri meşruluk (sosyal uyum çatışma durumlarında kamusal ve özel kurumların arabulucu olarak hareket etmelerini gerektirir) olarak sıralamaktadır.⁴⁵ Bernard ise Jenson'ın ortaya koyduğu bu beş unsura eşitlik/eşitsizlik unsurunu eklemiştir.⁴⁶ Schmitt sosyal uyum kavramını varılması gereken amaçlar doğrultusunda ele almıştır. Bu amaçlar farklılıkların, eşitsizliklerin,

37 A.Kaya, a.g.e. s. 13.

38 Bu konuda liberal bir yaklaşım için Bkz.: W. Kymlicka, (1995), Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, Oxford: Oxford University Press.

39 B.Kartal ve E.Başçı, (2014) Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri, CBU Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2) s.222.

40 Bu konuda liberal bir yaklaşım için Bkz. W.Kymlicka ( ) Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, Oxford Scholarship Online.

41 Bkz. A.Yükleyen & G. Yurdakul (2011) Islamic Activism and Immigrant Integration: Turkish Organizations in Germany, Immigrants & Minorities, 29:01, 64-85.

42 A.Kaya (2014) Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış, İdeal Kent, Sayı 14, Ekim 2014, ss. 11-28

43 M. Hynie (2018). Refugee integration: Research and policy. Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 24(3), 265-276.

44 Bkz: Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. Journal of Refugee Studies, 21, 166-191.

45 Jenson, Jane, "Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research", Canadian Policy Research Networks, Ottawa, 1998, s. 15

46 Paul Bernard (2000) "Social Cohesion: A Dialectical Critique of a Quasi-Concept", Strategic Research and Analysis Directorate, Department Of Canadian Heritage, Ottawa, s. 19.

sosyal dışlanmanın giderilerek sosyal ilişkilerin, sosyal etkileşimlerin, sosyal bağların güçlendirilmesi olarak ifade edilmiştir.⁴⁷ Sosyal uyumun güven, katılım, yardım etme isteği unsurlarına vurgu yapan Chan ise, sosyal uyumu ikili bir çerçevede ele almıştır. “Yatay boyut” topluluklar arası uyumu “dikey boyut” ise devlet-vatandaş uyumunu göstermektedir.⁴⁸ Ancak Unutulmaz’ın da vurguladığı gibi bütün göç ve uyum politikaları, göç alan (muhatap) ülkenin koşulları, amaçları ve kapasitesi çerçevesinde geliştirmeye çalıştığı bir “siyasal proje”dir.⁴⁹

Uyum bağlamında ortaya konulan önemli konseptlerden birisi olan “çok kültürcülük” özellikle Batı Avrupa’da Müslüman göçmenlerden kaynaklı biçimde sıklıkla tartışılmaktadır. Aslında çok kültürlülük ile “çok kültürcülük” arasında önemli fark bazen gözardı edilebilmektedir. Oysa çokkültürlülüğün bir gerçeklik olduğunu, yani birden fazla kültür grubunun varlığının ve aynı zamanda farklı kültürlerin ahlaki eşitliğinin kabulüne dayandığını anlamak gerekmektedir.⁵⁰ Ancak bu yaklaşıma da farklı toplulukların kendi içlerine kapanmalarını teşvik ederek toplumda bütünleşme değil, ayrışmaya neden olacağı; birbirleriyle yan yana yaşayan ama birbirleriyle bir şey paylaşmayan ‘paralel toplum’ ve yaşamların çatışmalar yaratacağı/yarattığı gerekçeleri ile sıklıkla eleştirilmiştir.⁵¹

“Asimilasyon” ve “çok kültürcülük” modellerinin içinde barındırdığı düşünülen sorunların çözümü “entegrasyon” konsepti ile giderilmeye çalışılmıştır. Yani entegrasyon, sonradan gelenlerin mevcut topluma hızla ve eşit haklarla katıldıkları, aynı zamanda geldikleri toplumun değerlerini benimsedikleri, ancak sahip oldukları kültürel değerleri de koruyabildikleri bir anlayışı temsil etmektedir. Bütün bu tartışmalarda toplumu tek bir birim olarak gören klasik yaklaşımın egemen olduğu, özellikle küreselleşme ve iletişim çağında kendiliğinden gelişen birden fazla kültürel aidiyet hususunun unutulmaması gerektiği de açıktır. İngiltere’nin 2002’de Castles başkanlığında kurduğu “Uyum ve Bütünleşme/Kaynaşma Komisyonu (Comission on Integration and Cohesion) asimilasyon ve çok kültürcülüğün olumsuzluklarını azaltan bir kavram olarak entegrasyonu ve toplumsal uyum kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Göç ve uyum tartışmalarında genelde göçmenleri bir blok olarak görme ve buradan hareketle bütün göçmenler ve göçmenlik hallerine yönelik indirgemeci bir anlayışı ortaya konulmaktadır. Oysa göçmen kitleler homojen bir blok olmadıkları gibi statik de değildiler, yani zaman içinde hızla dönüşmektedirler. Dolayısıyla göçmen gruplarının kendi içlerinde de heterojen ve her geçen gün daha da karmaşıklaşan bir kimlik yapıları söz konusudur. Bunu Foroutan “hibrit kimlikler”⁵² olarak tanımlamaktadır. Bu yeni gerçeklik, uyum sürecini daha da karmaşık hale getirmekte, yeni kimlikler yeniden tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır.

Uyum konusunda en çok tartışılan konulardan birisi de “aidiyet” kavramıdır. Bu kavram bir taraftan süreci tam bir asimilasyona götüreceği şekilde tanımlanabilecek iken, bir diğer taraftan yerel halk ile sonradan gelenlerin en azından ortak bir kültür şemsiyesi altında kendilerini bir toplumun parçaları gibi hissetmesine imkan sağlayan bir kavram olarak da düşünülebilmektedir. Aidiyetin baskın bir grup ile tanımlanması, kaçınılmaz olarak asimilasyon politikalarını meşrulaştırır ve uyum içindeki hiyerarşik yapı canlanırsa olur. Ama aidiyetin olmadığı “sadece bir coğrafya üzerinde birlikte yaşam hali” de kopuşlara, paralel yaşamlara ve hatta çatışmalara kaynaklık edebilir. Bu konudaki tartışmalara zemin oluşturan 3B, yani “Being” / “Belonging” / “Becoming” (Varolmak/Ait Olmak/Dönüşmek) arasındaki hassas dengelerin kurulması; asimilasyona gitmeden ama çeşitlilik ve ortaklık üzerine duygusal bir sahiplenmeyi de içeren bir toplum olma halinin kurulması için

47 Regina, Berger Schmitt, Social Cohesion as an aspect of the quality of Societies: Concept and Measurement. Euroreporting Working Paper No 14, Centre For Survey Research And Methodology, Mannheim, 2000, s. 28

48 J.Chan & E.Chan (2006)“Reconsidering social cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research”, Social Indicators Research, 2006, 75(2),s. 294

49 Bu konuda Bkz.: O.Unutulmaz (2016) Gündemdeki Kavram: Göçmen Entegrasyonu-Avrupadaki Gelişimi ve Britanya Örneği, Gülfer İhlamur-Öner, A.Ş. öner (der.) Küreselleşme Çağında Göç Kavramları ve Tartışmalar, İletişim Yayınları İstanbul, 2016, s. 157

50 Bkz.: N.Yurdusev: İflas eden çok kültürcülük mü yoksa Almanya mı? (<https://www.dunyabulteni.net/iftas-eden-cok-kulturculuk-mu-yoksa-almanya-mi-makale,14912.html>) (Erişim: 29.12.2019) Ayrıca Bkz.: W.Kymlicka (1995)

51 Bu konuda İngiltere’de yaşanan ve genelde Müslüman göçmenlerin merkezinde olduğu bazı olayların ardından Hükümetin Ted Cattle’ye bir rapor hazırlama görevi vermesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2001 yılında yapılan çalışma ve hazırlanan “Cattle Raporu”nda, çok kültürlülüğün toplumsal ve kültürel gruplaşmalara yol açtığı ve paralel yaşamların ortaya çıktığı, farklı toplumsal gruplar arasında toplumsal diyalogun olmadığı ve hatta temasın bile gerçekleşmediği iddia edilmektedir. Bkz.: http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/25_05_06_oldham_report.pdf (Erişim: 29.12.2019)

52 Bkz.: N. Foroutan., I.Schäfer (2009) Hybride Identitäten – muslimische Migrantinnen und Migranten in Deutschland und Europa. In: Aus Politik und Zeitgeschichte (5/2009), S. 11-18.

imkanlar sağlanmalıdır. Bu yapılırken, söz konusu sürecin devlet üzerinden ideolojik ve zorlama ile değil, toplum üzerinden ve gönüllülük üzerine olması gerekmektedir. Bu da ancak güçlü bir toplumsal kabul ile gerçekleştirilebilir.

2000'li yıllarında başından itibaren kendi göç yönetimi sistemini oluşturmaya çalışan Türkiye'nin 2013 yılında çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile "uyum" konusu ilk kez ciddiyetle ve yasanın önemli bir parçası haline getirecek şekilde ele aldığı gözlenmektedir. Burada uyumu sürecin vazgeçilmez bir parçası haline getiren yasa, felsefi bir duruş sergileyerek, uyum ile asimilasyon arasında çok net bir çizgi çizdiğini, hatta bunun için "harmonizasyon" kavramını tercih ettiğini ortaya koymaktadır. YUKK'un 96. Maddesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne uyum çalışmaları konusunda görevler yüklemiştir. İlgili madde "Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirdikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir" ifadesine yer vermektedir. Yasa yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere Genel Müdürlük bünyesinde Uyum ve İletişim Dairesi oluşturmaktadır. Uyum konusundaki felsefi arka plan da şu şekilde ifade edilmektedir: "uyum; ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyondur" ifadesi kullanılmaktadır⁵³.

Uyum ile ilgili pek çok tartışma, başta bu kavramın içerdiği felsefe, kavramdan ne kastedildiği ve gerçek hayata nasıl uygulanacağı çerçevesinde daha da yoğunlaşarak devam edecek gibi görünmektedir. Uyum konusunda bir kavram üretmek son derece iddialı ve doğal olarak da risklidir. Zira hem uyum sadece göçle bağlantılanacak bir şey değildir, hem de sadece göç kaynaklı olsa da dünyada birbirinden farklı binlerce uyum süreçleri yaşanmaktadır. Türkiye'deki Suriyelinin, Almanya'daki Türkün, Kanada'daki Somalının, Japonya'daki Çinlinin, Fransa'daki Cezairlinin uyum süreçlerini tek bir kavram içine yerleştirmek mümkün ve gerçekçi değildir. Bu kısıtlılıkların ve hatta "fazla genel", "muğlak" ve "soyut" olma risklerinin de farkında olarak Suriyeliler Barometresinde sıklıkla kullanılan uyum kavramdan ne anlaşıldığını ifade etmek, böylece uyum politikalarına veya uyum ile ilgili gelecek tahayyüllere arkaplan olacak mütevazı bir tanımlama kaçınılmaz olmuştur. Bu tanım çabası kavramı ideolojiden ve hiyerarşik yapısından uzak tutmayı ve Kant'ın ifade ettiği temel bir ilkeyi içinde barındırmaktadır. Kant'ın "öyle davran ki davranışın temelindeki ilke, tüm insanlar için geçerli olan evrensel ilke veya yasa olsun" sözünün ışığında "uyumdan", "kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı Kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi" anlaşılmaktadır.

Suriyeliler Barometresi çalışması, zorunlu kitlesel insani göçlerden kaynaklanan sosyal bir durumu inceleme, tespitlerde bulunma ve "uyum" konusunda bir çerçeve sunma çabasıdır. Bu çalışmada uyum **"kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi"** olarak anlaşılmaktadır. Çalışma teorik tartışmalardan ziyade, saha çalışmasının sonuçlarını ön plana çıkararak, uyum konusunda toplumsal algıların ve toplumsal kabulün altını çizmeyi hedeflemektedir. Uyum konusuna, ilk olarak 2014 yılında önce rapor olarak yayımlanan ve ardından "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" ismiyle kitap olarak da basılan çalışmada yer verilmiştir. Kitapta öne çıkan unsurlardan birisi de uyum sürecinin en önemli zemini olarak ortaya konulan "toplumsal/ sosyal kabul" kavramına yönelik değerlendirmedir.

Kitlesel insani krizlerde ve devamındaki "bir arada barış içinde yaşamak kültürü" olarak tanımlayabileceğimiz uyum süreçlerinde farklı koşullar, aktörler, engeller, fırsatlar, ilkeler ve süreçler yaşanmaktadır. Bu çalışmada bütün bu süreçler açısından en hassas ve önemli olanlardan birinin "toplumsal kabul" olduğu tezi savunulmaktadır. Bir toplumda "kabul" düzeyinin, göçün niteliğine göre farklılık gösterdiğinin altını çizmek gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, iradi göçmenler ile zorunlu göç mağduru olan sığınmacıların/mültecilerin sosyal uyumu ve ev sahibi toplumla ilişkileri birçok noktada ayrılmaktadır ve bu nedenle de toplumdaki varlıkları farklı sonuçlar

53 T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Uyum Hakkında: <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> (Erişim: 02.01.2020)

doğurmaktadır. Dünyada 2020 itibarıyla 272 milyon uluslararası göçmenin yaşadığı ülkeleri ve bunların içinde 70 milyon civarında zorla yerinden edilmiş kişilerin ağırlıkta yaşadığı yerleri incelediğimizde,⁵⁴ bu iki gruba yönelik olarak, gelişmiş ülkelerin politikalarında derin farklılıklar olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bilindiği üzere zorla yerinden edilmiş olanların sadece %10-15'i gelişmiş ülkelerde yaşarken, konu iradi veya literatürdeki diğer bir isimleri ile 'ekonomik göçmenler' olunca, oranlar radikal biçimde değişmektedir. Bunun bir tesadüf olmadığı açıktır. Göçmenler, özellikle de düzenli ve nitelikli göçmenler, yaşadıkları ülkeye birer "katma değer" olarak algılanırken; mülteciler/sığınmacılar bir sorun ve risk unsuru olarak görülmekte ve devlet politikaları da buna göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, büyük sayılardaki mülteciler için uyum politikaları konusunda da planlamalar ve uygulamaların oldukça sınırlı olduğu açıktır.

Türkiye'nin 2011 sonrasında karşı karşıya kaldığı durum, benzeri çok da görülmeyecek türden yoğunlukta bir zorunlu göç tecrübesidir ve Türkiye milyonları aşan sığınmacı için uyum politikaları geliştirmek durumunda kalmıştır.

Sınır aşan kitlesel insani göçlerde beş farklı alan karşımıza çıkmaktadır:

1. Kamusal alanda alınan önlemler, uygulamalar, sınır ve süreç yönetimi,
2. Ev sahibi toplumun toplumsal alandaki dayanışma ve kabulü,
3. "Sonradan gelenlerin" tutumları,
4. Göçe neden olan kaynak ülkedeki durum ve
5. Uluslararası toplumun konuya yaklaşımı ve müdahalesi.

Birbiri ile kuşkusuz kesişen bu alanlar hem zorlu dönemlerin aşılmasında, hem de bir arada yaşamın sorunsuz bir şekilde devam etmesi, hatta bir olumluluğa evrilmesinde özel rol oynamaktadır.

"Yeni gelenlerin motivasyonu" yani gönüllü göçmen veya mülteci olmaları, toplumun bu gruplara yönelik algıları/tepkileri bakımından ele alındığında uyum sürecinin en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira gönüllü göç yönetilebilir ve düzenli hali tercih edilir bir durum olarak algılanır iken; sığınmacılık/mültecilik ise belirsizlik, geçicilik, öngörülemezlik, travmatiklik ve belgesizlik hali olarak algılanmaktadır. Bu nedendir ki dünyadaki gönüllü göçmenlerin %70'inden fazlası, "yüksek nitelikli" göçmenlerin ise %90'ından fazlası gelişmiş ülkelerde bulurken, mültecilerin sadece %10'u bu tür ülkelere ulaşabilmektedir.⁵⁵ En fazla uluslararası göçmen ve en fazla mülteci bulunan ülke sıralamalarında da bu durum açık biçimde gözlenmektedir. Aynı ülkeden de gelseler, gönüllü göçmenler bir "kalkınma aracı", mülteciler ise "yük ve risk" olarak algılanmaktadır. Bu durum küresel mutabakat çalışmalarına da yansımış, 2016'da New York Deklarasyonu ile BM'de başlayan süreç sonunda birisi göçmenler diğeri ise mülteciler için olmak üzere iki ayrı metin üretilmiştir. Metinlerin başlıkları da ayrışmayı ortaya koymaktadır: 'Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç İçin Küresel Mutabakat' (Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration), "Mülteciler Hakkında Küresel Mutabakat" (Global Compact on Refugees). Bu durum mülteciler için uyum konusunun göçmenler için uyum konusuna göre çok daha sorunlu bir alan olduğunun önemli bir kanıtı olarak okunabilir.

Aktörler: Uyum sürecinin belirleyicisi olan altı ana aktörden söz etmek mümkündür: Ev sahibi (yerel) toplum, ev sahibi devlet kurumları, "yeni gelenler" (göçmenler / sığınmacılar / mülteciler); özellikle mülteciler bakımından önemli rol oynayan başta BM kurumları olmak üzere uluslararası kuruluşlar, STK'lar ve son olarak da "kaynak ülke" kurumları olarak sıralanabilir. Bu aktörlerin her biri, uyum sürecini kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı etki düzeyine sahip olmakla birlikte, aralarındaki koordinasyon da sürecin yönetimi için esas teşkil etmektedir.

Bunun yanı sıra, yukarıda değinildiği gibi yeni gelenlerin niteliği/statüsü (göçmen, sığınmacı, mülteci olmaları) uyum süreci açısından en önemli unsurların başında gelmekle birlikte, uyum sürecinin nasıl işleyeceği konusunda, yeni gelenlerin niteliği kadar, **sayısal büyüklüğü** de önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin nüfusu, ekonomik durumu ve idari kapasitesine oranla makul düzeydeki sayılarda sürecin yönetimi daha mümkün iken, sayının yükselmesi durumunda toplumun tedirginliklerinin de artmasıyla bu sürecin daha da zorlaşması kaçınılmazdır. Uyumun sağlanamaması ve sürecin yönetilememesi, sığınmacıların daha çok içine dönmesine ve gettolaşmasına neden olacağı gibi, yerel toplumun da bu gruplara karşı tepkisinin ve tedirginliklerinin

54 UNHCR Global Trends-2018: <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf>, (Erişim: 18.09.2019)

55 UNHCR: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> (Erişim: 02.01.2020).

artmasına yol açacaktır. Bu kısır döngü beraberinde, kamu hizmetlerinin gerilemesi, suç oranlarının artması, iş kaybı ve endişesi, kimlik kaybı gibi sorunları ortaya çıkarabilecektir.

Kültürel/Dinsel/Etnik Yakınlık mı Sayısal Büyüklük mü Daha Belirleyici? Yeni gelenlerle ev sahibi toplumun kültürel yakınlık düzeyi başlangıçta önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, kültürel yakınlık düzeyinin yüksek olması, uyum sürecini hızlandırıcı pozitif bir etki doğurabilmektedir. Türkiye’de “Ensar-Muhacir” kavramı ile sıklıkla ifade edildiği gibi dini ve etnik yakınlığın, özellikle başlangıçta toplumsal kabulde ve dayanışmada çok önemli bir rolü olduğu açıktır. Ancak bu durum sayıların büyümesi, kalıcılık eğiliminin kendini hissettirmesi ve iş, huzur, kamu hizmetlerinden yararlanmada kayıpların yaşanması gibi unsurlar sayesinde önemini yitirmekte ve gerginlik kültürel yakınlığın olumlu etkisini ortadan kaldırmaktadır. Hatta, yeni gelenlere mesafe koymak için bazen yerel toplum bilerek ve isteyerek “farklı” olduklarını ifade etmekten memnuniyet duyabilmektedirler.

Sürecin ne şekilde işleyeceği konusunda gelenlerin sayısal büyüklüğü en önemli belirleyicilerden birisidir. Belirtildiği gibi eğer sayılar, ülkenin bağlamı ve kapasitesi düşünüldüğünde, makul seviyelerde kalır ise, o zaman sürecin daha kolay yönetilebilir bir durumda olduğu görülmektedir. Eğer sayılar çok yükselir ise o zaman sürecin yönetilmesi ve toplumun tedirginliğinin giderilmesi zorlaşacak, ayrıca sığınmacıların ise içlerine kapanmalarına, kendi gettolarını oluşturmalarına imkan sağlayacaktır. Bu durum yerel toplumu daha da tedirgin edecek ve kitlesel göçün neden olabileceği pek çok endişe/sorun (başta işini kaybetme, artan suç oranları, kamu hizmetlerinde gerileme, kötüleşme, kimlik kaybı riski gibi) ön plana çıkaracaktır.

Plansız ve beklentilerin dışında bir birlikte yaşam söz konusu olduğunda ev sahibi toplumdaki tedirginlik artmaktadır. Sayıların yönetilebilir olmanın ötesinde seviyelere çıkması, bu tedirginlikte iki yönlü etki yaratmaktadır: bunlardan ilki olarak, ev sahibi toplum, yeni gelenleri kendi içinde birlik olan, sürekli çoğalan, kontrol edilemez ve hatta mevcut kimlik için bir tehdit olarak görmekte, her alandaki varlıklarından rahatsız olabilmektedir. İkincisi olarak, yeni gelenler, sayısal büyüklüğün hem konforunu yani güvenliğini hissetmekte, hem de yerel topluma ihtiyaçları olmadan kendi yaşam alanlarını geliştirebilmektedirler. Literatürde “Gettolaşma” ya da “paralel toplum yapılanması” denilen bu durum, sonradan gelenler için korunaklı gibi görünse de izolasyona da zemin hazırlamakta, hatta bazen yeni gelenler kendi ulusal-kültürel kimliklerini, o kimliğin ötekisi ev sahibi toplum olacak şekilde yapılandırabilmektedirler.⁵⁶ Bu bağlamda, uyum süreçleri bağlamında orta ve uzun vadede sayısal büyüklüklerin hem ev sahibi toplum hem yeni gelenler bakımından kültürel yakınlıktan daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Yerleştirme Planlaması ve Yerel Yönetimler: Gelişmiş ülkelerin pek çoğunda uluslararası korumaya başvuranlar için bir yerleştirme planlaması gerçekleştirilmektedir. Örneğin Almanya’daki eyalet sistemini gözeterek “Königsteiner Schlüssel” sistemi ile mülteciler belirlenen kriterler çerçevesinde ülkeye girdikleri andan itibaren dengeli olarak dağıtılmaktadır. Böylece eyaletler, kentler, ilçeler arasındaki yük dağılımı büyük ölçüde dengelenmektedir. Bu durum göç yönetimi bakımından ülkelere önemli bir imkan vermektedir. Ancak kitlesel akınlar neticesinde ortaya çıkan durumlarda, özellikle de kaynak ülkeye komşu olan ülkelerde merkezi bir planlama yapmak ve mültecileri bu şekilde yerleştirmek çok kolay olmamaktadır. Türkiye’ye 29 Nisan 2011’den bu yana gelen, önceleri sınır bölgesindeki illerde yapılan ve sayıları 26’ya, kapasiteleri 270 bine kadar çıkan kamplara (geçici barınma merkezlerine) yerleştirilen Suriyelilerin sayısı artınca, Türkiye’deki kurumlar onların kendi iradeleri ile istedikleri yere gidip yerleşmesine “sessiz bir kabul” göstermiştir. Düzenli kayıtlamaların başlaması ile birlikte Suriyelilerin Türkiye’nin her tarafına ve gayet dengesiz biçimde dağıldıkları anlaşılmıştır. Sadece bölgeler arsında değil; iller, ilçeler ve hatta mahalleler arasında bile çok önemli sayısal farklılıklar oluşmuştur. Suriyeliler yerleştikleri kenti ya da ilçeyi orada tanıdıkları veya akrabaları olmasına, çalışma imkanı bulunmasına ve orasının yaşamak için –özellikle mali bakımdan- uygun olmasına göre kendi iradeleri ile seçmişlerdir. Bugün Suriyeliler Türkiye nüfusunun %4,5’ünü oluşturmakla birlikte, yaşadıkları il nüfuslarına oranları arasındaki aşırı dengesizlik dikkat çekicidir. Örneğin, ilde yaşayan Suriyeli nüfusu Kilis’in nüfusunun % 80’ini aşarken, bu oran İstanbul’da %3,6, Ordu’da ise %0,11’dir. Büyük kentlerin ilçeleri arasındaki farklar da dikkat çekicidir. Örneğin Şanlıurfa’da 13 ilçeden birinde 2000 Suriyeli varken, bir diğerinde sayı 80 bini aşmaktadır. İstanbul’un 39 belediyesinden birisinde 100’ün altında Suriyeli bulunmaktayken, bir diğerinde

56 A.N.Yurdusev (1997). Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği, A.Eralp (Ed.), Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma, Demokrasi. Ankara: İmge Kitabevi, 17-85

sayının 70 bini aşması da bu dengesizliği net biçimde göstermektedir. Bu durumun süreci yönetmeyi güçleştirdiği açıktır. Ancak Türkiye’de edinilen tecrübe dikkat çekicidir ve denilebilir ki Suriyelilerin iradesi ile “kendiliğinden yerleşme” süreci, Suriyelilerin kendilerini güvende hissetmelerinde, kendilerine yeter bir hayat kurmalarında ve çalışmalarında en önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar yerel toplum, sayılar çok büyür ve toplam nüfus içinde belirli bir oranı aşarsa bu durumdan endişe ediyor olsa da, sonradan gelenler için durum bambaşka bir anlam taşımaktadır. İşte tam da bu noktada hangi modelin yerel toplum ve sonradan gelenler için daha doğru olduğu tartışılmalıdır. Ancak bu konuda ilk ortaya çıkan husus, yerel toplum ile sonradan gelenin konuya yaklaşımlarının son derece farklı olduğudur. Bu çerçevede belki de söylenmesi gereken önemli hususlardan birisi, kendiliğinden bir yerleşim söz konusu olduğunda, kısıtlı kaynaklarını sığınmacılar için de kullanmak durumunda kalan yerel yönetimlerin bu sürecin “kurbanı” olma riskidir. Eğer merkezi yönetim, bir anda nüfusları artan yerel yönetimlere kaynak aktarmaz ise, o zaman hem sosyal gerginliklerin artması söz konusu olabilecek hem de yerelde verilen hizmetler, hizmeti iyi vereni cazibe merkezine dönüştürerek mağdur edebilecektir.

Yerel Uyum ve Kalkınmanın Önceliklendirilmesi:

- * Devletin kapasite geliştirilmesi, ihtiyaçları gidermesi ve statüleri değerlendirmesi, toplumun ise kabul düzeyinin yüksek tutulması gerekmektedir.
- * Makul bir toplumsal kabul olmaksızın devletin uyum politikasının tıkanması ihtimali çok yüksektir. Yani toplumsal kabul seviyesinin yüksek seviyede kalması için özel çaba gösterilmelidir.
- * Kayıtlama ve Koruma, Eğitim, Sağlık, Barınma, Yaşam Kaynakları (Çalışma), Statü, Güvenlik, Kurumsal Kapasitenin geliştirilmesi özel önem taşımaktadır.
- * Yerel Uyum süreçlerinin öncelikli olması, hem hizmetlerin etkinliği hem de toplumsal uyum için doğrudan katkı verebilir.

Türkiye’deki Suriyeliler Özelinde Toplumsal Kabul ve Uyum

Türkiye’de sayıları 3.6 milyonu aşan Suriyeli ile geçen ve dokuz yıla yaklaşan dönemi “minimum düzeyde çatışmalı” ve hatta “oldukça başarılı” olarak nitelenebilir. Türkiye’deki kamu kurumları, başlangıçtaki öngörülerini tamamen aşan bu devr insanî krizin sorunsuz geçmesi konusunda olağanüstü çabalar ortaya koymuş ve bu konuda başta BM kurumları olmak üzere pek çok uluslararası kurumla işbirliğine gitmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye’deki kurumlar dünya tarihinde bile ender görülen bu yoğunluktaki bir krizde, üstelik kurumsal yapılanmada yaşanan dezavantajlara, özellikle de doğrudan konunun muhatabı olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2014 yılında kurulmasına rağmen en az sorun üretecek şekilde süreci yönetmeyi başarmışlardır. Süreç yönetiminin başarılı olduğuna dair genel yaklaşıma rağmen, eleştiriler özellikle orta ve uzun vadeli strateji eksikliği üzerinden yoğunlaşmaktadır. Zira Türkiye’deki genel beklenti Suriye’deki krizin kısa zaman içinde sona ermesi ve Suriyelilerin evlerine geri dönmesi şeklindeydi. Strateji konusundaki çalışmalara rağmen sorunun içeriği ve dinamik yapısından kaynaklanan zorluklar, “sorun çözüme” amaçlı ve çoğunlukla “acil durum yönetimi” mantığında kısa vadeli planlamaların uygulanmasını gerekli, bazen de zorunlu kılmıştır. Bu da daha maliyetli ve bazen de birbiriyle çok tutarlı olmayan uygulamalara neden olmuştur. Ancak bu duruma rağmen sahadaki gerçekliğin gerektirdiği adı konulmamış bir uyum politikasının farklı düzey ve kurumlarca uygulandığı da bir gerçektir.

Son yıllarda artan kaygılara, endişelere, itirazlara rağmen Türkiye’de toplumsal dayanışma ve toplumsal kabul düzeyi olağanüstü bir seviyede gerçekleşmiştir. 2011’de uluslararası koruma altında ya da başvuru sahibi olan 58 bin yabancı sayısının Suriyelilerin de gelmesiyle 4 milyonu yani ülke nüfusunun %5’ini aşması Türkiye’de uyum konusunun ülkenin öncelikli meselerinin başında gelmesine neden olmuştur. Suriyelilerin neredeyse tamamı kentsel alanlarda Türklerle birlikte yaşıyor, çalışıyor olmalarına, yani ciddi bir “toplumsal şok” yaşanmasına rağmen 2019’a kadar ülkede ciddi gerginlik ya da atışmaların yaşandığı söylenemez. Bu süreçte kuşku yok ki başlangıçta dini/kültürel yakınlığın ve “geçicilik” beklentisinin önemli bir rol oynadığı ve Türk toplumunun büyük bir dayanışma ve başarı ortaya koyduğu söylenebilir. Toplumsal kabul düzeyinde son dönemde ciddi bir aşınma, toplumda ciddi kaygı yükselişi ve sosyal mesafe gözlenirse de yüksek kabul düzeyinin halen varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Türkiye’de sığınmacılar-mülteciler konusunun hala siyaseti domine eden bir faktöre dönüşmemesi, toplumun şikayetlerine rağmen bunu Suriyelilere aktarmamaları bunların en önemli kanıtları olarak görülebilir. Üçüncü alan olan “sonradan gelenlerin” (Suriyelilerin) çatışmasız ve sorun yaratmaksızın ülkede yaşamaları hususudur. Ayrıntıları daha sonraki bölümlerde tartışılacak olan iki kritik

hususla özellikle vurgulamak gerekmektedir. Bu tür kitlesel insani hareketlerde yerel toplumu en çok tedirgin eden hususlar, özellikle de “ucuz işçilik nedeni ile işlerini kaybetme” ve “hızla artacak suç ortamı (kriminalite)” endişeleri genelde gerçekleşmemiştir. Suriyeliler –özellikle sınır bölgesinde aşırı yoğunluk olan yerler dışında- hem kendi ayakları üzerinde durmayı başarmış hem de toplumun huzurunu bozacak eylemlere girişmemiştir. Bütün bunlar ne kadar sürdürülebilirdir, bunu zaman gösterecektir ama 9 yılın pek çok endişeye rağmen nispeten başarılı geçtiği ve bu konuda Türk toplumunun dayanışma ve kabulünün birinci derecede rol oynadığı söylenebilir.

Kuşku yok ki krizin başladığı dönemde ve hatta 2013’e kadar ne sayıların bu kadar yükseleceği ne de Suriyelilerin bu kadar uzun kalacağı beklenmiyordu. Ancak süreç beklentilerden farklı işledi. Bu nedenle gerek Suriye gerekse Türkiye ve ülkedeki Suriyeliler için yeni bir durum ortaya çıktı. Türkiye açık kapı politikası ile birlikte konuyu “acil durum yönetimi” hatta “afet yönetimi” şeklinde ele aldı ve bu süreçte Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)⁵⁷, başta geçici barınma merkezlerinin oluşturulması ve acil destek hizmetlerinin verilmesi konusu olmak üzere pek çok konuda son derece önemli bir rol üstlendi. 2011-2013 arasında Suriye’den gelenler hızla oluşturulan ya da inşa edilen kamplara yerleştirildi. Ancak kampların kapasitesi yetersiz kalmaya başlayınca, Suriyelilerin kendi imkânları ile ve sınır bölgesi dışında da barınmaları söz konusu oldu. Bu da kısa bir süre sonra kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısının ve Türkiye’ye dağılımının yolunu açmış oldu. Ancak 2014’e kadar süreç yönetimini domine eden hususların “Suriye’deki yönetimin geleceği ile Türkiye’deki Suriyelilerin geri dönmeleri arasındaki doğrudan bağlantı”, “acil durum yönetimi” ve “geçicilik” olduğu söylenebilir.

Uyum çalışmalarının oldukça karmaşık, dinamik ve çok yönlü olduğu, daha da önemlisi uyum politikalarının kalıcılığı özendirme riski dikkate alınarak, zorunlu kalmadıkça tercih edilmediği de bilinmektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki Suriyeliler konusunda da bugün bile net bir karar vermek ve buna yönelik politikalar uygulamak bir yana, zaman zaman birbiri ile taban tabana zıt politikaların (“geri dönüşün teşviki ve geri dönüş imkanlarının Suriye’de yaratılması” ile “uyum politikası”) aynı anda uygulanabildiğine de şahit olunabilmektedir.

Türkiye’deki Suriyeliler konusunda asıl önemli rolün ve sorumluluğun Türk toplumu tarafından üstlenildiğini ifade etmek gerekmektedir. Dünya tarihinde bile eşi benzeri çok görülmemiş bir biçimde milyonlarca sığınmacının çok kısa sürede ülkeye gelmesinin yarattığı “sosyal şok” ile karşılaşan Türk toplumunun bu süreçte ortaya koyduğu dayanışma ve fedakarlık, yaşanması olası pek çok sorunun kendiliğinden ortadan kalkmasını ya da olumsuzlukların sınırlı düzeyde kalmasını sağlamıştır. Özellikle son dönemde artan kaygılara, endişelere, itirazlara rağmen Türkiye’de toplumsal dayanışma ve toplumsal kabul düzeyi hala olağanüstü yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Bu Türk toplumu için de Suriyeliler için de son derece değerli bir durumdur.

Kültürel yakınlığın başlangıçta önemli olumlu rol oynadığı söylenebilir. Ancak Türkiye’deki toplumsal kabulün yüksek olması sadece “kültürel yakınlık” ile açıklanamaz. Kabulü kolaylaştıran üç önemli dinamikten söz edilebilir. Bunlardan birisi Türkiye’nin kendi içinde oldukça yoğun iç göç yaşamaması, yani son derece mobil toplumsal bir dinamiğe sahip olmasıdır. Durağan olmayan, hatta ultra yoğun bir dinamizm içinde olan toplum yapısı sonradan gelenlere yönelik tepkileri ve kaygıları azaltmaktadır. İkinci önemli husus ise Türk ekonomisinin önemli bir yapısal sorunu olan kayıt dışı ekonominin varlığıdır. %36’yı aşan kayıt dışı ekonomi, doğru ve sürdürülebilir olmasa da sığınmacıların kendilerine yeni iş alanları yaratmalarına ve kendi ayakları üzerinde durmalarına ve daha da önemlisi –özellikle sınır bölgesinde aşırı yoğunluk olan yerler dışında- Türk toplumunu ciddi manada mağdur edecek işsizlik yaratmalarına imkan sağlamıştır. SB araştırma verileri, Suriyelilerin %37,9’unun çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu veri resmi olarak kanıtlanamaz ve bu anlamda da dikkatle ifade edilmesi gereken bir araştırma verisi olsa da bize çalışan Suriyelilerin sayısı konusunda da önemli bir fikir vermektedir. Araştırma verileri Suriyelilerin Türkiye’deki 10 milyonu aşkın kayıt dışı çalışan T.C. vatandaşlarının arasında kendilerine yer açtığını göstermektedir.

Üçüncü önemli husus olarak da Suriyelilerin Suriyelilerin Türkiye’deki yaşayış ve davranış biçiminden söz etmek gerekmektedir: Türk toplumunun Suriyeliler ile ortak yaşamında nispeten az sorun yaşanmasında kuşku yok ki

57 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile ilgili yapılan düzenlemeler kapsamında, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Karamamesi ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

“sonradan gelenlerin” (Suriyelilerin) ülkede çatışmasız ve sorun yaratmaksızın yaşamalarının da büyük katkısı bulunmaktadır. Bu tür kitlesel insani hareketlerde yerel toplumu en çok tedirgin eden hususlardan olan “hızla artacak kriminalite” endişesi genelde gerçekleşmemiştir. Suriyeliler hem kendi ayakları üzerinde durmayı başarmış hem de toplumun huzurunu bozacak eylemlere girişmemiştir. Bütün bunlar ne kadar sürdürülebilirdir, bunu zaman gösterecektir; ama sekiz yılın pek çok endişeye rağmen nispeten başarılı geçtiği ve bu konuda Türk toplumunun dayanışma ve toplumsal kabulün birinci derecede rol oynadığı söylenebilir.

Türkiye’deki Suriyeliler tecrübesinin geleceğini muhtemelen devletin politikalarından daha fazla Türk toplumu belirleyecektir. İşte tam da bu noktada Türkiye’nin toplumsal kırılganlıklarının oynayacağı role dikkat çekmek gerekmektedir. Kısa süre içinde 4 milyonu aşan sayıda mülteciyi içine alan Türkiye’nin önünde iki temel sorun alanı bulunduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi konunun göçmenler değil, mülteciler ile ilgili olması ve buna devlet olarak da toplum olarak da hazırlıksız olunması, diğeri ise Türk toplumunun içindeki kırılganlık ve hatta son dönemde sıklıkla görülen “öfke” halinin yeni gelenler ile daha da kırılgan hale gelme riski olduğu söylenebilir. Toplumsal kırılganlık alanları Türkiye’de 2018 Yılında Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını iyileştirme Vakfı (Eurofound) ve Bertelsmann Stiftung’un sosyal uyum modelinden uyarlanarak sosyal uyum endeksi oluşturulmuştur. “Türkiye’de Sosyal Uyum” başlıklı çalışmada sosyal uyumun ana bileşenleri bağlantılılık, sosyal ilişkiler ve ortak fayda anlayışı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre Türk toplumunda toplumsal bağlantılılık duygusu ve sosyal ilişkiler güçlü olmakla birlikte güven ve adalet algısı için aynı durum söz konusu değildir. Farklılıkların kabulü konusunda yüksek seviyede olumlu bir yaklaşımın varlığından söz eden araştırmada, sosyal uyumun toplum olma boyutuna işaret eden ortak fayda anlayışının alt-orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmada F.Keyman’ın “Türkiye, ortak değerlerin yaratılmasında, sivil topluma katılımda, farklı insanlara güvenle bakmada zayıf bir “kimlikler ülkesi” görüntüsünde. Bu anlamda, “Değerler Türkiye’sinde değil, “Kimlikler Türkiye’sinde yaşıyoruz saptamasını yapabiliriz” sözleri konunun aslında sadece sonradan gelen ve ülkenin vatandaşları olmayanları değil, bütün toplumsal grupları ilgilendirdiğini de ortaya konulmaktadır.⁵⁸ Buradan bakıldığında Türkiye’deki mülteciler ve özel olarak da Suriyeliler konusunda “kimlikler Türkiye’sinin yapısına uygun biçimde yeni bir kırılganlığın oluşma riski olduğu söylenebilir.⁵⁹ Benzer bir başka yaklaşım da G.Sak’ın, 2016’da Türkiye’nin OECD’nin sosyal uyum (social cohesion) endeksinde 155 ülke arasında 120’nci sırada yer almasını konu aldığı makalesinde dile getirilmiştir. Sak, bu durumun iç çatışmaların ve çatışma potansiyelinin varlığını ve sosyal sermayenin zayıf olduğu anlamına geldiğini, gelecekte çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalılabileceğini ifade etmektedir.⁶⁰ Buradan hareketle geleceğin Türkiye’sinde demografik olarak da oldukça etkili olacak bir grup ile yaşamının getireceği risklerin yükseldiği ve hatta mevcut kırılganlık alanlarına eklenecek yeni bir toplumsal kırılganlığın geliştiğinden söz etmek gerekmektedir. Üstelik bu kırılganlığın dışarıdan manipüle edilmeye oldukça açık olduğu da söylenebilir. Bunu ortadan kaldırmak çok mümkün olmasa da olumsuz etkilerinin azaltılması için yapılması gereken pek çok şey olduğu açıktır. Ortak, onurlu, huzurlu bir hayat için devlete, topluma ve Suriyelilere düşen çok görev bulunmaktadır.

Göç ve uyum politikaları neticede siyasi bir alana, bir taraftan da bir duyguya işaret etmektedir. Siyasi öz bazen sonradan gelenlerin doğrudan ya da dolaylı asimilasyonunu, bazen de mevcut toplumu yeni gelenler üzerinden dizayn etmeyi planlayabilir. Ancak bu çalışmada ifade edilen uyumun ideolojik ya da hiyerarşik bir yapısı olmadığı, nihai olarak çoğulcu ama ortak aidiyet bilincinin geliştiği bir toplumdan söz edildiği özellikle vurgulanmalıdır. Uyum konusu “kime, neye, nasıl uyum” sorusundan bağımsız değildir. Bu nedenle genelde sonradan gelenler kendilerini “gayet uyumlu”, ev sahipleri ise sonradan gelenleri “uyumsuz” olarak nitelemeyi tercih ederler. Konunun karmaşık, çok aktörlü, değişken yapısı uyumun çerçevesini çizmeyi zorlaştırmaktadır. Zaten bu konuda ne eksiksiz bir uyum modelinden ne de eksiksiz uygulamalardan söz etmek mümkün olmayacaktır. Önemli olan etnik, dinsel, kültürel farklılıkları olan toplumların huzur içinde bir arada yaşamasını başarmasıdır. Ancak bu çalışmada da üzerinde durulan şeyin bir “modelden” çok daha fazla bir “çerçeve” arayışı olduğu belirtilmelidir.

58 Ataseven, A., Bakış, Ç., (2018) “Türkiye’de Sosyal Uyum, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.

59 Aysen, Ataseven ve Çağla, Bakış, a.g.e.s.5.

60 G.Sak (2016) “Türkiye sosyal uyum endeksinde 155 ülke arasında 120’nci”, TEPAV web sayfası: <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5513> (Erişim: 29.12.2019)

Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

2

I. TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURIYELİLER

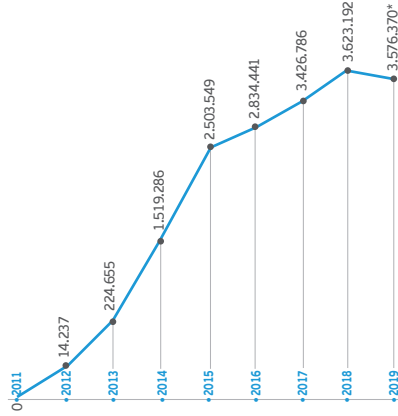
1. Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Sayısal Veriler

a. Genel Görünüm

Suriye'den Türkiye'ye ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir grupla olmuş, ardından Suriyelilerin Türkiye'ye girişi son yıllarda azalan bir oranda da olsa aralıksız devam etmiştir. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin 2014 yılı sonundaki sayıları 1.519.286, 2015'te 2.503.549, 2016'da 2.834.441, 2017'de 3.426.786, 2018'de ise 3.623.192'ye ulaşmıştır. Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin 31 Aralık 2019 itibarı ile sayısı 3.576.370'tür.⁶¹

SB-2019-GRAFİK 8: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin 2011-2019 Arasındaki Sayısal Değişimi

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

YIL	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
TOPLAM SURIYELİ SAYISI	14.237	224.655	1.519.286	2.503.549	2.824.441	3.426.786	3.623.192	3.576.370
SURIYELİLER YILLIK SAYILAR	14.237	210.418	1.294.631	984.263	330.892	592.345	196.406	-46.822
TÜRKİYE NÜFUSU (MİLYON)	73,7	74,7	75,6	76,6	77,7	78,7	80,8	82,0
TÜRKİYE NÜFUSUNA ORANI %	0,01	0,3	2,00	3,26	3,63	4,35	4,48	4,36

Kaynak: GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2020)

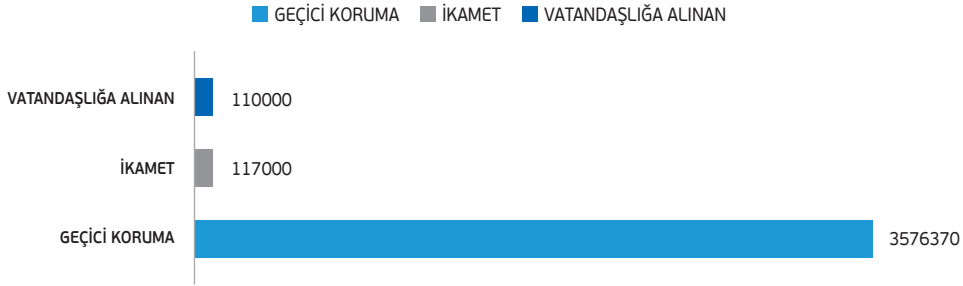
Türkiye'deki Suriyelilerin kayıtlarının GİGM ile UNHCR iş birliğinde güncellenmesi çalışması Şubat 2019 itibarı ile tamamlanmış ve sayılar netleşmiştir. Türkiye'de 99 bin 643 Suriyeli ikamet izni ile bulunmaktadır. Ayrıca son iki yılda hızlanan bir tempoda geçici koruma altında olan Suriyelilerden bir bölümüne Türk vatandaşlığı verilmiştir. Bu sayı Aralık 2019 itibarı ile 110 bindir.⁶²

61 GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 10.11.2019)

62 civarında olduğunu açıklamıştır. HABERTÜRK TV-20.08.2019: <https://www.haberturk.com/son-dakika-bakan-soylu-dan-onemli-aciklamalar-2514831> (Erişim: 22.08.2019). Ayrıca Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı F.Altun'un açıklaması için bkz. : <https://www.iletisim.gov.tr/haberler/haberler/detay/turkiye-suriyelilere-yardim-etme-konusunda-kararli-adimlar-atti> (Erişim: 22.08.2019)

SB-2019-GRAFİK 9: Türkiye'deki Suriyeliler ve Statüleri

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLER (31 Aralık 2019)

Kaynak: GİGM: (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, (Erişim: 05.12.2020)

Türkiye'deki Suriyelilerin önemli özelliklerinden birisi, özellikle 2013'ten sonra "kent mültecileri"ne dönüşmeleridir. 31 Aralık 2019 itibarıyla Türkiye'de bulunan 3 milyon 576 bini aşan Suriyelinin sadece %1,77'si (63.443) Hatay, Kilis, Adana, Kahramanmaraş ve Osmaniye'de bulunan 7 kampta yaşamaktadır. Kamplarda yaşayanların sayısındaki düşüş devam etmektedir. Yani Suriyeliler Türkiye'nin neredeyse tamamına yayılmış biçimde kent mültecileri olarak kamplar dışında yaşamaktadırlar.

b. Kayıtlama Süreci, Güncelleme ve Sayıların Güvenirliği

Türkiye'deki Suriyelilerin sayıları 29 Nisan 2011'den bu yana sürekli bir artış eğiliminde olmuştur. Türkiye'de kendilerine geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin sayısı 2012'de 14 bin, 2013'te 224 bin, 2014'te 1 milyon 519 bin, 2015'te 2.5 milyon, 2016'da 2.8, 2017'de 3.4, 2018'de 3.6, 13 Aralık 2019'da 3 milyon 698 bin olmuştur. 2019'un bitmesine 4 gün kala 27 Aralık 2019'da yapılan bir güncelleme ile 2019 yıl sonu sayısı 120 bin civarında ani bir azalma ile 3.576.370 olarak gerçekleşmiş ve böylece Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısında ilk kez düşüş kaydedilmiştir. 2019 yılının son haftasındaki güncelleme çalışmasının, geçici koruma statüsü olduğu halde yaklaşık 1 yıldır herhangi bir güncelleme yapmayanların kayıtlarının "pasif" hale dönüştürülmesi ile ilgili olduğu bilinmektedir. Anılan kişilerin Türkiye'de bulunanların "geçici koruma" kayıtları, kişisel güncelleme yaptıklarında yani bağlı oldukları İl Göç İdaresi Müdürlüklerine gittiklerinde tekrar aktive edilmekte ve istatistiklere yansıtılmaktadır. Kaydı pasife alınanların Türkiye'den ayrılmış olma ihtimalleri böylece test edilmekte, verilerin güvenliği sağlanmış olmaktadır.

Kayıtlama sürecinde GİGM, UNHCR ile yakın işbirliği içinde çalışmıştır. GİGM'nin devrede olmadığı 2011-2015 yılları arasındaki kayıtlamalarda hem sistemsel hem de aşırı büyük sayılardan kaynaklanan tereddütler oluşmuş, bu da GİGM tarafından geliştirilen "GÖÇNET" yazılımı ile giderilmeye çalışılmıştır. GÖÇNET ile birlikte hem yeni kayıtlar sağlıklı biçimde alınmaya başlanmış, hem de Türkiye'de 2011-2016 arasında farklı şekiller ve kurumlarca yapılan ve 2016 sonunda toplamı 2.7 milyona ulaşan kayıtların güncellenmesi çalışması 1 Ocak 2017'de GİGM-UNHCR işbirliğinde başlatılmıştır. GİGM-UNHCR işbirliğinde dünyadaki en büyük kayıt güncelleme projesi olan ve 2 yıl süren bu çalışma, Türkiye'deki Suriyeli sayılarının hesaplanması konusundaki tereddütlerin ortadan kalkmasında önemli bir rol oynamıştır. Böylece 1.kayıtlama merkezleştirilmiş, 2.kayıtlar parmak izleri alınarak yapılmış, 3.her kayıt için bir kimlik numarası oluşturulmuş, 4.kayıtları yapılanlara "güvenlikli kimlik kartları" verilmiş, 5.kayıtlamada 90 civarındaki bilgi bölümünün yer aldığı formda "doldurulması zorunlu alanlar" tespit edilerek Suriyeliler konusunda demografik ve pek çok sosyo-ekonomik veri toplanmış, bu veriler aynı zamanda kayıtların takibinde ve rutin güncellenmelere imkan sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Dinamik ve kendini güncelleyen sistem sayesinde kayıtlararak kendilerine geçici koruma verilen Suriyelilerin doğum,

evlenme, boşanma, çocuklarının okul hayatları, sağlık hizmeti alma vb. konulardaki her türlü hareketliliği takip edilebilmektedir. Bu durum, Türkiye'deki Suriyelilerin sayıları konusunda daha sağlıklı verilere ulaşılmaya imkan sağlamış, dublikasyonları kaldırmış, aynı zamanda son derece dinamik olan süreçte, kayıtların güncel tutulması imkanını sağlamıştır.

Türkiye'de 1 Ocak 2017 itibari ile 2 milyon 834 bin kayıtlı Suriyelinin güncellenmesi yapılırken, bir taraftan da 2017 yılına kadar kayıt altına alınmamışların, yeni gelenlerin ve Türkiye'de doğan Suriyeli bebeklerin kayıtları yapılmış, kendilerine geçici koruma verilmiştir. GİGM yetkilileri ile yapılan görüşmelerde 2017 yılında 415 bin yeni kayıt 102 bin yeni doğan bebek olmak üzere toplamda 517 bin; 2018 yılında 284 bin yeni kayıt 113 bin yeni doğan bebek olmak üzere 397 bin; 2019 yılında ise 193 bin yeni kayıt, 107 bin bebek olmak üzere 300 bin yeni kayıt yapılmıştır. Türkiye'de 2017-2018-2019 yıllarında 892 bin yeni kayıt ve 322 bin yeni doğan bebek olmak üzere 1 milyon 214 bini aşan sayıda yeni kayıt ve yeni doğanlar kayıtlanmış ve kendilerine geçici koruma statüsü verilmiş olduğu ifade edilmiştir.

GİGM ile IOM işbirliğinde 2018 ve 2019'da "Migrant Presence Monitoring/Göçmen Mevcudiyeti İzleme" (MPM)⁶³ çalışması da Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler, uluslararası koruma başvuru sahipleri ve düzensiz göçmenlerin hem sayılarının hem de buldukları yerlerin tespit edilmesine yönelik olarak kapsamlı bir saha çalışması yapılmıştır. Araştırma İstanbul'un da içinde bulunduğu 25 ilde gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar 1.1 milyon Suriyelilerin kayıtlı olduğu Hatay, Kilis, Adana, Mardin, Osmaniye, Kayseri, Ankara gibi iller bu araştırma kapsamı dışında olsa da, araştırma GİGM'in sayısal verileri ile saha çalışmasının toplamda örtüştüğünü, ancak Suriyelilerin Türkiye'de yoğun bir hareketlilik içinde olduğunu göstermektedir. MPM araştırması yapılan illerdeki Suriyeli sayısı 2 milyon 230 bin iken, MPM çalışmasındaki toplam sayı 2 milyon 245 bin çıkmıştır. Ancak 25 ildeki GİGM sayıları ile MPM sayıları özellikle İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, İzmir ve Bursa'da oldukça farklı çıkmaktadır. İstanbul'da GİGM'nin 496 bin kayıtlı Suriyeli sayısına karşın İstanbul'da yaşayan Suriyeli sayısının 961 bini anlaşılmıştır. Öte taraftan sınır bölgesindeki Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Kilis gibi illerde kayıtlı olup, İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerde yaşayan Suriyelilerin varlığı da bu çalışma vesilesi ile tespit edilebilmiştir. Bu durum anılan kentlerdeki Suriyeli sayılarının resmi kayıtların altında kaldığını örneğin Şanlıurfa'daki 477 bin kayıtlı Suriyelinin 236 bin, Gaziantep'de ise 406 bin kayıtlı Suriyelinin 323 bin olduğunu ortaya koymuştur.

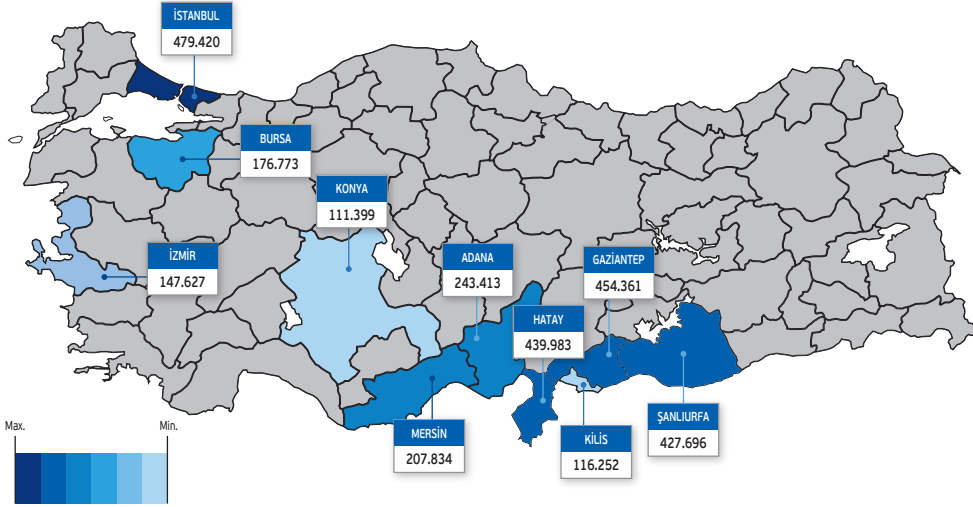
GİGM'nin güvenli ve sürekli güncellenen GÖÇNET kayıtlama sistemi, GİGM'nin UNHCR ile yürüttüğü kayıt güncelleme çalışması ve GİGM-IOM işbirliğinde yapılan MPM saha çalışmaları, iller arasında yüksek düzeyde hareketlilik yaşanıyor olsa da toplam Suriyeli sayısının Türkiye'de ilan edilen resmi sayılarla örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

c. Türkiye'deki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere dağılımı doğal olarak kayıt yeri itibari ile bilinmektedir. Ancak illerdeki kayıtlı sayılar ile fiilen o illerde bulunanların sayıları değişebilmektedir. Bu durum özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana gibi büyük illerde yaşayanların sayılarının kayıt sayısının üzerinde olmasına, sınır bölgesinde bulunan Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis gibi kentlerde ise kayıt sayısının altında sayılarda Suriyeli yaşamasına yol açmaktadır. 31 Aralık 2019 itibari ile kayıt yeri esasına göre en fazla Suriyeli barındıran il, 479.420 ile İstanbul'dur. İstanbul'daki kayıtlı Suriyelilerin İstanbul nüfusuna oranı %3,18'dir. Sayısal olarak İstanbul'u takip eden Gaziantep'te 454 bin Suriyeli (nüfusun %22,40'ı), Hatay'da 439 bin Suriyeli (nüfusun %27,33'ü) ve Şanlıurfa'da 427 bin Suriyeli (nüfusun %21,01'i) yaşamaktadır. Kilis il bazında nüfusuna oranla en fazla Suriyeli barındıran ildir. Kilis yerel nüfusu 142 bin, Suriyeli sayısı 116 bindir. Yani nüfusun %81,56'sına denk gelen bir Suriyeli söz konusudur. Suriyelilerin Türkiye'de 100 binden daha fazla sayıda bulunduğu il sayısı ise 10'dur. Genel olarak zaten pek çok yapısal sorunu olan kentlere çok yüksek sayılarda Suriyelinin gelmesiyle, bu kentlerdeki yoksulluk ve kamu hizmetlerinde yaşanan sorunlar daha da artmıştır.

SB-2019-GRAFİK 10: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaşadığı İlk On İl (31.10.2019)

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Kaynak: GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2020)

Türkiye'deki geçici koruma altına alınan Suriyelilerin kayıtlı oldukları illere göre dağılım tablosu, iller arasındaki önemli farklılıkları ortaya koymaktadır. Türkiye ortalaması olan %4,47'nin üzerinde yer alan il sayısı 12'dir. Nüfusa oranla yoğunluk bakımından sıralama Kilis (%81,73), Hatay (%27,39), Gaziantep (%22,29), Şanlıurfa (%21,11), Mersin (%11,29), Adana (%10,82), Mardin (%10,61), Osmaniye (%9,53), Kahramanmaraş (%8,12), Bursa (%5,91), Kayseri (%5,80) ve Konya (%4,98) şeklinde gerçekleşmektedir.

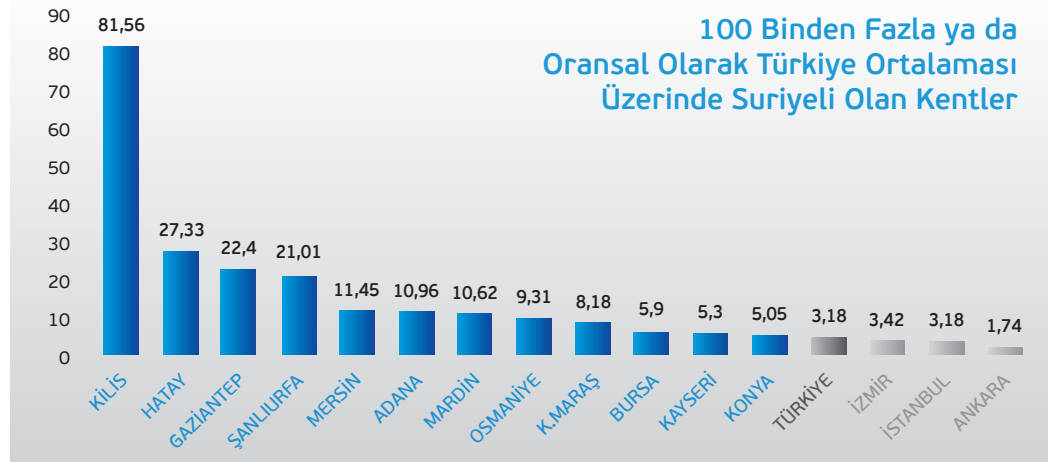
SB-2019-GRAFİK 11: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER İLLERE GÖRE DAĞILIMI

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN DAĞILIMI (31.12.2019 Alfabetik)									
İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
1	ADANA	243.613	2.220.125	10,96%	42	KAHRAMANMARAŞ	93.604	1.144.851	8,18%
2	ADİYAMAN	21.016	624.513	3,37%	43	KARABÜK	995	248.014	0,40%
3	AFYON	9.145	725.568	1,26%	44	KARAMAN	817	251.913	0,32%
4	AĞRI	1.119	539.657	0,21%	45	KARS	169	288.878	0,06%
5	AKSARAY	3.241	412.172	0,79%	46	KASTAMONU	3.242	383.373	0,85%
6	AMASYA	806	337.508	0,24%	47	KAYSERİ	73.714	1.389.680	5,30%
7	ANKARA	96.011	5.503.985	1,74%	48	KIRIKKALE	1.732	286.602	0,60%
8	ANTALYA	1.976	2.426.356	0,08%	49	KIRKLARELİ	1.042	360.860	0,29%
9	ARDAHAN	118	98.907	0,12%	50	KİRŞEHİR	1.438	241.868	0,59%
10	ARTVİN	37	174.010	0,02%	51	KİLİS	116.252	142.541	81,56%
11	AYDIN	7.809	1.097.746	0,71%	52	KOCAELİ	55.585	1.906.391	2,92%
12	BALIKESİR	4.703	1.226.575	0,38%	53	KONYA	111.399	2.205.609	5,05%
13	BARTIN	247	198.999	0,12%	54	KÜTAHYA	1.443	577.941	0,25%
14	BATMAN	15.719	599.103	2,42%	55	MALATYA	28.544	797.036	3,58%
15	BAYBURT	22	82.274	0,03%	56	MANİSA	13.061	1.429.643	0,91%
16	BİLECİK	603	223.448	0,27%	57	MARDİN	38.027	829.195	10,62%
17	BİNGÖL	1.069	281.205	0,37%	58	MERSİN	207.834	1.814.468	11,45%
18	BİTLİS	1.190	349.396	0,34%	59	MUĞLA	11.213	967.487	1,16%
19	BOLU	2.977	311.010	0,95%	60	MUŞ	1.521	407.992	0,37%
20	BURDUR	7.653	269.926	2,84%	61	NEVŞEHİR	9.744	298.339	3,27%
21	BURSA	176.773	2.994.521	5,90%	62	NİĞDE	5.044	364.707	1,38%
22	ÇANAKKALE	5.699	540.662	1,05%	63	ORDU	877	771.932	0,11%
23	ÇANKIRI	597	216.362	0,28%	64	OSMANİYE	49.736	514.415	9,31%
24	ÇORUM	2.824	536.483	0,53%	65	RİZE	1.046	348.608	0,30%
25	DENİZLİ	11.652	1.027.782	1,13%	66	SAKARYA	14.980	1.010.700	1,48%
26	DİYARBAKIR	23.619	1.732.396	1,36%	67	SAMSUN	6.510	1.335.716	0,49%
27	DÜZCE	1.828	387.844	0,47%	68	SİİRT	4.220	331.670	1,27%
28	EDİRNE	1.074	411.528	0,26%	69	SİNOP	170	219.733	0,08%
29	ELAZIĞ	13.164	595.638	2,21%	70	SİVAS	3.594	646.608	0,56%
30	ERZİNCAN	103	236.034	0,04%	71	ŞANLIURFA	427.696	2.035.809	21,01%
31	ERZURUM	1.126	767.848	0,15%	72	ŞIRNAK	14.997	524.190	2,86%
32	ESKİŞEHİR	5.215	871.187	0,60%	73	TEKİRDAĞ	12.859	1.029.927	1,25%
33	GAZİANTEP	454.361	2.028.563	22,40%	74	TOKAT	1.046	612.646	0,17%
34	GİRESUN	189	453.912	0,04%	75	TRABZON	3.365	807.903	0,42%
35	GÜMÜŞHANE	189	162.748	0,05%	76	TUNCELİ	45	88.198	0,05%
36	HAKKARİ	5.215	286.470	1,82%	77	UŞAK	2.497	367.514	0,68%
37	HATAY	439.983	1.609.856	27,33%	78	VAN	2.178	1.123.784	0,19%
38	İĞDIR	85	197.456	0,04%	79	YALOVA	3.881	262.234	1,48%
39	ISPARTA	5.345	441.412	1,21%	80	YOZGAT	4.784	424.981	1,13%
40	İSTANBUL	479.420	15.067.724	3,18%	81	ZONGULDAK	623	599.698	0,10%
41	İZMİR	147.627	4.320.519	3,42%					

SB-2019-GRAFİK 12: Suriyeli Nüfusun İl Nüfusuna Oranı - Aralık 2019

Oransal olarak sınır bölgelerinin çok daha fazla Suriyeliye ev sahipliği yaptığı açıktır. Sayısal olarak da sınır bölgesindeki 9 ilde yani Gaziantep (454 bin), Hatay (439 bin), Şanlıurfa (427 bin), Adana (243 bin), Mersin (207 bin), Kilis, (116 bin), Kahramanmaraş (93 bin), Mardin (88 bin), Osmaniye’de (49 bin) toplam Suriyeli sayısı 2.1 milyondan fazladır. Toplam Suriyeli sayısının %57’sinden fazlası sınır bölgesindeki illerde, %43’ü ise bölge dışında yaşamaktadır. Üç büyük metropol kent olan İstanbul (479 bin), Ankara (96 bin) ve İzmir’de (147 bin) ise toplam 722 bin Suriyeli kayıt altına alınmıştır. Yani toplam geçici koruma altındaki Suriyelilerin % 20’sinden fazlası üç büyük şehirde kayıtlıdır. Kayıtlı olan Suriyelilerin %13,39’u’i İstanbul’da bulunmaktadır. Ancak başka illere kayıtlı olduğu halde İstanbul’da yaşayan Suriyelilerin de oldukça yüksek sayılarda olduğu bilinmektedir. GiGM-IOM’ın “Migrants’ Presence Monitoring”-MPM (“Göçmen Mevcudiyeti İzleme”) çalışmasının bulgularına göre, İstanbul’da kayıtlı olan ve olmayan ama İstanbul’da yaşayan Suriyeli sayısı 961 bin olarak tespit edilmiştir. Eğer bu sayı esas alınır, İstanbul’daki Suriyelilerin İstanbul nüfusuna oranı %6,37’ye çıkmaktadır.

d. Kent Mültecileri

Türkiye’deki Suriyelilerin önemli özelliklerinden birisi, özellikle 2013’ten sonra “kent mültecileri”ne dönüşmeleridir. 27 Kasım 2019 itibarıyla Türkiye’de bulunan 3.576.370 Suriyelinin sadece %1,77’si (63.443) 5 ilde bulunan 7 kampta (Hatay (3), Kilis (1), Adana (1), Kahramanmaraş (1), Osmaniye (1)) bulunmaktadır.

64 GiGM ile IOM işbirliğinde 25 ilde gerçekleştirilen “Migrants’ Presence Monitoring” (Göçmen Mevcudiyeti İzleme) (MPM) çalışmasında, illerde kayıtlı Suriyeli sayısı ile söz konusu illerde yaşayan Suriyeliler arasında ciddi farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan sadece kayıtlı olanların kayıtlı buldukları il nüfusuna oranları dışında o ilde yaşayanların il nüfusuna oranları da değişmektedir. MPM çalışmasında Türkiye’de en fazla geçici koruma altındaki Suriyeli kaydının bulunduğu illerdeki Suriyeli sayıları ve nüfusa oranları şu şekildedir: İstanbul: 961 bin, %6,37; İzmir 51 bin, % 1,18; Gaziantep 323 bin, %15,92; Şanlıurfa 234 bin, %11,49; Mersin 163 bin, %8,98; Kahramanmaraş 85 bin, %10,39. 2018-2019 MPM çalışmasında Suriyelilerin çok yüksek sayı ve oranlarla kayıtlı olduğu Kilis, Hatay, Adana, Mardin ve Osmaniye yer almamıştır. IOM-Turkey: <https://turkey.iom.int/migrant-presence-monitoring> (Erişim: 20.02.2020)

SB-2019-GRAFİK 13: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Geçici Barınma

Merkezlerindeki Sayıları (Aralık 2019)

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURIYELİLER

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ
BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	20.700	20.700
KİLİS (1)	Elbeyli	8.517	8.517
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	10.859	10.859
HATAY (3)	Altınözü	2.667	10.757
	Yayladağı	4.061	
	Apaydın	4.029	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	12.610	12.610
Toplam		63.443	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.512.927	

Kaynak: GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2020)

e. Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin Türkiye ortalaması altında bir yaşa tekabül ettikleri görülmektedir. Türkiye nüfusunun 2018 verilerine göre yaş ortalaması ise 31,7 iken geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaş ortalaması 22,54'tür. Genç nüfus (15-24 arasındaki yaşlar) karşılaştırmasında, Türkiye'nin genç nüfus oranı %15,8 iken, Suriyeliler içindeki genç nüfus oranı %22,55'tir.

Türkiye'de 2011 sonrasında doğan Suriyeli bebek sayısı her geçen gün artmaktadır.⁶⁵ Hayatın normalleşmesinin de bir sonucu olarak anlaşılabilir olan yeni doğan bebek sayısı özellikle 2016 sonrasında hızlanmış ve Sağlık Bakanlığı'nın resmi verilerine göre Ocak 2020 itibarı ile 535 bine ulaşmıştır. Türkiye'de 2011-2015 arasında 116 bin, 2016'da 82.850, 2017'de 111.325, 2018'de 113 bin, 2019'da ise 107 bin Suriyeli bebek

65 T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından verilen bilgilere göre 31 Aralık 2016'da Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı 198.948'dir. 30 Eylül 2017'de ise bu sayı 276.158'e çıkmıştır. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Göç Sağlığı Daire Başkanlığı Nisan 2011-Eylül 2017 Sağlık Hizmetleri Sunumu. (Hacettepe Üniversitesi-16 Ekim 2017)

doğmuştur.⁶⁶ 31 Aralık 2019 itibarı ile Türkiye’de 0-4 yaş arası Suriyeli çocukların sayısının 591 bin, 5-9 yaş arası çocukların sayısının 494 bin olduğu dikkate alınır, Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısının 550 bini aştığı hesaplanmaktadır.

* Suriyeliler içinde 0-4 yaş arasında yer alan ve büyük bölümü Türkiye’de doğmuş olan bebeklerin sayısı 31 Aralık 2019 itibarı ile 591.255’tir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018’e (TNSA) göre Türkiye’de doğurganlık düzeyi %2,3’tür. Türkiye’de en yüksek düzey Doğu Anadolu’dadır ve %3,2’dir. Türkiye’deki Suriyelilerde toplam doğurganlık düzeyi %5,3’tür. Suriyelilerin doğumlarının %93’ünün bir sağlık kurumunda gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

* 5-17 yaş grubunda yani “zorunlu okul çağında” yer alan Suriyeli çocuk ve gençlerin sayıları 1 milyon 60 bin civarında görünmektedir.

* Aktif çalışma yaşındaki nüfus (15-64) ise 2.2 milyon civarındadır.

SB-2019-GRAFİK 14: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyete Göre Dağılımı (31.12.2019)

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.931.289	1.645.081	3.576.370
0-4	305.587	285.668	591.255
5-9	254.441	239.693	494.134
10-14	191.036	176.755	367.791
15-18	146.839	119.728	266.567
19-24	307.928	222.710	530.638
25-29	194.629	140.049	334.678
30-34	159.703	118.365	278.068
35-39	112.869	90.181	203.050
40-44	74.479	66.882	141.361
45-49	55.394	53.370	108.764
50-54	44.733	43.194	87.927
55-59	31.105	31.576	62.681
60-64	21.732	22.378	44.110
65-69	14.146	14.895	29.041
70-74	7.931	8.590	16.521
75-79	4.356	5.477	9.833
80-84	2.397	2.984	5.381
85-89	1.302	1.725	3.027
90+	682	861	1.543

* Yıl sonu itibarıyla

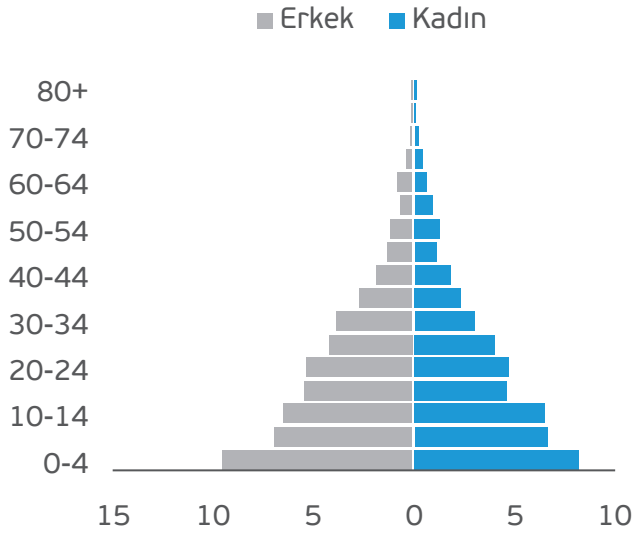
Kaynak: GİGM: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (Erişim: 05.01.2020)

* Türkiye’deki Suriyelilerin cinsiyet bazlı dağılımı –Suriyelilerin bulunduğu Lübnan ve Ürdün’deki duruma da uygun biçimde- oldukça ilgi çekicidir. Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin 1.931.289’u yani %54’ü erkeklerden, 1.645.081’i yani %46’sı ise kadınlardan oluşmaktadır. Erkek-kadın dengesi en çok 19-29 yaş

66 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Cenevre’de düzenlenen Küresel Mülteci Forumu’nda yaptığı konuşmada son 8 yılda ülkemizde 516 bin civarında Suriyeli bebeğin dünyaya geldiğini ifade etmiştir. Bkz.: T.C. Cumhurbaşkanlığı: (<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/113993/kuresel-multeci-forumu-nda-yaptiklari-konusma>.) (Erişim: 09.01.2019)

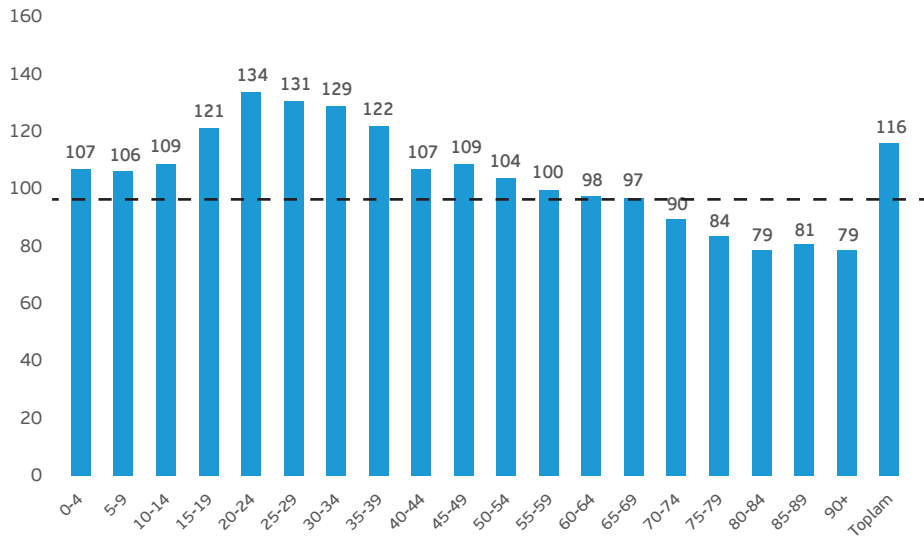
arasında bozulmaktadır. Burada erkeklerin oranı %58, kadınlarınki %42'dir. 0-54 yaş aralığındaki bütün yaş gruplarında Suriyeli erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu açıktır. Grafik-16'da da görüleceği üzere 0-54 yaş aralığındaki bütün yaş gruplarında Suriyeli erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu açıktır. En yüksek fark ise 100 kadına 134 erkeğin denk geldiği 20-24 yaş aralığıdır.

SB-2019-GRAFİK 15: Türkiye'deki Suriyelilerin Nüfus Piramidi

Kaynak: TNSA, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/sonuclar_sunum.pdf

SB-2019-GRAFİK 16: Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş Grupları İtibari ile Cinsiyet Dağılımı

Kaynak: Doç. Dr. Mehmet Ali Eryurt (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)

2. Türkiye'deki Suriyeliler ve Eğitim⁶⁷

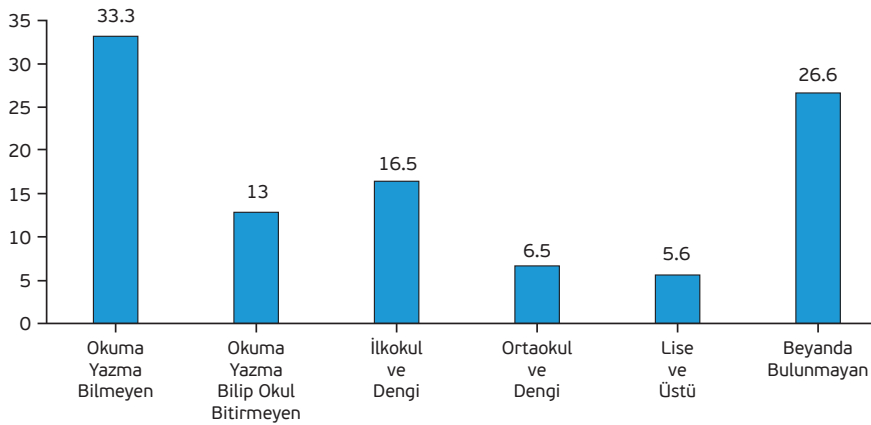
Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim konusunu dört farklı alan üzerinden ele almak gerekmektedir. Bunlardan ilki Türkiye'ye gelen ve geçici koruma altına alınan Suriyelilerin genel eğitim seviyesidir. İkinci konu zorunlu okul çağındaki çocuk ve gençlerin eğitime erişimi, üçüncüsü yükseköğretimdeki yani Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeliler, dördüncüsü ise dil ve meslek eğitimleridir.

a. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu

Türkiye'deki Suriyelilerin genel eğitim durumu hem uyum ve topluma katkı hem de okul çağındaki çocukların okullaşması ve okulda başarısı bakımından son derece önemlidir. Bu konuda eldeki sınırlı veriler, Suriyelilerin Türkiye ortalamasının oldukça altında bir eğitim seviyesine sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum eğitim ve uyum süreçlerini yakından ilgilendirmektedir. Eğitim seviyesi, en çok da çocukların eğitimi konusunda ailelerin desteğinin alınması bakımından önem taşımaktadır. Yine Türkçe öğrenilmesi, ekonomiye katkı, girişimcilik, çalışma biçimleri, toplumsal hayatın çeşitlendirilmesi, yerel toplumun değer skalasının bilinirliği vb. konularda da genel eğitim seviyesinin önemli rol oynayacağı söylenebilir. Suriyelilerin ekonomik ve toplumsal hayata uyumunda önemli bir yeri olan ve yetişkinler için planlanan meslek edindirme çalışmalarının verimliliği konusu da yine eğitim seviyesi ile yakından ilişkilidir.

Türkiye'de 2018-2019 verilerine göre okur-yazar olmayan kişilerin oranı erkeklerde %1,1, kadınlarda %6.1 olmak üzere toplamda %3,6'dır.⁶⁸ Türkiye'nin nüfusunun %4.50'sine denk gelen Suriyeli nüfusun genel eğitim durumu hakkında oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bugüne kadar konu hakkında neredeyse tek resmi kaynak T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2016 yılında "Türkiye-AB Mülteci Uzlaşısı" müzakereleri çerçevesinde yayınlanan "Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi"⁶⁹ başlıklı çalışmada görebilmekteyiz.

SB-2019-GRAFİK 17: Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu (2016)

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı: Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi, Mart 2016

- 67 Bu bölümdaki bilgiler için M.Murat Erdoğan tarafından 2019'da yazılan ve SB-2019'da da yararlanılan çalışma için bkz.: M.Murat Erdoğan- Metin Çorabatır (2019) "Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam Ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri", GIZ, Quadra Programı.
- 68 Türkiye'de okur-yazar olmayanların en yüksek oranda olduğu il %10 ile Şanlıurfa'dır. TÜİK: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim: 08.09.2019) ve Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/okuyazar-olmayanlarin-yuzde-85-2si-kadin/1504120> (Erişim: 08.09.2019). Yine TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2015 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,4 iken bu oran erkeklerde %1,8, kadınlarda %9'du. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?sessionId=QHmtYPfcpVgmQgb4TNQH21dZQOQbP867kRyLQpw5CXGDRmnnfC9!1760913843?id=24643>) (Erişim: 04.12.2019)
- 69 T.C. Kalkınma Bakanlığı: Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi, Mart 2016 /Ministry of Development: First Stage Needs Assessment Covering 2016-2018 Period for Syrians with Temporary Protection Status in Turkey, March 2016, S.6.

Kalkınma Bakanlığı tarafından GİGM'deki veriler kullanılarak oluşturulan Mart 2016 tarihli tabloda, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin %33'ünün okur yazar olmadığını, %13'ünün ise okur-yazar olsa da herhangi bir okul diplomasına sahip olmadığını ortaya konulmaktadır. Aynı tabloda %26.6'lık bir grubun da "cevapsız" olarak işaretlendiği gözlenmektedir. Bu tablo, ne yazık ki ciddi bir eğitim açığını ortaya koymaktadır. Ancak Mart 2016 itibari ile elde edilen verilerin yeterince güvenilir olmadığı, verilerin toplanma sürecinde yaşanan yoğunluk ve teknik aksaklıklar nedeni ile yüksek düzeyde yanlışlıkların ortaya çıktığı sıklıkla ifade edilmektedir. Dolayısı ile bu tablodan hareketle yapılacak yorumlarda dikkatli olmak gerekmektedir. Ancak Suriyeliler Barometresi-2017'de okur yazar olmayanların oranı %18.5, okul bitirmemiş ancak okur yazar olanların oranı ise %11.8 olarak tespit edilmiştir. Yine benzer bir biçimde AFAD-WHO işbirliğinde yapılan "2016 Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması" çalışmada da resmi eğitimi olmayan Suriyelilerin oranı %14.9, ilkokuldan az eğitimi olanların oranı ise %14.3 olarak tespit edilmiştir.⁷⁰ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2018 çalışmasında ise eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş Suriyelilerin oranı erkekler içinde %35, kadınlar içinde ise %40 olarak tespit edilmiştir.⁷¹ Suriyeliler Barometresi-2019 araştırmasında hane halkının eğitim durumu ise %8,2 okuma-yazma bilmiyor, %16,7 ilkokul bitirmede, %31,7 ilkokul mezunu, %22 ortaokul mezunu, %11,4 lise ve dengi okul mezunu, %2,7 önlisans, MYO mezunu ve %7 lisans mezunu, ve %0,3 ise yüksek lisans/doktora şeklinde tespit edilmiştir. Yani Türkiye'deki Suriyelilerin toplamda %24,9'nun okur yazar olmadığını ya da ilkokulu bitirmediği anlaşılmaktadır.

Genel tabloyu anlamak bakımından Milli Eğitim Bakanlığı'nın savaş öncesi Suriye'sine yönelik verileri de bazı ipuçları vermektedir. Buna göre Suriye'de 2011 öncesinde ilköğretimde %92, ortaöğretimde %69, lise seviyesinde ise %26 okullaşma söz konusudur. Yaklaşık aynı tarihte Türkiye'de ilköğretimde %99, Ortaokulda %93, liselerde ise %70 okullaşma söz konusudur. Yani Suriye'nin okullaşma ortalaması %62,3 iken, Türkiye'ninki %87,3'tür.⁷² Üstelik Türkiye'ye en çok nüfusun geldiği Kuzey Suriye'de bu ortalamalar daha da düşüktür. Dolayısı ile Türkiye'deki Suriyelilerin genel eğitim seviyesi konusunda var olan pek çok dolaylı veri, genel tablonun çok parlak olmadığını ortaya koymaktadır.

SB-2019-TABLO 2: Suriyelilerin Eğitim Durumu

Hanedeki Kişilerin Eğitim Durumu**		
Okuma yazma bilmiyor	436	8,2
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	891	16,7
İlkokul	1690	31,7
İlköğretim / ortaokul	1170	22,0
Lise ve dengi okul	608	11,4
Ön lisans / MESYO	141	2,7
Lisans	373	7,0
Lisans üstü / doktora	15	0,3

Kaynak: Doç. Dr. Mehmet Ali Eryurt (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)

70 Doç. Dr. Mehmet Ali Eryurt -Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü : 18-59 yaşlarındaki Suriyeli Mültecilerin Eğitim Durumu, 2016 Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması, AFAD-SB-WHO.

71 Bu çalışmada Türkler arasında eğitimi olmayan /ilkokulu bitirmemişlerin oranı erkeklerde % 14, kadınlarda % 25 olarak tespit edilmiştir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2018-TNSA), http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/2018_TNSA_SR.pdf (Erişim: 04.12.2019)

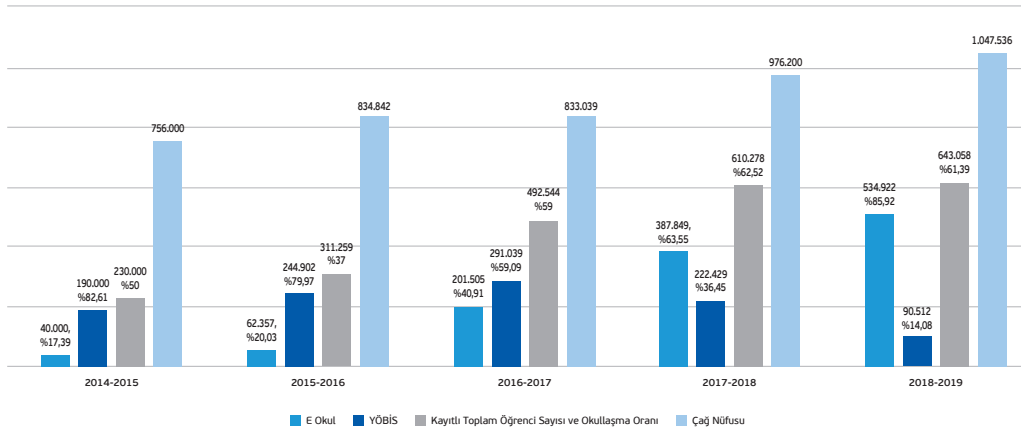
72 Suriyeliler Barometresi-2017, s.44.

Türkiye'de 2017 verilerine göre okur yazar olmayanların oranı %3.3'dür. Bu durum, veriler ister Kalkınma Bakanlığı'nın yayınladığı %33, ister Hacettepe Üniversitesi NEE'nin yayınladığı % 35-40, isterse Suriyeliler Barometresi-2017 çalışmasında yer alan % 18.5 ya da SB-2019'daki % 8,2 oranı olsun, eğitim seviyeleri arasında çok ciddi bir dengesizlik olduğunu ve bu konunun mutlaka önemsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

b. Türkiye'deki Okul Çağındaki (5-17 Yaş) Suriyeli Çocuk ve Gençler

Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi konusu, hem kayıp kuşakların en aza indirilmesi, onurlu bir yaşam hem de bir arada huzur içinde yaşama yönelik gelecek planlamaları bakımından hayati bir önem taşımaktadır. GİGM ve MEB verilerine göre 31 Aralık 2019 itibari ile Türkiye'de 5-17 yaş arasında yer alan yani zorunlu okul çağındaki Suriyeli çocukların sayısı 1 milyon 60 bindir. Bu sayı Türkiye'deki geçici koruma altındaki toplam Suriyeli sayısının %29.64'üne denk gelmektedir. Bir anda karşı karşıya kalınan ve bütün eğitim kapasitesini zorlayan bu büyük sayı konusunda Türkiye olağanüstü bir çaba sergilemektedir. Suriyeli çocukların 2014-2015 eğitim yılında 230 bini, 2015-2016'da 311 bini, 2016-2017'de 492 bini 2017-2018'de 610 bini ve 2018-2019'da 643.058'i okullaştırılmıştır. 2019-2020 eğitim yılında ulaşılan sayı 684.728'dir. Bu öğrencilerin %87'si devlet okullarında, %13'ü yani 25.287'si yoğun Türkçe eğitimin de verildiği ancak eğitim dilinin Arapça olduğu Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) bulunmaktadır. Son verilere göre bu çocukların halen %63.23'ü okullaştırılmıştır. Bu öğrencilerin MEB verilerine göre resmî okullarda ve GEM'lerde öğrenim gören öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları ana okul %27,19 , ilkokulda %89,27, ortaokulda %70,50, lise eğitimi ise %32,88 olarak gerçekleşmiştir.⁷³ MEB'in verilerine göre 2019 yılında üniversiteye girme potansiyeline sahip öğrenci sayısı yani 12. sınıftaki öğrenci sayısı çağ nüfusunun %14.7'si yani sadece 10.077'dir. Eğitim konusundaki en önemli sorunlardan birisinin okul bırakma süreci olduğu, özellikle ileri yaşlarda ve sınıflarda okulları terkin çok ciddi bir biçimde artmasından da açık biçimde anlaşılmaktadır.

SB-2019-GRAFİK 18: Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/26115239_14_HAZIRAN___2019_YNTERNET_SUNUUU_.pdf (Erişim: 07.07.2019)

Türkiye'de eğitim gören Suriyeli okul çağı çocukların cinsiyet yapısı oldukça dengeli görünmektedir. Toplamda 684.728 öğrenciden kız öğrencilerin oranı %49,18, erkek öğrencilerin oranı ise %50,82 olarak gerçekleşmiştir.

73 Milli Eğitim Bakanlığı Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_11/06141131_11Ekim2019internetBulteni.pdf (Erişim: 05.12.2019)

SB-2019-GRAFİK 19: Sınıf Seviyelerine Göre Okullaşma Sayı ve Oranları (01 Nisan 2019)

SINIF	E Okul Kayıtlı Öğrenci	YÖBİS Kayıtlı Öğrenci	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	Çağ Nüfusu Toplam	Kademelere Göre Toplam Çağ Nüfus	Yüzde
Okul Öncesi (5 yaş)	30.997	1.201	32.198	32.198	95.094	95.094	%33,9
1. Sınıf (6 yaş)	99.914	626	100.540	365.535	101.529	382.748	%95,50
2. Sınıf (7 yaş)	92.938	920	93.858		99.667		
3. Sınıf (8 yaş)	70.211	2.554	72.765		94.684		
4. Sınıf (9 yaş)	55.494	42.878	98.372		86.868		
5. Sınıf (10 yaş)	67.503	908	68.411	173.252	85.820	300.458	%57,66
6. Sınıf (11 yaş)	42.817	2.513	45.330		77.881		
7. Sınıf (12 yaş)	22.444	9.129	31.573		69.818		
8. Sınıf (13 yaş)	13.862	14.076	27.938		66.939		
9. Sınıf (14 yaş)	20.254	214	20.468	72.073	66.550	269.236	%26,77
10. Sınıf (15 yaş)	10.290	691	10.981		64.782		
11. Sınıf (16 yaş)	5.344	3.870	9.214		69.398		
12. Sınıf (17 yaş)	2.849	7.228	10.077		68.515		
HEP A - B & Lise Hazırlık	5	3.704	3.709				
Açık Okullar	17.624	0	17.624				
Toplam Öğrenci Sayısı	552.546	90.512	643.058	643.058	1.047.536	1.047.536	%61,39

Kaynak: HEP A: 10-18 yaş arasındaki yabancılar için Türkçe A1, A2 dil kursu (2.535 öğrenci) / HEP B: 3 ve 4. sınıf tamamlayıcı eğitim (153 öğrenci) / Lise Hazırlık, Destekleme ve Yetiştirme sınıfları (1.021 öğrenci) / Kaynak: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Sunumu (Mayıs 2019)

Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitime erişimi konusunda ortaya konulan çabanın aslında ne kadar kıymetli olduğunun önemli bir göstergesi olarak yukarıda da anılan Suriye’de 2011 öncesinde eğitime verilerine bakmak da oldukça açıklayıcı olmaktadır. Suriye’de eğitim konusunda 2011 verileri, eğitime katılım bakımından ana okullara katılımın %12, ilköğretime katılımın %92, ortaöğretime katılımın %69, liseye katılımın ise %26 olduğu göstermektedir. Aslında bu oranlar halen Türkiye’deki Suriyeli çocukların %33.9 olan okul öncesi (ana okulu), %95.5 ilkök ve % 57.6 olan ortaokul ve %26.77 olan lise öğrenimine katılma oranlarının (ortaokul hariç) daha altında görünmektedir. Bu durum Türkiye’nin sadece 5 yılda ortaya koyduğu performansın ve başarısının da önemli bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Savaş nedeni ile Suriye’de eğitimde ortaya çıkan tablo, bekleneceği üzere çok daha fazla kötüleşmiştir. Kuzey Suriye’de bulunan Halep’te eğitime katılım %6, İdlip’te %38, Rakka’da %60, Haseki’de ise %80 civarında gerçekleşmektedir.⁷⁴

c. Millî Eğitim Bakanlığı’nın Suriyeli Çocukların Eğitimi Konusundaki Düzenlemeleri

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) sürecin başından beri Suriyeli çocukların okullara erişimi konusunda düzenlemeler yapmıştır. Bunun ilk önemli adımı 7 Eylül 2013’te çıkarılan “MEB Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği”dir. Anılan yönetmeliğin 29. maddesi ile “Yabancı Uyruklu Öğrenciler” başlığı altında ilk kez kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır.⁷⁵ Ancak süreç hızlı ilerleyince Eylül 2014’te MEB “Yabancı Uyruklulara Yönelik Eğitim Hizmetleri” başlıklı bir genelge ile Suriyeli çocukların okula kaydolmasında oturma izni şartı kaldırıldı. 22 Ekim 2014’de Resmi Gazetede yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği, eğitim hizmetlerini 28. maddede düzenlenmiştir. Burada eğitim bir hak olarak tanımlanmış, görev ve denetim ise MEB’e bırakılmıştır. Yönetmeliğin “Hakların uygulanmasında kısıtlamalar” başlıklı 35. maddesi dikkat çekicidir. Burada “Yükümlülüklerini kısmen veya tamamen ya da istenilen sürede yerine getirmeyenler, yükümlülüklerine uymaları konusunda ilgili birimler tarafından uyarılır, uymayanlar hakkında adli ve idari işlem başlatılır” denildikten sonra, “acil sağlık” ve “eğitim” kapsamı dışı bırakılmıştır: “Kendilerine uyarı yapıldığı halde, yükümlülüklerine uymayanlar hakkında; eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç, diğer haklardan faydalanmalarında tamamen veya kısmen kısıtlamaya gidilebilir.”⁷⁶ Millî Eğitim Bakanlığı, Suriyeli öğrencilere verilen eğitimin belgelendirilmesi amacıyla 2015 yılı Haziran ayında “Yabancı Öğrenciler İçin Lise Yeterlik ve Denklik Sınavı” düzenlemiştir. Yaklaşık 8.500 adayın katıldığı sınavda

74 T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilere Yönelik Eğitim Hizmetleri, Temmuz 2017 (PPP, sayfa 8)

75 MEB Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm> (Erişim:03.07.2019)

76 Geçici Koruma Yönetmeliği: http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf (Erişim:03.07.2019)

başarılı olanlara Milli Eğitim Bakanlığı onaylı denklik belgesi veya diploma verilmiş; mezun durumda olanların ülkemizdeki çeşitli üniversitelere yerleşmesi sağlanmıştır.

MEB'in Suriyeli öğrenciler için 2016 yılında oldukça önemli atılımlar yaptığı görülmektedir. MEB'in ilk önemli adımı AB Delegasyonu ile 3 Mart 2016 tarihinde Türkiye'deki Sığınmacılar (Suriyeliler) için Mali İmkân (FRIT) kapsamında eğitim giderleri için 300 milyon € anlaşma imzalamak olmuştur. Ama asıl önemli adım Ağustos 2016'da gerçekleşmiş ve MEB Suriyeli çocukların eğitime erişimi konulu "yol haritası"nı belirlemiştir. Burada 2011-2015 arasındaki dönem ile karşılaştırıldığında çok ciddi bir yaklaşım farklılığı dikkat çekmektedir. MEB "yol haritası" ile yeni bir kurumsal yapı da oluşturmuş ve Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü içinde "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı"nı kurmuştur.⁷⁷ Yeni planlama ile mültecilerin eğitim alanında ulusal sistem içinde hak ve hizmetlere erişimi imkanı düzenlenmiş ve Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemi içine entegrasyonu temel hedef olarak belirlenmiştir. Bunun doğal sonucu olarak Arapça ve Suriye müfredatına göre eğitim veren GEM'lerin de 3 yıl içinde yani 2020'ye kadar kademeli olarak kapatılmasına dair bir hedef belirlenmiştir.

Suriyeli çocuklar için de standartlara uygun, kaliteli ve aynı zamanda yerel toplumu rahatsız ve mağdur etmeyecek bir eğitim sağlayabilmek için öğretmen, derslik ve okul başta olmak üzere teknik kapasite artışını hızla sağlamak gerekmektedir. Kapasite artışı hem kayıp kuşakların azaltılması, hem de yerel toplum ile Suriyeliler arasında hizmette yaşanabilecek aksaklıklar nedeniyle gerginliklerin ortaya çıkmaması için önemlidir. Ancak bunun ne kadar güç ve zaman alan bir süreç olduğu da unutulmamalıdır. Zira MEB verilerine göre Türkiye'de ortalamada bir derslik 30 öğrenci, bir ilköğretim okulu 720 öğrenci kapasiteli olarak yapılandırılmakta, her 20 öğrenci için de 1 öğretmen planlanmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de 1 milyon 47 bin Suriyeli öğrenci için ihtiyaç son derece büyüktür. Kuşku yok ki eğitim aynı zamanda bir kapasite ve maliyet kalemidir. TÜİK'in hesaplamalarına göre Türkiye'de bir ilköğretim-ortaokul-lise öğrencisinin ortalama maliyeti 2017 yılında yıllık 8.111 TL olarak gerçekleşmiştir.⁷⁸ Bu rakam esas alındığında, okullandırılan 684 bini aşkın Suriyeli çocuğun bir yıllık okul maliyetinin 5.5 milyar TL, yani Aralık 2019 Euro kuru ile (6.3 TL= 1 Euro) 873 milyon € olduğu görülmektedir. Sadece eğitim alanında bile okullardaki fiziki altyapıdan öğretmenine oldukça yüksek bir maliyet kaleminin söz konusu olduğu buradan da anlaşılmaktadır.

Eğitim maliyetinin bir başka önemli bölümü ise okul/derslik/öğretmen kapasitesinin artırılması için gerekli kaynaklardır. MEB'in Temmuz 2017'de yaptığı ihtiyaç analizi çalışmasında hem genel hem de il bazlı ihtiyaç ortaya konulmuştur.⁷⁹ Buradaki en çarpıcı bilgi ise, analizin yapıldığı tarihte 856 bin olarak hesaplanan okul çağındaki Suriyeli çocuklar için ihtiyacın 1.189 okul olarak belirlenmiş olması, ancak "AB Projeleri Kapsamında Yapılacak Okul" sayısının sadece ihtiyacın %15.3'üne denk gelen 183 olarak verilmesidir.⁸⁰ Bu çalışmada örneğin Şanlıurfa'daki okul çağı çocuk sayısı 142.042, ihtiyaç olan okul sayısı ise 197 olarak verilmiştir. Oysa Ekim 2018'de bu sayı 152.742'e çıkmış, okul ihtiyacı da 212'ye çıkmıştır. Şanlıurfa'da "AB Projeleri Kapsamında Yapılacak Okul Sayısı" 14'te kalmıştır. Kuşku yok ki Şanlıurfa ve diğer kentlerde AB Projeleri kapsamı dışında doğrudan MEB tarafından yapılan ya da özel sektörün yaptığı okullar ile diğer bağımsız kurumların yaptığı okullar da söz konusudur. Ancak ihtiyacın bütünüyle karşılanabilmesi için epeyce zaman gerektiği açıktır.

MEB'in Ağustos 2016'daki "yol haritası" ile Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü içinde "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı" kurulmuştur.⁸¹ MEB'in Suriyeli çocuklar konusunda AB ile işbirliğinde geliştirdiği "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi-PICTES" de 3 Mart 2016 anlaşması çerçevesinde 3 Ekim 2016'da başlatılmıştır. Projenin beklenen çıktıları ise "Suriyeli öğrencilerin eğitime erişiminin artırılması", "Suriyeli öğrencilere sunulan eğitimin kalitesinin artırılması" ve "Eğitim kurumlarının ve

77 <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr> (Erişim:03.07.2019)

78 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27600> (Erişim: 11.07.2019)

79 T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilere Yönelik Eğitim Hizmetleri, Temmuz 2017 (PPP: Slayt: 37).

80 AB Geçici Koruma Altındaki Suriyelerin Eğitim Altyapısını Desteklemek amacıyla; FRİT kapsamında 150 Milyon Avro (75 Betonarme Okul Binası), MADAD2 kapsamında 68 Milyon Avro (30 Okul Binası Prefabrik+ Betonarme) ve FRİT (Ek Fon) 45 Milyon Avro (46 Prefabrik Okul) yapılması planlanmıştır. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilere Yönelik Eğitim Hizmetleri, Temmuz 2017 (PPP-Slayt:36)

81 <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>

personelinin operasyonel kapasitesinin iyileştirilmesi” şeklinde tanımlanmıştır.⁸² Eğitim alanında fiziki koşullar ve öğretmenlerin –özel hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmesi gibi- kapasite artışı gerçekleştirilmeden, sadece Suriyeli çocukların okullaştırılmasının Türk milli eğitim sistemi üzerinde de olumsuz etkiler yaratması riski oldukça yüksektir. Kayıp kuşakların olmaması, ama aynı zamanda Türk çocukların eğitim kalitesinin düşmemesi için yapılması gerekenler, sadece mali değil, kapasite sorunlarının varlığını da dikkate almayı gerektirmektedir.

MEB’in AB ile işbirliğinde Suriyeli öğrenciler için 2016 yılında oldukça önemli atılımlar yaptığı görülmektedir. Yapılan önemli çalışmalardan birisi AB tarafından Mayıs 2017’den bu yana 66,5 milyon USD ile finanse edilen ve yoksul Suriyeli aileler bakımından son derece önemsenen “şartlı eğitim desteği”dir (ŞEY). Son iki yılda bu destekten yararlanan Suriyeli çocuk sayısı 494.620’e ulaşmıştır.

Şartlı Eğitim Desteği

Suriyelilere yönelik bir başka mali destek programı ise zorunlu okul çağındaki öğrencilerin okula gitmesini teşvik için kullanılmaktadır. UNICEF ile işbirliğinde 2003’ten bu yana T.C. vatandaşları için ASPB tarafından uygulanan bu sistem, normal şartlarda vatandaş olmayan çocuklara da açıktır. Ancak 2017 yılında, ASPB, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), MEB, Türk Kızılayı, ECHO, Norveç Hükümeti ve diğerleri arasında kurulan bir ortaklıkla Suriyeliler ve diğer sığınmacıların dahil edilme süreci hızlandırılmıştır. ŞEY programının ana amacı; çocukları olan yoksul ailelerin önündeki mali engelleri azaltmak ve aileleri, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeye teşvik etmektir. ŞEY ödemeleri, okula düzenli olarak devam etmeleri şartıyla anaokulu çağından 12. sınıfa kadar (Türk Devlet Okullarında veya GEM’lerde) her çocuk için iki ayda bir yapılmaktadır. Burada kız çocuklarına daha fazla destek verilmektedir.⁸³ Durumları uygun olan aileler hem SUY hem de ŞEY için başvurabilmektedir.

d. Türk Yüksek Öğretim Sistemi İçinde Suriyeliler

Bir bölümü ülkesinde yüksek öğrenimi yarıda bırakarak gelenler, bir bölümü ise Türkiye’de ilköğretim ve lise eğitimi aldıktan sonra Yabancı Öğrenci Sınavlarını ve dil sınavlarını başararak üniversitelere giren Suriyeli öğrenci sayısı sürekli olarak artış göstermektedir.⁸⁴ Türkiye’deki 100 civarındaki devlet ve 50 civarındaki vakıf (özel) üniversitesinde öğrenim gören Suriyeli öğrencisi sayısı 2016-2017 akademik yılında 14.747, 2017-2018 akademik yılında 20.701, 2018-2019 akademik yılında 27.606’ya, 2019-2020 akademik yılında ise 33.554’e çıkmıştır. Suriyeli öğrenciler, Türkiye’de yaklaşık 140 bin civarında olan uluslararası öğrenciler arasında da son iki yılda sayısal büyüklük olarak ilk sırada yer almaktadırlar. 2017-2018 verilerine göre aralarında 410 doktora, 1.650 yüksek lisans öğrencisi bulunan Suriyeliler, devlet üniversitelerinden her türlü harçlardan muaf olarak öğrenimlerine devam etmektedirler. Suriyeli öğrenciler için başta Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı olmak üzere pek çok ulusal ve uluslararası kurum burslar sağlamaktadır. Bunun içinde özellikle AB desteği, DAFI, HOPES ve SPARK burslarının önemli yeri bulunduğu bilinmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre Suriyeli üniversite öğrencileri içinde burs alanların oranı %15’ler civarında görülmektedir.

Suriyelilerin Türk üniversitelerinde her geçen gün daha yüksek sayılarla öğrenim görmesi konusunda Türk devletin ve ilgili kurumlar olan MEB ve YÖK’ün özel çaba sarf ettiği bilinmektedir. Burada 4 temel amacın ortaya çıktığı bilinmektedir:

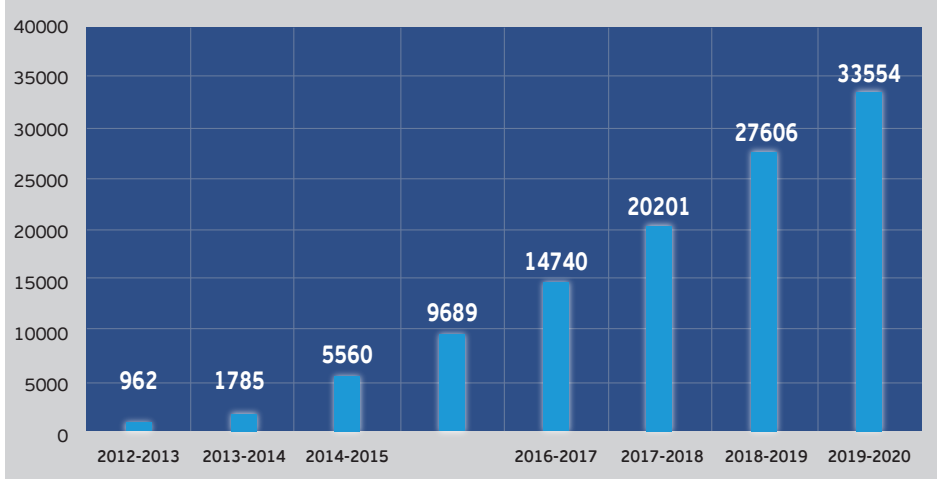
1. Savaş ortamının yıkıcılığından kaçan, bir bölümü üniversite eğitimi yarıda bırakan bir bölümü ise Türkiye’de okuyarak üniversiteye girme hakkına sahip olan Suriyeli gençlerin onurlu ve gelecek perspektifleri olan bir hayata kavuşmaları, kayıp kuşakların engellenmesi, insan sermayesinin geliştirilmesi
2. Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye’de bulunan ve kalıcılık eğilimleri her geçen gün güçlenen 3.6 milyonu aşan Suriyeli ile Türk toplumu arasında sosyal köprüler oluşturması, böylece bir arada huzur içinde yaşama kültürünün önemli aktörleri haline gelmesi
3. Türkiye’ye katkı sunmaları
4. Ülkelerine dönmeleri halinde, yeni Suriye’nin inşasında özel rol üstlenmeleri

82 <https://pictes.meb.gov.tr/izleme/> (Erişim: 13.07.2019)

83 İlkokuldaki bir erkek çocuğu için 35 TL olan destek kız çocuğu 40 TL, lisedeki bir erkek çocuğu için 50 TL olan destek kız çocuğu için 50 TL’dir. Bkz.: UNICEF-Türkiye: [http://unicef.org.tr/files/editorfiles/ccte_brosur_TR_250817_printer\(1\).pdf](http://unicef.org.tr/files/editorfiles/ccte_brosur_TR_250817_printer(1).pdf) (Erişim: 20.10.2017)

84 M. Murat Erdoğan, Armağan Erdoğan, Başak Yavçan, Tulin Haji Mohamad (2019) Elite-Dialogue-II: “Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye’de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi”, TAGU-TMK.

SB-2019-GRAFİK 20: Yüksek Öğretimde Suriyeliler

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>

YÖK tarafından yayınlanan yıllık sayılar M.Murat Erdoğan tarafından tablolaştırılmıştır.

Türkiye'nin bu konuda ortaya koyduğu çabada uluslararası kurumların, özellikle de mali destek bakımından önemli bir rolü olduğu da ifade edilmelidir. Ancak bu rolün daha güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kılınması da son derece önemlidir. Kayıp kuşakların engellenmesi, insan sermayesinin geliştirilmesi herkes için ortak yüce bir değer olarak savunulmalıdır.

e. Türkçe Dil Öğrenimi ve Meslek Kursları

Türkçe dil eğitimi Suriyeliler özelinde çok önemli bir başlık haline gelmiştir. Türkiye ilk kez bu sayıda "yabancı" için Türkçe eğitim modülleri geliştirmek durumunda kalmıştır. MEB 2017 yılında "Yabancılara yönelik Türkçe" eğitimi vermek üzere 5.468 Türkçe eğitim personeli ve 491 Rehberlik ve Psikolojik danışman ile toplamda 5.959 geçici süreli eğitici (Eğitim Personeli) alımı yapmış ve bu eğiticilere de iki hafta süreyle özel eğitim verilmiştir. Suriyeli öğrencilere Yunus Emre Enstitüsünün geliştirdiği ve 925.000 adet basılan "Türkçe Öğretim" başlıklı bir eğitim seti dağıtılmıştır.

Türkçe eğitimi için Halk Eğitimi Merkezlerinde de Türkçe dersleri için yaş gruplarına özel "Yabancılara Türkçe Öğretimi" modülleri hazırlanmıştır. "Yabancılara Türkçe Öğretimi" kurslarında Bakanlığın geliştirdiği "Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi Modülleri" 6-12, 13-17 yaş gruplarına ve yetişkinlere yönelik olarak düzenlenmiş; A1, A2 ve B1 seviyelerinde uygulanmıştır. 2014-2019 arasında Türkçe kurslarına 302.906 Suriyeli kursiyer katılmıştır. Bu kursiyerlerin 126.019'u erkek (%41,60), 176.887 kadındır (%58,40).

Stratejik hedeflerinden birisi Suriyelilerin halk eğitimi merkezleri üzerinden yürütülen kurslara katılım oranlarının artırılması olan Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün verilerinin de gösterdiği üzere, Türkiye'deki Suriyeliler için hem Türkçe dil eğitimi hem de meslek eğitimi konusunda önemli bir çaba ortaya konulmaktadır. Bakanlık tarafından farklı yaş grupları dikkate alınarak hazırlanan Türkçe ve diğer kurslara 2014-2019 yılları arasında katılan Suriyeli sayısı 505.922 kişiye ulaşmıştır.

3. Türkiye'deki Suriyeliler ve Yaşam Kaynakları⁸⁵

Bütün kitlesel insani hareketlerin en hassas konularından birisi çalışma alanıdır. Yerel toplum, sonradan gelen ve çok büyük ihtimalle "ucuz işçi" olarak çalışacak olan göçmen-mülteci-sığınmacı olanların işlerini ellerinden alacaklarından endişe ederler. Bu haksız bir endişe de değildir. Hele işsizliğin yüksek olduğu durumlarda, yerel halkta "yeni gelenlere" yönelik endişe daha da artar. Türkiye, 2011'e kadar "yeni gelen yabancılar" bakımından ciddi bir endişe yaşamadı. Ama Suriyelilerin 2011'de Türkiye gelmesi sonrasında Türk toplumu da bu "fenomen" ile karşı karşıya kaldı. Birkaç sene içinde nüfusunun %5'ini aşan sayıda sığınmacı alan Türkiye'de doğal olarak istihdam konusu gündeme geldi. 2015 yılında hazırlanan ve Türk iş dünyasının konuyla ilgili görüşlerine yer verilen TİSK raporunda⁸⁶, sadece işini ucuz işgücü arzı nedeniyle kaybetme riski nedeni ile rahatsızlık duyan emekçiler değil, aynı zamanda kayıt dışı ekonomi nedeni ile ortaya çıkacak olumsuzluklara dikkat çeken işverenlerin de kaygılı olduğu gözlenmişti. Kurumsal şirketler, ucuz işçilik ve kayıtdışı ile rekabet etmenin güçlüklerini dile getirmişler, hatta sırf bunun için Suriyelilere çalışma haklarının verilmesinin daha doğru olacağını ifade etmişlerdi. Burada kurumsal olan ve kayıt dışı insan çalıştırması mümkün olmayan şirketler ile kurumsal olmayan ve kısmen ya da bütün olarak kayıtdışı faaliyetlerde bulunan ticari yapılar arasında ciddi bir ayrışma yaşandığı açıktır. İkinci önemli ayrışma ise daha çok sınıfsaldır ve daha çok niteliksiz ya da çok az nitelik gerektiren iş alanlarında ortaya çıkan bir duruma işaret etmektedir.

Türkiye'ye Nisan 2011'de gelmeye başlayan Suriyelilerin çalışmaları hususu 2013'ten itibaren artan bir öneme sahip olmuştur. 2013'e kadar genelde kamplarda yaşayan ve sayıları nispeten az olan Suriyeliler için acil durum yönetiminin mantığı ile temel ihtiyaçları Türk devleti tarafından karşılanmıştır. Ancak Suriyelilerin sayılarının artması ve kamp dışı yaşayan Suriyeli sayısının dramatik artışı nedeni ile 2013 sonundan itibaren başka bir evreye geçilmiştir. Suriyelilerin kamp dışı alanlarda, kent merkezlerinde yaşamaya başlamasıyla birlikte ekonomik faaliyetlerin içinde yer almaları süreci bir planlama ile değil, kendiliğinden başlamıştır.

Türkiye'deki Suriyelilerin kamplar dışında yaşaması konusunda merkezi bir planlama yapılmamış, Suriyeliler de öncelikle tanıdıklarının olduğu ve çalışabilecekleri, günlük hayatlarını idame ettirebilecekleri yerlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Yapılan bütün çalışmalarda, kamplarda olan ve aslında bütün ihtiyaçları karşılanan Suriyelilerin bile %30'undan fazlasının izin alarak gündüzleri kamp dışında çalıştığını göstermektedir. Kamp dışında kalanların bu konuda herhangi bir tercih imkanı dahi olamamıştır.

a. Çalışma Hakkının Düzenlenmesi

Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin çalışmalarına imkan sağlayan düzenleme YUKK kanununun 91. maddesinde düzenlenen "Geçici Koruma Yönetmeliği"nin, 29. maddesine dayanılarak "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile 15 Ocak 2016'da yürürlüğe girmiştir. Düzenlemeye göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışmaları şu koşul ve imkanlarla düzenlenmiştir:

1. Süre Şartı: Türkiye'de en az 6 ay geçici koruma statüsünde olmak
2. Yer Şartı: İstisnai izin verilenler dışında sadece kayıt olunan yerde çalışma
3. Kota Şartı: Bir işyerinde çalışan vatandaş sayısının %10'undan fazla çalışmama (eğer işverenin verdiği iş ilanına 4 hafta içinde vatandaşlar ilgi göstermez ise kota aşılabilmektedir.)
4. İşveren Şartı: Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından yapılır.
5. Ücret Şartı: Asgari ücretin altında ücret ödenemez
6. İŞKUR: İŞKUR tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlara katılabilir ve bu kapsamda bir işyerinde mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi görebilirler
7. Muafiyet: Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacaklar için valiliklere başvuru yapılması ile çalışma izni muafiyeti sağlanmaktadır.
8. Sınırlama: Kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için Suriyeliler başvuramaz.

85 Bu bölümdeki bilgiler için M.Murat Erdoğan tarafından 2019'da yazılan ve SB-2019'da da yararlanılan çalışma için bkz.:

M.Murat Erdoğan-Metin Çorabatır (2019) "Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam Ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri", GIZ, Quadra Programı.

86 M.Murat Erdoğan ve Can Ünver (2015) Perspectives, Expectations and Suggestions of the Turkish Business Sector on Syrians in Turkey, TİSK.

Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomik faaliyetleri ve uyumu bakımından son derece önemli olan ve Suriyelilerin resmi olarak çalışmasına imkan sağlayan bu adım, kayıtdışı çalışan Suriyelilerin kayıtlı hale gelmesi bakımından sınırlı katkıda bulunmuştur. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın "Yabancıların Çalışma İzinleri" başlıklı raporunda 2018 için Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı 31.526'sı erkek, 3.047'si kadın olmak üzere toplamda 34.573 olarak açıklanmıştır. Ancak bu sayı içinde Geçici Koruma Altında olan ile ikamet ile Türkiye'de bulunan Suriyeliler ayırımına dair bir veriye ulaşılamamıştır.⁸⁷ UNHCR'in iki ayrı yayınında daha yüksek sayılardan söz edilmektedir. Ağustos 2019'daki bir belgede Türkiye'nin 80 bin çalışma izni verdiği,⁸⁸ 2020 tarihli diğer bir belgede ise 132.497 çalışma izni verildiği ifade edilmektedir.⁸⁹ Bu vesile ile Türkiye'de Aralık 2019 itibari ile ikamet müsaadesi ile kalan 1 milyon 82 bini aşkın yabancıların 85.840'nin çalışma izni alması da dikkat çekmektedir.⁹⁰

Türkiye'deki Suriyelilerin büyük bölümü inşaat, üretim ve hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Dikkat çekici biçimde Suriyelilerin tarım ve hayvancılık alanında daha az aktif oldukları gözlenmektedir. Bu konuda AB'nin de politikalarına uyumlu biçimde ve AB'den destek alınarak bazı teşvik politikalarının istihdama ve sosyal uyuma katkı sağlayabileceği beklenebilir.⁹¹

b. Sosyal Uyum Yardımı Programı (SUY/ESSN)

Suriyelilerin bir bölümü için mali destek programları Türkiye ile AB arasında 16 Mart 2016 mutabakatı ile AB'nin 4 sene boyunca Türkiye'deki sığınmacılar için sağlamayı taahhüt ettiği (3+3 milyar €) kaynak ile başlamıştır. Bu destek içinde ayrılan kaynak ile "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı" çerçevesinde Sosyal Uyum Yardımı (SUY) (The Emergency Social Safety Net-ESSN) adındaki bir program ile yürütülmektedir. Dünyanın en büyük nakit para destek (cash transfer) programına dönüşen SUY, 2016 sonundan itibaren Suriyeli ve diğer mültecilerin bir bölümü için nispeten düzenli bir mali kaynağa dönüşmüştür.⁹² Kişi başına ayda 120 TL (18 €⁹³) destek sağlanan SUY Programı, Türkiye'de uluslararası koruma/geçici koruma alanında, kamp dışında yaşayan yabancı uyruklu kişilerin temel ihtiyaçlarını onurlu bir şekilde karşılamalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. SUY kapsamında ayrıca aile bazlı olarak üç ayda bir kez olmak üzere ilave bir mali destek sağlanmaktadır. Yardım, "muhtaçlık durumunun"⁹⁴ değerlendirilmesi yapıldıktan sonra, KIZILAYKART aracılığı ile verilmektedir. Genel olarak "Kızılay Kart" şeklinde bilinen SUY destek programı AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Bürosu (ECHO) tarafından finanse edilmektedir. Program T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılay ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) tarafından uygulanmakta, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ise destekleyici kurumlar olarak görev almaktadır.⁹⁵

87 T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: Yabancıların Çalışma İzinleri Work Permits of Foreigners <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/31746/yabanciizin2018.pdf> (Erişim: 10.02.2020). Bakanlık tarafından Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları için verilen çalışma izni sayıları 15 Kasım 2018'de 32.199, 31 Mart 2019'da ise 31.185 olarak verilmişti. UNHCR tarafından yayınlanan 3RP-Regional Strategic Overview-2020-2021 çalışmasında ise (12. Sayfa) Türkiye'nin Suriyelilere verdiği çalışma izni sayısı 132.497 olarak verilmektedir. Bu çalışmada T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın açıkladığı Çalışma İstatistikleri belgesindeki 34.573 sayısı esas alınmıştır.

88 Update: Durable Solutions for Syrian Refugees (July-August 2019) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/70892>

89 UNHCR- 3RP Regional Strategic Overview (2020) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/73116> (Erişim: 02.05.2020)

90 GİGM, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (Erişim: 15.12.2019)

91 Bu konuda önemli bir çalışma için Bkz.: Kemal Kirişçi (forthcoming February 2020) How the EU can use agricultural trade to promote self-reliance for Syrian refugees in Turkey, Brookings Institute-TENT Foundation.

92 AB Türkiye Delegasyonu: <https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyedeki-multeci-krizine-avrupa-birliginin-mudahalesi-710> (Erişim: 12.12.2019)

93 31 Aralık 2019 tarihindeki Avro kuru 6.66 TL'dir.

94 4 veya daha fazla çocuğu olan aileler, çok sayıda "bağımlı" bireyi olan aileler (her bir sağlıklı yetişkin başına en az 1,5 bağımlı birey), hanede başka bir yetişkinin olmadığı ve 18 yaşından küçük en az 1 çocuğun olduğu yalnız ebeveynler, bir veya daha fazla engellinin olduğu aileler, engellilik oranı %40 üzerinde olanlar, tek başına yaşayan kadınlar, ailede başka yetişkinin olmadığı 60 yaş üstü yaşlı kimseler "muhtaç kişiler olarak tespit edilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından takdir hakkı kullanılarak sisteme dahil olanlar da bulunmaktadır. Ancak bunların sayısı Aralık 2019 itibari ile 28.312 oranı ise %1.7'dir.

95 SUY Programının ilk uygulama döneminde (2016-2019) uygulayıcılar arasında BM Dünya Gıda Programı (WFP), destekleyicileri arasında ise başlangıçta Başbakanlık, ardından İçişleri Bakanlığı'nın bir kurumu olan AFAD yer almaktaydı.

SB-2019-GRAFİK 21: SUY Yardım Programı Kurumsal Yapısı (2020)

Aralık 2016-Aralık 2019 arasında AB tarafından sağlanan 1 Milyar Avro (yaklaşık 6,6 milyar TL) finansman sayesinde SUY programı Türkiye’de toplamda 300.759 hanedeki 1.750.008 uluslararası ve geçici koruma altında kişiye destek sağlanmıştır. Bunun %89.4’ü yani 1.563.977’si (yaklaşık 274 bin hane) Suriyelidir. Aralık 2019 itibari ile SUY yardımlarından faydalanan Iraklı sayısı 117.905, (%6,7), Afganistanlı sayısı 55.541 (%3,2), İranlı sayısı ise 3.460 (%0,2) olarak gerçekleşmiştir. Sığınmacılar için bu kaynak özellikle kentsel alanlarda yaşayan, temel ihtiyaçları ve gıda gereksinimlerinin yanında kira, elektrik, su, ulaşım vb. giderleri ödemek zorunda olan aileler için yeterli olmasa da son derece önemlidir.

SUY yardımları geçici koruma altındaki Suriyelilerin 1.5 milyonu yani %43’ü, uluslararası koruma altındaki diğer ülke vatandaşlarının 175 bini yani yaklaşık %50’si için önemli bir düzenli kaynağa dönüşmüştür. Ancak geride kalan 2.3 milyonu aşkın geçici koruma ve uluslararası koruma altındakilerin bundan yararlanmadığı, ayrıca ayda 120 TL paranın özellikle kent yaşamında oldukça sembolik kaldığı da unutulmamalıdır.⁹⁶ Bu durum Suriyelilerin ve diğer uluslararası koruma altındakilerin yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Üstelik SUY yardımlarının Aralık 2016’da başladığı ve 2018 başında 1.1 milyona, 2019 başında 1.5 milyona, Aralık 2019’da ise 1.7 milyona ulaştığı dikkate alındığında, Nisan 2011’den itibaren Türkiye’ye gelmeye başlayan Suriyelilerin mali destek ihtiyaçlarının kendi çalışmaları ile karşılandığı daha iyi anlaşılmaktadır.

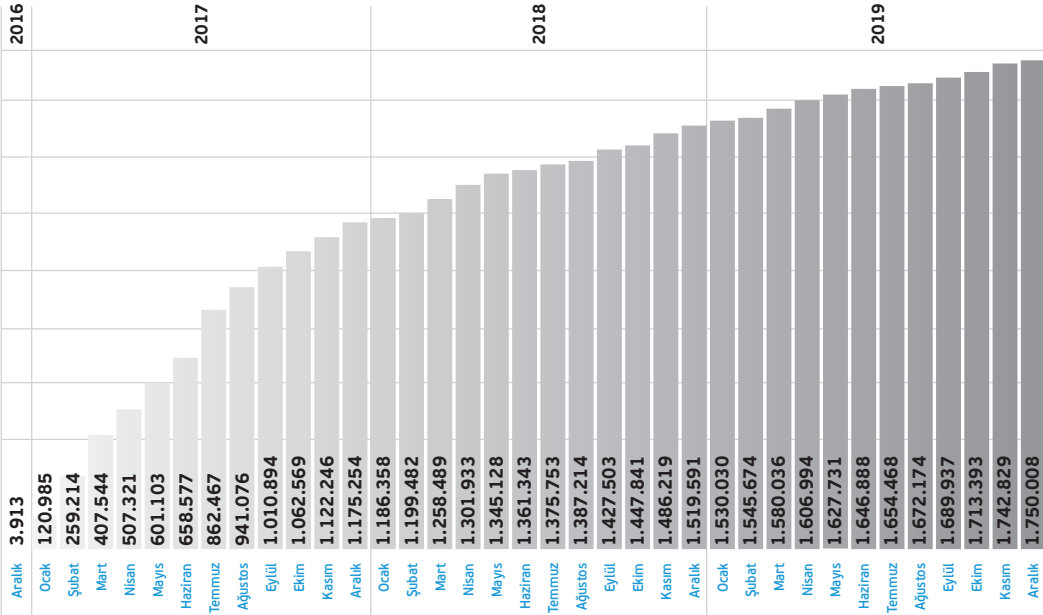
SUY programının önemli bir katkısının da yoğun biçimde sığınmacıya ev sahipliği yapan kentler için dolaylı bir nakit akışı sağlamasıdır. Bu durum yerel ekonominin güçlenmesinde, dış kaynak ile desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin kişi başına 120 TL ödemeler dikkate alındığında Gaziantep’te 252 bin sığınmacı için ödenen paranın bu kente ayda 30, yılda ise 363 milyon TL; Şanlıurfa’da 179 bin sığınmacı için ödenen paranın ayda 21, yılda 258 milyon; Hatay’a ise 167 bin kişi için ödenen paranın ise ayda 20 yılda 241 milyon TL kaynak girişine imkan sağladığı görülmektedir. Bu da SUY desteğinin sadece doğrudan yararlanıcı sığınmacılar için değil, aynı zamanda yerel ekonomi için de değerli bir kaynak aktarımı olduğunu göstermektedir.

c. Kayıtdışı Ekonomi ve Suriyeliler

Türkiye’de kamplar dışında kalan Suriyelilerin çalışmaksızın hayatlarını idame ettirme imkanına sahip olmaları neredeyse imkansızdır. Hatta 2016 sonundan itibaren başlayan kişi başına aylık 120 TL destek içeren SUY programından yararlanan 1.5 milyon Suriyelinin de büyük ölçüde çalıştığı bilinmektedir. Bu konuda resmi bir veriye ulaşmak, konunun doğası gereği mümkün değildir. Ancak burada, kayıtdışı ekonominin Suriyelilerin

96 Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin ortalama hane büyüklüğü 5.8 olarak hesaplanmaktadır.

SB-2019-GRAFİK 22: Yıllara ve Aylara Göre SUY Yararlanıcılarının Sayıları: Aralık 2016-Aralık 2019

Kaynak: Kızılay, <http://kizilaykart-suy.org/TR/hakkinda.html> (11 Kasım 2019)

kendi ayakları üzerinde durabilmeleri bakımından önemli bir imkan ve alan yarattığı anlaşılmaktadır. Kayıtdışı kabul edilebilir ve sürdürülebilir olmasa da Türkiye gibi son derece yüksek bir işsizlik oranı olan ülkede Suriyelilere düzenli iş yaratmanın kısa-orta vadede neredeyse imkansız olduğu söylenebilir. Bu durumun Türkiye’de Suriyelilere yönelik “kırılgan” olsa da hala oldukça yüksek seviyede sayreden toplumsal kabulü kolaylaştıran bir husus olduğu değerlendirilebilir.⁹⁷ Zira Türkiye’de TÜİK Mart 2019 verilerine göre,⁹⁸ halen aktif çalışan T.C. vatandaşlarının % 33.9’u herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışmaktadır. Yani Türkiye’nin toplam 32.3 milyon olan 15 yaş üstü “işgücü” içinde 10 milyondan fazla T.C. vatandaşı halen “kayıtdışı” çalışmaktadır. İşte bu geniş kayıtdışı ekonomi Suriyeliler için çalışma imkanı yaratmıştır. Suriyeliler Barometresi gibi kapsamlı saha çalışmalarında Suriyeliler içinde %30-40 arasındaki bir grubun çalıştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu durumda 3.6 milyon Suriyelinin içinde en az 1 milyonunun, %40 dikkate alınırsa 1.4 milyonunun Türkiye’de çalıştığı varsayılabilir. Araştırmalarda kamplarda yaşayanların bile %30’dan fazlasının çalıştığını beyan ettiği görülmektedir. Ayrıca unutmamak gerekir ki, 630 bini aşkın Suriyeli hanenin her birinde sadece 1 kişi çalışıyor olsa bile sayı 630 bini aşmaktadır. Özellikle ücretlerin genelde düşük olması, bir ailenin –özellikle de kentsel alanlarda- tek bir kişinin çalışması ile geçinemeyeceğini de ortaya koymaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de kayıt dışı da olsa çalışan Suriyelilerin sayısının en az 1.2 milyon civarında olduğu tahmin edilebilir.

Türk ekonomisinin önemli yapısal sorunlarında birisi olan kayıtdışılığın, Suriyeliler ile biraz daha büyüdüğü söylenebilir. Bunun çok ciddi bir emek sömürüne yol açtığı açıktır ve hem çalışan hakları hem de ülke ekonomisi bakımından sürdürülebilir bir durum olmadığı açıktır. Ancak kayıtdışı ekonomik alan hem Suriyelilerin kendi ayakları üzerinde durmalarına imkan sağlamış hem de Türkiye’deki işsizlik rakamlarının Suriyelilerden dolayı artmasını da sınırlamıştır. Her ne kadar Türkiye’de işsizlik rakamları Mart 2019 itibarı ile %14.1’e, genç işsizlik %25.2’ye ve istihdam bekleyen T.C. vatandaşlarının sayısı 4.5 milyona çıkmış olsa da bu dramatik yükselişin- bazı sınır illerindeki istisnalar dışında- Suriyelilerden kaynaklandığını söylemek gerçekçi olmayacaktır. Bunun

97 M.Murat Erdoğan (2018), Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları”, İstanbul

98 TÜİK: <http://tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30683> (Erişim: 07.07.2019)

sebebi de Suriyelilerin 10 milyondan fazla T.C. vatandaşının zaten içinde yer aldığı kayıtdışı ekonomi içinde kendilerine yer bulmuş olmalarıdır.

TÜİK Mart 2019 verilerine göre Türkiye’de T.C. vatandaşlarının işgücüne katılma oranı erkeklerde %71,7, kadınlarda ise %34,4 olmak üzere %52,9 olarak gerçekleşmiştir. Suriyelilerde işgücüne katılımının, kadınların daha az çalışıyor olması, dil ve farklı çalışma kültürü engeli, geçicilik duygusu gibi nedenlerle T.C. vatandaşlarından daha düşük olması beklenebilir. Ancak yapılan bütün projeksiyonlar Türkiye’de 1 ile 1.2 milyon civarındaki Suriyelinin kayıt dışı çalışarak da kendi ayakları üzerinde durmayı başardığını, devletten mali destek ihtiyaçlarının azaldığını ve Türk ekonomisine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

d. Girişimcilik

Türkiye’deki Suriyelilerin ekonomik uyum ve katkısında kuşku yok ki Suriyeli girişimcilerin de önemli katkıları bulunmaktadır. Suriyeliler Türkiye’de kendi işlerini Türk Ticaret Kanunu’na uygun olarak kurabilmektedirler.⁹⁹ Türkiye’de resmi olarak kayıtlı olan işletmelerde, işletme sahibi resmen çalışma izni için başvurabilmektedir. Bir bölümü sadece kendini finanse eden mikro düzeydeki işyerlerinden de oluşsa halen Türkiye’de Suriyelilerin kurdukları şirket sayıları önemli bir artış eğilimindedir. 2017 ve 2018’de Türkiye’de kurulan en fazla yabancı şirket Suriyelilere aittir. Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğunu belirtilmiştir.¹⁰⁰ Kayıt dışı açılan firmalarla birlikte sayının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Kurulan şirketlerin başında, toptan ticaret, gayrimenkul ve inşaat sektörleri gelmektedir. UNHCR’in verdiği bilgilere göre 2018 sonunda Suriyelilerin Türkiye’deki girişimcilik sermayeleri 400 milyon USD’yi bulmuştur.¹⁰¹

---

99 TEPAV’ın yaptığı araştırmada Suriyeliler tarafından kurulan 15 bini aşkın şirketin en az 44 bin Suriyeliye istihdam yarattığı ifade edilmektedir. 100 Bkz.: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1533018887-4.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Haziran_2018.pdf (Erişim: 16.09.2019) , ayrıca: Hürriyet Gazetesi (06.09.2019): “Patron da çalışan da Suriyeli... Suriyelilerin kurduğu veya ortak olduğu 15 bin şirkette 44 bin Suriyeli çalışıyor.” <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/patron-da-calisan-da-suriyeli-41322721> (Erişim: 16.09.2019)

101 CNN-TÜRK: <https://www.cnnturk.com/ekonomi/bakan-pekcan-15-bin-159-suriyeli-sirket-var> (Erişim: 16.11.2019)

UNHCR- Update: Durable Solutions for Syrian Refugees: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/70892> (Erişim: 02.05.2020)

Gerekçesi ve Arařtarma Künyesi

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

3

II. SURIYELİLER BAROMETRESİ-2019 GEREKÇESİ VE ARAŞTIRMA KÜNYESİ

SURIYELİLER BAROMETRESİ (SB) çalışması, Türkiye'deki sayıları 31 Aralık 2019 itibari ile 3,5 milyonu aşan aşan Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk toplumu¹⁰² ile eş zamanlı ve düzenli yapılan bir araştırma olarak yapılandırılmıştır. Alanında en kapsamlı çalışma olan ve temsili örneklem üzerinden kapsamlı kamuoyu araştırmasına ilave olarak odak grup görüşmeleri üzerinden gerçekleştirilen SB çalışması, 2014'teki "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" ve 2017'deki "Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" çalışmaları ile devamlık göstermektedir. SB, politik tartışma alanının mümkün olduğunca dışında kalarak, Suriyeliler ile Türk toplumu arasında sosyal alanda yaşananlara dikkat çekmeye, karşılıklı algıları tespit etmeye, daha da önemlisi algılardaki değişimi/gelişimi ölçmeye çalışmaktadır. Yine bu bağlamda ortak yaşam durumu, öngörüler, beklentiler, sorunlar, endişeler, işbirlikleri ve sosyal uyum süreçleri bir araştırmanın sınırlılıklarının farkında olarak ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Kuşku yok ki burada yapılan değerlendirmelere esas alınan hem kapsamlı anket çalışması hem de odak grup görüşmeleri bulguları genele teşmil edilemez. Başka bir ifade ile burada her ne kadar değerlendirmeler "Türk toplumu" ya da "Türkiye'deki Suriyelilerin görüşü" olarak verilmiş olsa da, her iki toplumsal grubun da homojen sosyal gruplar olmadığı, bu görüşlerin odak grup ve anket katılımcılarına ait olduğu; yapılan tespitlerin "mutlak gerçeklik" olarak değil, araştırmaya katılan kişilerin görüşlerinden hareketle ifade edildiği, ancak bu sınırlılıklar içinde referans edilen toplumlara ilişkilendirilebileceği unutulmamalıdır.

Temel amacı "uyum içinde birlikte yaşama dair bir çerçeve" sunmak olan Suriyeliler Barometresinin, her yıl bir kez olmak üzere tekrarlanması planlanmaktadır. Araştırmanın hem konu ile ilgili çalışan kamu kurumlarına, araştırmacılara, akademisyenlere, sivil toplum örgütlerine, uluslararası kurumlara ve diğer ilgililere sağlıklı-düzenli veriler sağlanması hem de veri temelli politikalar için kaynak olması beklenmektedir.

Kitleselel insani hareketlilikler toplumlarda kaygılar yaratır. Özellikle de mülteciler konusu oldukça sorunlu bir alandır. Onun için dünyada göçmenlerin %80'inden fazlası gelişmiş ülkelerde yaşarken ve onlara kapı aralanırken, mültecileri almak konusunda bu ülkeler son derece dikkatli ve mesafeli davranmaktadırlar.¹⁰³ Bu durum mültecilerin sadece %15'inin gelişmiş ülkelere ulaşabilmesinde de görülmektedir.¹⁰⁴ Bu nedenle, mültecilerle bir arada yaşamak ve uyum politikaları uygulamak ile göçmenlerle bir arada yaşamak hali oldukça farklı ve göçmenlere kıyasla mülteciler noktasında daha da zor ve karmaşıktır. Türkiye'de artık uyum süreçlerinin de sıklıkla tartışıldığı ve uygulandığı süreçte önemli bir farklılığın da uyum denilince akla gelen ve pratikleri bilinen "göçmen"lerden değil, "mültecilerden" söz edildiğini de eklemek gerekmektedir. Özellikle sayıları ve süreleri dikkate alındığında Türkiye'de "mülteciler için uyum" ("düzenli göçmenler" için değil) çabasının da doğası gereği büyük zorluklara sahip olduğu açıktır.

SB çalışması, SB-2017'de olduğu gibi Türkiye genelinde hem yerel (Türk) toplum hem de Suriyeliler ile gerçekleştirilen temsili ve kapsamlı bir kamuoyu araştırmasına dayanmaktadır.

SB araştırmasının saha çalışması anketler ve odak grup görüşmeleri şeklinde yapılmıştır. Araştırma soruları TAGU ekibi ve proje danışmanları tarafından hazırlanmış, değerlendirme ve raporlama çalışması da TAGU tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma alan uygulaması konuyla ilgili uzman kuruluşlardan biri olan Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi-ANAR tarafından gerçekleştirilmiştir. Mümkün olduğunca kapsamlı ve temsili olması hedeflenen çalışmada T.C. vatandaşları ile 26 ilde 2.271, Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler ile 15 ilde 1.418 hane ile yüz-yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasının güven düzeyi %95, güven aralığı ise $\pm 2,6$ 'dır. Araştırmanın Odak Grup Görüşmeleri (OGG) ise 12'si T.C. vatandaşları, 8'i ise Suriyeliler ile olmak üzere 4 ayrı ilde (Ankara, İstanbul, Gaziantep, Hatay) gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın Suriyeliler bölümü sadece Türkiye'deki kamp dışında yaşayan ve geçici koruma altındaki Suriyeliler ile gerçekleştirilmiştir.

102 Bu çalışmada T.C. vatandaşları için sosyolojik olarak daha kapsayıcı ve açıklayıcı olacağı düşüncesi ile genelde "Türk toplumu" kavramı tercih edilmiştir.

103 En fazla "göçmen" bulunan ülkeler içinde ilk on ülke şu şekilde sıralanmaktadır: ABD (50.7 milyon), Almanya, Suudi Arabistan, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Kanada, Avustralya, İtalya: World Migration Report 2020, p.10. En fazla mülteci barındıran ilk on ülke sıralaması ise Türkiye, Pakistan, Uganda, Sudan, Almanya, İran, Lübnan, Bangladeş, Etopya, Ürdün: United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> (Erişim: 01.12.2019)

104 United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (Erişim: 01.12.2019)

Halen toplam Suriyeli nüfusu içinde %2'nin altına düşen kamplarda (geçici barınma merkezlerinde) yaşayan ve Türkiye'de diğer statülere (ikamet, vatandaşlık vd.) sahip olan Suriyeliler bu araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.¹⁰⁵ Ayrıca SB-2017'de yer almamış olan bir yöntem olarak OGG de yapılmış, böylece algı, deneyim ve beklentilerin daha derinlemesine öğrenilebilmesi için daha fazla veri toplanması imkanı doğmuştur.

Araştırmanın Uygulama Zamanı

Anket:

Suriyeliler: 1-20 Mayıs 2019 (CAPI – Bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi)

T.C. vatandaşları: 18 Nisan-1 Mayıs 2019 (CAPI - Bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi)

Örneklem, Güven Düzeyi ve Aralığı

Türk toplumunun Suriyelilerle ilgili kanaatleri araştırmasında ortalama hane büyüklüğü TÜİK 2018 verileri çerçevesinde 3,4 olarak alınmıştır. Hane sayısı ise Türkiye'de yaşayan toplam 82.003.882 / 3,4 = 24.118.789 olarak hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüğü bu verilere dayanarak %95 güven düzeyi ve ±2,06 güven aralığında 2.271 olarak hesaplanmıştır.

Anket uygulaması Türk toplumu için NUTS-2 düzeyinde 26 il kent merkezinde 18+ yaş grubunda, sorulan soruları anlayacak ve cevap verecek yeterlilikteki kişiler üzerinde yapılmıştır. Anket uygulanacak bireylerin seçiminde basit rastgele örnekleme yönteminden yararlanılmış ve illerde anket uygulanacak bireylerin sayıları il nüfusları dikkate alınarak hazırlanan kotaya göre belirlenmiştir. İllerde görüşme yapılacak hanelerin seçiminde il saha sorumluları rasgele yürüyüş kuralını uygulamış ve anket uygulamasında cinsiyet ve yaş grupları oranlarının temsiline azami ölçüde özen gösterilmiştir. Araştırma sonuçları yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek analizini de amaçladığı için örnekleme bunlara da dikkat edilmiştir.

Suriyeliler için yapılan çalışma, bir hane halkı araştırması şeklinde gerçekleşmiştir. Araştırmada gerekli bilgiler Suriyelilerle yüz yüze uygulanan bir anket formu ile kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerden toplanmıştır. Anketler, hane halkında bilgi vermeye yetkili kişi ile yapılmıştır. Araştırmanın evreni belirlenirken, ortalama hane büyüklüğü 6 olarak belirlenmiştir. Toplam hane sayısı ise Türkiye'de yaşayan toplam Suriyeli sayısının bu ortalama hane büyüklüğüne bölünmesi ile yaklaşık 3.475.327 / 6 = 579.221 (GİGM: 9.05.2019) olarak hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüğü bu verilere dayanarak %95 güven düzeyi ve ±2,6 güven aralığında 1.418 olarak hesaplanmıştır.

Suriyelilere yönelik anket uygulaması ise Türkiye örneklemine uygun olarak kamp dışından 15 ilde 1.418 hane ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma ile bu hanelerde yaşayan toplamda 6.527 Suriyelinin verilerine ulaşma imkanı sağlanmıştır.

SB-2017 araştırmasında uygulanan toplam (T.C. vatandaşı + Suriyeli) anket sayısı 3 bin 324 iken bu sayı SB-2018'de 2.271+1.418 olmak üzere toplamda 3 bin 689 olmuştur.

Odak Grup Görüşmeleri

10 Temmuz 2019 - 10 Ağustos 2019

- Odak Grup Görüşmeleri (OGG) : SB çerçevesinde aşağıda ayrıntıları verilen dört ilde, 12'si T.C. vatandaşı, 8'i geçici koruma altındaki Suriyeliler ile olmak üzere toplam 20 OGG yapılmıştır. Her bir OGG 6-10 arasında katılımıyla gerçekleştirilmiş olup, katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır. OGG'lere katılan T.C. Vatandaşı sayısı 78, Suriyeli sayısı ise 47 olmak üzere toplamda 125'dir. Bir Suriyeli OGG, önce geçici koruma altında olan ancak daha sonra TC Vatandaşlığına geçen Suriyeliler ile yapılmıştır. Tablo-3'de OGG grupları ve katılımcı sayıları verilmiştir.
- OGG verileri MAXQDA üzerinden analiz edilmiştir.

105 1 Kasım 2019 itibarı ile Türkiye'de 5 ilde bulunan toplam 7 Geçici Barınma Merkezinde kalan geçici koruma statüsü Suriyeli sayısı 62.492'e düşmüştür. Bu da toplam geçici koruma altındaki Suriyelilerin %1,68'i anlamına gelmektedir. Bkz. GİGM, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 10.11.2019). Suriyeli katılımcılarla gerçekleştirilen OGG'lerden biri, geçici koruma statüsü altında bulunurken T.C vatandaşlığına geçmiş olan Suriyelilerle yapılmıştır.

SB-2019-TABLO 3: SB-2019 Odak Grup Görüşmeleri (20 OGG, 78+47=125 OGG Katılımcısı)

Kent	T.C. VATANDAŞLARI			SURIYELİ	
İSTANBUL	KADIN 5	ESNAF-ÇALIŞAN 6	STK ÇALIŞANI 6	KADIN 5	ÖĞRENCİ 6
ANKARA	KADIN 6	ÖĞRENCİ 9	AKADEMİSYEN 6	KADIN 5	ESNAF- ÇALIŞAN 5
GAZİANTEP	KADIN 5	ÖĞRENCİ 8	STK ÇALIŞANI 6	KADIN 9	STK ÇALIŞANI 5
HATAY	KADIN 9	ESNAF-ÇALIŞAN 7	ÖĞRETMEN 5	KADIN 7	VATANDAŞ 5

T.C. Vatandaş OGG Katılımcı Toplamı: 78 (12 OGG, ortalama katılımcı sayısı: 6.5)

Suriyeli OGG Katılımcı Toplamı: 47 (8 OGG, ortalama katılımcı sayısı: 5.9)

SB-2018 Araştırması, çoklu araştırma teknikleri kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir:

- Ayrıntılı literatür taraması,
- Mevcut resmi ve diğer istatistikî verilerin taranması,
- İlgili hukukî metinlerin incelenmesi,
- SB-2017 verilerinin gözden geçirilerek anket formlarının hazırlanması/güncellenmesi
- SB kapsamlı anket çalışmasının uygulanması:
  - * CAPI – Bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi ile uygulanması:
    - o Suriyeliler Anket Uygulaması (15 il): 1-20 Mayıs 2019
    - o T.C. Vatandaşları Anket Uygulaması (26 il):18 Nisan-1 Mayıs 2019
- Anket bulgularının SB-Akademik Danışma Kurulu ile paylaşılması ve onlardan gelen görüşlerin değerlendirilmesi

SB-2019 araştırmasının anket ve odak grup görüşmeleri 2019 yılının Nisan-Temmuz aylarında gerçekleştirilmiştir. Oldukça dinamik bir yapısı olan bu süreçte, aradan geçen yaklaşık bir yıl içinde konuyla ilgili son derece önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak araştırma bulguları, doğal olarak anılan tarihlerdeki durumu yansıtmaktadır.

Türk Toplumunu (T.C. Vatandaşları) Araştırma Bulguları

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

4

III-SB-2019: TÜRK TOPLUMU (T.C. Vatandaşları)

Suriyeliler Barometresi çalışması, Türkiye’de Suriyeliler konusunda gerçekleşen ve hem Türk toplumu hem de Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelileri inceleyen en kapsamlı çalışmalardan birisidir. SB araştırmasının en önemli özelliği ise, zaman içindeki değişimlerin izlenmesine imkan sağlanmasıdır. Bu çerçevede SB çalışması bundan sonraki yıllarda da aynı model üzerinden ve büyük ölçüde aynı sorularla devam edecektir. Bu çalışmada geçmişe yönelik kısmi bir referans kaynağı olarak M. Murat Erdoğan tarafından 2014’te gerçekleştirilen “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” ve “SB-2017” başlıklı çalışmalarda kullanılan kamuoyu araştırması verileri hatırlatılmaktadır. Konuya ilgi duyan araştırmacıların kendi arzu ettikleri ve öncelikleri çerçevesinde veri karşılaştırması yapmalarına imkan sağlamak için, 2014 ve SB-2017 araştırmalarının bazı sonuçları SB-2019 verileri ile karşılaştırmalı biçimde verilmiştir. Anket sonuçları oransal değerlerle verildiği gibi, “Likert” türü sorularda özellikle karşılaştırmaları değerlendirmelerde 5 üzerinden özel bir puanlama sistemi de kullanılmıştır.¹⁰⁶

III-A. SB-2019: TÜRK TOPLUMU ARAŞTIRMA (T.C. VATANDAŞLARI) KÜNYESİ VE PROFİLİ

1. Araştırma Altyapısı ve Profili

Suriyelilerle ilgili Türk toplumunun görüş ve algıları çalışması, Türkiye örneğinde 26 ilde gerçekleştirilen 2.271 anket çalışmasına dayanmaktadır. Araştırmada bölge, sosyo-ekonomik statü, cinsiyet ve yaş kotaları uygulanmıştır. Araştırma, temsili esasa dayalı olarak gerçekleştirildiği için il bazındaki temsil ile birlikte diğer faktörler de dikkate alınmıştır. CAPI – Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket Yöntemi ile gerçekleşen anket uygulama sonunda 2.271 kişi ile anket çalışması tamamlanmıştır. Araştırmanın güven düzeyi %95 ve güven aralığı ise $\pm 2,06$ olarak gerçekleşmiştir.

106) 5’li Likert ölçeği kullanılarak sorulan ve çok sayıda hücrenin yer aldığı tablolardan oluşan sorularda anlaşılmayı ve değişkenlerin birbiriyle mukayeselerini kolaylaştırmak için yüzdeler değerler puana dönüştürülmüştür. Puanlama için kullanılan yöntem şu şekildedir:

İlgili ölçeklerde her madde için cevaplar;

1= Hiç yeterli değil/hiç katılmıyorum/çok sorun yaşıyoruz/hıçbirine uygun değil/hiç kaygılı değilim,

2= Yeterli değil/katılmıyorum/sorun yaşıyoruz/çok azına uygun/kaygılı değilim,

3= Ne yeterli, ne yetersiz/ne katılıyor, ne katılmıyorum/bazen sorun yaşıyoruz, bazen yaşamıyoruz/ yarısı için uygun, yarısı için değil/ne kaygılı ne de kaygısızım,

4= Yeterli/katılıyorum/sorun yaşamıyoruz/çoğunluğuna uygun/kaygılıyım,

5= Çok yeterli/çok katılıyorum/hiç sorun yaşamıyoruz/tamamına uygun/çok kaygılıyım,

6= Fikrim yok/bilmiyorum,

7= Cevap yok, şeklindedir.

Puan hesaplarına geçilmeden önce, kodlar 1 → 1, 2 → 2, 3 → 3, 4 → 4, 5 → 5, 6 → 0, 7 → 0 olacak şekilde kodlanmıştır.

1= Tamamına uygun

2= Çoğunluğuna uygun

3= Yarısı için uygun, yarısı için değil

4= Çok azına uygun

5= Hiçbirine uygun değil

6= Fikrim yok/bilmiyorum,

7= Cevap yok

şeklinde olan soru için ise, kodlar 1 → 5, 2 → 4, 3 → 3, 4 → 2, 5 → 1, 6 → 0, 7 → 0 olacak şekilde kodlanmıştır.

Her bir soru için verilen cevapların aritmetik ortalaması alınmıştır. Bu işlemler SPSS programında yapılmıştır.

Kullanılan puan skalası:

a) 0-2,99 puan : ‘Yeterli değil’; ‘Katılmıyorum’; ‘Sorun yaşıyor’; ‘Uygun değil’; ‘Kaygılı değil’

b) 3,0-5,0 puan : ‘Yeterli’; ‘Katılıyorum’; ‘Sorun yaşamıyor’; ‘Uygun’; ‘Kaygılı’.

SB-2019-TABLO 4: SB-2019 Türk Toplumunu İl Bazlı Örneklem

İller							
Sıra No.		#	%	Sıra No.		#	%
1	İstanbul	362	15,9	14	Trabzon	74	3,3
2	Ankara	133	5,9	15	Konya	68	3,0
3	Adana	128	5,6	16	Kayseri	67	3,0
4	İzmir	105	4,6	17	Van	65	2,9
5	Kocaeli	102	4,5	18	Mardin	60	2,6
6	Şanlıurfa	100	4,4	19	Tekirdağ	58	2,6
7	Bursa	99	4,4	20	Balıkesir	57	2,5
8	Hatay	91	4,0	21	Kırıkkale	53	2,3
9	Manisa	90	4,0	22	Ağrı	46	2,0
10	Samsun	85	3,7	23	Erzurum	45	2,0
11	Aydın	84	3,7	24	Kastamonu	45	2,0
12	Antalya	83	3,7	25	Malatya	44	1,9
13	Gaziantep	83	3,7	26	Zonguldak	44	1,9
Toplam						2271	100,0

Araştırmada ortaya çıkan bulguların daha anlamlı değerlendirmesi için anketin uygulandığı temsili grubun cinsiyet, yaş, sınır illeri/ metropol iller¹⁰⁷ /diğerleri, eğitim, meslek, etnik köken, mezhep ve siyasal eğilim gibi farklı özellikleri de dikkate alınmış, gelen cevaplar çapraz tablolar ile ayrıca analiz edilmiştir.

Araştırmada çalışmanın yapıldığı 26 ilin 5'i (Adana, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Mardin) Suriye sınırına yakın bölgede bulunan ve nüfusları dikkate alındığında çok yüksek oranlarda Suriyeli barındıran illerdir. Ortak yaşamın çok daha belirgin gerçekleştiği bu illerdeki veriler, diğer bölgeler ile karşılaştırılarak önemli ipuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. 3 il (İstanbul, Ankara, İzmir) "metropol iller" kategorisinde, 18 il ise "diğer iller" (metropol olmayan ve sınır bölgesinde olmayan iller) olarak Türkiye'nin farklı bölgelerinden temsile uygun şekilde seçilmiştir. Anket uygulamasında sınır illeri %20,3, metropoller %26,4, diğer iller ise %53 olarak yer almıştır.

SB-2019-TABLO 5: Örneklemin Coğrafi Dağılımı ve Oransal Büyüklükleri

Kategori	Uygulanan Anket Sayısı	Anketler İçindeki Oranı
Sınır iller	462	20,3
Metropol iller	600	26,4
Diğer iller	1209	53,3

107 SB-2017'e ilave olarak iller için yapılan kategorileştirmeye ("sınır illeri/diğer iller") SB-2019'de İstanbul, İzmir ve Ankara'yı içine alan "metropol iller" kategorisi eklenmiştir.

SB-2019-TABLO 6: SB-2019 Araştırmasında Çalışma Yapılan Sınır/Bölge İlleri ve Diğer İller

Sınır iller	Metropol iller	Diğer iller		
Adana	İstanbul	Kocaeli	Trabzon	Kırıkkale
Şanlıurfa	Ankara	Bursa	Konya	Ağrı
Hatay	İzmir	Manisa	Kayseri	Erzurum
Gaziantep		Samsun	Van	Kastamonu
Mardin		Aydın	Tekirdağ	Malatya
		Antalya	Balıkesir	Zonguldak

SB-2019-TABLO 7: Araştırmaya Katılan Türk Toplumunun Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri

	#	%		#	%
Cinsiyet			Bölge		
Kadın	1136	50,0	Sınır iller	462	20,3
Erkek	1135	50,0	Metropol iller	600	26,4
Yaş			Metropol olmayan iller	1209	53,3
18-24 arası	426	18,8	Çalışma durumu		
25-34 arası	508	22,4	Ev kadını/kızı	546	24,0
35-44 arası	541	23,8	Özel sektör çalışanı	494	21,8
45-54 arası	428	18,8	Esnaf	438	19,3
55-64 arası	254	11,2	Öğrenci	245	10,8
65 ve üzeri	114	5,0	Emekli	224	9,9
Öğrenim Durumu			Kamu sektörü çalışanı	109	4,8
Okuryazar değil	28	1,2	İşsiz	108	4,8
Okuryazar	39	1,7	Serbest meslek erbabı	82	3,6
İlkokul	578	25,5	Diğer	25	1,0
Ortaokul/İlköğretim	382	16,8			
Lise veya dengi okul	752	33,1			
Üniversite/lisansüstü	492	21,7			

Anket çalışmasının yanı sıra, Türk toplumunun görüş, deneyim ve beklentileri hakkında daha derinlemesine bilgi edinilmesi amacıyla 12 OGG düzenlenmiştir. OGG'lerde elde edilecek olan verinin toplumun büyük kısmı hakkında bilgi verebilmesi ama bir yandan da daha küçük önemli grupların farklı görüş ve deneyimlerinin göz ardı edilmemesi için katılımcılar arasında önemli bir çeşitlilik bulunması hedeflenmiştir. Bu nedenle, rasgele grupların oluşturulması yerine, OGG'lerin her birinde seçilmiş profildeki bireylerin katılımı hedeflenmiştir.

Katılımcı profilleri belirlenirken, Suriyelilerin Türkiye'deki varlığından çeşitli nedenlerle özel biçimlerde etkilenebilecek grupların temsil edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, en fazla sayıda OGG kadın katılımcılarla

gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni, toplumsal cinsiyet farkındalığını çalışmaya güçlü bir biçimde yansıtabilmek ve kadınların farklı perspektif, deneyim, beklenti ve görüşlerini SB 2019 çalışmasına aktarabilmektir. Kadınların yanı sıra, T.C. vatandaşı ve Suriyeli OGG'lerde farklı mesleklerden bireylerden oluşan gruplar bir araya getirilmiştir. Bunlar öğretmenler, öğrenciler, esnaf ve çalışanlar ile STK mensupları olarak seçilmiştir.

Son olarak, şehirlerdeki insanların deneyim ve perspektiflerinde önemli farklılıklar olacağından, OGG'lerin farklı şehirlerde gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bu bağlamda, Suriyelilerin yoğun biçimde yaşadığı sınır illerinin yanı sıra metropol şehirlerin de temsil edilmesi amacıyla, OGG'ler Hatay, Gaziantep, İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilmiştir. OGG'ler 10 Temmuz 2019 ile 10 Ağustos 2019 tarihleri arasında tamamlanmıştır (Tablo-8). OGG görüşmelerinde tüm katılanların bilgileri dahilinde ve önceden rızaları alınarak ses kayıt cihazlarıyla kayıt altına alınmış, bu ses kayıtları daha sonra tamamen deşifre edilerek analize hazırlanmıştır.

Odak Grup Görüşmeleri

10 Temmuz 2019 - 10 Ağustos 2019

- Odak Grup Görüşmeleri (OGG) : SB çerçevesinde aşağıda ayrıntıları verilen dört ilde, 12'si T.C. vatandaşı, 8'i geçici koruma altındaki Suriyeliler ile olmak üzere toplam 20 OGG yapılmıştır. Her bir OGG 6-10 arasında katılımcıyla gerçekleştirilmiş olup, katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır. OGG'lere katılan T.C. Vatandaşı sayısı 78, Suriyeli sayısı ise 47 olmak üzere toplamda 125'dir. Bir Suriyeli OGG, önce geçici koruma altında olan ancak daha sonra TC Vatandaşlığına geçen Suriyeliler ile yapılmıştır. Tablo-3'de OGG grupları ve katılımcı sayıları verilmiştir.

- OGG verileri MAXQDA üzerinden analiz edilmiştir.

SB-2019-TABLO 8: 12 OGG, 78 OGG Katılımcısı

Kent	T.C. VATANDAŞLARI		
	KADIN	ESNAF-ÇALIŞAN	STK ÇALIŞANI
İSTANBUL	5	6	6
ANKARA	6	ÖĞRENCİ 9	AKADEMİSYEN 6
GAZİANTEP	5	ÖĞRENCİ 8	STK ÇALIŞANI 6
HATAY	9	ESNAF-ÇALIŞAN 7	ÖĞRETMEN 5

12 OGG, 78 OGG Katılımcısı

Toplanan bu kapsamlı ve niteliksel verinin analizini sistematik bir biçimde yaparak sonuçlar çıkarabilmek için niteliksel veri analiz yazılımı olan MAXQDA programı kullanılmıştır. Bu bağlamda, görüşmelerin deşifrelerinin tamamı öncelikle programa yüklenmiş ve daha sonra her biri belirlenen kodlar ve alt kodlar kullanılarak kodlanmıştır. Böylece her bir kod kullanılarak yapılan aramalarda yapılan bütün OGG'lerin ilgili birimlerini bir araya getirme, çeşitli kodların kullanımında OGG türü veya şehrine göre kıyaslamalar yapma ve 20 OGG metninin tamamında çeşitli arama ve analiz araçları kullanma imkanı olmuştur.

Suriyeliler Barometresi-2019 çalışmasında anket verileri ile OGG bulguları bir arada değerlendirilmeye çalışılmıştır. Somut veriler anket çalışmasından gelmekle birlikte, değerlendirmelerde yol gösterici en önemli faktör OGG bulguları olmuştur.

III-B. SB-2019- TÜRK TOPLUMU ARAŞTIRMA BULGULARI

1. Türk Toplumunu ve Suriyelilerle Mekânsal Yakınlık/ Farkındalık

Kapsamlı tespit ve ardından bir arada huzur içinde yaşama dair bir arayış içinde olan SB araştırmasında Türk toplumuna, Suriyeliler ile yaşam alanlarının fiziki bağlamda ne kadar paylaşıldığına yönelik bir soru ile başlanmıştır. “Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı?” sorusuna Türk toplumunun %83,2’sinin “evet çok var” veya “evet az var” cevabını vermesi (ki bu SB-2017’de %82,1 idi), Suriyelilerin varlığından ülke çapında sadece haberdar olunmadığı, aynı zamanda mekan paylaşımının da gerçekleştiği, üstelik bunun sadece sınır bölgelerinde değil, bütün Türkiye’de söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

SB-2019-TABLO 9: Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Evet	1715	82,1	1890*	83,2*
Hayır	297	14,2	311	13,7
Fikrim yok/cevap yok	77	3,7	70	3,1
Toplam	2089	100,0	2271	100,0

* SB-2019’da Evet, “evet çok sayıda” ve “evet, az sayıda” toplamıdır.

OGG Bulguları: Suriyeliler Algısı

OGG’lerde de Suriyelilerin nasıl algılandığı sorusuna girmeden önce katılımcıların günlük hayatlarında Suriyelilerle herhangi bir etkileşim içinde olup olmadıkları sorulmuştur. Böylelikle, katılımcıların yapacakları yorumların doğru bağlam içinde yorumlanması hedeflenmiştir. Katılımcılara ilk olarak şehirlerinde yaşayan Suriyelilerle ne ölçüde etkileşim içinde oldukları ile kişisel gözlem ve deneyimleri sorulmuştur. İstanbul ve Ankara’daki OGG’lerdeki katılımcılar oturdukları bölgelerde çok fazla Suriyeli bulunmadığını, Suriyelileri ancak sokaklarda ve alışveriş merkezleri gibi kamusal alanlarda gördüklerini belirtmişlerdir.

Sınır illerinden Suriyeli nüfusun çok daha yoğun olduğu Hatay ve Gaziantep OGG’lerinde ise katılımcıların neredeyse tamamı oturdukları yerlerde Suriyelileri düzenli olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Büyük şehirlerdeki T.C. vatandaşlarının Suriyelilerle etkileşimleri sınır/bölge şehirlerindeki göre çok daha sınırlı ve yüzeyseldir.

Büyük kentlerde insanların çoğu Suriyelilerin varlığından medya ve sosyal medya kanallarından ya da onları kamusal alanlarda gördükleri kısa deneyimler vasıtasıyla haberdar olmaktadır.

2. Türk Toplumunu Suriyelileri Nasıl Tanımlıyor?

Çoklu yanıtlama seçeneği çerçevesinde Türk toplumuna 10 farklı seçenek ile ülkedeki Suriyelileri nasıl tanımlayabilecekleri, bunun için en uygun ifadenin ne olacağı sorulmuştur. SB-2017 ile SB-2019 arasında en önemli farklılıklardan birinin ortaya çıktığı bu soru, Türk toplumunda değişen algıyı da ortaya koymaktadır. SB-2017’de en güçlü seçenek %57,8 ile “zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar” tanımlaması iken, aradan geçen 2 senede yani SB-2019’de bu tanımlamanın %35 ile dördüncü sıraya düştüğü; Suriyelileri tanımlamada tehdit algılarının, “ötekileştirme” ve yaygın endişeleri öne çıkaran endişelerin öne çıktığı gözlenmektedir.¹⁰⁸

108 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014 araştırmasında soru tek seçenekli olarak sorulmuş ve ilk sırayı “Zulümden kaçan insanlardır” (%41.1) alırken, “ülkemizdeki misafirlerdir” (%20.8), “din kardeşlerimizdir” (%12.1) bunu takip etmiştir. “Bize yük olan insanlardır” (%20.1), “asalaklardır (dilenci)” ise %5.9 destek almıştır.

SB-2019 araştırmasında Türk toplumu Suriyelileri ilk sırada % 42 ile "Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlar" olarak ifade etmektedir. Bunu % 41,4 ile "kendi ülkelerini korumayan insanlar", % 39,5 ile "bize yük olan insanlar" seçenekleri takip etmektedir. Suriyelileri "Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlar" olarak tanımlayanların oranı ise 2017'de % 24,1'ken, bugün bu oran % 15'e düşmüştür. "Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlar" şeklinde tanımlamada da artış gözlenmektedir. Bütün bunlar, daha tanımlamadan başlayarak Türk toplumunun Suriyelilere koyduğu mesafenin arttığını, duygusal yakınlık ve "acıma" hissini yerini endişelere bıraktığını ortaya koymaktadır.

SB-2019-TABLO 10: Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt)

Sıra No.		SB-2017		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır	814	39,0	954	42,0
2	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	-	-	940	41,4
3	Bize yük olan insanlardır	899	43,0	896	39,5
4	Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlardır	1208	57,8	794	35,0
5	Ülkemizde misafirdirler	424	20,3	495	21,8
6	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	376	18,0	448	19,7
7	Din kardeşlerimizdir	433	20,7	446	19,6
8	Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	509	24,4	343	15,1
9	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	298	14,3	308	13,6
10	Kendi halinde, zararsız insanlardır	306	14,6	158	7,0
11	Diğer	15	0,7	42	1,8
	Fikrim yok/cevap yok	32	1,5	20	0,9

SB-2019-TABLO 11: Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %)

	Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	Bize yük olan insanlardır	Zulümden/savaştan kaçan meğdur insanlardır	Ülkemizde misafirlerdir	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	Din kardeşlerimizdir	Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	Kendi halinde, zararsız insanlardır	Diğer	Fikrim yok / bitmiyorum
Cinsiyet												
Kadın	41,2	39,3	39,2	33,9	21,7	21,0	18,2	15,1	11,7	7,4	2,4	1,5
Erkek	42,8	43,4	39,7	36,0	21,9	18,5	21,1	15,2	15,4	6,5	1,3	0,3
Yaş												
18-24 arası	35,2	35,0	34,7	42,5	23,9	19,0	21,4	17,8	17,6	6,3	2,3	0,5
25-34 arası	39,2	36,8	37,6	38,8	23,6	18,7	19,9	12,2	16,7	7,7	2,2	1,4
35-44 arası	43,4	41,6	40,1	34,2	22,2	21,8	21,8	12,9	12,6	6,3	2,4	0,6
45-54 arası	43,7	48,1	39,0	30,4	18,7	17,8	18,7	16,1	10,7	7,5	0,9	1,2
55-64 arası	53,1	47,2	46,5	27,2	20,9	21,7	14,2	16,1	11,0	5,5	1,6	-
65 ve üzeri	42,1	46,5	48,2	28,1	17,5	20,2	17,5	21,9	5,3	10,5	-	2,6
Öğrenim Durumu												
Okuryazar değil*	25,0	25,0	25,0	39,3	17,9	21,4	17,9	7,1	7,1	14,3	-	10,7
Okuryazar	43,6	28,2	38,5	41,0	30,8	23,1	30,8	7,7	7,7	7,7	-	-
İlkokul	45,5	43,9	42,6	29,8	19,2	20,9	19,9	14,9	10,2	7,6	2,1	0,9
Ortaokul/İlköğretim	46,1	40,6	38,5	35,9	21,7	19,6	19,1	14,4	11,3	8,9	2,1	0,8
Lise veya dengi okul	40,8	45,1	39,1	36,8	20,6	19,9	19,3	14,8	16,9	6,0	1,2	0,5
Üniversite/lisansüstü	37,4	35,4	38,0	36,8	26,2	17,7	19,5	17,5	15,0	5,7	2,6	1,0
Bölge												
Sınır iller	46,1	43,1	29,4	37,4	19,0	25,5	19,5	8,2	11,9	6,5	0,4	1,7
Diğer iller**	41,0	41,0	42,0	34,3	22,5	18,2	19,7	16,9	14,0	7,1	2,2	0,7
Metropol iller	40,8	40,3	47,8	31,2	19,7	16,8	13,7	20,8	11,0	4,7	0,3	0,3
Metropol olmayan iller	41,0	41,3	39,1	35,9	23,9	18,9	22,7	14,9	15,5	8,3	3,1	0,8
Çalışma Durumu												
Ev kadını/kızı	43,6	40,1	40,7	33,2	20,9	20,1	20,3	15,0	9,2	9,2	1,6	1,8
Özel sektör çalışanı	41,3	44,9	39,1	35,2	22,1	19,8	20,9	12,6	15,8	6,5	2,8	0,2
Esnaf	44,3	42,0	36,5	37,7	22,1	17,6	22,1	14,6	15,3	5,7	1,6	0,7
Öğrenci	36,7	32,7	32,2	46,5	26,5	19,6	21,2	18,8	17,1	6,1	1,6	0,4
Emekli	45,1	50,9	47,8	25,9	17,9	19,6	14,7	21,4	9,4	8,5	0,4	0,4
Kamu sektörü çalışanı	33,9	30,3	37,6	33,0	28,4	18,3	17,4	13,8	16,5	4,6	3,7	3,7
İşsiz	38,0	43,5	44,4	36,1	21,3	15,7	17,6	12,0	18,5	5,6	-	-
Serbest meslek erbabı	54,9	42,7	48,8	19,5	12,2	32,9	8,5	13,4	13,4	4,9	2,4	-
Diğer***	16,0	24,0	24,0	44,0	24,0	28,0	20,0	8,0	4,0	8,0	4,0	-
Genel	42,0	41,4	39,5	35,0	21,8	19,7	19,6	15,1	13,6	7,0	1,8	0,9

SB-2019-TABLO 12: Analiz Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler / Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?

Sıra No.	Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %)	Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?				
		Evet çok var	Evet az var	Hayır	Fikrim yok /bilmiyorum	Genel
1	Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır	47,4	38,4	34,1	25,7	42,0
2	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	45,6	38,3	34,4	35,7	41,4
3	Bize yük olan insanlardır	41,9	40,3	31,2	27,1	39,5
4	Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlardır	28,3	38,6	48,2	47,1	35,0
5	Ülkemizde misafirdirler	16,9	25,2	29,3	32,9	21,8
6	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	22,8	18,4	11,6	18,6	19,7
7	Din kardeşlerimizdir	15,0	23,7	27,3	18,6	19,6
8	Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	14,5	16,9	13,8	11,4	15,1
9	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	11,2	14,5	17,0	27,1	13,6
10	Kendi halinde, zararsız insanlardır	4,3	9,3	10,6	8,6	7,0
11	Diğer	2,9	0,4	1,6	1,4	1,8
	Fikrim yok/bilmiyorum	0,7	0,7	1,0	5,7	0,9

Suriyeliler için "Kendi halinde, zararsız insanlardır" diyenlerin iki yılda % 14,6'dan % 7'ye yani yarı yarıya azalması da Türk toplumundaki algının değişimini çarpıcı biçimde ortaya koyan bir başka bulgu olarak değerlendirilebilir. Bu algıdaki değişimin nedenleri üzerine ayrıca çalışmak gerektiği açıktır.

3. Türk Toplumunun Suriyelilere Uygun Gördüğü Tanımlamalar / Etiketler

Suriyelileri tanımlamada Türk toplumunun ortaya koyduğu kalıplara bakıldığında, ciddi bir mesafe ve önyargının SB-2017'de olduğu gibi SB-2019'da da varlığını biraz daha güçlenerek koruduğu dikkat çekmektedir. Araştırma, Türk toplumunun Suriyelileri ağırlıklı olarak "çalışkan", "temiz", "kibar", "güvenilir", "iyi", "cana yakın" gibi olumlu sıfatlarla tanımlamaktan kaçındığını, olumsuz nitelikleri daha güçlü bir biçimde Suriyeliler için uygun gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum "sosyal mesafe"nin de ipuçlarını vermektedir.

Söz konusu cevaplara 5 üzerinden yapılan puanlama üzerinden bakıldığında SB-2017/SB-2019 karşılaştırmasında, olumsuz nitelermelerin daha da güçlendiği gözlenmektedir. Ancak 2017'de en yüksek olumsuz tanımlama olan "güvenilmez/tehlikeli" 2019'da ikinci sıraya inmiş, "çalışkan" nitelmesi ise olumlular arasında her iki çalışmada da en güçlü ifade olarak kalmıştır.

SB-2019-TABLO 13: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (%)
(Tablonun farklı demografik özelliklere göre yapılandırılan versiyonları ek bölümünde sunulmuştur)

Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (%)									
Sıra No.		Tamamına uygun	Çoğunluğuna uygun	Uygun	Yarıya için uygun, yarıya için değil	Çok azına uygun	Hiçbirine uygun değil	Uygun değil	Fikrim yok/ cevap yok
1	Pasaklı/Pis	30,1	27,3	57,4	18,7	7,9	8,7	16,6	7,3
2	Güvenilmez/tehlikeli	31,1	25,1	56,2	17,9	7,6	8,6	16,2	9,7
3	Kaba	28,0	25,9	53,9	18,2	10,3	8,9	19,2	8,7
4	Tembel	28,7	24,6	53,3	18,2	10,2	10,7	20,9	7,6
5	Mesafeli	23,6	24,2	47,8	22,1	9,0	10,4	19,4	10,7
6	Kötü	25,3	21,9	47,2	21,6	9,4	9,3	18,7	12,5
7	Çalışkan	5,5	8,7	14,2	16,6	22,4	39,8	62,2	7,0
8	Canayakın	2,6	6,1	8,7	17,0	22,2	41,6	68,3	10,5
9	İyi	2,1	5,8	7,9	18,9	22,3	39,2	61,5	11,7
10	Kibar	2,4	4,7	7,1	15,6	23,2	45,2	68,4	8,9
11	Temiz	1,9	4,0	5,9	14,8	23,3	48,7	72,0	7,3
12	Güvenilir	1,7	4,0	5,7	12,9	21,4	49,5	70,9	10,5

SB-2019-TABLO 14: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (Puan)

Sıra No.		SB-2017	SB-2019
1	Pasaklı/Pis	2,9	3,4
2	Güvenilmez/tehlikeli	2,9	3,3
3	Kaba	2,8	3,3
4	Tembel	2,8	3,3
5	Mesafeli	2,8	3,1
6	Kötü	2,7	3,1
Ortalama Puan		2,3	2,5
7	Çalışkan	2,0	2,0
8	Canayakın	1,9	1,7
9	İyi	1,9	1,7
10	Kibar	1,7	1,7
11	Temiz	1,7	1,7
12	Güvenilir	1,7	1,5

■ 0-2,99 ■ 3,0-5,0

Suriyelilerin Türk toplumu tarafından algılanan özellikleri aşağıdaki tabloda daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır.

Suriyeliler konusunda Türk toplumunun algısına cinsiyet, yaş, eğitim, bölge, vb. özellikleri itibari ile bakıldığında genelde çok yakın sonuçlara ulaşıldığı gözlenmektedir. Ancak buna rağmen nitelermelerde nispeten daha az olumsuzluğun Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı sınır bölgesinde gerçekleşmesi, asıl büyük tedirginlik ve

tepkilerin ise sınır bölgesinde ve yüksek oranlarda Suriyeli bulunan iller dışındaki “metropol olmayan iller” ve “metropol” iller kategorisinde gerçekleşmesi dikkat çekicidir.

Ortaya çıkan sonuç Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler sorusuna verilen cevaplarla bazı alanlarda çelişkili görünse de, genel tedirginlik ve dışlama net biçimde görülmektedir. Bu konuda 2017-2019 araştırması sonuçları arasındaki değişim minimal düzeyde olmakla birlikte olumsuz nitelermeler daha da güçlenmiştir.

SB-2019-TABLO 15: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadarı uygundur?-Demografi (Puan)

	Pasaklı/pis	Güvenilmez/ tehlikeli	Kaba	Tembel	Mesafeli	Kötü	Çalışkan	Canayakın	İyi	Kibar	Temiz	Güvenilir	Ortalama Puan
Cinsiyet													
Kadın	3,3	3,3	3,2	3,2	3,0	2,9	1,9	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	2,4
Erkek	3,5	3,4	3,3	3,4	3,1	3,2	2,0	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	2,5
Yaş													
18-24 arası	3,3	3,2	3,2	3,2	3,0	3,0	2,1	1,7	1,8	1,7	1,7	1,5	2,5
25-34 arası	3,3	3,1	3,1	3,2	2,9	2,9	2,0	1,9	1,9	1,8	1,7	1,6	2,4
35-44 arası	3,4	3,3	3,3	3,2	3,2	3,0	2,0	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	2,5
45-54 arası	3,5	3,5	3,4	3,4	3,1	3,1	1,9	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	2,5
55-64 arası	3,6	3,6	3,4	3,5	3,2	3,4	1,8	1,7	1,6	1,7	1,5	1,6	2,6
65 ve üzeri	3,5	3,4	3,4	3,5	3,1	3,3	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	2,5
Öğrenim Durumu													
Okuryazar değil*	3,3	3,3	3,0	3,0	3,1	3,0	2,4	2,3	2,2	2,1	2,3	2,1	2,7
Okuryazar	3,1	3,2	3,0	3,2	2,8	2,8	1,9	1,9	2,0	1,8	1,8	1,8	2,4
İlkokul	3,4	3,4	3,2	3,3	3,2	3,1	2,0	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	2,5
Ortaokul/İlköğretim	3,4	3,4	3,4	3,3	3,2	3,1	2,0	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	2,5
Lise veya dengi okul	3,5	3,4	3,3	3,3	3,1	3,1	2,0	1,7	1,8	1,7	1,6	1,5	2,5
Üniversite/lisansüstü	3,3	3,2	3,2	3,2	2,9	2,9	1,9	1,8	1,7	1,7	1,7	1,6	2,4
Bölge													
Sınır iller	2,9	3,1	2,9	2,9	2,9	2,8	2,3	1,9	1,9	1,8	1,7	1,7	2,4
Diğer iller**	3,5	3,4	3,4	3,4	3,1	3,1	1,9	1,7	1,7	1,7	1,6	1,5	2,5
Metropol iller	3,4	3,5	3,3	3,4	3,1	3,1	1,8	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	2,4
Metropol olmayan iller	3,5	3,4	3,4	3,4	3,2	3,1	2,0	1,8	1,8	1,7	1,7	1,5	2,5
Çalışma Durumu													
Ev kadını/kızı	3,3	3,3	3,2	3,2	3,0	3,0	1,9	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	2,4
Özel sektör çalışanı	3,5	3,5	3,4	3,3	3,2	3,2	2,0	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	2,5
Esnaf	3,5	3,2	3,3	3,3	3,1	2,9	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7	1,6	2,5
Öğrenci	3,2	3,1	3,1	3,1	2,9	2,9	2,1	1,7	1,8	1,8	1,8	1,6	2,4
Emekli	3,6	3,6	3,5	3,5	3,1	3,3	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	2,6
Kamu sektörü çalışanı	3,1	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	2,3
İşsiz	3,4	3,5	3,2	3,4	3,1	3,1	2,0	1,6	1,8	1,7	1,7	1,5	2,5
Serbest meslek erbabı	3,6	3,6	3,5	3,5	3,4	3,4	1,7	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	2,5
Diğer***	3,4	3,4	3,4	3,3	3,3	3,1	2,2	1,9	2,1	2,0	2,1	1,9	2,7
Genel	3,4	3,3	3,3	3,3	3,1	3,1	2,0	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	2,5

- **Mağduriyet algısıyla çeliştiği düşünülen kavramlar:** Bazı katılımcılar ülkedeki Suriyelilerin mağdur olarak görülemeyeceklerini ifade etmiştir. Bu katılımcılara göre Suriyelilerin yaşantıları, tavırları ve davranışları, 'mağdur' bir birey veya gruptan beklenenin çok dışındadır. Bu nedenle de onlara mağdur denemez. Bu katılımcıların iddialarını desteklemek amacıyla Suriyelilere yönelik kullandıkları kavramlar arasında gamsız, vefasız, çok eşli, tembel, gürültücü ve zevk düşkünü gelmektedir.
  - "Ben mağdur olduklarını düşünmüyorum. Mağdur olan insanın yaşam tarzı bu şekilde olmaz. Kendi sokağında kendi evime girip çıkarken rahat değilim." Hatay-Esnaflı/Çalışan
  - "Ben tembel ve zevk düşkünü olarak görüyorum, çünkü tembel olmasalardı ülkelerinde vatanlarında kalıp vatanlarını kendileri savunabilirlerdi. Şu an kendi mahallemde yaşayanlara baktığımda kafeteryalarda nargile içen sefa yapan bir grup görüyorum." Hatay-Kadın
  - "Olumsuz koşullarına rağmen zevk ü sefa, rahatlık, eğlenceye bizden çok fazla düşkündür." Hatay -Öğretmen
  - "Hiçbir şeyden memnun değilim. Ne ekonomik, sosyal açıdan ne de yardımlardan. Sanki Türkiye'ye değil de Kanada'ya göç etmişler gibi davranıyorlar, onları kırmızı halı ile çağırmasız gibi beklentileri var." Hatay-Öğretmen
  - "Kadir bilmezler, verdiğiniz şeylerin kıymetini bilmiyorlar." Hatay-Öğretmen
- **Yabancılık ile ilgili kavramlar:** Sıkça gündeme gelen bir diğer kavram grubu ise Suriyelilerin yabancı ve buraya ait olmayan, farklı insanlar olması temasına dayanmıştır. Bu bağlamda dile getirilen kavramlar arasında yabancı, bilinmeyen, tedirgin edici, bizden farklı, değişime dirençli, geçici ve buraya ait olmayan gelmektedir.
  - "Bence yabancı, ama yabancından kastım tanınmayan bilinmeyen. Halk şikayet ediyor bu insanlardan ama bu insanları aslında tanımıyor, birebir bilmiyor. Belki gettolaşma da buna sebebiyet veriyor olabilir. Birebir ilişki çok az bence ve bu büyük bir sebep yabancı olarak görmelerinde." Ankara-Akademisyen
  - "Benim aklıma geçici kavramı geliyor." Ankara-Öğrenci
  - "Suriyeliler biraz Türk kültüründen farklılar, ondan dolayı biraz iletişimsizlik olabiliyor. Uyumlu gibi gözüküyorlar ama uyum yok. Genelme yapmak istemiyorum ama Türklerin de Arapların da içlerinde uyum sorunu yaşayan mutlaka çıkıyor." Gaziantep-Kadın
  - "Ben baskın insanlar olarak görüyorum, değişime dirençliler. Dokuz senedir Türkiye'deler ama pek çoğu tek kelime Türkçe konuşmuyor." Gaziantep-STK
  - "Günlük hayatta yaşam stilleri bize uymuyor, onlar ikindiye kadar uyuyup ikindiden sonra sabaha kadar yaşıyorlar, biz öyle değiliz." Hatay--Esnaf/Çalışan
- **Suriyelilere yapıldığı düşünülen haksızlıklarla ilgili kavramlar:** Yukarıda ifade edilen genelde olumsuz kavramlara itiraz eden katılımcıların da azımsanamayacak bir sayıda olduklarını eklemek gerekir. Bu katılımcıların görüşlerine göre Türkiye'deki Suriyeliler kendileri hakkındaki bu olumsuz algı ve düşünceyi hak etmemekte, kendilerinin kontrolünde olmayan bir süreç dahilinde istemeden kendilerini içinde buldukları durumların ceremesini çekmektedir. Dolayısıyla bu katılımcılar Suriyelileri tarif ederken günah keçisi, dışlanmış, ucuz işgücü, hor görülen ve ötekileştirilen gibi kavramları kullanmışlardır.
  - "Politik konjonktürde kötü giden her şey için günah keçisi, özellikle ekonomideki dar boğazın suçlusu görülüyorlar." Ankara-Akademisyen
  - "İnsanların onlara karşı önyargıları var. Diyorlar ki 'hasta oluyorlar beş kuruş ödemiyor, bizim hizmetlerimizden yararlanıyor'. Güya biz onlara olanak veriyoruz da onlar rahat içinde yaşıyorlar" Ankara -Akademisyen
  - "Toplum Suriyelilerin savaştan kaçıp geldiği için boyunduruk altına girmiş gibi hissetmesini istiyor. Suriyeliler çıkıp dışarda dolaşınca insanlar biraz kötü oluyor." Ankara-Öğrenci
  - "Ucuz işgücü olarak kullanıldıklarını düşünüyorum." Gaziantep-Kadın.
- **Suriyelilerle ilgili olumlu kavramlar:** Suriyelileri tanımlarken olumlu kavramlar kullanan katılımcılar da olmuştur. Bu katılımcıların bir kısmı kendi kişisel deneyimleri sayesinde Suriyelileri daha yakından tanıma şansına sahip olduklarını ifade ederken, böyle yakın kişisel deneyimleri olmayan katılımcılardan da bir kısmı Suriyeliler hakkında daha olumlu bir algı geliştirmişlerdir. Bu katılımcıların Suriyelileri tanımlamada çalışkan, pozitif, iyimser, özgüvenli, meraklı ve kültürel zenginlik gibi kavramlar yer almaktadır.

4. Kültürel Benzerlik Algısı

Türk toplumunun Suriyeliler ile arasına ciddi bir kültürel mesafe koyduğu gözlemlenmektedir. Her ne kadar siyaset dilinde “Ensar”, “din kardeşliği”, “komşuluk”, “mezhepsel benzerlik”, “ortak geçmiş” vs. vurguları olsa da toplumda bunun karşılığının oldukça sınırlı kaldığı, her geçen gün de daha çok karşılığını yitirdiği anlaşılmaktadır. “Türkiye’deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?” sorusuna “hiç benzemiyorlar” ve “benzemiyorlar” şeklinde cevap verenlerin toplamı %81,9 gibi oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmektedir. “Benziyorlar” ve “çok benziyorlar” seçeneklerine gelen destek sadece %7’dir.¹⁰⁹ Kültürel ötekileştirme trendinin yıllar içinde arttığı gözlenmektedir. SB-2017 ile SB-2019 arasında da “benzemiyoruz” diyenlerin oranı %80,2’den %81,9’a çıkmış, benziyorlar diyenlerin oranı %7’de kalmıştır. Kararsız olanların eğilimi benzeşmeme yönüne evrilmiştir. Bir başka dikkat çekici bulgu ise, “hiç benzemiyorlar” oranının iki yıl içinde %40,8’den %50,5’e yükselmesi, daha yumuşak bir kavram olan “benzemiyorlar” seçeneğinin ise %39,4’ten, %31,4’e düşmesidir.

SB-2019-TABLO 16: Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (SB-2017/SB-2019)

	SB-2017		SB-2019		
	#	%	#	%	
Hiç benzemiyorlar	853	40,8	1147	50,5	81,9
Benzemiyorlar	823	39,4	712	31,4	
Ne benziyor, ne benzemiyorlar	185	8,9	196	8,6	8,6
Benziyorlar	152	7,3	153	6,7	7,0
Çok benziyorlar	10	0,5	7	0,3	
Fikrim yok/cevap yok	66	3,1	56	2,5	2,5
Toplam	2089	100,0	2271	100,0	

“Kültürel benzerlik” önermesine demografik ve sosyo-ekonomik kategoriler çerçevesinde bakıldığında genelde birbirine çok yakın tepkiler verildiği gözlenmektedir. Ancak ortalamanın üzerinde reddedenlerin çoğunluğunun kadınlar, 55-64 yaş grubunda, ilköğretim-ortaokul eğitim seviyesinde, “Millet İttifakı” seçmeninde ve metropol illerde olduğu gözlenmektedir. Soruya tersinden bakıp, %7,8’lik “benzeriz” diyen gruplar incelendiğinde ise “çok benziyorlar-benziyorlar” seçeneklerini seçenler içinde en yüksek destek erkekler, 35-44 yaş arasındakiler, ilkökul mezunları, sınır illerinde yaşayanlar, HDP seçmenleri ve ilkökul mezunları olduğu anlaşılmaktadır.

109 2014’de yapılan “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” araştırmasında “Suriyeliler ile kültürel olarak aynı olduğumuzu düşünüyorum” önermesine %45.3 “katılmıyorum, %25.3 ise “kesinlikle katılmıyorum” (toplamda %70.6) cevabı verilmiş, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin toplam oranı %17.2 olarak gerçekleşmişti. Çapraz: (Katılmayanlar) Sınır Bölgesi: %75,6 / Diğer iller: %69,6. Bkz. S.139.

SB-2019-TABLO 17: Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (%)

	Hiç benze- miyorlar	Benze- miyorlar	Benzemiyor	Ne benziyor, ne benze- miyor	Benziyorlar	Çok benziyorlar	Benziyor	Fikrim yok / cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	49,8	33,2	83,0	8,5	5,1	0,3	5,4	3,1
Erkek	51,2	29,5	80,7	8,8	8,4	0,4	8,8	1,7
Yaş								
18-24 arası	47,9	32,6	80,5	12,0	4,9	0,5	5,4	2,1
25-34 arası	52,8	29,3	82,1	9,3	5,9	0,4	6,3	2,3
35-44 arası	48,4	33,3	81,7	8,1	7,9	0,2	8,1	2,1
45-54 arası	53,0	29,4	82,4	7,0	7,9	-	7,9	2,7
55-64 arası	50,0	33,1	83,1	6,3	6,3	0,8	7,1	3,5
65 ve üzeri	51,8	29,8	81,6	7,0	7,9	-	7,9	3,5
Öğrenim Durumu								
Okuryazar değil*	32,1	50,0	82,1	3,6	7,1	-	7,1	7,2
Okuryazar	51,3	30,8	82,1	12,8	5,1	-	5,1	-
İlkokul	50,7	31,8	82,5	6,7	7,8	0,2	8,0	2,8
Ortaokul/ilköğretim	53,7	32,5	86,2	5,5	6,0	-	6,0	2,3
Lise veya dengi okul	48,5	33,6	82,1	9,3	6,0	0,3	6,3	2,3
Üniversite/lisansüstü	51,8	25,4	77,2	12,2	7,3	0,8	8,1	2,5
Bölge								
Sınır iller	49,6	29,4	79,0	9,7	8,4	0,9	9,3	2,0
Diğer iller**	50,7	31,8	82,5	8,3	6,3	0,2	6,5	2,7
Metropol iller	47,0	35,8	82,8	10,7	4,2	0,2	4,4	2,1
Metropol olmayan iller	52,6	29,9	82,5	7,2	7,4	0,2	7,6	2,7
Çalışma Durumu								
Ev kadını/kızı	46,5	36,1	82,6	7,5	5,9	-	5,9	4,0
Özel sektör çalışanı	57,1	28,7	85,8	7,5	4,9	-	4,9	1,8
Esnaf	53,9	25,6	79,5	8,4	10,7	0,9	11,6	0,5
Öğrenci	37,6	38,8	76,4	15,1	4,9	0,8	5,7	2,8
Emekli	52,2	29,5	81,7	6,7	8,5	-	8,5	3,1
Kamu sektörü çalışanı	42,2	35,8	78,0	11,9	4,6	0,9	5,5	4,6
İşsiz	52,8	27,8	80,6	11,1	6,5	-	6,5	1,8
Serbest meslek erbabı	67,1	22,0	89,1	2,4	6,1	-	6,1	2,4
Diğer***	32,0	52,0	84,0	8,0	8,0	-	8,0	-
Genel	50,5	31,4	81,9	8,6	6,7	0,3	7,0	2,5

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

Kültürel yakınlıkla bağlantılı bir başka önerme de "Suriyelilerle kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir" şeklinde SB çalışmasında Türk toplumuna yöneltilmiştir. Bu önermeye destek verenlerin oranı % 4,3'de kalırken, buna katılmayan oranı % 90,4'e çıkmıştır. Bu durum toplumsal ve sınıfsal farklılıklar ile kültürel dominasyon tartışmalarının da yakın zamanda yaşanacağı anlamına gelmektedir.

SB-2019-TABLO 18: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)

"Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir"	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	KATILMIYORUM	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılıyorum	Çok katılıyorum	KATILIYORUM	Fikrim yok/cevap yok
SB-2017	52,8	31,8	84,6	7,7	5,7	0,5	8,2	1,5
SB-2019	79,3	11,1	90,4	3,3	3,7	0,6	4,3	2,0

OGG Bulguları: Kültürel Benzerlik

Anket bulgularında olduğu gibi OGG'lerde de Suriyelilerin Türk toplumuna kültürel açıdan benzemediklerini düşünen katılımcılar çoğunlukta görünmektedir. Farklılıklar açısından sıklıkla dile getirilen dört hususun özellikle altı çizilebilir. Bunlar, katılımcıların ifadeleriyle şu şekildedir: (i) Suriyelilerde kadının yeri ve kadına verilen değer; (ii) günlük yaşam döngüleri, geç uyuyup geç uyanma; (iii) çalışma kültürlerinin değişik olması, tembel olmaları; (iv) aynı dine mensup olmamıza rağmen İslam'ın çok farklı yorumlanması ve yaşanmasıdır.

(i)

"Türk kültüründe, eski Türk medeniyetlerinde, kadının değeri çok yüksektir Araplarda bu tam tersidir, kadına bakışları çok kötüdür." İstanbul-Kadın

"Hiçbir şekilde onlarla ortak bir noktamız yok. Kadının yeri konusunda bir kültürel farklılık var. Aslında onlarda kadının yeri evdir, kadının yapacağı şeyler sınırlıdır. Oysa bizde kadının yeri daha özgür." Hatay-Kadın

(ii)

"Onlar gece saat üçe kadar müzik dinliyorlar, dans ediyorlarmış. Akrabam gitmiş onlara demiş ki 'siz gece üçe kadar böyle müzik dinliyorsunuz, biz rahatsız oluyoruz'. Biz müzik dinlemek zorunda değiliz sabah beşte işe gidiyoruz." Gaziantep-Kadın

"Hayattan beklentileri, yaşam tarzları çok farklı, zevk ü sefaya çok düşkünler. Gecenin ikisinde üçünde müzik sesleri geliyor yaşadığım yerde ve ben o sesle uyanıyordum. Ülkelerinde savaş var ve onlar eğlencelerini düşünüyorlar. Rahatlar ve yaşantılarına çok rahat devam ediyorlar." Hatay-Öğretmen

(iii)

"Çalışma kültürleri de benzemiyor. Dükkânlarını geç açıp geç kapatıyorlar. Bizde öyle değil." Gaziantep-STK

"Benzerlikler olmakla birlikte hayata bakış açıları çok farklı. Mesela gece yarısına kadar dükkânları açık. Adam dört saat çalışıp bırakıyor işi, Suriye'de öyleymiş." Hatay-Öğretmen

(iv)

"Dini benzerlik dışında bir benzerlik yok. Bence, din konusunda da isim aynı ama yaşayış farklı. Onların dini yaşaması ile burada yaşanan aynı değil aslında." Gaziantep-STK çalışanı

"Hepimiz Müslümanız demenin hiç yetmediğini ve gerçekten altında çok büyük farklılıklar olduğunu, sosyal ve kültürel olarak çok büyük farklılıklar olduğunu gördük." İstanbul-STK çalışanı

Bu soruya cevap veren katılımcıların bir kısmı öncelikle 'Suriyeliler' dediğimiz grubun homojen bir topluluk olmadığını vurgulamışlardır. Buna göre, **Suriyeliler de Türk toplumu gibi, içinde çok büyük kültürel çeşitlilikleri barındıran heterojen bir topluluktur. Dolayısıyla da, 'Suriyeliler kültürel açıdan bize ne kadar benzemektedir?' sorusuna verilebilecek tek bir cevabın olmadığı ifade edilmiştir. Bunun yerine, katılımcılara göre, her iki topluluk**

içinde birbirine pek çok yönden fazlasıyla benzeyen gruplar bulunduğu gibi, birbirinden çok farklı kültürlere sahip gruplar da bulunmaktadır.

"Bölgesel olarak baktığımızda, ben (Suriyelileri) buranın kısılındaki insanlardan çok farklı bulmuyorum. Yeme içmelerinden oturma kalkmalarına kadar benzerler. Türkiye geneli için konuşmuyorum, buranın kırsalı için söylüyorum bunu. Bizde de tek bir kültürel yapı yok zaten. Daha şehirli kesimlere baktığımızda fark artıyor tabii." Hatay-Öğretmen

"Bence hem benziyorlar hem benzemiyorlar, çünkü Türkiye'de kentleşmeye baktığımız zaman büyük çeşitlilik görüyoruz." İstanbul-Kadın

"Yemeğimizden tutun pek çok şeye kadar bence benziyorlar... Giyim şekillerimizden kadınların toplumda gördüğü muameleye kadar ben benzediğimiz yönlerin de bulunduğunu düşünüyorum." İstanbul-Kadın

Nispeten azınlıkta kalan bir diğer grup katılımcı ise Suriyelileri kendilerine kültürel açıdan benzer bulduklarını ifade etmiş, özellikle aynı dine mensup olunmasının, ortak mutfak kültürünün, müziklerin ve ataerkil toplum yapısının bu benzerliği kanıtladığını belirtmişlerdir.

"Sosyo ekonomik olarak Türkiye'den daha düşük düzeyde insanlar geldi buraya. Bu bir realite tabii ki ama Türkiye'deki aynı sosyokültürel kesime bakıldığında çok farklı değiller." Ankara-Akademisyen

"Müzik kültürümüz benziyor, yemek kültürümüz çok benziyor, erken yaşta evlilik ve kadın sorunları olsun, onlar da biraz benziyor." Gaziantep-STK çalışanı

"Kadınları şiddet görüyor, bizim kadınlarımız da şiddet görüyor. Birleşmiş Milletlerden tercüman desteği olarak bir tane kadın şiddet platformu olmuştu, arayıp şiddet gördükleri zaman şikâyet edebiliyorlar. Kadınların bizim kadınlarımızla ne kadar benzer deneyimler yaşadıklarını görebiliyoruz." Hatay-Kadın

"Yakın zamanda Kilis'e ve Gaziantep'e gittim. Daha önce Şanlıurfa'daydım. Ben oraya gittiğimde bu ayrımı hiç göremedim. Gaziantep'te mi Suriyeli mi fark göremedim. O kadar benziyoruz." İstanbul-STK çalışanı

5. Suriyelilerle İlişki / İletişim

Geçici koruma altındaki Suriyeliler Kasım 2019 itibari ile Türkiye nüfusunun %4,49'una ulaşmış, kamp nüfusu toplam Suriyeli nüfus içinde %1,68'e düşmüştür. Bu duruma rağmen, bölgeler, kentler, ilçeler, semtler ya da mahalleler arasındaki ciddi farklılıklar bulunduğu da bilinmektedir. Veriler, toplumun Suriyelilerin farkında olduğunu ve birlikte yaşamın gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak farkındalığın sonrasında "ilişkinin yoğunluğu/niteliği" araştırıldığında, oldukça mesafeli ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Daha da dikkat çekici olan, sosyal ilişki biçimlerinin artması beklenirken, aksine SB-2017 çalışmasına göre azalma trendinde olduğu görülmektedir. Bu konuda Suriyelilerin yaklaşımı farklıdır. Ancak eğer sosyal ilişkiler artacağına zayıflıyorsa, bu da bir "içine kapanma" ve gettolaşma riskine işaret etmektedir. Yine aynı sorularda sosyal ilişki türlerinden "olumsuz" olanlarda (örneğin "sorun yaşamak" ya da "kavga etmek" gibi) trendin yükseldiği gözlenmektedir. Bu durum Suriyelilerin toplumdaki dışlanmalarına ve kendi içlerine kapanmalarına yol açma riskini ortaya koymaktadır.

Veriler Türk toplumunun Suriyelilerin farkında olduğunu ve birlikte yaşamın gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak farkındalığın sonrasında "ilişkinin yoğunluğu/niteliği" araştırıldığında, oldukça mesafeli ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Daha da dikkat çekici olan, beklenenin aksine sosyal ilişki biçimlerinin artması beklenirken, SB-2017 çalışmasına göre azalması trendidir. Yine aynı sorularda sosyal ilişki türlerinden "olumsuz" olanlarda (örneğin "sorun yaşamak" ya da "kavga etmek" gibi) trendin yükseldiği gözlenmektedir. Bütün bunlar, "paralel toplum yapıları" tartışmalarını hatırlatır şekilde "aynı yerde" ama "birlikte olmayan" ve hatta nispeten izole yaşamların varlığını bize göstermektedir.

SB-2019-TABLO 19: Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz? (%)

Sıra No.		SB-2017			SB-2019		
		Evet	Hayır	Fikrim yok/cevap yok	Evet	Hayır	Fikrim yok/cevap yok
1	Sohbet etmek	46,1	53,0	0,9	38,0	61,5	0,5
2	Alışveriş yapmak	26,5	72,7	0,8	19,6	79,9	0,5
3	İş ilişkisi kurmak	15,6	82,8	1,6	12,2	87,3	0,5
4	Dostluk/arkadaşlık etmek	14,2	84,0	1,8	12,1	87,5	0,4
5	Sorun yaşamak*	10,6	87,2	2,2	12,9	86,7	0,4
6	Kavgaya etmek*				7,7	91,9	0,4
7	Flört	3,4	94,9	1,7	0,6	99,0	0,4
8	Evlilik	2,9	95,6	1,5	0,4	99,2	0,4

* "Sorun yaşamak" ve "kavgaya etmek" maddeleri 2017'de tek madde şeklinde verilmiştir.

"(Size seçenek olarak verilen) Sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bu güne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz" sorusuna verilen cevaplarda, Türk toplumunun Suriyeliler ile bu güne kadar kurulan ilişki türleri içinde "sohbet"i % 38 ile ilk sıraya yerleştirdiği (2017'de %46,1'di) gözlenmektedir. Ancak daha işlevsel alanlarda örneğin "alışveriş yapma", "iş ilişkisi kurma" gibi önermelerde oranlar ciddi bir biçimde düşmektedir. "Dostluk etme"nin alt sıralarda olması yanı sıra 2017'ye göre azalması ve %14,2'den %12,1'e gerilemesi de dikkat çekicidir (Tablo-18). Çok daha yakın ilişki biçimleri olan flört, evlilik gibi hususlar ise bekleneceği üzere hem düşük seviyelerde kalmakta hem de iki araştırma arasında oranlar azalmaktadır. SB araştırmasında "sorun yaşamak" ve "kavgaya etmek" gibi hususlar da "olumsuz sosyal ilişki" bağlamında seçenek olarak sunulmuştur. Burada oranlar düşse de 2017-2019 arasında artış eğilimi net biçimde gözlenmektedir.

Ortaya çıkan sonuçlar, Türk toplumunun sosyal ilişkiler içinde olumsuz ifadesi olanları sıralamada düşük seviyede görünmesine rağmen artış eğiliminin güçlü olduğuna işaret etmektedir. SB-2017'de Türk toplumunun sadece %10,6'sı Suriyeliler ile bugüne kadar "sorun/kavgaya" yaşadığından söz ederken, bu oran SB-2019'de %20,6'ya yükselmiştir. Bu konuda daha sonra sorulan sorular ile sorun/çatışma alanlarının daha net biçimde tanımlanmasına çalışılmıştır. Zira verilerde de açıkça görüleceği üzere Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki en ciddi kaygılarından birisi onların kendilerine zarar vereceğine ilişkin endişeleridir. Bu algının nesnel temellerinin olup olmaması ayrı bir husus olsa da olumsuz algı güçlü bir biçimde kendisini hissettirmektedir.

Türk toplumunun Suriyeliler ile sosyal ilişkilerinin detaylarına bakıldığında, ister olumlu ister olumsuz olsun bütün ilişki türlerinde erkeklerin kadınlardan, 18-24 yaş arası grubun diğer yaş gruplarından daha yoğun bir ilişki biçimine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Okuryazar olmayanların dostluk kurmakta diğer gruplara göre oldukça yüksek seviyede ilişki kurduğu, lise ve dengi okul mezunlarının ise en fazla "sorun yaşayan"- "kavgaya eden" grup olduğu anlaşılmaktadır. "Dostluk etme"nin de "sorun yaşama/kavgaya etme"nin en çok sınırlarında yaşandığı görülmektedir.

OGG katılımcılarından Suriyelilerle ilişkilerini ve onlara dair deneyimlerini aktarmaları istendiğinde, çok çeşitli görüş ve deneyimler aktarılmış olmakla birlikte, OGG'lere katılanlar gerek kendi kişisel ilişkilerini, gerekse toplumsal olarak T.C. vatandaşlarıyla Suriyeliler arasındaki ilişkileri öncelikle güvensizlik ve tedirginliğe dayalı olarak mesafeli olarak tanımlamışlardır.

Öte yandan, bazı katılımcılar açısından ilişkilerin mesafeli olarak tanımlanmasının yeterli olmadığı görülmektedir. Bu kişilere göre ilişkiler artık güvensizlik ve mesafelilik boyutundan uzaklaşmakta, Suriyelilere yönelik karşıtlık ve küçük çaplı toplumsal çatışmalar bunun yerini almaya başlamaktadır.. Katılımcılardan bir kısmı da Suriyelilerin Türkiye'de varlığına karşı oldukları için onlarla herhangi bir etkileşime girmeyi tercih etmediklerini ifade etmişlerdir.

SB-2019-TABLO 20: Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz?
(%) - Demografi

		Sohbet etmek	Alışveriş yapmak	İş ilişkisi kurmak	Dostluk/ arkadaşlık etmek	Sorun yaşamak	Kavgaya etmek	Flört	Evlilik
Cinsiyet									
Kadın	Evet	29,8	12,4	6,9	8,8	9,0	4,8	0,4	0,1
	Hayır	69,6	86,9	92,6	90,6	90,6	94,5	99,1	99,4
	Fikrim yok /cevap yok	0,6	0,7	0,5	0,6	0,4	0,7	0,5	0,5
Erkek	Evet	46,3	26,9	17,4	15,3	16,7	10,6	0,9	0,8
	Hayır	53,4	72,9	82,0	84,3	82,8	89,3	98,9	99,0
	Fikrim yok /cevap yok	0,3	0,2	0,6	0,4	0,5	0,1	0,2	0,2
Yaş									
18-24 arası	Evet	41,3	13,6	11,0	13,4	20,9	14,6	1,2	0,9
	Hayır	58,5	85,7	88,5	86,4	78,4	85,0	98,6	99,1
	Fikrim yok /cevap yok	0,2	0,7	0,5	0,2	0,7	0,4	0,2	-
25-34 arası	Evet	40,0	20,7	12,0	12,6	14,4	7,9	0,8	0,4
	Hayır	59,1	78,9	86,8	86,4	85,0	91,5	98,6	98,8
	Fikrim yok /cevap yok	0,9	0,4	1,2	1,0	0,6	0,6	0,6	0,8
35-44 arası	Evet	39,0	24,6	12,8	13,3	11,6	6,5	0,9	0,4
	Hayır	60,6	75,0	87,1	86,3	87,8	93,3	99,1	99,6
	Fikrim yok /cevap yok	0,4	0,4	0,1	0,4	0,6	0,2	-	-
45-54 arası	Evet	37,9	21,0	13,3	11,7	8,4	4,4	-	-
	Hayır	61,9	78,3	86,2	87,9	91,4	95,1	99,5	99,5
	Fikrim yok /cevap yok	0,2	0,7	0,5	0,4	0,2	0,5	0,5	0,5
55-64 arası	Evet	31,9	18,1	11,8	8,3	10,2	5,9	-	0,4
	Hayır	67,7	81,5	87,8	91,3	89,8	93,7	99,6	99,2
	Fikrim yok /cevap yok	0,4	0,4	0,4	0,4	-	0,4	0,4	0,4
65 ve üzeri	Evet	27,2	12,3	10,5	8,8	4,4	3,5	-	0,9
	Hayır	72,8	87,7	89,5	91,2	95,6	95,6	99,1	98,2
	Fikrim yok /cevap yok	-	-	-	-	-	0,9	0,9	0,9
Öğrenim Durumu									
Okuryazar değil*	Evet	28,6	17,9	10,7	21,4	7,1	7,1	3,6	-
	Hayır	71,4	82,1	89,3	78,6	92,9	92,9	96,4	100,0
	Fikrim yok /cevap yok	-	-	-	-	-	-	-	-
Okuryazar	Evet	38,5	10,3	7,7	10,3	2,6	2,6	-	-
	Hayır	61,5	89,7	92,3	89,7	97,4	94,9	100,0	100,0
	Fikrim yok /cevap yok	-	-	-	-	-	-	-	-
İlköğretim	Evet	34,9	16,8	10,4	11,4	11,2	6,9	0,5	0,5
	Hayır	64,9	82,9	89,3	88,2	88,8	92,7	99,1	99,1
	Fikrim yok /cevap yok	0,2	0,3	0,3	0,4	-	0,4	0,4	0,4
Ortaokul/ilköğretim	Evet	37,4	20,7	14,1	12,6	14,4	8,1	0,3	0,3
	Hayır	62,0	78,5	85,6	87,2	85,1	91,6	99,2	99,2
	Fikrim yok /cevap yok	0,6	0,8	0,3	0,2	0,5	0,3	0,5	0,5
Lise veya dengi okul	Evet	38,0	20,6	11,3	11,0	13,7	8,6	0,5	0,4
	Hayır	61,6	79,1	88,4	88,7	86,0	91,4	99,5	99,6
	Fikrim yok /cevap yok	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	-	-	-
Evet Üniversite/ lisansüstü	Evet	42,7	14,4	13,6	13,4	7,3	1,0	0,6	-
	Hayır	56,5	77,6	84,1	85,2	85,4	91,5	98,2	98,6
	Fikrim yok /cevap yok	0,8	0,9	1,5	1,2	1,2	1,2	0,8	0,8

SB-2019-TABLO 20: Aşağıdaki sosyal ilişkileri Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz? (%) - Demografi (devamı)

		Sohbet etmek	Alışveriş yapmak	İş ilişkisi kurmak	Dostluk/ arkadaşlık etmek	Sorun yaşamak	Kavgaya etmek	Flört	Evlilik
Bölge									
Sınır illeri	Evet	39,8	27,3	19,3	16,9	14,3	10,2	0,6	0,9
	Hayır	60,0	72,5	80,1	82,7	85,5	89,6	99,1	98,9
	Fikrim yok /cevap yok	0,2	0,2	0,6	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2
Diğer iller**	Evet	37,6	17,7	10,3	10,8	12,5	7,1	0,6	0,3
	Hayır	61,9	81,8	89,2	88,7	87,0	92,4	99,0	99,3
	Fikrim yok /cevap yok	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
Metropol iller	Evet	31,2	16,3	9,5	8,2	10,2	7,2	0,5	0,5
	Hayır	68,3	83,2	90,2	91,5	89,5	92,3	99,0	99,0
	Fikrim yok /cevap yok	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5
Metropol olmayan iller	Evet	40,8	18,4	10,8	12,2	13,6	7,0	0,7	0,2
	Hayır	58,7	81,1	88,7	87,3	85,8	92,5	99,0	99,4
	Fikrim yok /cevap yok	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,3	0,4
Çalışma Durumu									
Ev kadını /kızı	Evet	25,5	7,5	4,4	7,5	4,8	2,2	0,4	0,2
	Hayır	74,2	91,9	95,2	92,3	94,7	97,3	99,4	99,6
	Fikrim yok /cevap yok	0,3	0,6	0,4	0,2	0,5	0,5	0,2	0,2
Özel sektör çalışanı	Evet	37,9	19,0	12,1	10,7	16,4	10,3	0,4	0,6
	Hayır	62,1	81,0	87,4	88,9	83,6	89,7	99,6	99,4
	Fikrim yok /cevap yok	-	-	0,5	0,4	-	-	-	--
Esnaf	Evet	55,7	44,3	21,9	18,0	17,4	8,4	0,7	0,5
	Hayır	44,1	55,3	77,9	81,7	82,6	91,6	99,3	99,5
	Fikrim yok /cevap yok	0,2	0,4	0,2	0,3	-	-	-	-
Öğrenci	Evet	40,4	12,7	10,6	17,6	20,4	13,1	2,4	1,6
	Hayır	58,4	86,1	88,2	81,6	78,4	86,1	97,1	98,0
	Fikrim yok /cevap yok	1,2	1,2	1,2	0,8	1,2	0,8	0,5	0,4
Emekli	Evet	30,4	15,6	11,2	8,5	8,5	4,9	-	-
	Hayır	69,2	83,9	88,4	91,1	91,5	94,2	98,7	98,7
	Fikrim yok /cevap yok	0,4	0,5	0,4	0,4	-	0,9	1,3	1,3
Kamu sektörü çalışanı	Evet	44,0	13,8	16,5	12,8	11,9	8,3	-	-
	Hayır	55,0	84,4	81,7	84,4	86,2	89,0	97,2	97,2
	Fikrim yok /cevap yok	1,0	1,8	1,8	2,8	1,9	2,7	2,8	2,8
İşsiz	Evet	34,3	12,0	8,3	8,3	16,7	15,7	0,9	-
	Hayır	64,8	88,0	90,7	91,7	82,4	84,3	99,1	100,0
	Fikrim yok /cevap yok	0,9	-	1,0	-	0,9	-	-	-
Serbest meslek erbabı	Evet	40,2	24,4	17,1	17,1	8,5	4,9	-	-
	Hayır	58,5	75,6	82,9	81,7	90,2	95,1	100,0	100,0
	Fikrim yok /cevap yok	1,3	-	-	1,2	1,3	-	-	-
Diğer***	Evet	36,0	12,0	16,0	8,0	8,0	8,0	-	-
	Hayır	64,0	88,0	84,0	92,0	92,0	92,0	100,0	100,0
Genel	Evet	38,0	19,6	12,2	12,1	12,9	7,7	0,6	0,4
	Hayır	61,5	79,9	87,3	87,5	86,7	91,9	99,0	99,2
	Fikrim yok /cevap yok	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Suriyelilerle İlişkiler

Bu sorunun ardından katılımcılardan Suriyelilerle ilişkilerini ve onlara dair deneyimlerini aktarmaları istenmiştir. Çok çeşitli görüş ve deneyimler aktarılmış olmakla birlikte, OGG'lere katılanlar gerek kendi kişisel ilişkilerini, gerekse toplumsal olarak T.C. vatandaşları ile Suriyeliler arasındaki ilişkileri güvensizlik ve tedirginliğe dayalı olarak mesafeli olarak tanımlamışlardır:

- "Ben bir okulda da gözlemedim. Suriyeli ve T.C. vatandaşı öğrenci çocuklarının teneffüs zili farklı, Suriyeli çocuklar dışarıya çıktığı zaman öğretmen T.C. vatandaşı çocukları içeriye alıyor, onlarla etkileşime girmesini istemiyor." Ankara-Kadın
- "Yakın çevremde Suriyeli arkadaşlarımla ilk tanıştığımda açıkçası bir güvensizlik oldu. İyi insanlardı fakat bizden farklı bir biçimde çalışıyorlardı. Sürekli bir kaytarma peşindeydi, işi fazla ciddiye almıyordu." Ankara-Kadın
- "Antakya'da belli mahallelerde insanlar evlerini mallarını satıp buradan göç edebiliyorlar. Benim kardeşim Suriyelilerin yoğun yaşadığı yerden, korktuklarından dolayı evlerini satıp başka yere gittiler." Hatay -Esnaf/Çalışan

Öte yandan, bazı katılımcılar açısından ilişkilerin mesafeli olarak tanımlanmasının yeterli olmadığı görülmektedir. Bu kişilere göre ilişkiler artık güvensizlik ve mesafelilik boyutundan uzaklaşmakta, Suriyelilere yönelik karşıtlık ve küçük çaplı toplumsal çatışmalar bunun yerini almaya başlamaktadır:

- "Ben geçen yaz Şanlıurfa'daydım, orada da büyük bir vaka olmuştu. İki genç kavga etmişti ölümlerle sonuçlanmıştı. Hemen Valilik bir toplantı yapmıştı olay büyümeyeceğini diye. Çünkü büyürse çok ciddi durumlar meydana çıkar." Ankara-Kadın
- "Demetevler'de bir kavga çıkmıştı. Suriyeliler Türklere saldırmış sonra Türkler de Suriyelilerin dükkanlarına saldırmış. Sopalar, taşlar vs. kullanılmış. Böyle şeylerin olması insanları negatif etkiliyor." Ankara- Öğrenci

Katılımcılardan bir kısmı da Suriyelilerin Türkiye'de varlığına karşı oldukları için onlarla her hangi bir etkileşime girmeyi tercih etmediklerini ifade etmişlerdir:

- "Ben Suriyelilerin restoranına gitmem... Para kazanmasınlar. Bence insanlar kaynaşmak istemiyor. Zaten geri dönemeyecekler, adapte olamadılar gibi düşünüyor yerel halk." Ankara-Akademisyen

Bir kısım katılımcı ise ilişkilerin olumsuzluğunu ve bu durumun daha kötüye gittiğini onaylamakla birlikte, bu durumun müsebbibinin Suriyeliler olmadığını, bu konuda Suriyelilere haksızlık yapılmakta olduğunu ifade etmektedir:

- "Onların toplum tarafından damgalandıklarını düşünüyorum. O yüzden onlar da tamamen geri çekiliyorlar." Gaziantep-STK
- "Bizim toplumumuz biraz müsamahasız bir toplum. Şimdi Suriyeliler gidince çok müsamahalı mı olacağız, hayır toplum tepkisini yine başkalarına yönlendirecek." Ankara-Akademisyen
- "Ben kendi dükkân sahibimin üzerinden açıklamak istiyorum. Adam haksız olduğunu biliyor. Ama diyor ki yan taraftaki dükkân 2000 liraya kiraya vermiş ben sana neden 1000 liraya vereyim. Buradaki sıkıntı Suriyelilerde değil bizim insanımızda." Gaziantep-Kadın

6. Suriyelilere Destek

29 Nisan 2011'de Suriye'den Türkiye'ye doğru başlayan büyük insani hareketlilik toplumda farklı dönemlerde farklı tepkiler doğursa da, özellikle ilk yıllarda çok ciddi bir toplumsal dayanışmanın varlığından söz etmek mümkündür. Bu desteğin ve dayanışmanın hala farklı formlarda devam ettiği bizzat Suriyeliler tarafından da ifade edilmektedir. Bu nedenle Suriyelilere yönelik tavrın hem niteliği hem de değişim sürecini anlamak için dayanışmanın daha somut bir alanı olan "aynı ya da nakdi yardım" eylemi önem taşımaktadır. Bu konuda sorulan "Bugüne kadar hiç Suriyelilere (dilencilere para verme dışında) aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?" sorusuna Türk toplumundan %34,1 gibi oldukça yüksek bir oranda "evet" cevabı alınmıştır.¹¹⁰

110 2014 "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" çalışmasında bu soru "Suriyeli Sığınmacıların kendisine ya da sığınmacılara ulaştırılmak üzere herhangi bir kurum/kuruluşa bir şekilde aynı veya nakdi bağışta, yardımda bulundunuz mu?" sorusuna "evet" diyenlerin oranı %30 civarında çıkmıştır. s.129.

SB-2019-TABLO 21: Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?

	#	%
Evet	774	34,1
Hayır	1.446	63,7
Hatırlamıyorum/cevap yok	51	2,2
Toplam	2.271	100,0

Kuşku yok ki yardım kadar yardımın niteliği de önemlidir. Yardım yaptığını ifade edenlere “çoklu cevap” yöntemi ile sorulan soruya alınan cevapta, yaptığı yardımı birden çok yaptığını söyleyenlerin oranı %82,3, yaptığı yardımın aynı olduğunu söyleyenler %72,9, nakdi olarak yapıldığını söyleyenlerin oranı ise %58,3’tür. Bu tablo “olağanüstü bir dayanışma ilişkisi” olarak okunabilir.

SB-2019-TABLO 22: Ne tür bir yardım olduğunu söyler misiniz? (%)

Aynı*	Nakdi*
72,9	58,3
Doğrudan*	Başka bir kişi/kurum aracılığıyla*
88,8	16,1
Bir sefer	Birden çok sefer
17,7	82,3

* Çoklu yanıtlardır. / Not: Bugüne kadar Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptığını söyleyen 774 kişiye ait sonuçlardır.

Yardım yapan kişilerin demografik görüntüsü de ilgi çekicidir. Buna göre erkeklerin kadınlardan, 25-34 yaş grubunun diğer gruplardan, okuryazar seviyesinde eğitimi olanların diğerlerinden, sınır illerindekilerin diğer illerdekilerinden daha fazla yardım yaptığı anlaşılmaktadır.

SB-2019-TABLO 23: Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı? (%)

	Evet	Hayır	Hatırlamıyorum/ cevap yok
Cinsiyet			
Kadın	30,5	67,7	1,8
Erkek	37,7	59,6	2,7
Yaş			
18-24 arası	32,9	63,1	4,0
25-34 arası	39,8	58,3	1,9
35-44 arası	34,4	63,6	2,0
45-54 arası	32,0	65,9	2,1
55-64 arası	29,5	69,7	0,8
65 ve üzeri	29,8	68,4	1,8
Öğrenim Durumu			
Okuryazar değil*	32,1	64,3	3,6
Okuryazar	43,6	56,4	-
İlkokul	31,8	65,9	2,2
Ortaokul/İlköğretim	34,3	64,4	1,3
Lise veya dengi okul	34,4	63,2	2,4
Üniversite/lisansüstü	35,4	61,8	2,8
Bölge			
Sınır iller	46,1	50,9	3,0
Diğer iller**	31,0	66,9	2,0
Metropol iller	29,0	69,5	1,5
Metropol olmayan iller	32,0	65,7	2,3
Çalışma Durumu			
Ev kadını/kızı	30,2	68,3	1,5
Özel sektör çalışanı	30,2	67,6	2,2
Esnaf	43,8	54,3	1,9
Öğrenci	31,4	64,5	4,1
Emekli	28,1	69,6	2,3
Kamu sektörü çalışanı	42,2	54,1	3,7
İşsiz	40,7	55,6	3,7
Serbest meslek erbabı	32,9	65,9	1,2
Diğer***	44,0	56,0	-
Genel	34,1	63,7	2,2

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

7. Sosyal Mesafe

Sayıları 3,7 milyonu aşan ve %98'inden fazlası kampların dışında yaşayan Suriyeliler konusunda karşılıklı "sosyal mesafesi"nin (social distance) ölçülmesi, Suriyeliler Barometresi çalışmasının önemli hedeflerinden birisi olarak belirlenmiştir. Emory S. Bogardus'un 1925'de geliştirdiği "sosyal mesafe" konusu¹¹¹ sosyal uyumu anlamlandırmak bakımından önemli bir araç sağlamaktadır. Suriyeliler Barometresi çalışmasının düzenli olarak uyguladığı "sosyal mesafe" ölçekleri özellikle ortak yaşam pratikleri bakımından büyük önem taşımaktadır. Suriyelilerle sosyal mesafe ölçeği hesaplamasında Cluster ve Discriminant analizleri kullanılmıştır. Bu çerçevede "Katılıyorum" cevabını verenlere "1", "Kısmen katılıyorum" cevabını verenlere "0", "Katılmıyorum" cevabını verenlere ise "-1" değeri verilerek puanlama yapılmıştır. Daha sonra her bir anket için bu değerlerin ortalamaları alınarak sosyal mesafe puanı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada verilerin dağılımları göz önünde bulundurularak "Cluster analizi" ile 5 gruba ayrılmıştır. Ayrılan bu grupların uygun olduğu "Discriminant analizi" ile tespit edilmiştir. 5 gruba ayrılan sosyal mesafe puanlamalarının, ayrılan gruplar ile arasındaki korelasyonlarına bakıldığında %98,5 kuvvetli bir ilişki bulunmuştur.¹¹² "Suriyeliler ile ilgili duygularınızı yansıtmaya açısından aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz" sorusuyla ve on farklı önerme ile anlaşılmalı çalışılan "sosyal mesafe" konusundaki bulgular bize Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu sosyal mesafenin son derece yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Yani Türk halkı Suriyelilerle birlikte yaşıyor olmasına rağmen ciddi bir mesafe ortaya koymaktadır. Suriyeliler ile yapılan anket çalışmasının analizinde ayrıntıları da görüleceği üzere sosyal mesafe konusunda Suriyelilerin Türk toplumuna yaklaşımı ise neredeyse tam tersine sonuçları ortaya koymaktadır (Bkz.: SB-2019-Tablo:97 vd). Ortaya çıkan tablo incelendiğinde, Türk toplumundaki sosyal mesafenin iki yıl öncesine göre daha da arttığı gözlemlenmiştir. T.C. vatandaşlarının Suriyelilere sosyal mesafeleri "çok uzak" SB-2017'de %36,1'den SB-2019'da %51'e çıkmış, "uzak" ise SB-2017 %26,8'den SB-2019'da %15,3'e gerilemiştir. "Ne uzak ne yakın" %17,5'den %16,9'a inmiş, "yakın" %10,6'dan %10,8'e çıkarken, "çok yakın" %9'dan SB-2019'da %6'ya düşmüştür. Başka bir anlatımla, SB-2019'da Türk toplumunun %62,9'u kendini Suriyelilere "uzak" ve "çok uzak" hissederken, bu oran SB-2017'da ağırlıklı olarak "çok uzak" seviyesinde %66,3'e yükselmiş, ama SB-2017'de %19,6'sı "yakın" ve "çok yakın" hissini ifade ederken, bu oran SB-2019'da %16,8'e düşmüştür.

Sosyal mesafe bulgularının ayrıntılarına bakıldığında, eğitim/okul ortamında birliktelik hususunun ("Suriyeli çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam") en yüksek seviyede (%32,3 ile) kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bunu, azalan eğilimde de olsa bir Suriyeli ile "aynı işyerinde çalışmak", "aynı mahallede oturmak" ve "aynı apartmanda oturmak" seçenekleri takip etmektedir. Mesafenin en çok açıldığı hususlar ise bekleneceği üzere bir Suriyeli ile (kendisi, çocukları, kardeşleri açısından) "evlenmek" ve "iş ortaklığı" seçenekleri gelmektedir.

111 Emory S. Bogardus (1925) "Social Distance and Its Origins." Journal of Applied Sociology 9 (1925): 216-226.

112 Cluster and Discriminant Analysis konusunda Bkz.: C. Fraley and A. E. Raftery (1999) Software for Model-Based Cluster and Discriminant Analysis (<http://132.180.15.2/math/statlib/S/mclust/old/mclust.pdf>)

SB-2019-TABLO 24: Suriyeliler ilgili duygularınızı yansıtmaları açısından aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.(%)

Sıra No.		Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
1	Suriyeli çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam	52,0	13,2	32,3	2,5
2	Bir Suriyeli ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam	56,3	12,6	28,2	2,9
3	Oturduğum mahallede bazı Suriyeli ailelerin de yerleşmesinden rahatsız olmam	59,4	14,2	24,7	1,7
4	Bir Suriyeli ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam	60,4	14,8	23,3	1,5
5	Bir Suriyeli ile arkadaş olabilirim	61,1	15,4	21,8	1,7
6	Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam	70,5	11,3	16,7	1,5
7	Bir Suriyeli ile iş için ortaklık kurabilirim	75,3	10,2	12,1	2,4
8	Erkek ya da kız kardeşimin bir Suriyeli ile evlenmesinden rahatsız olmam	81,3	8,5	8,2	2,0
9	Çocuğumun Suriyeli biriyle evlenmesine izin veririm	81,5	8,5	7,6	2,4
10	Bir Suriyeli ile evlenebilirim	86,9	6,6	5,0	1,5

SB-2019-TABLO 25: Sosyal Mesafe Grupları

	#	%	Sosyal Mesafe Puanı
Çok uzak	1157	51,0	-0,97
Uzak	347	15,3	-0,55
Ne uzak, ne yakın	383	16,9	-0,10
Yakın	244	10,8	0,36
Çok yakın	135	6,0	0,87
Genel	2266	100,0	-0,51

Not: 5 kişi Sosyal mesafe sorularına cevap vermediğinden gruptan dışarıya dahil edilmemiştir.

-1,00; -0,80 Puan:
Çok uzak

-0,79; -0,40 Puan:
Uzak

-0,39; -0,19 Puan:
Ne uzak, ne yakın

-0,20; -0,69 Puan:
Yakın

-0,70; -1,00 Puan:
Çok yakın

Sosyal mesafe konusunda SB-2017/SB-2019 Türk toplumunun tutumundaki eğilim ise olumsuz görünüme sahiptir. Çok uzak mesafe oranı 2017'de %36,1'ken 2019'da %51'e yükselmiş, "çok uzak/uzak" toplamı ise %62,9'dan %66,3'e çıkmıştır. Yani çok uzaklaşma eğilimi daha belirgin biçimde artmıştır. "Yakın" ve "çok yakın" sosyal mesafe ise SB-2017'de %19,6 iken, SB-2019'da %16,8'e düşmüştür. Puanlama esası dikkate alındığında, sosyal mesafenin -0,36'dan -0,51'e çıktığı gözlenmektedir.

SB-2019-TABLO 26: Sosyal Mesafe Grupları

	SB-2017			SB-2019		
	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Fikrim yok/ cevap yok
Çok uzak	748	36,1	-0,95	1.157	51,0	-0,97
Uzak	555	26,8	-0,51	347	15,3	-0,55
Ne uzak, ne yakın	363	17,5	-0,02	383	16,9	-0,10
Yakın	220	10,6	0,44	244	10,8	0,36
Çok yakın	186	9,0	0,88	135	6,0	0,87
Genel	2.072	100,0	-0,36	2.266	100,0	-0,51

Sosyal mesafe ölçeğine temel oluşturan önermelere Türk toplumunun verdiği cevapların tek tek analizi de sosyal mesafenin neden yüksek çıktığını anlamaya imkân sağlamaktadır. "Suriyeliler ile evlenebilirim" önermesine gelen cevaplarda Türk toplumu içinde buna "kısmen katılıyorum" ve "katılıyorum" diyenlerin oranı 2017'de %20,3 iken 2019'da bu oran %11,6'ya düşmüştür. %86,9 ise evliliği net biçimde uygun görmediğini ifade etmektedir. "Kız ya da erkek kardeşlerinin evlenmesine onay" %25,4'den %16,7'ye, "çocuğumun evlenmesine izin veririm" diyenlerin oranı %26,3'den %16,1'e düşmüş olsa da toplumlar tarafından özel ve yakın bir ilişki biçimi olarak algılanan evliliğe yönelik ortaya konulan bu tavır, oranlar düşük ve azalan eğilimde olsa da küçümsenmeyecek seviyelerdedir. "Arkadaşlık" için gelen destek ise 2017'de %49,2'den %37,2'ye gerilemiştir. Bu alanda da mesafe belirgin biçimde hissedilmektedir.

Sosyal mesafe ölçeği Türk toplumunun Suriyelilere karşı çok belirgin bir sosyal mesafe içinde olduğunu göstermektedir. Yaş yükseldikçe ve eğitim azaldıkça sosyal mesafenin arttığı, kadınların erkeklerden, metropol illerin diğer illerendaha fazla mesafe koyduğu görülmektedir. Bu durum "kültürel benzerlik" algısında ortaya çıkan yüksek mesafeyi de doğrulamaktadır.

SB-2019-TABLO 27: Sosyal Mesafe Grupları (%)

	Çok uzak	Uzak	Ne uzak cevap yok	Yakın	Çok yakın
Cinsiyet					
Kadın	53,3	15,3	16,2	10,2	5,0
Erkek	48,9	15,3	17,6	11,3	6,9
Yaş					
18-24 arası	42,6	15,3	23,5	12,5	6,1
25-34 arası	46,7	15,8	20,4	11,5	5,6
35-44 arası	49,5	16,1	17,2	10,5	6,7
45-54 arası	54,0	16,4	11,9	11,7	6,0
55-64 arası	67,6	11,1	8,3	7,1	5,9
65 ve üzeri	61,4	14,9	13,2	7,0	3,5
Öğrenim Durumu					
Okuryazar değil*	60,7	14,3	17,9	7,1	-
Okuryazar	59,0	5,1	15,4	12,8	7,7
İlkokul	57,2	15,6	12,3	9,0	5,9
Ortaokul/İlköğretim	48,7	16,0	19,6	11,3	4,4
Lise veya dengi okul	50,1	14,0	17,8	12,0	6,1
Üniversite/lisansüstü	45,9	17,4	18,9	10,7	7,1
Bölge					
Sınır iller	47,8	14,8	18,9	13,9	4,6
Diğer iller**	51,9	15,4	16,4	10,0	6,3
Metropol iller	52,8	16,5	16,2	7,5	7,0
Metropol olmayan iller	51,4	14,9	16,5	11,2	6,0
Çalışma Durumu					
Ev kadını/kızı	55,0	13,7	16,7	10,4	4,2
Özel sektör çalışanı	52,2	15,6	17,8	9,9	4,5
Esnaf	50,1	14,7	14,4	11,2	9,6
Öğrenci	35,6	15,2	26,2	14,8	8,2
Emekli	61,1	15,2	9,4	9,4	4,9
İşsiz	50,0	15,7	15,7	13,9	4,7
Kamu sektörü çalışanı	48,1	21,7	17,0	6,6	6,6
Serbest meslek erbabı	52,4	18,3	18,3	8,5	2,5
Diğer***	32,0	20,0	24,0	12,0	12,0
Genel	51,0	15,3	16,9	10,8	6,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Sosyal Mesafe

Anketlerde elde edilen verileri desteklemek ve daha derinden anlamak amacıyla, OGG'lerde katılımcılara, kendilerinin ya da yakınlarının, Suriyelilerle belli sosyal ilişki biçimleri kurmaları konusuna nasıl yaklaşacakları sorulmuştur. 'Hipotetik' sorularla katılımcıların görüşleri toplanmıştır.

- **"Bir Suriyeli ile arkadaş olurum/iş yaparım/komşu olurum":**
Bu grupta bir araya toplanan ilişki türleri içinden en fazla kabul göreni bir Suriyeli ile arkadaş/dost olmak olmuştur. Neredeyse hiçbir katılımcı 'ben bir Suriyeli ile kesinlikle arkadaş olmam' dememiştir. Ancak, komşu olmak ve iş yapmak konularında olumlu ve olumsuz yaklaşımlarla karşılaşmıştır.
  - "Tedirginlik yaratıyorsa komşu olmak istemezsin. Ben biraz düşünürüm ama komşu olurum." Ankara-Akademisyen
  - "Bir farkındalık, bir ayrıcalık olarak görüyorum. Hatta farklı yemek tarifleri falan alıyoruz, kültürel çeşitlilik yaşıyoruz." Gaziantep-Kadın
  - "Ben çalıştım ve onlarla iş yaptım, herhangi bir sıkıntı da yaşamadım ama daha fazla iş yapmış olanlar sorun yaşadıklarını söylediler." Ankara-Kadın
  - "Bir Suriyeli ile arkadaş olmam/iş yapmam/komşu olmam": Bu ilişki türlerine, özellikle birlikte iş yapma ve komşuluk konularına, olumsuz yaklaşan katılımcılar birlikte iş yapma konusunda iki önemli engel öne sürülmektedir: (i) Suriyelilerin beğenilmeyen iş etiği ve çalışkan olmadıkları düşüncesi; (ii) Suriyelilere güvenmeme.
- **Komşu olmak istemeyen katılımcılar ise Suriyelilerin yaşam pratiklerinden, özellikle aynı evde çok fazla kişinin bir arada yaşamasından ve geç saatlere kadar gürültü yapılmasından endişe ettiklerinden dolayı komşu olmayı istemediklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar, kendi deneyimleri veya duydukları deneyimlerden hareketle Suriyelilerin kurallara uymadıkları ve birlikte yaşama kültürüne sahip olmadıklarını da ifade etmişlerdir.**
  - "Benim babam bir ara Batıkent'te emlakçılık yapıyordu. Tedirgin oluyorsunuz, acaba Suriyeliler kirayı öder mi diye. Sonuçta bu insanları tanımıyorum. Ne kadar hümanist olsam da tedirgin oluyorum ben de." Ankara-Akademisyen
  - "Hiçbir kulvarda onlarla birlikte bir şey yapmak istemem." Hatay-Kadın
  - "Ortak iş yapmak mantıklı değil. Örneğin bir şirket kuracaksın ortak. Nasıl olacak bu? Adam geçici koruma altında, hakları ve yükümlülükleri kısıtlı ve değişken. Ayrıca nasıl güveneceksin, bugün var ama belki yarın yok, gitti, kaçtı, nasıl bulacaksın da hak arayacaksın." Gaziantep-Öğrenci
- **Komşuluk ilişkilerine ilişkin bazı OGG'lerin görüşleri ise şu şekildedir:**
  - "Şu anki komşumuzdan memnun değiliz, şikâyetçiyiz. Çok kirliyorlar etrafı, çöpleri çok fazla." Hatay -Esnaf/Çalışan
  - "Ben başına bir şey gelir korkusuyla torunumu binanın altındaki bakkala bile yollayamıyorum. Suriyeliler şehirlere değil de daha çok kamplara yerleştirilmelidir." Hatay-Kadın
  - "İstemezdim maalesef, onlar gece yaşıyor çünkü." Hatay-Öğretmen
  - "Biz yönetim olarak sitede Suriyelilere ev kiralama kararı aldık." Hatay-Öğretmen
- **Çocukların Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesini istediğini dile getiren katılımcılar genellikle bunun kendi çocuklarının toplumsal ve kültürel çeşitlilikle daha erken tanışmalarını sağlayacağını, bu durumun da çocukları için avantajlı bir durum olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle, bu cevabı veren katılımcılar çocuklarının bu tür karma sınıflarda daha kaliteli bir eğitim alacağını düşündükleri için değil, ahlaki ve vicdani değerleri açısından düşündükleri için bu tercihi yaptıklarını söylemişlerdir.**
  - "İsterim çünkü erken yaşta kültürlerin tanınması iyi bir şey. Kişisel olarak, zenginlik kazanması adına daha çok çeşitliliği olan bir sınıf olmasını isterim". Ankara-Öğrenci
  - "Benim 4 buçuk yaşında ikizlerim var. Gittikleri kreşte onların Suriyeli arkadaşları var. Nihayetinde çocuk yani, onun ırkı, dili, dini çok önemli değil. Çocukların

- iletişimi bizim için asıl olandır.” Hatay-Esnafl/Çalışan
- “Çocuğumun sınıfında Suriyeli var. Tabii ki ufak tefek sıkıntılar yaşıyoruz dille ilgili. Bazı çocuklar çok haylaz olabiliyor, bu bizlerde de var onlarda da var. Bence de hiçbir sıkıntı yok, nihayetinde çocuklar.” Hatay-Esnafl/Çalışan
  - “Ben öğrencileri bir Türk ve bir Suriyeli olarak sıralara oturttum. İki Suriyeliyi yan yana oturtmadım. Yan yana oturttum ki birbirlerine yardımcı olsunlar, birbirlerinden bir şeyler öğrensiner ve hiçbir veli de bundan şikâyetçi olmadı. İlk başta birbirleriyle fazla oynamıyorlardı ama zaman içinde kaynaşıp oynamaya başladılar birbirleriyle.” Hatay-Öğretmen
- Çocuklarımla Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesini istemem: Yukarıdaki gibi aksine, bu cevabı veren katılımcıların neredeyse tamamı, bu tercihlerini pratik ve eğitimin kalitesiyle ilgili nedenlere dayandırarak açıklamıştır.
    - “Üniversitede kültürel çeşitlilik açısından çok güzel bu bir aradalık ama ilköğretimde biraz zorlayıcı bir durum. Öğrenciler ayrıştırılsın demiyorum ama temel bilgilerin alındığı bir aşamada eğitimi zorlaştırabilir.” Ankara-Akademisyen
    - “Suriyeli olması ile alakalı değil ama benim çocuğumun eğitim seviyesini geriye çekeceği için ben istemem.” Hatay-Kadın
    - “Bizim eğitim sistemimiz sınavlara dayalı, Türkiye’de bir yarış olduğu için benim çocuğum eğitimde geri kaldığında bu sınav sisteminde çok geriye düşeceği endişesi içerisindeyiz.” Hatay-Kadın
  - “Bir Suriyeli ile evlenirim”: Katılımcıların çoğunluğu, ki buna Suriyelilerle ilgili oldukça olumsuz görüşler belirten ve Suriyelilerin Türkiye’de bulunmalarını istemediğini belirten bazı katılımcılar da dahil olmak üzere, evlilik konusunda karşılarındaki kişinin milliyetine veya etnik kökenine değil, kişiliğine önem vereceklerini ve dolayısıyla bir Suriyeliyle evlenebileceklerini belirtmişlerdir.
  - “Bir Suriyeli ile evlenirim ama ailem buna karşı çıkar”: Özellikle yaşları daha genç olan ve öğrenci oldukları önemli sayıdaki katılımcı ise bir Suriyeli ile evlenmenin kendileri açısından normal görülebilecek bir şey olduğunu, ancak ailelerinin böyle bir duruma itiraz edeceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.
    - “Kişisel olarak benim için sorun değil ama ailem karşı çıkabilir.” Ankara-Akademisyen
    - “Ben aşık olduktan sonra ırkının önemi hiçbir şekilde yok diye düşünüyorum. Tabii ki aile sorunu en başta gelenlerden biri.” Ankara-Öğrenci
    - “Ailem çok mutlu olmazdı ama yine de ben evlenirdim. Çocuklarımla da evlenmesini isterdim açıkçası.” Gaziantep-Kadın
    - “Ben Türk, Kürt, Suriyeli, Alevi, Sünni diye ayırt etmeden kişinin kendisine bakarım ama ailem sorun çıkartır.” İstanbul-STK
  - “Bir Suriyeli ile evlenmem”: Katılımcıların bir kısmı ise bir Suriyeli ile evlenmeyeceklerini söylemişlerdir. Bu bariz bir biçimde kadın ağırlıklı gruptaki katılımcıların görüşünü oluşturmaktadır. Bu grup içindeki kadınların bir kısmı bu tercihlerinin Suriyelilerle ilgili olmadığını, kültürel farklılıklardan çekindikleri için Türkiye dışından olan, hiçbir yabancıyla evlenmeyi düşünmeyeceklerini ifade ederken; başka bir kısım ise, bu tercihlerinin ‘hiçbir yabancıyla evlenmem’ prensibinin bir yansıması değil, bir Suriyeli ile evlenmeme konusundaki bilinçli bir tercih olduğunu söylemiştir.
    - “Kültürel olarak farklı oldukları için ben istemezdim. Diğer yabancılar için de aynı durum geçerli, Suriyeli oldukları için değil.” Gaziantep-STK
    - “Evlenmem. Kültürel olarak uyumlu olduğumuzu düşünmüyorum. Bu sadece Suriyeliler için geçerli değil, başka bir yabancıyla da evlenmem.” Hatay--Esnaf/Çalışan
    - “Ben istemezdim. Çok farklı insanlar onlarla. Sağlıklı bir ilişki olacağını sanmıyorum. Yakınımın da evlenmesini istemem açıkçası.” Gaziantep-Öğrenci
    - “Ben istemem çünkü tarzları çok farklı.” Hatay-Öğretmen
    - “Bir Suriyeli ile evleneceğime 40 yıl evde kalırım daha iyi.” İstanbul-Esnafl/Çalışan

8. Yaşam Kaynakları: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar

SB çalışmaları Suriyeliler ile bir arada yaşanılmasına rağmen, “nasıl yaşadıklarına” dair algıların oldukça eksik ve yanlış bilgilere dayalı olduğunu, asıl belirleyici olanın ön yargılar ve yanlış bilgiler olduğunu göstermektedir. Bu konuda en çarpıcı hususlardan birisi Suriyelilere yapıldığı iddia edilen, gerçek durumla da fazla ilgisi olmayan “devletin mali katkısı” inancıyla ilgilidir. “Çoklu yanıt” tekniği ile “Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar” sorusuna gelen cevaplar, toplumun %85'inden fazlasının (SB-2017'de %86,2, SB-2019'da %84,5) Türkiye'deki Suriyelilerin “Türk devletinin yardımı ile” yaşadıklarına inandığını göstermektedir. Bu konuda toplumdaki güçlü inanış, uyum politikalarının önündeki önemli engellerden birisi haline gelebilir. Toplumda Suriyelilerin çalışarak geçimlerini sürdürdüklerine yönelik bilgi ve inanç ise üçüncü sırada gelmektedir. 2017'de Türk toplumunun %49,8'i Suriyelilerin geçimlerini çalışarak sağladıklarına inanırken, bu oran 2019'da biraz yükselerek %50,9'a çıkmıştır. Ancak “dilenecek” seçeneğinin hala %54,2 gibi bir oranda geçim kaynağı olarak tanımlanması, konu hakkındaki olumsuz algıların ne kadar belirleyici olduğunu da ortaya koymaktadır. Burada “yabancı kuruluş/devletlerin desteği ile” seçeneğinin % 4,8den % 8'e yükselmesi de dikkat çekmektedir. Bu artışta son dönemde AB kurumlarının yaptığı çalışmaların ve uzun süre ihmal edilen yapılan çalışmaların tanıtımı politikasının etkisi olduğu söylenebilir. “Hayırseverlerin desteği ile” seçeneğinde ise 10 puandan fazla bir azalma söz konusudur (% 31,9- % 21). Bu da duygusal dayanışmadaki azalmaya işaret etmektedir.

Suriyelilere “nasıl yaşıyorsunuz” sorusu sorulduğunda SB-2017'de de SB-2019'da da %38'i fazlasının “çalışarak” cevabını vermesi, yani bir milyona yakın Suriyelinin aktif olarak çalıştığı bulgusuna ulaşılması da sahadaki gerçekliğin farklı olduğunu göstermektedir. (Bkz. SB-2019-TABLO-87). ILO tarafından yayınlanan çalışmada da Türkiye'de 15 ve üstü yaş grubundaki Suriyeliler içinde yaklaşık 930 bin Suriyelinin çalıştığı ifade edilmektedir.¹¹³ Bu nedenle Suriyelilerin geçimlerini nasıl sağladıklarına dair yaygın ve gerçeklikle de çok örtüşmeyen algı, iletişim stratejisindeki eksikliği de ortaya koymaktadır.

SB-2019-TABLO 28: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		SB-2017		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Türk Devletinin yardımı ile	1.801	86,2	1.918	84,5
2	Dilenecek	1.359	65,1	1.231	54,2
3	Çalışarak	1.040	49,8	1.155	50,9
4	Hayırseverlerin desteği ile	666	31,9	478	21,0
5	STK'ların (dernek-vakıf vb) desteği ile	170	8,1	218	9,6
6	Yabancı kuruluşların/devletlerin desteği ile	101	4,8	181	8,0
7	Diğer	-	-	22	1,0
	Fikrim yok/cevap yok	19	0,9	31	1,4

113 ILO Syrians in The Turkish Labour Market, Data from TURKSTAT Household Labour Force Survey (HHLFS) 2017, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_738618.pdf (Erişim: 18.03.2020)

SB-2019-TABLO 29: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt %)

	Türk Devletinin yardımı ile	Dilenecek	Çalışarak	Hayırseverlerin desteği ile	STK'ların (dernek-vakıf vb.) desteği ile	Yabancı kuruluşların/ devletlerin desteği ile	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	85,4	53,7	46,7	22,3	8,9	7,3	0,6	1,8
Erkek	83,5	54,7	55,0	19,8	10,3	8,6	1,3	0,9
Yaş								
18-24 arası	80,3	57,0	50,0	20,4	7,5	5,2	1,6	1,4
25-34 arası	85,4	58,7	49,4	21,7	9,3	9,4	0,4	1,2
35-44 arası	85,2	47,3	54,9	23,1	12,9	10,4	0,6	0,9
45-54 arası	83,2	51,4	51,4	18,5	9,1	7,5	0,9	1,9
55-64 arası	89,4	55,5	45,7	19,3	8,3	7,1	1,6	2,4
65 ve üzeri	86,0	64,0	50,9	24,6	7,9	4,4	1,8	-
Öğrenim Durumu								
Okuryazar değil*	78,6	50,0	32,1	10,7	3,6	3,6	-	7,1
Okuryazar	89,7	66,7	46,2	7,7	2,6	5,1	-	5,1
İlkokul	83,6	50,3	47,4	19,7	8,7	8,1	1,0	2,1
Ortaokul/İlköğretim	84,3	53,4	52,1	16,8	7,9	4,7	1,0	1,0
Lise veya dengi okul	85,6	51,1	52,8	21,7	10,2	7,3	0,8	0,8
Üniversite/lisansüstü	83,7	63,4	52,4	26,6	12,0	11,8	1,2	1,0
Bölge								
Sınır iller	82,9	34,2	53,2	13,9	15,4	15,4	-	2,4
Diğer iller**	84,9	59,3	50,2	22,9	8,1	6,1	1,2	1,1
Metropol iller	85,2	66,7	57,2	23,8	12,3	4,0	1,8	0,8
Metropol olmayan iller	84,7	55,7	46,8	22,4	6,0	7,1	0,9	1,2
Çalışma Durumu								
Ev kadını/kızı	84,6	49,3	48,7	24,0	7,9	6,2	0,2	2,6
Özel sektör çalışanı	85,8	58,1	50,4	20,0	11,5	8,9	0,6	0,8
Esnaf	82,0	51,4	58,7	19,9	9,8	11,0	1,8	0,9
Öğrenci	82,9	58,0	54,3	23,3	8,2	5,7	1,6	0,4
Emekli	87,9	60,3	45,1	21,0	8,9	7,6	0,9	1,8
Kamu sektörü çalışanı	85,3	55,0	46,8	23,9	13,8	10,1	0,9	2,8
İşsiz	88,0	58,3	45,4	16,7	13,0	3,7	0,9	0,9
Serbest meslek erbabı	79,3	47,6	46,3	13,4	7,3	6,1	2,4	-
Diğer***	80,0	44,0	44,0	8,0	-	16,0	-	-
Genel	84,5	54,2	50,9	21,0	9,6	8,0	1,0	1,4

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

Dilenmek seçeneğinin ise bu kadar ön plana çıkmasının bir algı meselesi olduğu anlaşılmaktadır. Suriyelilerin 2013-2014 yıllarında şehirlere yerleşmesi ile birlikte Türkiye'deki en belirgin imajı "dilencilik" olmuştur. Yani dilencilik Suriyelilerin kentsel alanlara gelmeleri ile birlikte, yaygın bir "etiketleme" aracına dönüşmüştür. Büyük kentlerde trafik ışıklarında ya da şehir merkezlerinde görünen "Suriyeli dilenci" profili 2011-2014 arasında imaj olarak çok gündemde olsa da, 3,6 milyonu aşkın Suriyeli içinde dilenerek hayatını devam ettirenlerin son derece minimal bir grupta ilişki olabileceği açıktır. Ancak "Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor?" sorusuna 2019'da bile % 54,2 gibi olağanüstü yüksek bir oranda "dilenererek" cevabının verilmesi, algı ile gerçek arasındaki çarpıcı farkı da ortaya koymaktadır. Bu nitelemenin "ötekileştirme" aracı olarak kullanıldığı da ifade edilebilir.

9. Toplumla Dıştan Bakış

SB araştırmasında, katılımcıların kendi toplumlarına dıştan bakışını anlamaya yönelik bazı özel sorular yöneltilmiştir. Bu sorular hem bireylerin toplumu değerlendirmeleri hem de birey olarak ifade edilmeyen bazı durumları, "toplum adına" yapma imkânı sağlanmıştır.

"Toplumumuz ülkemizdeki Suriyelilere karşı nasıl davranıyor?" başlıklı soru setinde verilen seçenekler konusunda Türk toplumunun tercihleri dikkat çekicidir. Araştırmada yer alan vatandaşlara göre "Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır" (%29,1) ve "Suriyeliler için ellerinden geleni yapmaktadır" (%30,8). Yani Türk toplumunun Suriyelilere olumlu bir tavır içinde olduğu görüşünde olanların oranı toplamda %60'a ulaşmaktadır. Bu olumlu yaklaşıma rağmen, "eleştirel" hatta "olumsuz" davranış kalıplarından da söz edilmektedir. "Suriyeliler ucuz işçi olarak sömürülmektedir" önermesine %18 oranında katılım olurken, "halkımız Suriyelileri aşağılamaktadır" görüşüne katılanların oranı %6 düzeyindedir. "Halkımız Suriyelilere kötü davranmaktadır" önermesine katılanların oranı ise %5,8 olarak görülmektedir. Bu durum, bir taraftan toplumun Suriyelilere çok ciddi destek verdiğinin ifadesi, ama bu desteğe rağmen, içsel bir eleştirel bakışın da varlığını koruduğu şekilde okunabilir. Bu durum SB-2017/SB-2019 arasındaki değişimde de kendini göstermektedir. Toplumda Suriyeliler için "elden gelen yapılıyor" ve "Suriyelilere kucak açılmıştır" önermelerine verilen desteğin azalması¹¹⁴ da bu içsel eleştiriye ortaya koymaktadır.

SB-2019-TABLO 30: Toplumumuz ülkemizdeki Suriyelilere karşı nasıl davranıyor?

Sıra No.		SB-2017		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Milletimiz Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır	681	32,6	699	30,8
2	Halkımız Suriyelilere kucak açmıştır	687	32,9	660	29,1
3	Suriyeliler ucuz işçi olarak sömürmektedir	391	18,7	410	18,0
4	Halkımız Suriyelileri aşağılamaktadır	144	6,9	137	6,0
5	Halkımız Suriyelilere kötü davranmaktadır	121	5,8	131	5,8
	Fikrim yok/cevap yok	65	3,1	234	10,3
	Toplam	2.089	100,0	2.271	100,0

114 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

"Türk halkı Suriyeli sığınmacılara kucak açmıştır": "Katılanlar: %78, Katılmayanlar: %9,8.

SB-2019-TABLO 31: Toplumumuzun Suriyelilere nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi yansıtıyor? (%)

	Milletimiz Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır	Halkımız Suriyelilere kucak açmıştır	Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir	Halkımız Suriyelileri aşağılamaktadır	Halkımız Suriyelilere kötü davranmaktadır	Fikrim yok/cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	29,2	30,0	15,5	6,3	6,0	13,0
Erkek	32,3	28,1	20,6	5,8	5,6	7,6
Yaş						
18-24 arası	24,6	25,1	24,6	8,7	7,5	9,5
25-34 arası	28,3	27,8	19,7	7,7	7,3	9,2
35-44 arası	35,5	29,6	14,6	5,0	5,9	9,4
45-54 arası	30,8	29,2	17,8	5,4	4,2	12,6
55-64 arası	36,2	32,7	15,4	3,1	3,1	9,5
65 ve üzeri	29,8	38,6	9,6	2,6	3,5	15,9
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil*	46,4	39,3	-	3,6	-	10,7
Okuryazar	25,6	56,4	10,3	-	2,6	5,1
İlkokul	34,1	32,7	13,1	4,7	4,8	10,6
Ortaokul/İlköğretim	34,6	31,4	14,7	4,2	6,3	8,8
Lise veya dengi okul	29,0	25,5	20,3	6,8	5,5	12,9
Üniversite/lisansüstü	26,2	25,6	24,6	8,5	7,5	7,6
Bölge						
Sınır iller	40,7	35,7	12,3	3,0	1,3	7,0
Diğer iller**	28,2	27,4	19,5	6,8	6,9	11,2
Metropol iller	31,5	31,2	15,5	3,5	8,0	10,3
Metropol olmayan iller	26,6	25,5	21,5	8,4	6,4	11,6
Çalışma Durumu						
Ev kadını/kızı	33,0	34,2	10,7	5,1	4,4	12,6
Özel sektör çalışanı	28,1	24,3	22,3	8,7	4,7	11,9
Esnaf	37,0	28,3	16,2	6,4	6,8	5,3
Öğrenci	22,9	23,7	25,6	7,8	9,0	11,0
Emekli	31,3	32,1	16,6	3,1	4,0	12,9
Kamu sektörü çalışanı	32,1	28,4	19,3	3,7	6,4	10,1
İşsiz	29,6	31,5	27,7	3,7	5,6	1,9
Serbest meslek erbabı	25,6	32,9	20,7	3,7	9,8	7,3
Diğer***	16,0	28,0	12,0	4,0	8,0	32,0
Genel	30,8	29,1	18,0	6,0	5,8	10,3

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

“Milletimiz Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır” önermesine ortalamanın üzerinde destek ise 55-64 yaş arasındakiler, erkekler, okur-yazar olmayanlar, sınır bölgesinde yaşayanlar belirtirken; halkımızın “Suriyelilere kucak açtığına” en çok erkekler, 65 yaş ve üzerindeki, okur-yazar olanlar, sınır illerindekilere gelmektedir. “Halkımız Suriyelileri aşağılamaktadır” ve “halkımız Suriyelilere kötü davranmaktadır” önermelerine gelen destek toplamda % 11,8’dir. Önermelere % 11,8’den daha çok destek verenler 18-24 yaş arası grup, üniversite mezunları, sınırdan ve metropol olmayan iller ve Cumhuriyetçi seçmenleridir.

OGG: Kendi Toplumuna Dıştan Bakış

OGG’lerin yapıldığı şehirler özelinde her bir şehrin sakinlerinin ve belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlerinin Suriyelilere nasıl yaklaşmış oldukları hakkında katılımcılara görüşleri sorulmuştur.

Hatay Sakinlerinin Suriyelilere Yaklaşımı: Hatay’daki katılımcıların görüşlerinde öne çıkan en önemli husus Hataylıların Suriyelilere yönelik yaklaşımının yıllar geçtikçe değişmiş olduğu ve günümüzde ilişkilerin çok gergin bir şekilde devam ettiğidir. Buna göre, krizin ilk yıllarında Hatay halkı Suriyelilere çok daha fazla sempati ve şefkatle yaklaşmışken, geçen yıllar boyunca bu yaklaşım yerini şüpheci bir mesafeye, hatta rahatsızlık ve düşmanlığa bırakmaya başlamıştır. Yerel yönetimlerle ilgili ise fazla bir bilgi bulunmamakta, yalnızca bazı katılımcılara göre bazı belediyeler Suriyelileri seçim dönemlerinde siyasi kazanç için kullanmaktadır.

Gaziantep Sakinlerinin Suriyelilere Yaklaşımı: Gaziantep’te de Hatay’daki gibi krizin ilk dönemlerinde kent sakinlerinin Suriyelilere yaklaşımının çok sıcak ve şefkat dolu olduğu dile getirilmiştir. Bazı katılımcılara göre, yine Hatay’daki gibi bu yaklaşım zamanla ortadan kaybolmakta olsa da Gaziantep’te diğer bazı katılımcılara göre şehir sakinlerinin Suriyelilere olan yaklaşımı hala olumsuz değildir. Daha önce olduğu gibi **Gaziantep’lilerin önemli şikayetlerinden bir tanesi şehirdeki Suriyeli göçmenlerin ve T.C. vatandaşlarıyla Suriyeliler arasındaki iletişimsizlik gibi görünmektedir.**

İstanbul Sakinlerinin Suriyelilere Yaklaşımı: İstanbul’un özellikle daha ‘modern’ ve Batılılaşmış semtlerinde yaşayanların Suriyelilerin varlıklarından bile uzunca bir süre haberdar olmadıkları dile getirilmiştir. Hatta bugün dahi Beşiktaş, Mecidiyeköy gibi semtlerde yaşayan İstanbulluların Suriyelileri çok az gördükleri söylenmektedir. Öte yandan, İstanbulluların Suriyelilere yaklaşımı konusunda ifade edilen noktalardan biri **özellikle bazı işverenlerin Suriyelileri ucuz işgücü olarak hemen kullanmaya başlamış olmasıdır.**

Ankara Sakinlerinin Suriyelilere Yaklaşımı: Ankara OGG’lerindeki katılımcılar bu konuda çok fazla bilgi vermeyi tercih etmezken, Ankaralıların Suriyelilere yaklaşımı konusunda söylenen az sayıdaki şey de genelde olumsuz bir yaklaşımı göstermiştir. Buna göre, Ankaralıların Suriyelilere bakışı oldukça olumsuzdur. Bir katılımcı bunu belediye otobüsünde şahit olduğu bir olayla örneklendirmiş ve Ankara halkında bulunan olumsuz yargılardan bir tanesinin **Suriyelilerin sürekli çocuk doğurmada olması ve ‘onların başımıza kalacağı’ endişesi olduğunu ifade etmiştir.** Bir diğer katılımcı ise bu olumsuz yaklaşımın ardında sosyal medya üzerinden yayılan Suriyelileri olumsuz bir biçimde yansıtan içerikler olduğunu ifade etmiştir.

10. Kaygılar: Güvenlik-Huzur ve Toplumsal Kabul

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler konusunda Türk toplumunun ortaya koyduğu desteğin ve kabulün olağanüstü yüksek olduğu savının bu çalışmada da test edildiği ve doğrulandığı söylenebilir. Ancak “toplumsal kabul düzeyinin halen çok yüksek olduğu” savı, “sevgi” ya da “desteğe” değil, daha çok “tahammül”e tekabül emektedir. Türk toplumunun yüksek tedirginlikleri ve her gün daha da büyüyen kaygıları da bir gerçekliktir. “Yüksek ama kırılabilir toplumsal kabul” konusu SB-2017’de olduğu gibi SB-2019 araştırmasında da farklı sorular ve formatlar içinde test edilmiştir. Böylece Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki kaygılarının nedenleri, çeşitleri ve boyutları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. En genel olarak ifade etmek gerekirse ki Türk toplumundaki kaygılar bütün önermelerde artış eğilimindedir. SB-2017 araştırmasında ortalama kaygı düzeyi 5 üzerinden 3,22 iken, bu SB-2019’da 3,58’e çıkmıştır.¹¹⁵ Ancak bu mesafenin Suriyeliler üzerindeki etkisinin ve algısının oldukça sınırlı

115 SB-2017’de kaygı alanları 6, SB-2019’da ise 9 olarak yapılandırılmıştır.

kaldığı anlaşılmaktadır. Bu da sert söylem ve kaygılara rağmen günlük hayatta başka bir gerçeklik yaşandığını, tahammül düzeyinde de olsa toplumsal kabulün güçlü olduğunu göstermektedir.

“Ülkemizdeki Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar, kaygıların artan bir eğilim ile gayet ciddi düzeyde olduğunu, yüksek toplumsal kabulün de oldukça kırılğan olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Türk toplumunda Suriyelilere yönelik en ciddi endişelerden birisi Suriyelilerden kaynaklı “zarar” görme düşüncesidir, daha doğru bir ifade ile zarar görme “algısı”dır. Türk toplumu içinde Suriyelilerin yarattığı kaygı 5 puan üzerinden 3,6 (%72) gibi oldukça yüksek bir orana tekabül etmektedir.¹¹⁶ Kaygılar içinde ilk sıraya 2017’den daha güçlü bir biçimde 3,8 puanla (%76) “ekonomi” (“Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum”) yerleşmiştir. Burada ifade edilen “zarar”ın ne olduğu açık değildir. Yani zarar Suriyelilerin maliyetleri mi, kayıt dışılık mı, iş kaybı mı ya da başka nedenler mi, bilinmemektedir. Ancak daha önce de güçlü biçimde dile getirilen bu kaygının güçlendiği görülmektedir. Bunu izleyen “Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozduklarını düşünüyorum” ve “Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum” kaygıları 3,7’şer puanla değerlendirilmiştir. Bunu yüzdeler olarak %74 olarak nitelemek mümkündür. “Suriyelilerin toplumumuza zarar vereceklerini düşünüyorum” ve “Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum” önermeleri ise Türk toplumundan 3,6 puan yani %72 ile destek almıştır.

SB-2019-TABLO 32: Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz? (%)

Sıra No.		Hiç kaygılı değilim	Kaygılı değilim	Kaygılı değilim	Ne kaygılı ne de kaygısızım	Kaygılıyım	Çok kaygılıyım	Kaygılıyım	Fikrim yok/ cevap yok
1	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum	7,4	8,9	16,3	8,1	39,1	35,0	74,1	1,5
2	Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum	10,2	9,4	19,6	7,7	41,2	29,3	70,5	2,2
3	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum	9,0	9,7	18,7	7,8	38,6	31,7	70,3	3,2
4	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozduklarını düşünüyorum	8,8	8,8	17,6	9,2	37,6	32,2	69,8	3,4
5	Suriyelilerin toplumumuza zarar vereceklerini düşünüyorum	10,2	9,2	19,4	9,9	38,0	30,8	68,8	1,9
6	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum	11,3	11,2	22,5	7,7	39,9	27,0	66,9	2,9
7	Vatandaş olmaları ve Türkiye’nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum	11,2	11,0	22,2	8,4	35,6	30,4	66,0	3,4
8	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum	12,9	12,4	25,3	8,2	38,4	26,6	65,0	1,5
9	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum	15,9	11,8	27,7	9,1	35,1	26,0	61,1	2,1

116 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

“Bu kadar sığınmacıya bakılması Türkiye’nin ekonomisine zarar vermektedir”:

Katılanlar: %70,8 / Katılmayanlar: %21,4

“Suriyeli sığınmacılar buldukları yerlerde şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır”:

Katılanlar: %62,3 / Katılmayanlar: %23,1

“Suriyelilerin Türkiye’de kalması büyük sorunlara yol açabilir”:

Katılanlar:%76,5 / Katılmayanlar: 16,5.

SB-2019-TABLO 33: Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz? (Puan)

Sıra No.		SB-2017	SB-2019
1	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum	3,4	3,8
2	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozduklarını düşünüyorum	3,4	3,7
3	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum	-	3,7
4	Suriyelilerin toplumumuza zarar vereceklerini düşünüyorum	3,3	3,6
5	Suriyelilerin Türkiye'nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum	3,3	3,6
Ortalama puan		3,2	3,6
6	Vatandaş olmaları ve Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum	-	3,5
7	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum	-	3,5
8	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum	3,1	3,5
9	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum	2,9	3,4
ORTALAMA		3,22	3,58

■ 0-2,99   ■ 3,0-5,0

SB-2019-TABLO 34: Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz? (Puan)

	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara başvurarak toplumsal ahlak ve huzuru bozduklarını düşünüyorum	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum	Suriyelilerin toplumumuza zarar vereceklerini düşünüyorum	Suriyelilerin Türkiye'nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum	Vatandaş olmaları ve Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum	Ortalama puan
Cinsiyet										
Kadın	3,8	3,6	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6	3,5	3,4	3,6
Erkek	3,8	3,7	3,6	3,6	3,6	3,5	3,5	3,4	3,3	3,6
Yaş										
18-24 arası	3,8	3,6	3,6	3,5	3,6	3,4	3,5	3,5	3,2	3,5
25-34 arası	3,8	3,6	3,6	3,6	3,6	3,4	3,5	3,4	3,3	3,5
35-44 arası	3,8	3,6	3,6	3,7	3,6	3,5	3,5	3,5	3,4	3,6
45-54 arası	3,9	3,8	3,8	3,8	3,7	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7
55-64 arası	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,6	3,6	3,5	3,7
65 ve üzeri	3,9	3,6	3,6	3,6	3,7	3,6	3,6	3,5	3,4	3,6
Öğrenim Durumu										
Okuryazar değil*	3,1	3,0	2,8	2,8	3,1	2,8	3,0	3,1	2,8	2,9
Okuryazar	3,7	3,4	3,6	3,6	3,4	3,5	3,5	3,4	3,5	3,5
İlkokul	3,7	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6
Ortaokul/ilköğretim	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	3,5	3,5	3,5	3,4	3,6
Lise veya dengi okul	3,9	3,7	3,6	3,7	3,7	3,5	3,6	3,5	3,4	3,6
Üniversite/lisansüstü	3,8	3,6	3,7	3,5	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,5
Bölge										
Sınır iller	3,4	3,3	3,3	3,3	3,2	3,3	3,2	3,2	3,0	3,2
Diğer iller**	3,9	3,8	3,7	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6	3,5	3,7
Metropol iller	4,0	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,8	3,7	3,6	3,8
Metropol olmayan iller	3,9	3,7	3,7	3,7	3,7	3,4	3,5	3,5	3,4	3,6
Çalışma Durumu										
Ev kadını/kızı	3,7	3,6	3,6	3,7	3,6	3,6	3,5	3,6	3,5	3,6
Özel sektör çalışanı	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6	3,4	3,7
Esnaf	3,8	3,5	3,5	3,6	3,6	3,4	3,4	3,3	3,2	3,5
Öğrenci	3,6	3,6	3,5	3,4	3,5	3,4	3,4	3,4	3,1	3,4
Emekli	3,9	3,7	3,8	3,8	3,7	3,7	3,6	3,5	3,5	3,7
Kamu sektörü çalışanı	3,6	3,5	3,4	3,4	3,4	3,2	3,2	3,4	3,3	3,4
İşsiz	4,0	3,9	3,8	3,8	3,9	3,7	3,8	3,7	3,4	3,8
Serbest meslek erbabı	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	3,8	3,9	3,7	3,7	3,9
Diğer***	3,2	3,2	3,1	2,9	3,0	3,1	3,1	2,8	2,8	3,0
Genel	3,8	3,7	3,7	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	3,4	3,6

0-2,99 3,0-5,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

Kaygıların hangi demografik-sosyo-ekonomik gruplarda yoğunlaştığına bakıldığında kadınların erkeklere göre, 45-54 yaş grubunda, lise ve dengi okul mezunlarında, metropol kentlerde ve Millet İttifakı seçmenlerinde daha yüksek kaygılar olduğu gözlenmektedir. Kaygı skalasında en alt sırada olan, yani nispeten az kaygı gösteren kitle ise “okur-yazar olmayan” kitle olarak gözlenmektedir.

SB-2019 çalışmasında kitlesel göçler ile birlikte bütün toplumlarda ortaya çıkan “iş kaybetme”, “suç oranlarının artması”, “kamu hizmetlerinde azalma” ve “kimlik kaybı” endişelerinin ne kadar etkili olduğu da anlaşılmalı çalışılmıştır. Bu yönü ile bakıldığında sıralanan 9 önerme içinde Türk toplumunun bu dört önermeden “suç oranlarının artması”nı ikinci, “kamu hizmetlerinde azalma”yı üçüncü, “kimlik kaybı”nı yedinci ve “iş kaybı”nı sekizinci sırada önemsediklerini ortaya koymaktadır. Burada belki de en çok dikkat çeken hususun, normalde kitlesel göçlerde en ciddi sorun olan “işini kaybetme” kaygısının, bütün kaygılar içinde en atlarda yer alması, yani diğer faktörlere göre daha az önemsenmesi olduğu söylenebilir.

11. Suriyelilerden “kişisel zarar” görme ve “duyumlar”

SB-2017 araştırmasına göre Suriyelilerin “topluma zarar vereceklerinden” endişe edenlerin oranı %57,4 iken bu oran SB-2019’da %61,1’e çıkmıştır. Bu son derece yüksek orandaki kaygılar, “son 5 yıl içinde bir Suriyeliden zarar gördünüz mü?” sorusuna gelen cevapla da desteklenmektedir. Son 5 yıl içinde Suriyelilerden bizzat zarar gördüğünü ifade edenlerin oranı 2017’de %9,4 iken bu oran 2019’da %13,7’ye çıkmıştır. Ailesinde zarar görenlerin oranı %7,7’den %8’e çıkmıştır. Sınır illerinde yaşayan T.C. Vatandaşlarının %21,2’sinin doğrudan Suriyelilerden zarar gördüklerini ifade etmeleri çok dikkat çekicidir. Ancak bu zararın ne olduğuna dair yönetilen soruya verilen cevaplar içinde “gürültü”nün çok yüksek (% 38) bir oranda yer aldığı da dikkat çekmektedir.

SB-2019-TABLO 35: Son 5 yıl içinde Suriyelilerden zarar gördünüz mü? (%)

	SB-2017			SB-2019		
	Evvet	Hayır	Hatırlamıyor/ cevap yok	Evvet	Hayır	Hatırlamıyor/ cevap yok
Siz bizzat bir zarar gördünüz mü?	9,4	90,4	0,2	13,7	86,0	0,3
Ailenizde zarar gören oldu mu?	7,7	92,0	0,3	8,0	91,1	0,9
Çevrenizde zarar gören oldu mu?	38,0	57,4	4,6	34,7	63,5	1,8

Kaygıları daha iyi anlayabilmek için, SB çalışmasına 2017’de yer almayan ilave bir soru ile “zararın niteliği” anlaşılmalı çalışılmıştır. Suriyelilerden kişisel ya da ailevi zarar gördüğünü ifade edenlere “Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler?” şeklinde çoklu yanıt verilebilen ve 9 seçeneği olan bir soru yöneltilmiştir. Araştırmaya dahil olan T.C. Vatandaşları, kendileri, aileleri ya da çevrelerine Suriyeliler tarafından verilen ve 9 farklı seçenek içinde dört “zarar alanını” ön plana çıkarmıştır. Bu ilk dört “zarar” şu şekilde sıralanmıştır: “hırsızlık” (%43,5), “sataşma/taciz” (%40,5), “şiddet” (%38,2), “huzursuzluk/gürültü”dür (%38). Eldeki veriler, Suriyelilerin suça karışma oranlarının ortalamaların gayet altında gerçekleştiğini göstermektedir. Ancak ortalamada her on kişiden birisi, sınır illerinde her on kişiden ikisi “kişisel zarar” gördüğünden söz etmektedir. Zarar gördüğünü ifade edenler içinde “şiddet görmek”ten şikayet edenlerin oranı %38,2’dir. Bu oran dikkat çekici bir biçimde Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı Suriye’ye sınır illerinde değil, diğer illerde çok daha yüksektir. Bu nedenle suç kayıtları başka bir şey söylese de ortaya çıkan bulguların ciddiye alınması gerekmektedir. Kuşku yok ki zarar görme fiziki olabileceği gibi duygusal da olabilmektedir. Bu bağlamda “huzursuzluk/gürültü” de önemli bir gerekçe olarak kabul edilmelidir.

SB-2019-TABLO 36: Son 5 yıl içinde Suriyelilerden zarar gördünüz mü? (%)

		Siz bizzat bir zarar gördünüz mü?	Ailenizde zarar gören oldu mu?	Çevrenizde zarar gören oldu mu?
Cinsiyet				
Kadın	Evet	29,8	12,4	6,9
	Hayır	69,6	86,9	92,6
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,6	0,7	0,5
Erkek	Evet	17,2	8,3	39,8
	Hayır	82,6	90,9	58,4
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,2	0,8	1,8
Yaş				
18-24 arası	Evet	18,5	8,9	39,4
	Hayır	81,2	89,9	59,2
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,3	1,2	1,4
25-34 arası	Evet	14,0	7,9	36,4
	Hayır	84,8	90,7	61,4
	Hatırlamıyor/cevap yok	1,2	1,4	2,2
35-44 arası	Evet	12,6	8,7	34,8
	Hayır	87,4	90,8	64,0
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	0,5	1,2
45-54 arası	Evet	14,3	8,2	32,5
	Hayır	85,7	91,6	65,0
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	0,2	2,5
55-64 arası	Evet	9,1	6,3	31,9
	Hayır	90,9	92,5	66,1
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	1,2	2,0
65 ve üzeri	Evet	7,0	5,3	22,8
	Hayır	93,0	94,7	76,3
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	-	0,9
Öğrenim Durumu				
Okuryazar değil*	Evet	7,1	10,7	32,1
	Hayır	89,3	85,7	60,7
	Hatırlamıyor/cevap yok	3,6	3,6	7,2
Okuryazar	Evet	2,6	5,1	35,9
	Hayır	97,4	92,3	64,1
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	2,6	-
İlkokul	Evet	14,4	9,3	32,4
	Hayır	85,6	90,0	66,1
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	0,7	1,5
Ortaokul/İlköğretim	Evet	15,2	9,2	35,3
	Hayır	84,8	90,6	62,6
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	0,2	2,1
Lise veya dengi okul	Evet	15,4	8,0	36,2
	Hayır	84,2	91,4	62,1
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,4	0,6	1,7
Üniversite/lisansüstü	Evet	10,2	5,7	34,6
	Hayır	89,2	92,9	63,6
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,6	1,4	1,8

SB-2019-TABLO 36: Son 5 yıl içinde Suriyelilerden zarar gördünüz mü? (%) (devam)

		Siz bizzat bir zarar gördünüz mü?	Ailenizde zarar gören oldu mu?	Çevrenizde zarar gören oldu mu?
Bölge				
Sınır illeri	Evet	21,2	12,3	45,9
	Hayır	78,6	87,0	52,4
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,2	0,7	1,7
Diğer iller**	Evet	11,7	6,9	31,8
	Hayır	87,9	92,2	66,4
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,4	0,9	1,8
Metropol iller	Evet	8,5	6,0	27,3
	Hayır	91,3	93,5	70,5
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,2	0,5	2,2
Metropol olmayan iller	Evet	13,3	7,4	34,0
	Hayır	86,3	91,6	64,4
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,4	1,0	1,6
Çalışma Durumu				
Ev kadını/kızı	Evet	7,9	6,6	27,1
	Hayır	91,8	92,7	70,9
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,3	0,7	2,0
Özel sektör çalışanı	Evet	15,6	8,7	38,7
	Hayır	84,4	91,1	60,1
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,0	0,2	1,2
Esnaf	Evet	17,8	8,0	36,3
	Hayır	81,7	91,6	62,8
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,5	0,4	0,9
Öğrenci	Evet	16,3	8,6	36,3
	Hayır	83,3	89,4	61,2
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,4	2,0	2,5
Emekli	Evet	8,0	4,9	28,6
	Hayır	92,0	94,6	69,2
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	0,5	2,2
Kamu sektörü çalışanı	Evet	15,6	13,8	41,3
	Hayır	83,5	83,5	55,0
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,9	2,7	3,7
İşsiz	Evet	17,6	10,2	38,9
	Hayır	81,5	88,0	57,4
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,9	1,8	3,7
Serbest meslek erbabı	Evet	19,5	8,5	50,0
	Hayır	80,5	90,2	48,8
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	1,3	1,2
Diğer***	Evet	8,0	12,0	32,0
	Hayır	92,0	88,0	68,0
Genel	Evet	13,7	8,0	34,7
	Hayır	86,0	91,1	63,5
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,3	0,9	1,8

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

Zarar görme maddeleri arasında dikkat çekici biçimde "iş kaybı" altıncı sırada ve %6,4 oranında ifade edilmiştir. Bu da Suriyelilerin T.C. vatandaşlarının işlerini kaybetmesinde çok ciddi bir rol oynamadıkları yönündeki tezimizi güçlendirmektedir.

SB-2019-TABLO 37: Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Hırsızlık	386	43,5
2	Sataşma/taciz	360	40,5
3	Şiddet	339	38,2
4	Huzursuzluk/gürültü	337	38,0
5	Mülkü işgal	87	9,8
6	İşimi kaybettim	57	6,4
7	İlişki/evlilik nedeniyle aile düzeni bozuldu	45	5,1
8	Maddi/ekonomik zarar	17	1,9
9	Diğer	48	5,4
	Cevap yok	8	0,9

* Son 5 yıl içinde Suriyelilerden bizzat kendisinin, ailesinin veya çevresindekilerin zarar gördüğünü söyleyen kişilere ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 38: Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt)

	Hırsızlık	Sataşma/taciz	Şiddet	Huzursuzluk gürültü	Mülkü işgal	İşimi kaybettim	İlişki/evlilik nedeniyle aile düzeni bozuldu	Maddi/ekonomik zarar	Diğer	Cevap yok
Cinsiyet										
Kadın	41,0	40,5	36,0	37,1	9,7	6,8	6,8	0,5	5,7	1,0
Erkek	45,3	40,6	39,8	38,6	9,9	6,1	3,8	3,0	5,1	0,8
Yaş										
18-24 arası	37,2	50,8	38,7	36,1	13,1	8,4	3,7	0,5	3,7	3,1
25-34 arası	39,4	45,3	40,4	37,9	10,3	5,4	4,4	1,5	7,4	-
35-44 arası	43,9	37,7	38,7	38,7	9,0	6,1	8,0	3,3	6,6	0,9
45-54 arası	46,6	34,4	42,3	41,7	8,0	6,1	4,9	3,1	2,5	-
55-64 arası	56,3	31,0	28,7	36,8	5,7	5,7	3,4	-	6,9	-
65 ve üzeri	53,1	25,0	21,9	28,1	12,5	6,3	3,1	3,1	6,3	-
Öğrenim Durumu										
Okuryazar değil*	36,4	27,3	9,1	36,4	-	9,1	27,3	-	9,1	-
Okuryazar	57,1	21,4	28,6	42,9	-	7,1	35,7	-	-	-
İlkokul	47,2	36,2	33,9	35,3	8,3	4,6	4,6	1,8	5,0	-
Ortaokul/İlköğretim	37,5	34,4	43,1	34,4	5,6	7,5	5,6	1,9	7,5	0,6
Lise veya dengi okul	42,9	44,6	39,9	36,6	11,9	6,6	4,3	2,6	6,6	0,7
Üniversite/lisansüstü	44,5	46,7	38,5	46,2	13,2	7,1	2,7	1,1	2,2	2,7
Bölge										
Sınır iller	42,4	37,2	27,7	37,2	7,4	10,4	15,6	3,5	4,3	-
Diğer iller**	43,8	41,7	41,9	38,2	10,7	5,0	1,4	1,4	5,8	1,2
Metropol iller	44,6	40,4	39,4	40,4	8,3	3,6	1,0	0,5	3,1	-
Metropol olmayan iller	43,5	42,2	42,9	37,3	11,6	5,6	1,5	1,7	6,9	1,7
Çalışma Durumu										
Ev kadını/kızı	37,1	34,7	32,9	34,7	6,0	7,2	9,6	-	7,2	0,6
Özel sektör çalışanı	42,4	45,7	47,6	38,1	11,0	6,2	1,0	1,9	4,8	0,5
Esnaf	45,6	37,9	32,4	35,2	6,6	6,0	8,2	5,5	8,2	1,1
Öğrenci	37,3	57,8	36,3	36,3	13,7	8,8	3,9	1,0	3,9	3,9
Emekli	58,1	32,4	32,4	40,5	12,2	1,4	-	1,4	2,7	-
Kamu sektörü çalışanı	42,6	31,9	38,3	57,4	14,9	6,4	8,5	-	2,1	-
İşsiz	54,2	43,8	41,7	37,5	14,6	10,4	4,2	-	-	-
Serbest meslek erbabı	43,8	33,3	50,0	39,6	10,4	2,1	2,1	-	8,3	-
Diğer***	40,0	20,0	20,0	40,0	-	20,0	10,0	10,0	-	-
Genel	43,5	40,5	38,2	38,0	9,8	6,4	5,1	1,9	5,4	0,9

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG katılımcıları arasında Suriyelilerden "bir şekilde" zarar gördüğü düşüncesi hakim görünmektedir. Ne tür zararlar gördükleri sorulduğunda ise, **katılımcılarının büyük çoğunluğu Suriyelilerden kendilerinin doğrudan bir zarar görmediklerini ancak zarar görenlere şahit olduklarını veya zarar görme hadiseleri duyduklarını aktarmışlardır.** Daha az sayıda zarar gördüm diyenler ve şahit olanlardan, ne tür bir zarardan bahsettiklerini açıklamaları istendiğinde hırsızlık, taciz ve kamusal alanların temizliğine özen göstermeme gibi zararlar sıralanmıştır.

12. Çalışma Hakları ve İşini Kaybetme Kaygısı

Kitlesele akınlar karşısında bütün toplumlarda ucuz işgücü karşısında işini kaybetme endişesi ortaya çıkmakta ve bu durum yeni gelenlere yönelik tepkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak Türkiye'deki Suriyeliler konusunda yapılan tartışmalarda iş kaybı konusu sıklıkla dile gelse de SB çalışması başta olmak üzere pek çok araştırma bulgusu, Türk toplumunun edindiği tecrübe ile bu konuda "sınırlı bir kaygı" içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak zaman zaman bu konudaki kaygıların dile getirildiği de gözlenmektedir.

"Suriyelilerin Türkiye'de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?" sorusu çerçevesinde 2014, 2017 ve 2019 verileri değerlendirildiğinde, "Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir/çalışmalarına izin verilmemelidir" diyenlerin oranının 2014'de %47,4, 2017'de %54,6, 2019'da ise %56,8 şeklinde gerçekleştiği görünmektedir.¹¹⁷ "Sadece belirli işler için geçici çalışma izni" verilmesini önerenlerin oranı 2014'de %29,7, 2017'de %29,8, 2019'da ise %21,4 olarak gerçekleşmiştir. Suriyelilerin her türlü işte "kalıcı" çalışma izni almasına olumlu bakanların oranı ise 2014'de %5,4, 2017'de %5,5, 2019'da ise %3,8'dir. Yani Suriyelilere çalışma izni verilmesi konusunda Türk toplumunun kaygıları yüksek düzeydedir ve çalışma hakları verilmesinde oldukça sınırlayıcı bir düzenlemeden yana olduklarını ifade etmektedirler.

SB-2019-TABLO 39: Suriyelilerin Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Kesinlikle çalışma izni/çalışmalarına izin verilmemelidir	1.141	54,6	1.290	56,8
Sadece belirli işlerde çalışmaları için çalışma izni verilmelidir ¹¹⁸	621	29,8	487	21,4
Her türlü işte çalışmalarına geçici çalışma izni verilmelidir	169	8,1	336	14,8
Her türlü işte çalışmalarında kalıcı çalışma izni verilmelidir	115	5,5	85	3,8
Fikrim yok/cevap yok	43	2,0	73	3,2
Toplam	2.089	100,0	2.271	100,0

117 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: Çalışma Hakları: Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir (%47,4); Belli işlerde kısmi geçici çalışma izni verilmelidir(%29,5); Her türlü işte çalışmalarına geçici çalışma izni verilmelidir (%13,2) Her türlü işte çalışmalarına kalıcı çalışma izni verilmelidir (%5,4) Belli işlerde kalıcı çalışma izni verilmelidir (%4,5).

118 "Sadece belirli işlerde çalışmaları için çalışma izni verilmelidir" ifadesinin 2017 yılındaki değeri "Belli işler için geçici çalışma izni verilmelidir" ve "Belli işlerde kalıcı çalışma izni verilmelidir" ifadelerinin birleşmesi ile elde edilmiştir.

SB-2019-TABLO 40: Suriyelilerin Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

	Kesinlikle çalışma izni /çalışmalarına izin verilmemelidir	Sadece belirli işlerde çalışmaları için çalışma izni verilmelidir	Her türlü işte çalışmalarına geçici çalışma izni verilmelidir	Her türlü işte çalışmalarında kalıcı çalışma izni verilmelidir	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet					
Kadın	57,2	21,4	14,7	3,1	3,6
Erkek	56,4	21,5	14,9	4,4	2,8
Yaş					
18-24 arası	44,4	32,4	17,4	3,5	2,3
25-34 arası	51,8	24,4	16,3	3,5	4,0
35-44 arası	56,9	19,2	16,3	4,3	3,3
45-54 arası	63,3	16,4	13,6	3,3	3,4
55-64 arası	72,8	9,8	9,4	4,7	3,3
65 ve üzeri	64,9	22,8	7,9	2,6	1,8
Öğrenim Durumu					
Okuryazar değil*	67,9	25,0	7,1	-	-
Okuryazar	59,0	15,4	10,3	7,7	7,6
İlkokul	64,9	15,2	11,4	4,2	4,3
Ortaokul/İlköğretim	59,4	21,5	14,7	2,6	1,8
Lise veya dengi okul	53,3	23,8	16,1	3,7	3,1
Üniversite/lisansüstü	49,8	25,4	17,7	4,1	3,0
Bölge					
Sınır iller	56,9	21,9	13,9	3,2	4,1
Diğer iller**	56,8	21,3	15,0	3,9	3,0
Metropol iller	58,0	21,7	14,0	3,7	2,6
Metropol olmayan iller	56,2	21,2	15,6	4,0	3,0
Çalışma Durumu					
Ev kadını/kızı	60,1	19,2	13,6	2,9	4,2
Özel sektör çalışanı	56,1	20,9	16,2	3,8	3,0
Esnaf	55,9	17,8	18,5	5,9	1,9
Öğrenci	40,8	33,9	19,6	2,4	3,3
Emekli	67,9	16,1	10,3	2,7	3,0
Kamu sektörü çalışanı	51,4	30,3	9,2	3,7	5,4
İşsiz	58,3	25,9	11,1	1,9	2,8
Serbest meslek erbabı	68,3	19,5	6,1	3,7	2,4
Diğer***	52,0	20,0	12,0	12,0	4,0
Genel	56,8	21,4	14,8	3,8	3,2

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

Çalışma izinleri konusunda en kaygılı gruplar kimlerdir diye bakıldığında, kadınların, 45-54 yaş grubunun, okur-yazar olmayanların ve serbest meslek erbabının ön plana çıktığı gözlenmektedir. Araştırma bulguları işsiz olanların, Suriyelilere herhangi bir kısıtlama olmaksızın çalışma izni verilmesine en fazla itiraz eden grubu oluşturduğunu göstermektedir. Serbest meslek erbabının ve ev kadınlarının bu konuda yüksek derecede kaygılı olduğu da yine bulgularda çarpıcı biçimde gözlenmektedir.

Çalışma hakları konusundaki kaygıların temel nedeni beklenene üzere işini kaybetme ya da yeni gelenlerden dolayı daha ucuza çalışma riskidir.¹¹⁹ SB-2017 araştırmasına göre Suriyelilerin işlerini elinden alacaklarından endişe edenlerin oranı %51,4, bu kaygıyı taşımayanların oranı ise %31,5 olarak tespit edilmiştir. 2019'da ilk oranın yükseldiği gözlenmiştir. "Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum" önermesine destek verenlerin oranı %65, bu kaygıyı paylaşmayanların oranı ise %25,3'tür. Ancak burada ilginç bir durumun ortaya çıktığı da vurgulanmalıdır. 2017'de 6, 2019'da 9 farklı kaygı önermesi ortaya konulduğunda Türk toplumunun bunların içinde "işimizi elimizden alacaklar" önermesine verdiği tepki yüksek olsa da, ilginç biçimde diğer kaygılar yanında nispeten düşük bir kaygıya işaret etmektedir. 2017'de 6 kaygı önermesinde ancak %62,9 ile 5. sırada yer alan bu kaygı, 2019'da 9 önerme arasında 8. sırada yer almıştır. Bu sonuç, normal şartlarda bu tür krizlerde toplumda ortaya çıkan işini kaybetme ve bu nedenle de "sonradan gelenlerden endişe etme" kaygısının Türk toplumunda çelişkili bir algı yarattığını ortaya koymaktadır. Kaygı yüksek olsa da, bu kaygının endişeli beklentileri doğrulayacak bir seviyede gerçekleşmediği de açıktır.

Bir taraftan Suriyelilerin "yük" olduğu algısı mevcutken, çalışmalarına ve işyeri açmalarına olumsuz bakılması, uyum çalışmaları çerçevesinde de ele alınmalıdır. Bu konunun ayrıca detaylı şekilde incelenmesi gerekmektedir.

13. İşyeri Açma / Girişimcilik

Çalışma hayatı ile çok yakından bağlantılı olan bir diğer husus ise Suriyelilerin Türkiye'de işyeri açmalarıdır. Dikkat çekici bir biçimde, Türk toplumunun işyeri açılması konusundaki reddiyeleri (%67,2) çalışma hakları verilmesi konusundaki reddiyelerinden daha güçlüdür. Burada arka planda "kalıcılığın reddedilmesi" hususunun önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

SB-2019-TABLO 41: Suriyelilerin işyeri açmalarına izin verilmeli mi?

	#	%
Kesinlikle izin verilmemeli	1.526	67,2
Açabilirler ama maliyeye kayıt olup vergilerini vermelidirler	469	20,6
Sadece belli iş alanları için izin verilmeli	193	8,5
Eğer Türklerin de çalışacağı büyük yerler açarlarsa izin verilmeli	38	1,7
Fikrim yok/cevap yok	45	2,0
Toplam	2.271	100,0

SB-2019-TABLO 42: Suriyelilerin Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

	Kesinlikle izin verilmemeli	Açabilirler ama maliyeye kayıt olup vergilerini vermediler	Sadece belli iş alanları için izin verilmeli	Eğer Türklerin de çalışacağı büyük yerler açarlarsa izin verilmeli	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet					
Kadın	69,1	17,8	8,7	1,8	2,6
Erkek	65,3	23,5	8,3	1,5	1,4
Yaş					
18-24 arası	60,8	21,6	14,3	2,6	0,7
25-34 arası	65,4	21,7	9,3	0,8	2,8
35-44 arası	67,7	21,6	7,0	1,8	1,9
45-54 arası	69,9	20,8	5,6	2,3	1,4
55-64 arası	78,0	14,6	4,3	0,8	2,3
65 ve üzeri	63,2	21,1	10,5	0,9	4,3
Öğrenim Durumu					
Okuryazar değil*	64,3	10,7	17,9	-	7,1
Okuryazar	69,2	23,1	5,1	-	2,6
İlkokul	72,8	18,3	3,8	1,6	3,5
Ortaokul/İlköğretim	72,3	17,3	8,9	0,8	0,7
Lise veya dengi okul	66,5	22,6	8,2	1,7	1,0
Üniversite/lisansüstü	57,7	23,4	13,8	2,6	2,5
Bölge					
Sınır iller	67,7	21,9	6,9	0,9	2,6
Diğer iller**	67,1	20,3	8,9	1,9	1,8
Metropol iller	64,7	18,5	13,2	2,5	1,1
Metropol olmayan iller	68,2	21,3	6,8	1,6	2,1
Çalışma Durumu					
Ev kadını/kızı	71,6	16,5	6,4	2,2	3,3
Özel sektör çalışanı	70,4	18,2	9,5	1,2	0,7
Esnaf	66,0	28,5	3,9	0,5	1,1
Öğrenci	54,7	25,3	16,7	2,4	0,9
Emekli	68,8	18,3	7,6	1,8	3,5
Kamu sektörü çalışanı	54,1	19,3	15,6	5,5	5,5
İşsiz	66,7	20,4	10,2	0,9	1,8
Serbest meslek erbabı	76,8	13,4	7,3	1,2	1,3
Diğer***	64,0	28,0	8,0	-	-
Genel	67,2	20,6	8,5	1,7	2,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Suriyelilerin Ekonomik Faaliyetleri

Kamuoyu araştırmasında ortaya çıkan bulgularla karşılaştırıldığında OOG'lerde Suriyelilerin çalışmaları konusu, siyasi haklar ve vatandaşlık konusu kadar görüş ayrılığı yaratmamış, katılımcıların büyük bölümü Suriyelilere çalışma izni verilmesinden yana görüş bildirmişlerdir. Ayrıca devletin T.C. vatandaşı işçileri ve esnafı da korumak için gerekli önlemleri alması ve kayıtsızlığın önüne geçme konusunda gerekli denetimleri yapmasının önemini dile getirmişlerdir. Öne çıkan hususlardan birisi de çalışmamaları halinde ortaya çıkabilecek "güvenlik risklerine" dikkat çekilmesidir.

- *"Bence çalışmalarına izin verilmeli. Şöyle bir örnek vereyim: Suriyeli kadın evde yaptığı el işlerini satıyormuş, bence bu çok güzel bir şey. Kayıt altındaki bütün Suriyeliler çalışabilir. Çalışmadıkları takdirde ya dilenecekler ya da biz onlara yardım edeceğiz. Şöyle düşünelim, işsiz bir T.C. vatandaşı ve işsiz bir Suriyeli var. Türkiye şartları içerisinde hangisinin işsiz olması daha kötü? Bu durumda Türk birisi işsiz olsa en azından bir tanıdıkları var, karnını belki de doyurabilir. Suriyeli işsiz olduğu zaman başvuracağı yolların farklı olduğunu düşünüyorum. Dilenerek ya da başka bir şekilde karnını doyurmaya çalışacak." Ankara-Kadın*
- *"Herhangi bir suç işlememişse ve kayıt altına alınıyorsa geçici olarak verilebilir. Kayıt altına alınmazsa Türk insanı da mağdur olur, zira Suriyeliler işgücü olarak çok ucuz çalışan kişiler." Ankara-Öğrenci*
- *"Vasıflı olan işçileri biz almazsak yurt dışındaki diğer ülkeler alıyorlar, o yüzden bizim elimizdekiler onlardan bizim faydalanmamız gerekiyor." Ankara-Öğrenci*
- *"Herkesin kendi işini yapması gerektiğini düşünüyorum, öğretmene öğretmenlik yapsın. Çiftçi ise çiftçilik yapsın." Gaziantep-Kadın*

14. Ortak Toplumsal Gelecek Tasavvurunun Sınırı: "Suriyeliler Döner mi?"

2014'te Türkiye'de henüz 1.6 milyon Suriyeli varken yapılan çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin tamamının geri döneceğine inanların oranı %45,1 olarak tespit edilmiştir.¹²⁰ SB-2017 araştırmasında toplumun %70'inde Suriyelilerin tamamının ya da çok önemli bölümünün Türkiye'de kalacağına dair öngörü olduğu, sadece %6,7'sinde "tamamına yakını döner" görüşü olduğu tespit edilmiştir. SB-2019'da ise Suriyelilerin kalıcılığı hususunda Türk toplumunun algılarındaki güçlü değişimi gözlemek mümkündür. SB-2019 araştırmasına göre Türk toplumunun %48,7'si Suriyelilerin hiçbirinin geri dönmeyeceğine inanmaktadır. Buna % 29,7 ile "Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır" seçeneği ve %8,9 ile "Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır" seçeneği eklendiğinde, Türkiye'deki Suriyelilerin geri döneceğine inananların ("Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır" (%6,4), "Tamamına yakını geri döner, çok azı Türkiye'de kalır" (%2,8), "Tamamı geri döner" %1,8) oranının %10'un altında kaldığı görülür. Bu durum aradan geçen zamanda Türk toplumunda Suriyelilerin kalıcılığına itirazların artmasına rağmen, geri gideceklerine dair umut ve inancın azaldığını göstermektedir. Burada dikkat çeken diğer husus ise kalıcılığa inanan toplumun, buna rağmen uyum süreçlerine itirazda ısrarlı olmasıdır.

120 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

"Şu an Türkiye'de 1,5 milyon üzerinde Suriyeli sığınmacı var. Suriyeli sığınmacıların savaş bittikten sonra ülkelerine dönmelerine ilişkin düşünceni aşağıdaki ifadelerden hangisi ifade eder?":

Hepsinin geri dönmesini bekliyorum (%45,1);

Yarısından az kısmının kalmasını bekliyorum (%9,4);

Tamamının kalacağını düşünüyorum (%12,1);

Yarıdan fazla kısmının kalmasını bekliyorum düşünüyorum (%15,7);

En az yarısının kalmasını bekliyorum (%17,6).

SB-2019-TABLO 43: Suriyeliler Döner mi?

Sıra No.		SB-2017		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Hiçbiri geri dönmez	793	38,0	1.106	48,7
2	Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır	679	32,5	674	29,7
3	Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır	238	11,4	203	8,9
4	Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır	189	9,0	145	6,4
5	Tamamına yakını geri döner, çok azı Türkiye'de kalır	141	6,7	63	2,8
6	Tamamı geri döner	-	-	42	1,8
	Fikrim yok/cevap yok	49	2,4	38	1,7
Toplam		2.089	100,0	2.271	100,0

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin gelecekte ülkelerine dönüp dönmeyecekleriyle ilgili OGG'lerde iki ana görüş dile getirilmiştir. Katılımcıların azınlıkta kalan bir kısmı savaşın bitmesi durumunda Suriyelilerin tamamının ya da büyük bir kısmının ülkelerine geri döneceğini düşündüğünü ifade etmiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ise Suriyelilerin savaş bittiğinde dahi ülkelerine dönmeyeceklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Bu görüşe dayanak olarak 2 temel gerekçe öne sürülmüştür. (i) İlk olarak, katılımcılara göre, Suriyeliler artık Türkiye'de bir hayat kurmuştur. Buna göre, kimisi burada iş kurmuş, kimisi ise eğitimini burada almıştır. Genç yaştaki Suriyeliler için Türkiye'den başka vatan olmamıştır. (ii) İkinci olarak ise samimi bir şekilde dönmeyi isteyen ve buna teşebbüs edebilecek Suriyeliler için dönebilecekleri bir ülkenin kalmadığı görüşü dile getirilmiştir. Diğer bir deyişle, savaşın yıkıcı etkileri nedeniyle Suriyeliler dönmek istese bile bunu yapamayacaklardır.

SB-2019-TABLO 44: Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri gideceklerine inanıyor musunuz? (%)

	Hiçbiri geri dönmez	Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır	Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır	Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır	Tamamına yakını geri döner, çok azı Türkiye'de kalır	Tamamı geri döner	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	48,9	30,4	8,6	5,3	3,0	1,7	2,1
Erkek	48,5	29,0	9,3	7,5	2,6	2,0	1,1
Yaş							
18-24 arası	55,2	24,2	9,2	4,9	3,3	1,2	2,0
25-34 arası	51,0	30,1	8,5	5,9	1,2	1,6	1,7
35-44 arası	47,0	31,1	9,2	5,7	3,1	1,8	2,1
45-54 arası	46,7	29,4	8,2	7,9	3,7	2,8	1,3
55-64 arası	42,9	37,4	8,3	5,9	3,1	1,6	0,8
65 ve üzeri	43,0	25,4	13,2	12,3	1,8	2,6	1,7
Öğrenim Durumu							
Okuryazar değil*	42,9	32,1	3,6	14,3	-	3,6	3,5
Okuryazar	53,8	25,6	2,6	7,7	-	7,7	2,6
İlkokul	49,1	28,5	9,0	5,2	3,6	1,9	2,7
Ortaokul/İlköğretim	49,5	28,8	9,2	7,1	0,5	3,1	1,8
Lise veya dengi okul	51,6	28,5	8,4	5,7	3,5	1,5	0,8
Üniversite/lisansüstü	43,1	33,7	10,4	7,7	2,8	0,8	1,5
Bölge							
Sınır iller	49,4	27,5	8,7	7,6	1,1	2,6	3,1
Diğer iller**	48,5	30,2	9,0	6,1	3,2	1,7	1,3
Metropol iller	34,5	41,0	11,5	7,8	3,5	1,0	0,7
Metropol olmayan iller	55,5	24,9	7,8	5,2	3,1	2,0	1,5
Çalışma Durumu							
Ev kadını/kızı	47,1	29,3	9,5	6,0	3,1	2,6	2,4
Özel sektör çalışanı	52,0	31,6	7,9	4,0	1,8	1,4	1,3
Esnaf	49,3	27,4	7,8	8,7	3,2	2,1	1,5
Öğrenci	51,8	27,3	10,2	4,9	3,7	0,8	1,3
Emekli	44,2	29,5	12,5	8,5	3,1	0,9	1,3
Kamu sektörü çalışanı	46,8	28,4	7,3	10,1	2,8	0,9	3,7
İşsiz	48,1	32,4	8,3	4,6	2,8	2,8	1,0
Serbest meslek erbabı	41,5	40,2	8,5	4,9	1,2	2,4	1,3
Diğer***	52,0	24,0	4,0	12,0	-	8,0	-
Genel	48,7	29,7	8,9	6,4	2,8	1,8	1,7

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Türkiye'deki Suriyeliler Geri Dönecek mi

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin gelecekte ülkelerine dönüp dönmeyecekleriyle ilgili OGG'lerde iki ana görüş dile getirilmiştir:

Türkiye'deki Suriyelilerin Hiçbiri veya Büyük Bir Kısım Ülkesine Dönmeyecek

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ise Suriyelilerin savaş bittiğinde dahi ülkelerine dönmeyeceklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Bu görüşe dayanak olarak 2 temel gerekçe öne sürülmüştür. (i) İlk olarak, katılımcılara göre, Suriyeliler artık Türkiye'de bir hayat kurmuştur. Buna göre, kimisi burada iş kurmuş, kimisi ise eğitimini burada almıştır. Genç yaştaki Suriyeliler için Türkiye'den başka vatan olmamıştır. (ii) İkinci olarak ise samimi bir şekilde dönmeyi isteyen ve buna teşebbüs edebilecek Suriyeliler için dönebilecekleri bir ülkenin kalmadığı görüşü dile getirilmiştir. Diğer bir deyişle, savaşın yıkıcı etkileri nedeniyle Suriyeliler dönmek istese bile bunu yapamayacaklardır.

- "Yarımsından fazlasının kalacağını düşünüyorum. İki milyondan fazla insan burada kalacak. Çünkü insanlar artık tekrar bir düzen oluşturdular, burayı yurt edindiler, orada dönüp tekrar yine baştan başlamak yerine daha olumlu şartlarda yaşamak isteyeceklerini düşünüyorum." Ankara-Kadın
- "Tercih kendilerine bırakırsak çoğu kalacağını söyleyecek diye tahmin ediyorum." Ankara-Öğrenci
- "Çok az bir kısmının geri döneceğini düşünüyorum, belki de hiç dönmeyecekler." Hatay -Esnaf/Çalışan
- "Burada doğan genç kesim ve şuan üniversite okuyanların geriye döneceklerini düşünmüyorum. Onun dışında yaşı daha ileri olanlar geriye döner diye düşünüyorum." Ankara-Kadın
- "%70'i döner diye tahmin ediyorum." Ankara-Öğrenci
- "Suriye'de fakir olup Türkiye'de daha iyi bir hayat edinmiş olanların dönmek istememesi normal. Ben bu 3.5 milyon insanın çoğunun kesinlikle Suriye'de Türkiye'den çok daha iyi bir yaşamı olduğunu düşünüyorum. Dönmek istediklerini düşünmüyorum." Ankara-Öğrenci
- "Bir kısmı döner bir kısmı dönmeyi diye düşünüyorum. Türk erkekleri ile evlendi büyük kısmı. %50 gidecek %50 kalacak." İstanbul-Çalışan

Türkiye'deki Suriyelilerin Büyük Kısım Ülkesine Dönecek

Katılımcıların azınlıkta kalan bir kısmı savaşın bitmesi durumunda Suriyelilerin tamamının ya da büyük bir kısmının ülkelerine geri döneceğini düşündüğünü ifade etmiştir.

- "Türkiye de onlara cennet vaat etmiyor, ülkelerinde daha iyi koşulları olursa döneceklerdir." Ankara-Akademisyen

15. "Suriyeliler Nerede Yaşamalı? "Birlikte Yaşamaya Hazır mıyız?"

Türk toplumu, aradan geçen sekiz yıl sonrasında Suriyelilerin Türkiye'de kalıcılıklarının arttığını farkındadır. Toplumun neredeyse %80'i Suriyelilerin en az yarısının Türkiye'de kalacağından emindir. Ancak "burada kalıcı olacaklar" görüşü beyan edilmesine rağmen, birlikte yaşam iradesinin son derece zayıf olduğu, yani Türk toplumunda Suriyelileri "gönülsüz bir kabullenme" durumu olduğunu söylemek mümkündür. "Suriyeliler nerede yaşamalı" sorusuna gelen cevaplar bu çerçevede oldukça dikkat çekicidir. Zira halen %98'inden fazlası kentsel alanlarda Türk toplumu ile birlikte yaşayan Suriyelilerin "istedikleri yerde Türk toplumuyla birlikte" yaşamasına destek 2017'de %7,9 iken; 2019'da bu oran %5,3'e düşmüştür. Buna ilaveten 2017'de %7,7; 2019'da ise %5,5'lik bir bölüm "Suriyelilerin Türkiye'ye dengeli dağıtılması" görüşündedir. Geri kalan bütün seçenekler birlikte yaşama iradesinin dışındaki alternatiflere işaret etmektedir. Yani Türk toplumunun %80'den fazlası Suriyelileri toplumdan ayırıştırarak önerileri ortaya koymaktadır. Öneriler şu şekilde sıralanmaktadır: "Suriye'de güvenli bölgelerde yaşamalılar" (2017: %37,4, 2019: %44,8), "sadece kamplarda yaşamalılar" (2017: %28,1, 2019: %15), "mutlaka geri gönderilmeliler" (2017: % 11,5, 2019: %25), "Türkiye'de onlara özel şehir kurulmalı" (2017: %4,8, 2019: %2,4). Bu durum Türk toplumunun 2017'de %81,8'inin 2019'da ise %87,2'sinin Suriyeliler ile bir arada yaşamaya çok sıcak bakmadığının bir göstergesi olarak okunabilir.¹²¹

121 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

"Sığınmacılar, sadece kamplarda barındırılmalıdır": Katılanlar: %73,3 / Katılmayanlar: %19.

Sığınmacılar, sınır boyunca Suriye topraklarında tampon bölge oluşturularak orada kurulacak kamplarda bakılmalıdır: Katılanlar: %68,8 / Katılmayanlar: %18,1.

SB-2019-TABLO 45: Türkiye’de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı?

Sıra No.		SB-2017		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Suriye’de kurulacak güvenli bölgelere gönderilmeli ve orada yaşamalılar	781	37,4	1017	44,8
2	Her halükarda geri gönderilmeliler	240	11,5	568	25,0
3	Sadece kamplarda yaşamalılar	587	28,1	341	15,0
4	Türkiye’ye dengeli dağıtılmalı	161	7,7	126	5,5
5	İstedikleri şehirde yaşayabilmeli	166	7,9	120	5,3
6	Onlara Türkiye’de özel şehirler kurulmalı	100	4,8	54	2,4
	Fikrim yok/cevap yok	54	2,6	45	2,0
	Toplam	2089	100,0	2271	100,0

SB-2019-TABLO 46: Türkiye’de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı? (%)

	Suriye’de kurulacak güvenli bölgelere gönderilmeli ve orada yaşamalılar	Her halükarda geri gönderilmeliler	Sadece kamplarda yaşamalılar	Türkiye’ye dengeli dağıtılmalı	İstedikleri şehirde yaşayabilmeli	Onlara Türkiye’de özel şehirler kurulmalı	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	44,7	26,6	13,3	5,0	5,3	2,6	2,5
Erkek	44,8	23,4	16,7	6,1	5,3	2,1	1,6
Yaş							
18-24 arası	44,6	17,6	18,8	8,5	6,3	2,1	2,1
25-34 arası	43,9	24,4	16,3	4,9	4,9	3,7	1,9
35-44 arası	44,4	25,9	15,3	4,8	5,9	1,8	1,9
45-54 arası	43,5	30,1	12,9	5,4	4,0	2,3	1,8
55-64 arası	50,0	26,4	11,4	3,9	4,3	2,0	2,0
65 ve üzeri	44,7	28,9	9,6	5,3	7,0	0,9	3,6
Öğrenim Durumu							
Okuryazar değil*	32,1	17,9	32,1	7,1	7,1	3,7	-
Okuryazar	48,7	17,9	15,4	2,6	5,1	2,6	7,7
İlkokul	43,6	28,9	14,5	3,8	5,0	1,9	2,3
Ortaokul/İlköğretim	40,3	27,0	17,5	5,5	5,0	2,9	1,8
Lise veya dengi okul	49,1	24,6	13,7	5,5	3,3	2,5	1,3
Üniversite/lisansüstü	43,5	20,5	14,6	7,9	8,7	2,2	2,6
Bölge							
Sınır iller	39,4	18,8	31,4	3,2	2,8	2,8	1,6
Diğer iller**	46,2	26,6	10,8	6,1	5,9	2,3	2,1
Metropol iller	51,3	16,0	15,7	5,2	7,0	3,0	1,8
Metropol olmayan iller	43,6	31,8	8,4	6,6	5,4	1,9	2,3
Çalışma Durumu							
Ev kadını/kızı	43,8	26,9	14,1	4,6	5,1	3,7	1,8
Özel sektör çalışanı	47,0	26,5	13,4	3,8	5,7	2,2	1,4
Esnaf	47,7	22,6	15,8	6,4	4,6	2,1	0,8
Öğrenci	43,7	13,5	20,0	10,6	6,5	2,9	2,8
Emekli	47,8	29,5	8,0	4,0	5,4	2,2	3,1
Kamu sektörü çalışanı	42,2	21,1	19,3	7,3	4,6	0,9	4,6
İşsiz	43,5	19,4	24,1	3,7	5,6	0,9	2,8
Serbest meslek erbabı	30,5	47,6	9,8	4,9	4,9	-	2,3
Diğer***	20,0	36,0	28,0	12,0	4,0	-	-
Genel	44,8	25,0	15,0	5,5	5,3	2,4	2,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Suriyeliler Nerelerde Yaşamalı?

Katılımcılara bu kısımda sorulan son soru ise Türkiye'deki Suriyelilerin hangi şehirlerde yaşayacaklarının nasıl belirlenmesi gerektiğiyle ilgili olmuştur. Bu tercih özgür bir biçimde Suriyelilerce mi alınmalıdır, yoksa devlet nüfusa, yüz ölçümüne, gelir seviyesine veya başka belirleyeceği kriterlere göre Suriyeli nüfusun ülkenin nerelerinde yerleşeceğine kendisi mi karar vermelidir?

Devlet Suriyelilerin Nerelerde Yaşayacağını Merkezi Olarak Planlamalı

Bazı katılımcılar Almanya gibi bazı ülkelerde, mültecilerin nerelerde yaşayacağını serbest bırakılmadığını, devlet tarafından stratejik bir planlamaya bağlı olarak belirlendiğini belirtmişlerdir. Buna benzer bir planlamanın Türkiye'de de Suriyelilere yönelik olarak yapılmasının faydalı olacağı görüşü ifade edilmiştir. Bu görüşün arkasında ise 3 dayanak dile getirilmektedir: (i) Bazı şehirlerde oluşan yoğunluk dağıtılmadı, (ii) turizm bölgelerinden Suriyeliler uzaklaştırılmalı, yabancı turistler için daha iyi imaj bırakılmalı, (iii) planlama yapılırken nüfusun yanı sıra yüzölçümü ve o şehrin ekonomik şartları da planlamaya dahil edilmeli.

(i)

- "İstedikleri yerlerde yaşamamalılar, çünkü herkes İzmir'de, İstanbul'da yaşamak ister. Böyle durumlarda kontrol edilmezse oralarda yoğunluk olur. Şehirlerin nüfuslarına göre dağıtılması gerektiğini düşünüyorum" Ankara-Öğrenci
- "Hatay Suriye'ye yakın bir yer olduğu için bu yükün çoğunluğunu Hatay, Gaziantep, Kilis gibi yerler taşıyor. Dağıtılması gerektiğini düşünüyorum. Ama düşünmek lazım, bizim her şehrimiz Suriyelileri Hatay gibi karşılamayacaktır. Orada gerginliğe sebebiyet vermeyecek şekilde şehirlerin yapılarına hassasiyetlerine bakarak kültürel yapılarına göre dağıtılması, hakkaniyetli davranılması gerektiğini düşünüyorum." Hatay--Esnaf/Çalışan
- "Bence yoğunluk oluşturulmamalı. Nüfusa göre ayarlanmalı öyle bir oran belirlenmeli, her yere eşit dağıtılmalı." İstanbul-Kadın
- "Planlı, sistemli bir dağılım olması zorunlu bence. Almanya'da çok basit bir sistem var, eyaletlere göre dağıtılıyor. Burada da öyle olabilir" İstanbul -STK

(ii)

"Ben kesinlikle turizm bölgelerinde yaşamalarını istemem. Çünkü ülkemize döviz açısından çok büyük bir kaynak yabancı turistler. Turizm bölgeleri dışındaki yerlerin nüfusuna ve yüzölçümüne bakılarak yapılmalı." Ankara-Öğrenci

(iii)

"Pek çok faktör göz önüne alınarak bir plan yapılması lazım, gerekirse mahallelere kadar planlarım: 'Ankara'nın ekonomisi şudur, çalışma oranı şudur, şurası şu kadar kaldırılabılır' diye yapılabilir, ona göre belirlenebilir." Ankara-Öğrenci

Devletin Suriyelilerin Nerelerde Yaşayacağını Merkezi Olarak Planlaması İçin Geç Kalındı

Yukarıda söylenen türde bir planlama yapılması ve Suriyelilerin bu planlamaya göre Türkiye'nin çeşitli yerlerine yerleştirilmesi fikri bazı katılımcılar tarafından yapılması için geç kalmış bir hayal olarak görülmüştür. Bunlara göre, böyle bir sistem ve uygulama krizin ilk zamanlarından itibaren düşünüle başarılı olabilecekken, artık milyonlarca Suriyeli Türkiye'nin 81 iline yerleşmişken bu uygulamanın başarılı olma şansı kalmamıştır.

- "İnsanlar artık yerlerine yerleştiler, düzenlerini kurdular. Bir daha bu durumun kolay kolay değişeceğini zannetmiyorum, hatta bence imkânı yok." İstanbul-Öğrenci
- "Sen burada oturuyorsun kalk şuraya geç gibisinden şeyler söylemek için artık çok geç diye düşünüyorum. İnsanları tekrar yerinden etmek çok zor." İstanbul--Esnaf/Çalışan

Suriyelilerin Nerelerde Yaşayacağı Tamamen Serbest Bırakılmalı

Bazı katılımcılar ise yukarıda övgüyle bahsedilen merkezi planlama fikrinin yalnızca pratikte uygulamasının zor olmakla kalmadığını, bu fikrin etik açıdan da sorunlu ve anti-demokratik bir uygulama olacağını ifade etmişlerdir.

"Belirli bir bölgeye insanları toplamak bence yanlış. Nedir öyle Nazi kampı gibi çeşitli yerlere dağıtmak? Bence bu konuda serbest bırakılmalı." Ankara-Öğrenci

16. Ortak Toplumsal Yaşama Bakış

Suriyelilerin tamamının ya da çok önemli bölümünün Türkiye’de sürekli kalacağına inananların oranı SB-2017’de %70’i, SB-2019’da ise %70,5’u aşmaktadır. Ama bu kabullenişe rağmen Türk toplumuna yöneltilen “Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz” önermesine gelen destek, kaygıların yaygınlığını ve ortak gelecek tasavvurunun “kerhen kabulünü” net biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum “Suriyeliler –Türkiye’de kalacaklarsa- nerede yaşamalı” sorusunun cevaplarına da açık biçimde yansımıştır. Türk toplumuna yöneltilen önermeler içinde yer alan “Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz” önermesine gelen cevaplarda da olumsuz gidişat kendini belli etmektedir. Bu önermeye “çok katılıyorum” ve “katılıyorum” toplamındaki destek 2017’nin de (%11,8) gerisinde kalmış ve sadece %8,6 olarak gerçekleşmiştir.¹²²

Elde edilen bulgular puanlamaya tabi tutulduğunda da aynı çarpıcı durum gözlenmektedir. Buna göre 5 üzerinden puanlama yapıldığında “Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz” önermesine gelen destek, 1.5 puandır. Bunun 2017’de 1,9 olduğu dikkate alınır, toplumdaki kaygının giderek arttığı anlaşılmaktadır.

SB-2019-TABLO 47: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)

“Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz”									
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	KATILMIYORUM	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılıyorum	Çok katılıyorum	KATILYORUM	Fikrim yok/ cevap yok	PUAN (5 üzerinden)
SB-2017	70,8	11,8	82,6	7,0	7,7	0,9	8,6	1,8	1,9
SB-2019	46,5	28,5	75,0	11,8	10,3	1,1	11,4	1,8	1,5

122 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: “Suriyelilerin Türkiye’de kalması büyük sorunlara yol açabilir”: Katılanlar: %76,5 , Katılmayanlar: %16,5.

Suriyeliler ile ortak yaşam alanında sorulan bütün sorularda sonuçların son derece olumsuz ve daha da önemlisi yıllar içinde de daha da kötüleştiği gözlenmektedir. Türk toplumu “Suriyeli sığınmacıları kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik”, “Suriyeli sığınmacılar ülkemizin ekonomisi için yararlıdır” ve “Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir” önermesine de olumlu yanıtlar vermemektedir.

“Suriyeliler ülkemizin ekonomisi için yararlıdır” önermesine destek % 6 olarak gerçekleşmiştir.¹²³ “Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir” önermesine olumlu cevap verenlerin oranı % 4,3, Suriyeli sığınmacıları kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik” önermesi ise Türk toplumundan % 21 destek almıştır.

SB-2019-TABLO 48: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)

Sıra No.		SB-2017	SB-2019
1	Suriyeli sığınmacıları kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	2,4	1,8
2	Suriyeli sığınmacılarla huzur içinde bir arada yaşayabiliriz	1,9	1,5
ORTALAMA PUAN		1,9	1,5
3	Suriyeli sığınmacılar ülkemizin ekonomisi için yararlıdır	1,7	1,4
4	Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	1,6	1,3

■ 0-2,99 ■ 3,0-5,0

123 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: “Bu kadar sığınmacıya bakılması Türkiye'nin ekonomisine zarar vermektedir”: Katılanlar: %70,8, Katılmayanlar %21,4.

SB-2019-TABLO 49: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)

	Suriyelileri kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz	Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır	Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	Ortalama puan
Cinsiyet					
Kadın	1,8	1,5	1,3	1,3	1,5
Erkek	1,9	1,5	1,4	1,3	1,5
Yaş					
18-24 arası	1,8	1,5	1,3	1,3	1,5
25-34 arası	1,8	1,5	1,3	1,3	1,5
35-44 arası	1,9	1,6	1,4	1,3	1,6
45-54 arası	1,9	1,4	1,3	1,2	1,5
55-64 arası	1,9	1,5	1,4	1,4	1,5
65 ve üzeri	1,9	1,5	1,3	1,3	1,5
Öğrenim Durumu					
Okuryazar değil*	2,1	1,6	1,3	1,4	1,6
Okuryazar	2,0	1,5	1,3	1,4	1,5
İlkokul	1,9	1,5	1,3	1,3	1,5
Ortaokul/İlköğretim	1,9	1,5	1,4	1,3	1,5
Lise veya dengi okul	1,8	1,5	1,3	1,3	1,5
Üniversite/lisansüstü	1,7	1,6	1,4	1,4	1,5
Bölge					
Sınır iller	2,0	1,4	1,4	1,3	1,5
Diğer iller**	1,8	1,5	1,3	1,3	1,5
Metropol iller	1,7	1,5	1,4	1,4	1,5
Metropol olmayan iller	1,9	1,5	1,3	1,3	1,5
Çalışma Durumu					
Ev kadını/kızı	1,9	1,5	1,3	1,3	1,5
Özel sektör çalışanı	1,7	1,4	1,3	1,2	1,4
Esnaf	2,0	1,5	1,5	1,3	1,6
Öğrenci	1,9	1,7	1,4	1,4	1,6
Emekli	1,8	1,4	1,3	1,3	1,5
Kamu sektörü çalışanı	2,0	1,7	1,4	1,4	1,6
İşsiz	1,7	1,6	1,4	1,3	1,5
Serbest meslek erbabı	1,4	1,2	1,1	1,1	1,2
Diğer***	2,4	2,2	1,6	1,6	1,9
Genel	1,8	1,5	1,4	1,3	1,5

0-2,99 3,0-5,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

17. Uyum: Suriyelilerin Türk Toplumuna Uyum

“Uyum” kavramı, özellikle kitlesel göçlerden kaynaklı farklı toplumsal grupların bir arada yaşamaları bağlamında ön plana çıkmaktadır. Literatürde yaygın olarak kullanılan “integration” (entegrasyon) ya da “social cohesion” kavramları Türkçede, “uyum” ve “sosyal uyum” olarak kullanılmaktadır. Ancak “entegrasyon” kavramının içinde “hiyerarşik” bir öz bulunduğu ve kaçınılmaz biçimde “asimilasyon”a yol açacağına dair iddialar farklı kavram arayışlarını gündeme getirmiştir. Bu nedenle Türkiye’deki düzenleme ve söylemde “uyum” kavramı benimsenmiştir.¹²⁴ Ancak Türkiye’de resmi söylemde “uyum” kavramı ile birlikte “harmonizasyon” ya da “adaptasyon” da kullanılmaktadır. Aslında burada kavramın tek kelime ile ne olduğundan daha fazla içeriğine ne yüklediği önem taşımaktadır. Ancak yaygın kullanımı ile uyum/sosyal uyum/sosyal bütünleşme ya da İngilizce literatürde kullanılanı şekliyle “cohesion/social cohesion” konusunda standart bir tanıma ulaşmanın çok olduğu açıktır. Her ne kadar Türkiye’deki genel beklenti/istek Suriyelilerin bir an önce evlerine dönmeleri yönünde olsa da kalıcılık eğilimleri güçlendikçe, uyum çalışmalarının kaçınılmaz biçimde gündeme gelmesini sağlamıştır. Bu konuda özellikle GİGM, MEB ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen başta Suriyeliler olmak üzere ülkedeki farklı statülerdeki yabancılara yönelik projelerin pek çoğunun uyum politikaları çerçevesinde gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Sürecin dinamikliği ve belirsizlikler dolayısı ile politikaların bir kısmı “geçicilik” üzerine inşa edilse de pek çok alanda “de-facto uyum” çalışmalarının yapıldığı gözlenmektedir. Yapılan çalışmaların bir bölümü ise (örneğin okul çağındaki çocukların eğitime erişimi) uyum çalışmalarının değil, daha çok temel hak ve hürriyetlere ulaşım zemininde gerçekleşmektedir. 2019-2023 yıllarını kapsayan Onbirinci Kalkınma Planı’nda da “yabancıların uyumu” konusu sıklıkla dile getirilmiş ve kamu kurumlarına bir görev olarak verilmiştir.¹²⁵ Ancak bilindiği üzere uyum süreçleri hem doğaları gereği karmaşık hem de farklı aktörlerin etkin olduğu süreçlerdir. Bu süreçler içinde “ev sahibi (yerleşik) toplum”, “ev sahibi devlet”, “yeni gelen topluluk”, “gelenen ülkedeki gelişmeler” ve “diğer uluslararası faktörler”in farklı işlevleri söz konusudur. Kuşku yok ki bu süreç içinde hak temelli yaklaşımlar ve kurumsal düzenlemeler kadar - hatta daha fazla - belirleyici olan ev sahibi (yerel) toplumun kabul düzeyidir.

Türk toplumuna yöneltilen “Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusuna gelen cevaplar, ciddi bir sıkıntıyı ortaya koymaktadır. Türk toplumunun %2,3’ü Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünyle” uyum sağladığını, %10,9’u “büyük ölçüde uyum sağladığını” ifade ederken, “çok az” (%18,2) ya da “hiç uyum sağlayamadı” (%46,2), diyenlerin toplam oranı ise % 64,4’tür. Arada %19,9’luk bir grup ise kısmen uyum sağladıklarına inanmaktadır. Ancak burada net biçimde uyum sağlanmadığına dair algının %64,4 şeklinde güçlü bir biçimde ifade edildiği gözlenmektedir. Aslında aynı soru Suriyelilere sorulduğunda ortaya çıkan sonuç tam tersini işaret etmekte ve Suriyeliler kendilerini Türk toplumuna gayet iyi derecede uyum sağlamış bulmaktadırlar (Bkz. SB-2019-TABLO-113). İşte tam da bu noktada “neye uyum, kime uyum” sorusu gündeme gelmektedir. Bu arada vurgulamak gerekir ki, dünyadaki başka örneklerde de “sonradan gelenlerin” kendilerini “uyumlu”, ev sahiplerinin ise onları “uyumsuz” buldukları bilinmektedir.¹²⁶

124 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu- Madde 96 – (1) “Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.”

125 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023): Md. 96. ... çevre ülkelerdeki istikrarsızlıklara da bağlı olarak dış göçün artması ve belirli kentlerde yoğunlaşması, nüfus dağılımı ve göçle gelen nüfusun kentsel yaşama entegrasyonuna ilişkin etkili politikaları gerektirmektedir.(s.22); Md. 546.Göçmenlerin sosyal uyumu sağlanacak; göç yönetiminin kapasitesi güçlendirilecektir.(s.145); Md. 661.2. Ülkemizde bulunan yabancıların ekonomik ve sosyal yaşama entegre edilmesine yönelik göç yönetiminin kurumsal yapısı güçlendirilecektir. (s.168) Bkz.: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) (<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlanı.pdf>) (Erişim: 12.10.2019)

126 Avrupa’daki Türklerin uyum süreçleri konusunda yapılan Euro-Turks-Barometre çalışmasında Türkler kendilerini yaşadıkları toplumlara son derece yüksek derecede uyum sağlamış görmektedirler. Bkz: Prof. Dr. M. Murat Erdoğan (2013) Euro-Turks-Barometre. http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/ETB_rapor.pdf (Erişim: 12.10.2019)

SB-2019-TABLO 50: Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?

	#	%
Bütünüyle	52	2,3
Büyük ölçüde	248	10,9
Kısmen	452	19,9
Çok az	413	18,2
Hiç	1050	46,2
Fikrim yok/cevap yok	56	2,5
Toplam	2271	100,0

Uyum süreçlerine demografik ve sosyo-ekonomik veriler çerçevesinde bakıldığında Suriyelilerin “uyum sağlamadığını” ortalamanın üzerinde ifade edenlerin erkekler, 55 ve daha üstü yaş kategorisindekiler, ilkokul, ortaokul ve lise/dengi okul mezunları olduğu gözlenmektedir.

SB-2019-TABLO 51: Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı? (%)

	Bütünüyle	Büyük ölçüde	Kısmen	Çok az	Hiç	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	2,4	10,1	21,0	18,0	45,2	3,3
Erkek	2,2	11,7	18,8	18,3	47,3	1,7
Yaş						
18-24 arası	2,1	11,5	23,7	19,0	42,3	1,4
25-34 arası	3,0	10,8	20,9	15,9	46,3	3,1
35-44 arası	1,8	12,6	20,5	17,4	45,7	2,0
45-54 arası	3,0	10,7	19,4	17,5	47,0	2,4
55-64 arası	1,6	9,1	13,4	22,8	50,8	2,3
65 ve üzeri	0,9	6,1	14,9	21,1	50,9	6,1
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil*	-	14,3	21,4	10,7	50,0	3,6
Okuryazar	5,1	7,7	17,9	17,9	46,2	5,2
İlkokul	2,6	12,3	16,8	16,3	48,4	3,6
Ortaokul/İlköğretim	2,1	9,9	19,6	18,3	47,9	2,2
Lise veya dengi okul	1,5	11,8	20,3	20,1	44,5	1,8
Üniversite/lisansüstü	3,3	8,7	23,2	17,9	44,7	2,2
Bölge						
Sınır iller	2,6	10,2	19,7	11,9	52,4	3,2
Diğer iller**	2,2	11,1	20,0	19,8	44,7	2,2
Metropol iller	2,8	6,7	20,0	25,3	42,8	2,4
Metropol olmayan iller	1,9	13,3	19,9	17,0	45,6	2,3
Çalışma Durumu						
Ev kadını/kızı	2,2	12,5	20,3	18,7	42,1	4,2
Özel sektör çalışanı	2,8	9,5	18,4	17,0	49,6	2,7
Esnaf	1,8	13,2	20,5	13,9	49,5	1,1
Öğrenci	2,9	10,6	28,2	21,6	34,3	2,4
Emekli	0,4	8,0	14,7	24,1	50,4	2,4
Kamu sektörü çalışanı	3,7	9,2	17,4	22,0	45,0	2,7
İşsiz	3,7	8,3	18,5	19,4	49,1	1,0
Serbest meslek erbabı	2,4	13,4	14,6	12,2	56,1	1,3
Diğer***	-	4,0	28,0	16,0	52,0	-
Genel	2,3	10,9	19,9	18,2	46,2	2,5

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Uyum ve Ortak Yaşam

OGG katılımcılarına Suriyelilerin, kitlesel olarak Türkiye'ye hareketin başlamış olduğu son 8 yılda uyum sağlayıp sağlamadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar da aşağıda alt başlıklar halinde sunulmuştur:

Suriyeliler Homojen bir Grup Değildir: Katılımcılar bu soru karşısında olumlu ya da olumsuz bir cevap vermiş olsa da, bazı katılımcılar Suriyelilerin tek ve homojen bir grup olmadıkları uyarısında bulunmuşlar ve hiçbir grubun tüm üyelerinin topluma uyum gibi subjektif süreçleri aynı hızda ve aynı şekilde yaşamalarının mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Bu noktayı takiben, Türk katılımcılar ise, Suriyeliler arasında topluma son derece iyi uyum sağlayanlar olduğu gibi, hiç uyum sağlamamış ya da sağlayamamış olanların da bulunduğunu ifade etmişlerdir.

- **"Suriyeliler homojen bir grup değil. Hangi Suriyelilerden bahsediyoruz. Üç dil bilen Suriyeli var, çok iyi eğitimi var. Bu insanlar tabii ki uyum sağladı." Ankara-Akademisyen**
- "Biraz daha eğitilmiş olan Suriyeli kesim uyum sağlıyor, diğerleri fazla uyum sağlamıyor." Hatay-Kadın
- "Eğitim seviyeleri arttıkça daha kolay uyum sağladıklarını ya da uyum sağlamak için daha çok çaba sarf ettiklerini düşünüyorum. Eğitim seviyesi düştükçe çabaları da olmuyor." Hatay-Öğretmen
- **"Evet uyum sağlayan var ama çoğu eğitim seviyesi yüksek kültürlü gruba ait. Eğitim seviyesi düştükçe bu uyum azalıyor." Gaziantep-Öğrenci**

Toplumsal Uyum Çift Taraflı İradeye ve Etkileşime Dayalı Bir Süreçtir:

Bu konuda sıkça gündeme gelen bir diğer husus ise toplumsal uyum konusunun aslında iki yönlü bir konu olarak görülmesinin gerekliliğidir. Diğer bir deyişle, katılımcıların önemli bir kısmı uyumu yalnızca Suriyelilerden beklemenin hatalı bir tutum olacağını, Türk toplumunun da Suriyelilerle birlikte yaşamaya uyum sağlama konusunda bir irade göstermesinin gerekliliğine işaret etmiştir. Ancak, bu katılımcıların büyük bir kısmına göre, Türk toplumunda henüz böyle bir irade gözlenememektedir. Dolayısıyla, uyum için çok gerekli olan karşılıklı etkileşim ve diyalog da yaşanmamakta, gettolaşma ve sosyal izolasyon engellenememektedir.

- "Bizim çalışmalarımızda kadınların %80'i T.C. vatandaşı bir arkadaşının olmadığını söyledi. Bir de uyum tek taraflı bir şey değil. T.C. vatandaşı da çok istekli değil. Suriyeliler de kendi içlerine kapanıyorlar. Yani bence ilişkiler çok zayıf iki toplum arasında." Ankara-Akademisyen
- "Suriyeliler kendilerince uyum sağladıklarını düşünüyorlar çünkü kendi ülkelerinde görmedikleri hizmeti alıyorlar hastanede, eğitimde vs. Ben henüz uyum sağladıklarını düşünmüyorum. Ama Türkiye tarafından da bakabiliriz, çünkü uyum tek taraflı bir şey değil. Biz de onlara uyum sağlayamadık." Ankara-Kadın
- "Ben uyum sağlamadıklarını düşünüyorum. Suriyeliler sadece Suriyeliler ile ilgileniyor, T.C. vatandaşları sadece T.C. vatandaşları ile ilgileniyor." Gaziantep-STK
- "Bir gettolaşma var. Bu çözülmedikçe uyumları zor." Gaziantep-Öğrenci

Uyum için Devletin Güçlü Bir İrade Koyması ve Bir Stratejik Vizyon Belirlemesi

Gerekir: OGG'lerde üzerinde en çok uzlaşılan konulardan bir tanesi, Suriyelilerin topluma uyumu konusunda devletin üzerine önemli görevler düştüğü olmuştur. Bu yaygın görüşe göre, uyum süreci devletin belirleyeceği uzun vadeli bir stratejik vizyon kapsamında, yine devletin tanımlayacağı politika araçlarıyla mümkün olabilecektir.

- "Uyum sağlamadılar. Süreç başından beri işler kendi haline bırakılmış bir biçimde ilerliyor. Uyum devletin yönlendirip şekillendirebileceği bir şey. O yüzden herkes kendi kabuğunda yaşıyor". Gaziantep-STK
- "Göç politikası oluşturmadan paldır küldür geldiler. İnsanlar kültür şoku yaşadılar, gelişmiş ülkelerde bunun için entegrasyon politikası uygulanır. Suriyeliler bize ayak uyduramadılar." İstanbul-Esnaflar
- "Evet uyum sağlamadılar ama bunun sorumluları bence onlar değil. Çünkü onlar buraya geldiklerinde travmatik bir şekilde geldiler. Savaşta kaçmış olarak ve herhangi bir yardım almadan. Onları tedavi etmeden, bu travmatik sorunu çözmeden, onların sosyal hayata katılıp bizimle iletişim kurmasını beklemek saçma olur." İstanbul-Kadın

Suriyelilerin Çoğu Türkiye'ye Uyum Sağladılar: Katılımcılardan bir kısmı, esasen uyumdan bahsetmek için yeterli zaman geçmemiş olsa da, Suriyelilerin Türkiye'ye uyum konusunda önemli bir mesafe kat ettiklerini dile getirmişlerdir. Ancak, bu katılımcılara göre, süreç daha geniş bir perspektiften bakıldığında, uyumun sağlanmaya başladığının emarelerini görmek mümkündür.

Suriyelilerin Çoğu Türkiye'ye Uyum Sağla(ya)madılar: Suriyelilerin Türkiye'ye uyumu konusunda çok daha karamsar olan katılımcılara göre Suriyelilerin bilinçli biçimde uyumu reddederek, diğerlerinin ise uyum için gerekli adımları atamamalarından dolayı uyumun gerçekleşmemiş olduğu görüşünü iletmışlerdir.

- "Birçok Suriyeli aile çocuğunu okula bile göndermiyor. Türkçe eğitim alacakları için biliyorsunuz geçici eğitim merkezleri de kapatıldı. 'Biz birkaç yıl sonra geri dönersek Suriye'ye Arapçayı tekrar öğretmek zorunda kalacağız' gibi bir uyuma gitmeme çabası oluyor." Gaziantep-STK
- **"Kültürel adaptasyon yaşamadılar diyemeyiz. Çünkü öyle bir amaçları da olmadı. Biraz rahatlık var, nüfus olarak da fazlalar. Hani biz dedik ki komşu ülkeler, yani yakınız, çok iyi. Sıkıntımızın sorunumuzun olacağını düşünmedik ama nüfusları arttıkça böyle olmadığını görmeye başladık."** Ankara-Kadın

Suriyelilerin Uyumunda Türkçe'nin Önemi: Suriyelilerin uyumu konusunda Türkçe bilmenin önemi sürekli olarak tekrar edilmektedir. Uyum sürecinde Türkçe dilinin ikili bir önemi olduğu ifade edilmektedir. Bir yandan, Türkçe bilmek uyum için çok önemli bir araç ve avantaj teşkil etmektedir. Aynı şekilde, dil bilmemek Suriyelilerin Türkiye'de toplumla etkileşim içine girmesini engelleyen, onları izolasyona iten bir unsur ve uyumun önünde duran bir bariyer olarak görülmektedir. Türkçe konuşabilmek bir Suriyelinin Türkiye'ye uyum sağladığını kanıtlayan en temel göstergelerin başında görülmektedir.

- "Dokuz senedir Türkiye'deler ama Türkçe tek kelime konuşmuyorlar." Gaziantep-STK
- "Kendi dillerini konuşup kendi yemeklerini yiyorlar bence uyum sağlamadılar". Hatay-Öğretmen
- "Bence tam uyum sağlayamadılar. En başta dil problemi var zaten hala Türkçe dilini öğrenemeyen insanlar var. Bazen karşılıyoruz dili öğrenememiş ve reddediyor, öğrenmek de istemiyor. Ben neden öğreniyim onlar Arapça öğrensin tarzı söylemler de oluyor. Böyle bir noktada uyumdan bahsetmek biraz zor." İstanbul-STK
- "Zaten Hatay anadili Arapça olan bir yer. Bizim entegre edemememizin en büyük nedeni bence bu. Yerel halkın Arapça biliyor olması. Hatay'da Türkçe öğretmek çok zor, çünkü ihtiyaçları yok. Bir nevi yerel halk Türkçe öğrenmelerine ket vuruyor." Hatay-Öğretmen

Suriyelilerin Uyumuna İtirazlar: Öte yandan, bazı katılımcılar da uyum kavramı ve uyumun muhakkak sağlanması gerektiği yönündeki ön kabule itirazda bulunmuşlardır. İtirazlar, toplumsal uyum kavramının sıkça kullanılmış olduğu entegrasyon ve hatta asimilasyon çağrışımlarıyla algılayan katılımcılardan gelmiştir. Bunlara göre, toplum kültürel çeşitliliğe zaten sahip olan ve bu çeşitlilik sayesinde zengin bir yerdir. Toplumun homojenleşmesi, farklı grupların ayrışması bu katılımcılara göre yanlış bir siyasi hedef olacaktır.

- "Türkiye bugüne kadar böyle büyük bir göç akınına uğramadı. Örnek vermek gerekirse Almanya'ya giden Türkler büyük sıkıntılar yaşadı ve hala Almanya'da oraya uyum sağlamak gibi bir sorun var. Dolayısı ile Türkiye'den çok büyük yardımlar beklemek saçma çünkü bu ülkenin gücü belli." İstanbul-Kadın

Suriyelilerin Uyumuna İtirazlar

Öte yandan, bazı katılımcılar da uyum kavramı ve uyumun muhakkak sağlanması gerektiği yönündeki ön kabule itirazda bulunmuşlardır. Bu itiraz iki farklı yönden gelmektedir. Birincisi, toplumsal uyum kavramını sıkça kullanılmış, entegrasyon ve hatta asimilasyon çağrışımlarıyla algılayan katılımcılardan gelmiştir. Bunlara göre, toplum kültürel çeşitliliğe zaten sahip olan ve bu çeşitlilik sayesinde zengin bir yerdir. Dolayısıyla, Suriyelilerin kendi özgün özelliklerini ve kültürlerini terk ederek tanımlanacak herhangi bir değerler huzmesini kabullenmeyi beklemek yalnızca

gereksiz değil aynı zamanda zararlıdır. Toplumun homojenleşmesi, farklı grupların aynışması bu katılımcılara göre yanlış bir siyasi hedef olacaktır:

Uyuma ikinci itiraz ise Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlamalarının onların burada kalıcı olmalarına neden olacağını düşünen katılımcılardan gelmiştir. Bu katılımcılara göre uyum sağlamalarını desteklemek yerine, uyum sağlamalarına engel olmak, Suriyelilerin geri dönüşleri için önemlidir:

➤ "Ben, Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlamasını istemiyorum onların burada kalıcı olmasını istemiyorum, sürekli burada kalmalarını istemiyorum. Vatanlarını geri kazanma gibi çabaları olsa daha iyi olur." Ankara-Öğrenci

18. Suriyeliler Türk Toplumunu Hangi Yönde Etkiliyor

SB araştırmasında Türk toplumunun kaygılarını ve beklentilerini daha net biçimde görebilmek için, Suriyelilere yönelik bazı olumlu ve olumsuz önermelere karşı görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik olumlu sayılabilecek ("uyum için çaba göstermeleri", "minnet duyuyor olmaları", "saygılı davranmaları", "Türk toplumunu çok sevmeleri") davranışlarının genelde toplumdan çok düşük seviyede destek aldığı gözlenmektedir. Suriyeliler "Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor" önermesine % 10'un üzerinde destek varken, diğer olumlu önermeler %6'nın altında kalmıştır. Ama seçenekler içinde yer alan iki olumsuz önermeden "Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor" %32,2, "Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor" ise % 30,9 gibi güçlü destek almıştır. Yani Türk toplumu Suriyelilerin kendilerine yönelik olumlu davranışlarını dikkate almıyor; ama olumsuzları abartılı biçimde öne çıkarmaktadır.

SB-2019-TABLO 52: Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi yansıtır?

	#	%
Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor	731	32,2
Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor	702	30,9
Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	302	13,3
Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	132	5,8
Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı davranıyor	90	4,0
Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor	66	2,9
Fikrim yok/cevap yok	248	10,9
Toplam	2271	100,0

Genel bir bulgu olarak, bütün OGG'lerdeki katılımcıların cevaplarına bakıldığında, Suriyelilerin Türkiye'ye olan 'olumsuz' etkilerinin 'olumlu' etkilerden çok daha fazla olduğunun düşünüldüğü gözlenmiştir. Bu olumsuz etkiler arasında da en büyük payı -anket verilerini de doğrulayacak şekilde- 'ekonomik' ve 'toplumsal' alanların aldığı söylenebilir. İkinci bir genel gözlem olarak, Suriyelilerin Türkiye'ye etkileri tartışılırken pek çok katılımcı haklı olarak bu sorunun doğası gereği öznel ve değişken olduğuna işaret etmiştir. Diğer bir deyişle, 'Suriyelilerin ekonomik etkisi' tartışılırken, bu etkinin evini kiraya veren mülk sahipleri ile kiracılar üzerinde; veya, işverenler ve işçiler üzerinde aynı olması beklenemez. Buna rağmen, genel kanının oldukça olumsuz olması yine de önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

SB-2019-TABLO 53: Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi yansıtır? (%)

	Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor	Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı davranıyor	Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	33,5	28,7	12,4	5,2	4,1	2,5	13,6
Erkek	30,8	33,1	14,2	6,4	3,8	3,3	8,4
Yaş							
18-24 arası	36,6	28,4	13,6	4,7	4,5	3,1	9,1
25-34 arası	33,9	29,1	12,0	8,5	3,1	2,6	10,8
35-44 arası	30,5	32,0	13,5	5,2	4,4	2,8	11,6
45-54 arası	30,1	32,0	13,6	6,1	4,0	3,5	10,7
55-64 arası	29,9	34,6	14,6	3,5	3,5	3,5	10,4
65 ve üzeri	28,9	30,7	13,2	5,3	4,4	0,9	16,6
Öğrenim Durumu							
Okuryazar değil*	21,4	50,0	3,6	3,6	14,3	-	7,1
Okuryazar	30,8	33,3	15,4	2,6	7,7	-	10,2
İlkokul	29,9	33,4	11,9	4,7	3,5	3,8	12,8
Ortaokul/İlköğretim	31,2	35,1	12,6	5,2	3,4	2,9	9,6
Lise veya dengi okul	35,6	27,3	15,6	5,6	3,2	3,1	9,6
Üniversite/lisansüstü	31,1	29,1	12,4	8,3	5,3	2,0	11,8
Bölge							
Sınır iller	23,6	40,5	17,1	2,8	1,9	2,6	11,5
Diğer iller**	34,4	28,5	12,3	6,6	4,5	3,0	10,7
Metropol iller	30,2	31,3	12,2	5,0	4,3	2,2	14,8
Metropol olmayan iller	36,5	27,0	12,4	7,4	4,5	3,4	8,8
Çalışma Durumu							
Ev kadını/kızı	34,2	28,2	12,5	5,3	4,6	2,2	13,0
Özel sektör çalışanı	34,8	30,2	13,4	6,3	2,4	2,0	10,9
Esnaf	29,0	31,3	16,0	6,2	3,9	5,9	7,7
Öğrenci	36,7	24,9	11,4	6,9	4,5	4,1	11,5
Emekli	29,5	35,7	11,2	4,9	3,1	1,8	13,8
Kamu sektörü çalışanı	21,1	35,8	12,8	8,3	9,2	1,8	11,0
İşsiz	27,8	40,7	13,9	5,6	4,6	-	7,4
Serbest meslek erbabı	34,1	36,6	13,4	1,2	2,4	2,4	9,9
Diğer***	32,0	32,0	20,0	4,0	4,0	-	8,0
Genel	44,8	25,0	15,0	5,5	5,3	2,4	2,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Suriyelilerin Türkiye'ye Olumlu-Olumsuz Etkileri

OGG'lerde, Türk katılımcılarla 'Suriyeliler Türkiye'yi olumlu veya olumsuz hangi yönlerden etkiledi?' sorusu tartışmaya açılmıştır. Genel bir bulgu olarak, bütün OGG'lerdeki katılımcıların cevaplarına bakıldığında, Suriyelilerin Türkiye'ye olan 'olumsuz' etkilerinin 'olumlu' etkilerden çok daha fazla olduğunun düşünüldüğü gözlenmiştir. Bu olumsuz etkiler arasında da en büyük payı 'ekonomik' ve 'toplumsal' alanların aldığı söylenebilir. İkinci bir genel gözlem olarak, Suriyelilerin Türkiye'ye etkileri tartışılırken pek çok katılımcı bu sorunun doğası gereği öznel ve değişken olduğuna işaret etmiştir. Buna rağmen, genel kanının oldukça olumsuz olması yine de önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomiye Olumsuz Etkiler: Suriyelilerin Türkiye ekonomisine olumsuz etkileri dendiğinde özellikle üç maddenin öne çıktığı gözlenmektedir.

(i) Sıklıkla dile getirilen Suriyelilerin **çok düşük ücretlerle çalışmayı** kabul etmesinin etkileridir. Buna göre, hem benzer işlerde çalışan T.C. vatandaşı işçilerin işleri elinden alınmaktadır hem de genel olarak işçi maaşlarında bir düşüş yaşanmaktadır. Bunların nedenleri olarak da Suriyelilerin içinde buldukları olumsuz sosyo-ekonomik durumlardan dolayı daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmeleri, çalışma izni ve sigortaları olmaksızın (kayıt dışı) çalıştıkları için işverenlerin onları tercih ettiği, bu alternatif ve daha ucuz işgücünün varlığında işverenlerin maaşları düşürdüğü vb. argümanlar dile getirilmektedir. Benzer bir şekilde kendi işyerlerini açan Suriyelilerin de çeşitli vergi ve ruhsat yükümlülüklerinden muaf tutuldukları, bundan dolayı da T.C. vatandaşı meslektaşlarının aleyhine haksız bir rekabete yol açıldığı ifade edilmektedir. Katılımcılardan azımsanamayacak bir kısmı, bu sayılanların Türkiye ekonomisi için olumsuz etkiler olduğunu kabul etmekle birlikte; bunların asıl sorumlusunun Suriyeliler olmadığını ifade etmiştir. Bu kişilere göre, asıl sorumlu Suriyelilerin savunmasız ve kırılgan durumlarından istifade ederek ucuz işgücünü sömüren işverenler ile işverenlerin bu sömürsünü, kayıt dışılığı ve eşitsiz vergi yükümlüklerini yeterince denetlemeyip engel olmayan yetkililerdir.

- "Toplumda ciddi bir önyargı var Suriyelilere karşı. Artık insanlar kendi işlerinin ellerinden alındığını düşünüyorlar. Beş sene öncesinin İstanbulu yok. Esnaf el çekiyor. Suriyeliler kayıt dışı çalışıyor, gerçi Türkiye'de kayıt dışı istihdam her zaman çok fazlaydı.." Ankara-Akademisyen
- "Ben sokakta atık kâğıt toplayan işçilerle ilgili bir araştırma yapıyordum. 2016'dan ve 2011'den önce de yapmıştım ve bana aylık gelirimiz 2000-3000 civarı demişlerdi. Suriyeliler geldikten sonra, özellikle Suriyeliler sektöre girdikten sonra aylık gelirlerinin 500 TL'ye düştüğünü söylediler. Bu tür alanlarda bence olumsuz etkisi var. Pazara gittiğimizde mesela, pazarcıların yerinde Suriyeliler çalışıyor. Daha düşük ücret aldığından dolayı." Ankara-Kadın
- "Ekonomi bakımından T.C. vatandaşı ile Suriyeli işçiler arasında yevmiye ücretleri farklı olduğundan onlar mağdur pozisyonunda. İşe ihtiyaçları var ve ne olursa çalışırım diyerek ucuz iş gücü olduklarından iş gücünde bir rekabete yol açtılar. Bu da T.C. vatandaşı işçilerin bir kısmının iş bulamamalarına neden oldu." Hatay-Öğretmen
- "Bu kadar işsizi olan bir ülkede, çoğunluğu gençlerden oluşan Suriyeliler işsizliğin azalmasına engel oluyor." Gaziantep-Öğrenci

(ii) Suriyelilerin sebep oldukları düşünülen **pahalılaşıma ve fiyat artışları** bir diğer olumsuz ekonomik etki olarak görülmektedir. Özellikle **kiralara** başta olmak üzere, Suriyelilerin yoğun yaşadığı yerlerde fiyatların yükseldiği, bu durumun da özellikle dar gelirli vatandaşlar açısından önemli bir dezavantaj yarattığı ifade edilmektedir. Yukarıdakine benzer bir biçimde, bu noktada da bazı katılımcılar bu sorunun asıl sorumlusunun Suriyeliler değil, fırsatçı bir yaklaşım gösteren ev sahipleri ve diğer fiyat belirleyiciler olduğu uyarısını yapmaktadır.

- "Sadece kiralık evler değil. Yiyecek içecek konusunda da arz talep dengesizliği oldu. Kılık kıyafette de öyle. Gaziantep birçok ilden daha ucuzken şu an diğer şehirlere kıyaslandığında fiyatların daha yüksek olduğunu görüyorum." Gaziantep-Kadın
- "Onlar gelmeden kira 1000 liraydı. Enflasyon ve kira artışı da buna eklendi. Şimdi bizim orada üç tane aile aynı evde oturabiliyorlar." İstanbul-Esnaf
- "Bakın kiralara, eskiden 600 TL olan bir evi şimdi 1200-1300'e ancak kiralayabilir olduk." Gaziantep-Öğrenci

(iii) Suriyelilerin Türkiye'de **kamu bütçeleri üzerine getirdikleri ek yükün** Türkiye ekonomisine çok olumsuz bir etki yarattığı sıklıkla ifade edilmiştir. Buna göre, devlet kendi vatandaşından

topladığı vergilerle Suriyelerin barınma, geçinme, eğitim ve sağlık gibi konulardaki giderlerini karşılamaktadır. Bu durumun zaten bir daralma içinde olan Türkiye ekonomisi üzerinde fazladan bir baskı unsuru olduğu ifade edilmiştir.

- Ben ekonomik krizi onların çıkardığını düşünmüyorum ama olumsuz etkileri olduğunu düşünüyorum, ciddi bir transfer harcaması yapıldı." Ankara-Kadın
- "Mikro düzeyde bu insanlardan belki ucuz işgücü olarak fayda sağlandı ama gerçekçi konuşmak gerekirse makro açıdan Türkiye ekonomisine tabii ki zararı oldu. Zarardan kastım bütçeye gelen ek yük. Cumhurbaşkanı söyledi, 38 milyar dolar harcadığını." Ankara-Akademisyen
- "Bu süreç şeffaf da yürütülmediği için ekonomik olarak biz neyi nereye aktardığımızı, AB'den ne kadar geldiğini ne kadar harcadığını bilmiyoruz. Bunlar bence insanların kafasında hiç net değil. Bu yüzden ben insanların ekonomik kaynaklı önyargılarının altının çok da baş olduğunu düşünmüyorum." Ankara-Akademisyen
- "Olumsuz oldu bence. Devletin harcadığı milyarlarca dolar var." Gaziantep-Öğrenci

Ekonomiye OLUMLU Etkiler: Yukarıda sayılan olumsuz etkilerin yanı sıra, katılımcılar Suriyelilerin Türkiye ekonomisi açısından önemli katkıları ve olumlu etkileri de beraberlerinde getirdiğini ifade etmiştir. Bu katkı ve olumlu etkiler, görüşmeler boyunca 3 ana başlık altında tartışılmıştır. (i) İlk olarak, Suriyelilerin ekonominin çeşitli kademelerinde **ihtiyaç duyulan düşük maliyetli ve kalifiye işgücü açıklarını kapattıkları** ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Suriyelilerin ucuz işgücü arzının daha ötesinde T.C. vatandaşı işçilerin çalışmak istemedikleri alanlarda çalışmaya gönüllü olarak buralardaki açıkları kapattıkları ifade edilmiştir. Yukarıdaki tartışmalardan görüleceği üzere, aynı husus kendileriyle rekabete giren Türk işçiler açısından bakıldığında Suriyelilerin neden olduğu en önemli ekonomik olumsuzlukların başında gelmektedir. Bu da, olumlu ve olumsuz etkilerin subjektif olduğunu, kimin açısından bakıldığında göre bütün değerlendirmelerin ters yüz edilebileceğini gözler önüne sermektedir.

- **"Hatay'da Suriyelilerden önce çiftçiler çalıştıracak işçi bulamazdı. Tarlalarındaki zeytinleri toplayacak adam bulamazlardı, işçiler de bu alanları çok fazla sevmediklerinden dolayı pamuk yarıda kalırdı. İşçi bulamazdınız, sanayiye olsun tarlada olsun bu bakımdan olumlu yönde etkileri, katkıları oldu." Hatay öğretmen**
- "Suriyeliler Türkiye'deki iş gücü açığını kapattılar. Benim ailem de sanayi ile uğraşan bir aile. Hiçbir kimya mühendisi imalathanede çalışmak istemiyor. O yüzden Türklerin yapmak istemediği işleri onlar yapıyorlar." Ankara-Öğrenci
- "Suriyelilerin iş gücü açığını kapattığını düşünüyorum. Bizim bölgemizde de çay ve fındık tarımı sürekli yapılan bir tarım ve artık genç nüfus sürekli şehirlere gittiği için anne babalar bunu kendi fiziksel güçleri yetmediği için yapamıyorlar. Suriyelilerin bu alana yönelmesinden dolayı ve Gürcüler gibi dolara çalışmadıklarından, bu anlamda ekonomiyi olumlu etkilediler." Ankara-Öğrenci

(ii) T.C. vatandaşı işçilerin çalışmak istemedikleri alanlardaki açığı ucuz şekilde kapatan Suriyeli işgücüne ek olarak, **milyonlarca insanın ekonomiye dahil olmalarının doğal olarak ekonomide önemli bir genişleme sağladığı ve önemli bir ekonomik canlılık yarattığı** da ifade edilmiştir. Bu bağlamda, katılımcılara göre, Suriyeliler hem açtıkları işyerleri ile istihdam sağlamakta ve iş hacmi yaratmaktadır hem de tüketici olarak aldıkları mal ve hizmetlerle ekonomideki canlanmaya katkıda bulunmaktadır.

- "Özellikle Gaziantep'te kendilerine ait çok fazla iş yeri var. Bu tabii istihdam alanı yaratıyor." Gaziantep-STK
- "Kilis, Hatay gibi sonradan yenilemiş sınır illerimizde, özellikle Hatay'da daha önce ayakkabı imalatı azdı ama Suriyelilerin gelmesi ile ayakkabı imalatının arttığını görüyoruz, kalifiye işçi geldiği için." İstanbul-STK
- "Hatay'da şuan diyelim ki 300.000 Suriyeli var. Yani günlük 300.000 tane ekmeğe gözüyle bakıyorum ben olaya. Ekonomimize katkıları var tüketici oldukları için. Kilis'ten 50.000 Suriyeli tampon bölgeye gönderildi. Şehrin düzeni bozuldu. Kilisli 'ah keşke Suriyeliler geri gelse' gibisinden şeyler söylemeye başladılar." Hatay-Esnaflar
- "Ucuz işgücü anlamında ve yaptıkları her harcamada ekonomimize katkı sağlıyorlar." İstanbul-STK

(iii) Katılımcılar Suriyelilere yönelik olarak çeşitli projelerde kullanılmak üzere **yurtdışından gelen fonların Türkiye ekonomisi için önemli bir döviz girdisi** olarak görülebileceğini dile getirmiştir.

- "Ben artı bir yük oluşturduklarını düşünmüyorum. Çünkü devletin dağıttığı yardımların çoğu Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ya da Avrupa Birliğinden geliyor. Ucuz işgücü sağlandı, çalıştıkları için artı değer üretiliyor ülkede. Bu yüzden ülkeye ekonomik olarak artısı olduğunu düşünüyorum." İstanbul--Esnaf/Çalışan
- "Kısa vadeli olumlu olduğunu düşünüyorum. Mesela Avrupa'dan Suriyeliler için para geldi ve bu nedenle sıcak paranın girişi sağlandı. Ama bunun daha sonra olumsuz olacağını düşünüyorum çünkü bir zaman sonra para kesilecek." İstanbul STK

Toplumsal ve Kültürel Açından OLUMSUZ Etkiler:

Suriyelilerin neden olduğu ileri sürülen toplumsal ve kültürel olumsuzluklar OGG'lerde 4 başlık altında toplanabilir. (i) İlk olarak, kısa sürede çok sayıda Suriyelinin ülkeye gelmesinin **ve 'devletin bu kişileri kendi vatandaşlarına karşı kayırması'** algısının toplum nezdinde yaratmış olduğu gerginlik, rahatsızlık ve endişeler dile getirilmiştir. Durumun yoğunluğunun artması nedeniyle giderek artan biçimde bir 'düşmanlıktan' dahi söz edilebileceği ileri sürülmüştür:

- "Dışarıdan gelen Suriyelilerin bize vermiş olduğu zararı söyleyeyim size. Biz Türkiye Cumhuriyeti'nde normal bir vatandaş iken ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeye başladık. Dün ben çocuklarımı hastaneye götürdüm 75 lira para ödedim çocuğuma. Sigortalıyım, her ay 750-800 lira prim yatırıyorum. 75 lira para yatırdım sigortalı olmama rağmen. Bugün bir Suriyelinin doktora, eczaneye gittiğini düşünün. Sizce bu parayı ödüyor mu? En iyi şekilde 75 değil 25 lira ödüyor. Ben Türkiye Cumhuriyeti vatandaşım doğma büyüme, sonradan gelme değilim. Önce sen bana bakacaksın. Önce sen beni kollayacaksın, koruyacaksın." Hatay--Esnaf/Çalışan
- "Adalet duygusunu zayıflattığını düşünüyorum şu anda. Çünkü bireysel olarak baktığımızda onlara tanınan haklara baktığımızda diyoruz ki devlet kendi vatandaşının güvenliğini sağlamak zorunda. Şu an bizim ülkemizde yaşayan bir sürü işsiz insan var. Kendi vatandaşından çok Suriyelilere hizmet ediyor, mesela hastane acil servisinde benim bildiğim kimseye öncelik yoktur. Ama Suriyeliler orada kendilerini öncelikli olarak gösterip öne geçiyorlar, yani toplumda bir ayrışma ve bir rahatsızlık var. Onlar şu anda birinci sınıf vatandaş durumunda." Hatay-Kadın
- "Toplumsal açıdan da ne biz onları ne onlar bizi kabul etti. Böyle iki karşı taraftaymış gibi, hâlbuki biz ev sahibiyiz, onlar misafir. Sanki onların tavırlarına baktığınız zaman yer değişmiş gibi, bu da herhalde bizim iyi niyetimizden kaynaklanıyor. Bizim iyi niyetimiz suiistimal edilmiş gibi." Hatay-Öğretmen
- "Ne sosyal medyada ne televizyonda ne birilerinden hiçbir şey duymadım ki 'Suriyeliler de şöyle bir aktiviteye katılmışlar, böyle yararlı bir şey yapmışlar, şuraya ağaç dikmişler, buraya bilmem ne yapmışlar'. Hiç güzel bir şey duymadım. Yani öyle insani duygular, insanın hoşuna gidecek sıcak bir şey hiçbir şey yok, hep olumsuz." Ankara-Kadın

(ii) Suriyelilerin **Türkiye'nin toplumsal yapısına zarar verdiği, onu olumsuz yönde dönüştürerek zayıflattığı** görüşü sıkça dile getirilmiştir.

- "Bunların böyle gelişigüzel alınması bizim toplumsal yapımıza zarar verdi. Alınırken bunun 3 yıl 5 yıl sonrası öngörülmedi. ... Bu insanlar nasıl adapte olacak? Büyük toplumsal sonuçlara yol açacak Suriyeliler." Hatay-Öğretmen
- "Huzur ortamımız bozuldu, biz 30 sene Narlıca'da yaşadık, komşuluk ilişkilerimiz çok güzeldi ama bir on sene önce Suriyelilerin gelmesi ile birlikte ne komşuluk ne başka birşey kaldı. Bahçede aile kahvaltısı yapıyoruz, balkondan hijyenik olmadıkları olmayan çocuk bezini çok rahatlıkla atabiliyorlar. Hepimiz taşındık Suriyeliler yüzünden." Hatay-Öğretmen
- "Antakya'da eskiden herkes birbiri ile birlikte yaşıyordu şimdi ayrılma durumuna gelmişiz Suriyeliler yüzünden." Hatay-Kadın
- "Ben aşırı muhafazakâr olduklarını ve toplumu da muhafazakârlaştırdıklarını düşünüyorum." Gaziantep-STK
- "**Ben sosyal ve kültürel olarak bir geriye gitmeye sebep olacağını düşünüyorum. Bizden oldukça farklılar.**" Gaziantep-Öğrenci

(iii) Yukarıdaki tartışmayla ilgili olarak, Suriyelilerin Türkiye’de toplum ve kültür açısından getirmiş oldukları düşünülen bir diğer **olumsuz etki de aile yapısı üzerinde**, özellikle **evliliklerle** ilgili olmuştur. Suriyeliler arasında çok eşliliğin, dini nikah kıyıp resmi nikah kıymamanın ve çocuk evliliklerinin çok yaygın olduğu, bunların da Türk aile yapısına karşı bir tehdit olduğu görüşü dile getirilmiştir. Nitekim, giderek artan sayıda Türk erkeğinin ikinci eş olarak genç Suriyelilerle evlenmeye başladığı, bu manada ‘yuvaların yıkıldığı’ gibi, erkeklerin yeniden evlenme kozunu eşlerine karşı kullanmasıyla da aile hayatının zarar gördüğü bildirilmiştir. Elbette, bu noktada bazı katılımcılar bu durumun Suriyelilerin olumsuz bir etkisi olarak görülmesinin haksızlık olduğunu ifade etmiş, Suriyeli kadınların bu anlamda sömürüldüğü ve en büyük zararı kendilerinin gördüğü ifade edilmiştir.

- “Çok eşlilik yaygın, farklı bir muhafazakârlık anlayışları var. Çok fazla çocuk yapıyorlar. Bunlar zamanla yerel topluma da etki edecektir.” Gaziantep-Öğrenci
- “Çok fazla etkilediler. Gaziantep’te bir ailesi, çocuğu çocuğu olan bir adam vardı. Ekonomik durumu da var, ayrı ev açarak Arap bir kadın aldı.” Gaziantep-Kadın.
- “Erkeklerin hepsi Suriyeli kadınları, eşlerine bir tehdit olarak gösteriyorlar.. Erkekler eşlerine psikolojik baskı yapıyorlar.” Gaziantep-Kadın

(iv) Son olarak **toplum güvenliği ve sağlığı açısından Suriyelilerin önemli riskleri beraberinde getirdiği** ifade edilmiştir. Bir yandan Suriyelilerin daha yoğun yaşadığı bölgelerde suç oranlarının arttığı düşünülürken, detaylı bir sağlık taraması yapılmaksızın sınırlardan giren Suriyeliler nedeniyle Türkiye’de uzun zamandır görülmeyen hastalıkların yeniden baş gösterdiği ve bunların toplum sağlığına ciddi bir tehdit oluşturduğu söylenmiştir.

- “Suç oranında artış oldu. Özellikle uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık çok arttı. Bu konuda çok sıkıntı yaşanıyor. Ve Suriyeli suçlular hapiste değil, sınır dışı ediliyorlar. T.C. vatandaşı biri bu suçlardan herhangi birini işlese uzun bir süre hapis cezası yiyecektir.” Hatay--Esnaf/Çalışan
- “Biraz önyargılı hırçnlığımız var diye düşünüyorum. Hep olumsuz şeyler duyuyoruz. İşte sağlık ocağına gidiyorum oradaki doktor ile sohbet ediyorum diyor ki bilmem en son kaç yılında görülen ismini hatırlamadığım bir hastalık Suriyelilerin gelmesi ile tekrardan ortaya çıkmış. Tabii insan bu şeyleri duydukça panik oluyor.” Hatay--Esnaf/Çalışan

Toplumsal ve Kültürel Açıdan OLUMLU Etkiler: Toplumsal ve kültürel açıdan Suriyelilerin olumlu etkileri konusunda, katılımcılardan nispeten küçük bir kısım, Suriyelilerin ülke açısından kültürel çeşitlilik manasına geldiğini ve bu anlamda bir zenginlik teşkil ettiklerini dile getirmiştir. Bazı katılımcılar ise, bu konunun gölgede kaldığını ve bu alanda daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini savunmuştur.

- “Toplum olarak zenginleştirdiği çok yön var. Örneğin müzikal alanda hiç dinlemediğim, bilmediğim, vay be dediğim Suriyeli müzik topluluklarını dinledim ama sahaya indiğimiz zaman çok değişik yorumlar alabiliyoruz.” İstanbul- STK
- “Mesela 4.sınıf sosyal hizmetler okuyan arkadaşlar buraya gelip Arapça nasıl öğreniriz diye soruyorlar, bu bile bir zenginliktir.” İstanbul -STK
- “Önder Mahallesinde yoğun yaşıyorlar. Orda Kuyumcu dükkânları, restoranları var. Özellikle tatlıları çok meşhur. Çok ilgimi çekmişti, bir kere gittim arkadaşımınla tatlı almıştık, çok hoşumuza gitmişti.” Ankara-Kadın.

19. Suriyeliler Ne Kadar Önemli Bir Sorun?

Türk toplumunun son yıllarda yaşadığı önemli sorunlar olduğu bilinmektedir. Bu sorunlar arasında terörle mücadele, ekonomi, istihdam, toplumsal gerginlik, dış politika vb, pek çok konu sayılabilir. SB araştırmasında “Türkiye’nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?” sorusu sorularak, toplumun algısında Suriyelilerin nasıl bir yer aldığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre Suriyeliler konusunu Türkiye’nin “en önemli”, “ikinci en önemli” ve “üçüncü en önemli” sorun olarak görenlerin toplamı %60’ı aşmaktadır. Bu oran puanlama ile belirlendiğinde sorun sıralamasında 3.3’e denk gelmektedir. Yani Türk toplumu her halükarda Suriyeliler konusunu Türkiye’nin ilk üç sorunundan birisi olarak görmektedir. “Suriyeliler bir sorun değildir/ilk 10’a girmez” diyenlerin oranı ise %5,4’dür. Bu konuda sosyo-ekonomik ve demografik veriler arasında ciddi bir farklılığa rastlanmamaktadır.

SB-2019-TABLO 54: Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?

	#	%	%
1. sıra	617	27,2	60,3
2. sıra	325	14,3	
3. sıra	426	18,8	
4. sıra	196	8,6	8,6
5. sıra	191	8,4	8,4
6. sıra	64	2,8	2,8
7. sıra	61	2,7	2,7
8. sıra	44	1,9	1,9
9. sıra	17	0,7	0,7
10. sıra	115	5,1	5,1
Suriyeliler bir sorun değildir/ilk 10'a girmez	123	5,4	5,4
Fikrim yok/cevap yok	92	4,1	4,1
Toplam	2271	100,0	100,0
Ortalama		3,3	

Not: Ortalama sıralama belirtenler üzerinden hesaplanmıştır.

SB-2019-TABLO 55: Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?

	Ortalama		Ortalama
Cinsiyet		Bölge	
Kadın	3,5	Sınır iller	3,3
Erkek	3,4	Diğer iller**	3,3
Yaş		Metropol iller	3,5
18-24 arası	3,6	Metropol olmayan iller	3,2
25-34 arası	3,3	Çalışma Durumu	
35-44 arası	3,1	Ev kadını/kızı	3,7
45-54 arası	3,2	Özel sektör çalışanı	3,7
55-64 arası	3,3	Esnaf	3,4
65 ve üzeri	3,4	Öğrenci	3,4
Öğrenim Durumu		Emekli	3,3
Okuryazar değil*	2,7	Kamu sektörü çalışanı	3,2
Okuryazar	3,3	İşsiz	3,1
İlkokul	3,0	Serbest meslek erbabı	2,5
Ortaokul/ilköğretim	3,1	Diğer***	3,9
Lise veya dengi okul	3,3		
Üniversite/lisansüstü	3,7		
Genel		3,3	

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

20. Siyasal Haklar ve Vatandaşlık

“Suriyelilere siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna Türk toplumunun 2017’de %85,6’sı, 2019’da ise %87,1’i “hiçbir siyasal hak verilmemelidir” demektir. Bu net tavır, vatandaşlık konusunda da görülmektedir. SB-2019 anketine katılanlar bağlamında Türk toplumunun büyük çoğunluğu Suriyelilerin tamamına yakınının ülkede sürekli kalacağına inanmakla birlikte, siyasal haklar ve özellikle de vatandaşlık konusunda ciddi bir direnç göstermektedir. Suriyelilere siyasal haklar verilmesine %87.1 gibi son derece yüksek bir oranla karşı çıkan Türk toplumunun vatandaşlık verilmesi konusunda da ciddi tereddütleri olduğu açıktır. SB-2017 araştırmasında Türk toplumuna sorulan ve çoklu cevap verebilme imkanı tanınan “Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna %75,8 oranında “hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı” cevabı verilmektedir. Bu oran, üstelik son iki yılda Suriyelilere 100 bini aşkın vatandaşlık verilmiş olmasına rağmen 2019 çalışmasında biraz daha yükselerek %76,5’a çıkmıştır. “Hepsi vatandaşlığa alınmalı” diyenlerin oranı 2017’de %4 iken, bu oran 2019’da %1,5’a düşmüştür.¹²⁷ Bu tablo, vatandaşlık politikasında Türk toplumunun –siyasal eğilimleri de aşan- artış eğiliminde ciddi kaygıları olduğunu ortaya koymaktadır.

SB-2019-TABLO 56: Suriyelilerin siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Hiçbir siyasal hak verilmemelidir	1789	85,6	1979	87,1
Bütün seçimlerde oy kullanabilmeliler	84	4,0	67	3,0
Bütün seçimlerde hem oy kullanabilmeli hem de aday olabilmeliler	33	1,6	67	3,0
Yalnızca yerel seçimlerde oy kullanabilmeliler	96	4,6	61	2,6
Yalnızca yerel seçimlerde hem oy kullanabilmeli, hem de aday olabilmeliler	25	1,2	6	0,3
Fikrim yok/cevap yok	62	3,0	91	4,0
Toplam	2089	100,0	2271	100,0

SB-2019-TABLO 57: Suriyelilerin siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)

	Hiçbir siyasal hak verilmemelidir	Bütün seçimlerde hem oy kullanabilmeli hem de aday olabilmeliler	Bütün seçimlerde oy kullanabilmeliler	Yalnızca yerel seçimlerde oy kullanabilmeliler	Yalnızca yerel seçimlerde hem oy kullanabilmeli, hem de aday olabilmeliler	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	85,8	2,6	3,3	3,5	-	4,8
Erkek	88,5	3,3	2,6	1,9	0,5	3,2
Yaş						
18-24 arası	86,4	3,1	3,1	3,3	0,2	3,9
25-34 arası	86,0	2,4	3,1	3,3	-	5,2
35-44 arası	86,9	3,3	3,1	2,0	0,2	4,5
45-54 arası	87,9	2,8	2,3	3,5	0,5	3,0
55-64 arası	90,2	3,9	2,4	1,2	0,8	1,5
65 ve üzeri	86,8	1,8	4,4	0,9	-	6,1
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil*	92,8	-	3,6	3,6	-	-
Okuryazar	84,5	5,1	2,6	2,6	2,6	2,6
İlkokul	86,7	3,1	3,3	1,9	0,5	4,5
Ortaokul/İlköğretim	90,1	2,1	2,6	1,8	-	3,4
Lise veya dengi okul	87,2	3,1	2,7	2,8	0,1	4,1
Üniversite/lisansüstü	85,2	3,3	3,3	4,1	0,2	3,9
Bölge						
Sınır iller	88,7	1,1	3,7	2,4	0,9	3,2
Diğer iller**	86,7	3,4	2,8	2,8	0,1	4,2
Metropol iller	87,0	3,0	2,2	3,3	0,2	4,3
Metropol olmayan iller	86,6	3,6	3,1	2,5	0,1	4,1
Çalışma Durumu						
Ev kadını/kızı	85,7	2,7	3,7	3,1	-	4,8
Özel sektör çalışanı	86,8	3,4	3,0	1,8	0,2	4,8
Esnaf	87,9	3,7	2,3	2,1	0,5	3,5
Öğrenci	86,5	2,4	2,9	4,9	0,4	2,9
Emekli	89,3	3,6	1,8	0,4	0,9	4,0
Kamu sektörü çalışanı	81,7	-	5,5	7,3	-	5,5
İşsiz	91,7	0,9	1,9	2,8	-	2,7
Serbest meslek erbabı	91,5	2,4	2,4	2,4	-	1,3
Diğer***	88,0	8,0	4,0	-	-	-
Genel	87,1	3,0	3,0	2,6	0,3	4,0

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 58: Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

Sıra No.		SB-2017*		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı	1584	75,8	1737	76,5
2	Belli bir süredir Türkiye'de yaşayanlar vatandaşlığa alınmalı	153	7,3	135	6,0
3	Türkiye'de doğanlar vatandaşlığa alınmalı	101	4,8	48	2,1
4	Eğitilmişler vatandaşlığa alınmalı	124	5,9	114	5,0
5	Türkçe bilenler/öğrenenler vatandaşlığa alınmalı	47	2,2	9	0,4
6	Türk kökenliler/Türkmenler vatandaşlığa alınmalı	63	3,0	53	2,3
7	Gençler vatandaşlığa alınmalı	11	0,5	-	-
8	Bir Türk vatandaşı ile evlenenler vatandaşlığa alınmalı	-	-	65	2,9
9	Hepsi vatandaşlığa alınmalı	84	4,0	35	1,5
	Fikrim yok/cevap yok	61	2,9	75	3,3

* 2017 yılı çoklu yanıtıdır.

"Eğitimli olmak", "Türkiye'de doğmuş olmak", "Türkmen olmak", "Türkçe bilmek", "genç olmak" gibi bir koşulla vatandaşlığa alınmalarına olumlu bakanların toplam oranı 2017'de % 17,3 iken bu oran 2019'da % 19,2'ye çıkmıştır. "Hepsi vatandaşlığa alınsın" önermesini koşullu vatandaşlığa eklediğimizde toplam oran 2017'de % 21,3 iken, bu oran 2019'da 20,7'ye düşmüştür.¹²⁸

Siyasal haklar ve vatandaşlık konusunda Türk toplumunun güçlü çekinceleri, hem vatandaşlık politikasının gözden geçirilmesini, bu konuda Türk toplumuna daha fazla bilgi verilmesini hem de Suriyelilerin Türkiye'deki statüleri bakımından başka seçeneklerin de değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

128 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

"Suriyeli Sığınmacılar Türkiye vatandaşlığına alınmalıdır": Katılanlar: % 7,7 / Katılmayanlar: % 84,5.

SB-2019-TABLO 59: Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)

	HİÇBİRİ vatandaşlığa alınmamalı	Belli bir süre için Türkiye'de yaşayanlar vatandaşlığa alınmalı	Eğitimli vatandaşlığa alınmalı	Bir Türk vatandaşı ile evlenenler vatandaşlığa alınmalı	Türk kökenli/ Türkmenler vatandaşlığa alınmalı	Türkiye'de doğanlar vatandaşlığa alınmalı	Hepsi vatandaşlığa alınmalı	Türkçe bilenler/ öğrenenler vatandaşlığa alınmalı	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet									
Kadın	78,6	5,3	3,7	2,7	1,7	2,1	1,2	0,4	4,3
Erkek	74,4	6,6	6,3	3,0	3,0	2,1	1,9	0,4	2,3
Yaş									
18-24 arası	73,0	6,6	4,7	3,1	3,3	4,0	2,1	0,2	3,0
25-34 arası	75,0	6,9	4,7	2,2	2,6	3,3	1,2	-	4,1
35-44 arası	73,9	6,1	5,7	3,7	2,8	1,3	1,7	1,1	3,7
45-54 arası	80,4	4,7	5,4	2,6	1,6	0,9	1,4	0,2	2,8
55-64 arası	81,9	4,3	5,1	2,8	1,2	1,2	1,2	0,4	1,9
65 ve üzeri	81,6	7,0	2,6	2,6	0,9	-	1,8	-	3,5
Öğrenim Durumu									
Okuryazar değil*	82,1	7,1	-	3,6	-	3,6	-	-	3,6
Okuryazar	76,9	5,1	5,1	-	2,6	-	2,6	-	7,7
İlkokul	80,6	3,1	4,2	2,6	0,9	0,7	1,9	0,9	5,1
Ortaokul/İlköğretim	81,2	3,7	1,8	3,4	2,9	2,6	1,8	-	2,6
Lise veya dengi okul	76,6	6,6	5,3	3,1	2,7	1,6	1,5	0,3	2,3
Üniversite/lisansüstü	67,5	10,0	8,3	2,6	3,3	4,3	1,0	0,4	2,6
Bölge									
Sınır iller	76,2	4,8	6,7	1,3	1,7	3,0	1,9	0,4	4,0
Diğer iller**	76,6	6,2	4,6	3,3	2,5	1,9	1,4	0,4	3,1
Metropol iller	77,8	7,8	5,8	1,7	0,7	1,3	1,2	0,3	3,4
Metropol olmayan iller	75,9	5,5	4,0	4,1	3,4	2,2	1,6	0,4	2,9
Çalışma durumu									
Ev kadını/kızı	81,1	3,8	2,7	2,2	1,5	1,5	1,5	0,5	5,2
Özel sektör çalışanı	76,7	7,5	5,1	2,6	2,8	1,4	1,0	-	2,9
Esnaf	71,5	4,3	6,4	5,5	3,0	3,7	3,0	0,7	1,9
Öğrenci	67,8	8,6	6,5	2,9	4,5	4,9	2,0	0,4	2,4
Emekli	81,3	4,9	4,9	2,7	0,9	0,9	0,9	0,4	3,1
Kamu sektörü çalışanı	71,6	12,8	7,3	-	0,9	0,9	-	0,9	5,6
İşsiz	82,4	3,7	3,7	0,9	2,8	1,9	0,9	-	3,7
Serbest meslek erbabı	84,1	3,7	7,3	2,4	-	-	1,2	-	1,3
Diğer***	72,0	20,0	4,0	-	4,0	-	-	-	-
Genel	76,5	6,0	5,0	2,9	2,3	2,1	1,5	0,4	3,3

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları: Siyasal Haklar ve Vatandaşlık

Suriyelilere siyasi haklar verilmesinin gerekip gerekmediği, eğer gerekirse hangi hakların verilmesi gerektiği ve vatandaşlık soruları OGG'lerde de tartışılmıştır. Bu bağlamda çeşitli görüşler ifade edilmiştir:

Suriyelilere Siyasal Haklar ve Vatandaşlık Verilmemelidir

Bu gruptaki katılımcılar Suriyelilere güçlü siyasi hakların ve özellikle de vatandaşlığın verilmesine karşı çıkmıştır. Bu görüşün altında ise iki temel neden öne sürülmektedir. (i) İlk olarak, kitlesel hareketle ülkeye gelmiş milyonlarca insana oy hakkı ve vatandaşlıktan doğan hakların verilmesinin devletin milli çıkarlarına aykırı olacağı ifade edilmiştir. (ii) İkinci olarak ise, katılımcılar ülkeye yeni gelmiş ve yabancı olarak gördükleri kişiler tarafından geleceklerinin belirlenecek olmasını demokratik açıdan uygun bulmamaktadırlar.

(i)

- "Hümanist olarak bakarsak oy kullanmaları gerekiyor ancak araçsallaştırıldıkları için endişeliyim. Siyasi bilinçleri Türkiye'de zayıf." Gaziantep-STK
- "Bence siyasi hakları olmamalı, vatandaşlık da verilmemeli. Geçenlerde benim amcamın dükkâna gittiğimde, Suriyeli bir işçi diyordu ki 'bizim partimiz olsaydı Türkler bizi ezemezdi.' Şimdi Suriyelilere bu hakkı verirsek mecliste 40 tane vekilleri olur, bu olumsuz bir şey bana göre, mecliste aşırı karmaşa yaşanır." Ankara-Öğrenci

(ii)

- "Ben eğitimde belli bir seviyeye gelmemiş Türk vatandaşının bile oy kullanmasını istemeyen biriyim. En azından bir ortaokul mezunu olduktan sonra oy kullanabilir. Suriyelilerin oy kullanmalarını da aday olmalarını da istemiyorum açıkçası." Ankara-Kadın
- "Benim geleceğimi savaştan kaçmış ya da getirilmiş insanlar nasıl belirleyebilir? Dilimi bilmeyen bir adam benim siyasetimi nasıl etkileyebilir. Dil de değil aslında bunlar hiçbir şey bilmiyor. Kültürümü bilmiyor, siyasi yapımızı bilmiyor." Hatay-Öğretmen
- "Hiçbir ülke kitlesel göçlerle gelen insanlara, savaş sürecince dönemedikleri için ve ülkelerinde kaldıkları için vatandaşlık vermez bence. Bu insanlar yabancı. Bu nedenle bir yabancıya verilmesi gereken haklar ne ise onlar verilmeli." Gaziantep-Öğrenci

Suriyelilere Vatandaşlık Verilebilir ama Bu Çok Zor Bir Sürecin Sonunda Olmalıdır:

Katılımcılardan bir kısmı Suriyelilere siyasi hakların ve vatandaşlığın verilmesi konusunda yukarıda alıntılanan gruptakiler kadar hazır görünmeseler de bu konuda bir sonraki bölümde aktarılan gruptakiler gibi kapıyı tam olarak kapatmayı da tercih etmemişlerdir. Bu katılımcılara göre, Suriyeliler T.C vatandaşlığı kazanabilmeli ancak bu uzun ve meşakkatli bir sürecin sonunda gerçekleşmelidir.

- "Geçici ikamet izni verilebilir. Sonuçta biz tekerleği yeniden icat etmeyeceğiz. Bir sürü uygulama örnekleri var. Hemen vatandaş olmamalılar, süreç içerisinde olmalı bu." Ankara-Akademisyen
- "Bence oy verebilmeli, seçmeli ve seçilebilmeliler. Ama niye Almanya'ya giden Türklere ilk başta bu haklara sahip değildi? Ancak aradan geçen bir 30 yıl süresinde bu hakları alabildiler." Gaziantep-Kadın
- "Direkt vatandaşlık hakkı verilmesi oy kullanması Türkiye'nin toplumsal yapısını tamamen çöktürür. Olayı da başka bir boyuta taşıy. Nasıl olacağına dair bir şey düşünürsek dernekleşmeleri, sözlerini söyleyebilecekleri alanlar oluşturmaları, yerel yönetimlerde söz sahibi olmalı. Bunlar ilk adımlar, ilerleyen süreçte muhakkak ki olur ama dikkat etmek gerekiyor." Gaziantep-STK
- "Bu bir entegrasyon süreci, belli bir entegrasyon tamamlamadan vatandaşlık hakkı kazanmadan siyaset hakkı olmamalı, vatandaş olursa zaten kimse bir şey yapamaz. Vatandaş olmamış kesimde siyasi hakların da olmaması gerekiyor" İstanbul-Kadın
- "Türkiye olarak bu kadar basit vatandaşlık vermememiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bize de vermiyorlar başka ülkeler böyle bir hak. Şu an Suriyelilerin oraya dönmemelerinin sebebi buradaki rahatlık." Hatay-Esnaflı/Çalışan
- "Önce savaş bitsin, duruma bakalım. Ülkelerine göndereceklerse neden vatandaşlık verelim. Vereceksek de sürece bağlayalım. Kriterleri olsun. Hemen vereceksek neden Afgan, Somalili değil de Suriyeli diye sormak gerekir o zaman." Gaziantep-Öğrenci

Suriyelilerin Siyasi Hakları Olmalıdır ve/veya Suriyelilere T.C. Vatandaşlığı Verilmelidir

Suriyelilere siyasi hakların ve uzun vadede de vatandaşlığın verilmesini isteyenler, bu isteklerine gerekçe olarak 2 temel argüman ortaya koymaktadırlar: (i) Demokratik bir düzenin gereği orada yaşayan herkesin kendi yönetimi üzerinde söz sahibi olmasıdır ve (ii) Suriyelilere oy hakkı verilmezse, onların kendilerini savunma ve güvende hissetme şansları olmayacağı gibi Türk toplumu da Suriyelilerle birlikte bir yaşam kurması gerektiğini kabul etmeyecektir:

(i)

- "Uzun vadede kalacaklar bu kriterleri sağlıyorsa, vatandaş olmalı ve benim sahip olduğum haklara sahip olmalılar." Ankara-Akademisyen
- "Oy kullanmak, nasıl yönetilmek istediğine karar vermektir. Ben temel hizmetlerin bana doğru verilmesini talep ediyorum, insan haklarının gözetilmesini istiyorum derim. Bir insanın almak istediği kentsel ve bireysel hizmetleri belirlemesi için yaşadığı yerin tarihini bilmesine ihtiyacı yok bana kalırsa. Evet seçilme hakkı verilmeli. Benim gittiğim yoldan gidiyor, benim içtiğim sudan içiyor, benim gibi elektrik-su faturası ödüyor indirimli olsa da. 2011'de geldi bu insanlar, 8 yıldır buradalar." İstanbul-Kadın
- "Uzun vadede vatandaşlık haklarına sahip olmalılar. Hakları ve sorumlulukları ile eşit yurttaş olmaları lazım." Ankara-Akademisyen

(ii)

- "Vatandaşlık için biraz zaman lazım bence. Kriterler konmalı, vatandaşlık testini geçenler alabilsin." Ankara-Akademisyen
- "Burada eğer kalıcılar ise vatandaş olmalılar. Siyaseten de varlık gücüne sahip olmalılar. Akışına bırakılınca bazı haklar elde edilmiyor. Kendilerini buraya ait hissetmelerinde bu haklar çok önemli. Gerçekçi değil ama adil, ideal olan bu." Ankara-Akademisyen
- "Eğer Suriyeliler vatandaş olmazlarsa yerel halk da bu gerçekliği kabul edemeyecek gibi geliyor bana. Bu insanlara isim koyamıyoruz." Ankara-Akademisyen

21. Suriyeli Çocukların Eğitim İmkânlarına Bakış

SB-2017 ve SB-2019 verilerine göre Türk toplumunun Suriyelilerin çocukların eğitimi konusunda "duyarlılık" içinde olduğu gözlenmektedir. "Suriyelilerin çocuklarına Türkiye'deki okullarda eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır" sorusuna gelen cevaplarda çekingenlik göze çarpmaktadır. Eğitim konusunda da Suriyelilerin "Üniversite eğitimi de dahil olmak üzere her türlü eğitim imkanından ücretsiz yararlanabilmeliler" önermesine 2017'de %9,5 destek 2019'da %6'ya düşmüştür. Ancak "12 yıllık zorunlu eğitimden ücretsiz yararlanabilmeleri" önermesine 2017'de verilen %23,5 destek 2019'da %26,8'e çıkmıştır. Bunun dışındaki seçeneklerin "sınırlayıcı" ve "gönülsüz" olduğu söylenebilir. 2017'de %25,7, 2019'da ise %16,7 gibi oldukça yüksek oranlarda "hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir" ifadesine destek vermesi kaygıların bir ifadesi olarak okunabilir. Ancak Türk toplumunun bu konudaki çekincelerini azalttığı da gözlenmektedir.

Suriyelilerin Türkiye'de kalıcılıkları güçlendikçe, çocukların eğitimi konusu ön plana çıkmaktadır. Aralık 2019 itibari ile Türkiye'de 1 milyon 80 binden fazla Suriyeli okul çağında (5-17 yaş arası) bulunmaktadır. Halen bu çocuklardan yaklaşık 700 bini okullaştırılmıştır. Ancak okullaşamayan kayıp kuşaklar için de çalışmalar yapılmaktadır. Başlangıçta uygulanan Arapça eğitim veren geçici eğitim merkezleri artık büyük ölçüde ortadan kalmıştır. Suriyeli çocukların tamamına yakını Türk devlet okullarına gitmekte ve Türkçe eğitim almaktadırlar. Toplumun bu konudaki tavrı önem taşımaktadır. SB-2017 ve SB-2019 verilerine göre Türk toplumunun Suriyelilerin çocukların eğitimi konusunda "duyarlılık" içinde olduğu gözlenmektedir. "Suriyelilerin çocuklarına Türkiye'deki okullarda eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır" sorusuna gelen cevaplarda çekingenlik dikkat çekmektedir. Eğitim konusunda da Suriyelilerin "Üniversite eğitimi de dahil olmak üzere her türlü eğitim imkanından ücretsiz yararlanabilmeliler" önermesine 2017'de % 9,5 destek 2019'da % 6'ya düşmüştür. Ancak "12 yıllık zorunlu eğitimden ücretsiz yararlanabilmeleri" önermesine 2017'de verilen % 23,5 destek 2019'da % 26,8'e çıkmıştır. Bunun dışındaki seçeneklerin "sınırlayıcı" ve "gönülsüz" olduğu söylenebilir. 2017'de % 25,7, 2019'da ise % 16,7 gibi oldukça yüksek oranlarda "hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir" ifadesine destek vermesi kaygıların bir ifadesi olarak okunabilir.

SB-2019-TABLO 60: Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

Sıra No.		SB-2017*		SB-2019	
		#	%	#	%
1	12 yıllık zorunlu eğitimden ücretsiz yararlanabilmeliler	491	23,5	608	26,8
2	Hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir	537	25,7	380	16,7
3	Suriyeli çocuklar devlet okullarında ayrı sınıflarda eğitim alabilmeliler	-	-	355	15,6
4	Sadece Türkçe öğretilmelidir	680	32,6	326	14,4
5	Suriyelilere Türk çocuklardan ayrı Arapça eğitim veren okullarda eğitim verilmeli	-	-	218	9,6
6	Üniversite eğitimi de dahil olmak üzere her türlü eğitim imkanından ücretsiz yararlanabilmeliler	198	9,5	136	6,0
7	Okullara gidememeli ama mesleki eğitim alabilmeliler	103	4,9	30	1,3
	Fikrim yok/cevap yok	80	3,8	218	9,6
Toplam		2089	100,0	2271	100,0

SB-2019-TABLO 61: Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)

	12 yıllık zorunlu eğitimden ücretsiz yararlanabilmeliler	Hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir	Suriyeli çocuklar devlet okullarında ayrı sınıflarda eğitim alabilmeliler	Sadece Türkçe öğretilmelidir	Suriyelilere Türk çocuklardan ayrı Arapça eğitim veren okullarda eğitim verilmeli	Üniversite eğitimi de dahil olmak üzere her türlü eğitim imkanından ücretsiz yararlanabilmeliler	Okullara gidememeli ama mesleki eğitim alabilmeliler	Fikrim yok/ Cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	28,3	15,5	16,5	12,9	8,5	5,9	1,2	11,2
Erkek	25,3	18,0	14,8	15,8	10,7	6,1	1,4	7,9
Yaş								
18-24 arası	36,6	12,4	10,8	13,1	8,7	7,5	1,9	9,0
25-34 arası	28,5	13,6	16,7	13,0	11,6	6,5	1,4	8,7
35-44 arası	26,1	17,2	17,9	15,3	8,9	5,0	0,9	8,7
45-54 arası	22,4	17,3	16,1	16,8	7,9	6,5	0,7	12,3
55-64 arası	20,1	23,6	15,4	11,4	13,0	3,5	2,8	10,2
65 ve üzeri	16,7	27,2	16,7	17,5	6,1	6,1	-	9,7
Öğrenim Durumu								
Okuryazar değil*	7,1	7,1	39,3	7,1	14,3	3,6	-	21,5
Okuryazar	30,8	15,4	28,2	10,3	2,6	2,6	-	10,1
İlkokul	22,8	21,1	19,2	13,1	8,3	3,6	1,6	10,3
Ortaokul/İlköğretim	23,8	17,8	18,1	13,1	11,0	6,0	1,8	8,4
Lise veya dengi okul	29,3	16,2	11,8	15,0	9,8	6,3	1,3	10,3
Üniversite/lisansüstü	30,7	12,2	13,0	16,5	10,0	8,7	0,8	8,1
Bölge								
Sınır iller	22,3	15,6	25,1	9,3	15,2	2,4	0,9	9,2
Diğer iller**	27,9	17,0	13,2	15,6	8,2	6,9	1,4	9,8
Metropol iller	26,0	17,0	9,3	20,2	8,3	8,8	1,7	8,7
Metropol olmayan iller	28,9	17,0	15,1	13,4	8,1	6,0	1,3	10,2
Çalışma Durumu								
Ev kadını/kızı	23,6	17,4	19,0	13,6	8,6	4,9	1,6	11,3
Özel sektör çalışanı	29,6	13,6	13,2	14,6	9,3	8,5	1,0	10,2
Esnaf	26,5	14,2	20,1	12,3	11,4	5,0	0,9	9,6
Öğrenci	38,4	10,2	7,8	14,7	9,0	7,8	2,0	10,1
Emekli	17,4	26,8	13,4	19,6	10,7	4,5	0,9	6,7
Kamu sektörü çalışanı	31,2	15,6	12,8	13,8	8,3	5,5	1,8	11,0
İşsiz	25,9	21,3	17,6	11,1	12,0	6,5	1,9	3,7
Serbest meslek erbabı	17,1	34,1	18,3	14,6	6,1	2,4	-	7,4
Diğer***	32,0	12,0	4,0	28,0	8,0	4,0	4,0	8,0
Genel	26,8	16,7	15,6	14,4	9,6	6,0	1,3	9,6

* Okuryazar olmayan 28 kişiye ait sonuçlardır.

** Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

*** "Diğer" ile ifade edilen 25 kişiye ait sonuçlardır.

Öğretmen ve öğrenci OGG'lerinde benzer biçimde Suriyelilere yönelik eğitimde izlenmesi gereken yol konusunda oldukça önemli bulgulara ulaşılmıştır. Eğitimde izlenmesi gerek yolla ilgili olarak öne çıkan 3 unsur bulunmaktadır: (i) Suriyeli öğrencilerle T.C. vatandaşı öğrenciler bir arada eğitim görmeli ve birbirleriyle etkileşim içinde olmalıdırlar. (ii) İkinci olarak, Türkçe dil eğitimi konusunun önemi sürekli öne çıkmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğuna göre Suriyeli çocukların okulda eğitim almaya başlamadan önce Türkçeyi öğrenmelerinin sağlanması gerekmektedir. (iii) Son olarak ise Türkçe öğretmenin önemi kadar Suriyelilerin ana dillerini de unutmamalarının, yani çift dilli bir şekilde eğitilmelerinin önemi vurgulanmıştır.

Öğretmen ve öğrenci katılımcıların deneyim ve gözlemlerine göre Suriyelilerin eğitimi bağlamında öne çıkan sorunların başında eğitime erişim gelmektedir. Bu anlamda, maddi kısıtlılıklar nedeniyle okula devam edemeyecek durumdaki öğrencilerin desteklenmesi gerekmektedir. Ancak OGG'lerde sıklıkla kapasite sorunu da dile getirilmiş, özellikle Gaziantep ve Hatay'daki durumun yerel toplumun eğitime ulaşmasında sorunlar yarattığı vurgulanmıştır. Yine bu bölgelerde öğretmen, okul, derslik, malzeme kapasitesinin ne kadar zorlandığı da ifade edilmiştir. Bu kapasite makul şekilde artırılmaz ise sorunların kronikleşme riski olduğu ifade edilmiştir. Öte yandan, sıkça belirtilen hususlardan biri de okulda Suriyeli öğrencilerin maruz kaldıkları ayrımcılık ve akran zorbalığıdır. Suriyelilerin eğitiminde daha iyi sonuçlar alınabilmesi için okullardaki ayrımcılıkla mücadele edilmesi şarttır.

OGG Bulguları: Suriyelilerin Eğitiminde İzlenmesi Gereken Yol

Öğretmen ve öğrenci OGG'lerinde benzer biçimde Suriyelilere yönelik eğitimde izlenmesi gereken yol ile ilgili sorular sorulduğundan, bu iki grubun cevaplarının birlikte değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Eğitimde izlenmesi gerek yolla ilgili olarak öne çıkan 3 unsur bulunmaktadır: (i) Suriyeli öğrencilerle T.C. vatandaşı öğrenciler bir arada eğitim görmeli ve birbirleriyle etkileşim içinde olmalıdırlar. (ii) İkinci olarak, Türkçe dil eğitimi konusunun önemi sürekli öne çıkmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğuna göre Suriyeli çocukların okulda eğitim almaya başlamadan önce Türkçeyi öğrenmelerinin sağlanması gerekmektedir. (iii) Son olarak ise Türkçe öğretmenin önemi kadar Suriyelilerin ana dillerini de unutmamalarının, yani çift dilli bir şekilde eğitilmelerinin önemi vurgulanmıştır.

- "Ben Suriyeli çocukların entegrasyon için Türk okullarına yerleştirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Yani biz bunu kabul etsek de etmesek de şu an Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocuklarla gelecekte birlikte yaşayacağız, bunu kabul etmemiz gerekiyor." Ankara-Kadın
- "Ben Suriyeli çocukların Türk çocukları ile birlikte okumalarını istiyorum. Şöyle bir şey var: Çocuğu okula kaydederken müdür şöyle çocuğa bir bakıyor, boyuna vs. Sen 6. sınıfa başla diyor. Türkçe bilseler de adapte olamıyorlar. Mesela bizim bir kursumuz var eğitim sistemini tanıtabilen bir kurs. Orada gelip bilgi alabiliyorlar. Dilin ötesinde ayrı oryantasyon programları hazırlanması gerekli diye düşünüyorum." Ankara-Öğrenci
- "Okula başlamadan önce 1 yıl Türkçe hazırlık olması gerek." Ankara-Öğrenci
- "Öncelikle erken yaşta Türkçe öğrenmeleri gerekir. Türkçe öğrenmeden ilerlemek çok zor. Ayrıca Suriyeli çocukların anaokuluna gitmeleri de sağlanmalı, Avrupa'daki gibi. Oralarda da Türk çocukları anaokulunda yaşadıkları toplumla ilk temaslarını kuruyorlar." Gaziantep-Öğrenci
- "Çift dil önemli. Türkçe evet öğrenmeleri gerekir. Ama okullarda daha çok Arapça ek ders ya da seçmeli ders olmak zorunda. Suriyeliler dillerinden kopmamalı. Ama Türkler de Arapça öğrenmeli, böyle bir nesil yetişmeli." Gaziantep-Öğrenci
- "Zaten okullarda çok fazla Suriyeli var. Suriyeli öğrencileri okula koyarak daha fazla entegre edelim derken daha kötü olabilir durum." Ankara-Kadın

**(Geçici Koruma Altındaki)
Suriyeliler
Araştırma Bulguları**

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

5

IV- SB-2019: SURİYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE BULGULARI

IV- A. SB-2019: SURİYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE PROFİLİ

1. Araştırma Altyapısı ve Profili

Suriyeliler Barometresi-2019 araştırması çerçevesinde Türkiye örnekleme uygun olarak 15 ilde kamp dışında yaşayan toplamda 1.418 hanede "hane bazlı anket" uygulanmıştır. Bu hane halkı sayısının 861'i sınır illerinde, 368'i metropol illerde (İstanbul, Ankara, İzmir) 189'u ise diğer illerde yaşayanlar ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada "sınır bölgesi illeri", "metropol iller" ve "diğer iller" bölgesel ayrımının yanı sıra sosyo-ekonomik statü, cinsiyet ve yaş kotaları da uygulanmıştır. Araştırma, temsili esasa dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve il bazındaki temsil dikkate alınmıştır. Her ne kadar SB-2017'de -o tarihte Suriyeliler nüfusunun %7'sine tekabül eden 228.968 kişinin yaşadığı- kamplar özel bir kategori olarak çalışmaya alınmış olsa da SB-2019 çalışmasında kamplar araştırma alanı dışında bırakılmıştır. Bunun temel nedeni kamplarda yaşayan nüfusun 60 bine ve toplam geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus içindeki payının %1,7'ye düşmesidir. Özü uyum konusunda bir konsept ortaya koymak olan SB çalışmalarının Türkiye'de hemen hepsi kentsel alanlarda Türk toplumu ile birlikte kamp dışında yaşayan Suriyelileri araştırmada muhatap alması da bu mantığı yansıtmaktadır. SB-2017-SB-2019 karşılaştırmalarında SB-2017'nin sadece kamp dışı verileri dikkate alınmıştır.

SB-2019-TABLO 62: SB-2019 Suriyeliler İl Bazlı Örnekler

İller				Bölge		
Sıra No.		#	%		#	%
1	İstanbul	260	18,3	Sınır iller	861	60,7
2	Gaziantep	189	13,3	Metropol iller	368	26,0
3	Hatay	188	13,3	Metropol olmayan iller	189	13,3
4	Şanlıurfa	182	12,8	Toplam	1.418	100,0
5	Adana	92	6,5			
6	Mersin	88	6,2			
7	Bursa	74	5,2			
8	İzmir	67	4,7			
9	Konya	47	3,3			
10	Kilis	46	3,2			
11	Mardin	41	2,9			
12	Ankara	41	2,9			
13	Kayseri	35	2,5			
14	Kahramanmaraş	35	2,5			
15	Kocaeli	33	2,4			
Toplam		1.418	100,0			

Sınır iller		Diğer iller	
		Metropol iller	Metropol olmayan iller
Adana	Kilis	Ankara	Bursa
Gaziantep	Mardin	İstanbul	Kayseri
Hatay	Mersin	İzmir	Kocaeli
Kahramanmaraş	Şanlıurfa		Konya

2. Araştırmaya Katılan Suriyelilerin Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri

SB-2019-TABLO 63: SB-2019 Araştırmasında Suriyeliler Profili (15 il - 1.418 hane 6.527 kişi)

	Sayı #	%		Sayı #	%
Cinsiyet (Hanedeki dağılım)			Hanedeki Kişilerin Eğitim Durumu**		
Kadın	3202	49,1	Okuma yazma bilmiyor	436	8,2
Erkek	3325	50,9	Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	891	16,7
Toplam	6527	100,0	İlkokul	1690	31,7
Hanedeki Yaş Durumu			İlköğretim/ortaokul	1170	22,0
0-5 arası	1203	18,4	Lise ve dengi okul	608	11,4
6-11 arası	981	15,0	Ön lisans/MESYO	141	2,7
12-17 arası	729	11,2	Lisans	373	7,0
18-24 arası	1064	16,3	Lisansüstü/doktora	15	0,3
25-34 arası	1116	17,1	Toplam	5324	100,0
35-44 arası	727	11,1	Hanedeki Kişilerin Çalışma Durumu*		
45-54 arası	406	6,2	Çalışıyor	1648	37,9
55-64 arası	198	3,0	Ev kadını	1420	32,7
65 ve üzeri	103	1,7	Öğrenci	635	14,6
Toplam	6527	100,0	İşsiz	451	10,4
Hanedeki Türkiye'deki Statüleri			Çalışma engelli/özürlü veya yaşlı	182	4,2
Geçici koruma kayıt belgesi	4407	67,5	Emekli	7	0,2
Geçici koruma kimlik belgesi	1933	29,6	Toplam	4343	100,0
İkamet belgesi	80	1,2	Hanedeki Kişilerin Çalıştığı İş Türü***		
T.C. vatandaşı olduğuna dair kimlik belgesi	30	0,5	Düzenli ücretli çalışan	828	50,2
Herhangi bir belge sahibi değil/kayıtsız	77	1,2	Yevmiyeli (gündelik) çalışan	553	33,6
Toplam	6527	100,0	Kendi hesabına çalışan/esnaf	184	11,2
Hanedeki Kişilerin Medeni Durumu*			İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	41	2,5
Bekar/Hiç evlenmedi	1493	34,4	Mevsimsel çalışan	32	1,9
Evli	2647	60,9	Ücretsiz aile çalışanı	10	0,6
Ayrı yaşıyor	7	0,2	Toplam	1648	100,0
Eşi öldü/dul	158	3,6			
Boşandı	38	0,9			
Toplam	4343	100,0			

SB-2019 çalışması Türkiye'de "Geçici Koruma Altındaki Suriyelileri" kapsamaktadır. Bu kapsamda görüşülen kişinin "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" ya da "Geçici Koruma Kayıt Belgesi" sahibi olması yeterli olmuştur. Ancak 1.418 hanede görüşme yapılan kişiler içinde 37 "ikamet belgesi" sahibi, 15 de "kayıtsız" Suriyeli yer almıştır. Bunların toplam örneklem içindeki oranı %3,7'dir. Oran herhangi bir değerlendirmeyi etkileme ihtimali olmayacak derecede düşük olduğu ve anketler "hane bazlı" çalışma dikkate alınarak yapıldığı için, "geçici koruma altında" olmayanlar tarafından ailelerindeki bilgileri ve görüşleri yansıtmak üzere görev alanlarca yanıtlanmış 52 anket formunun değerlendirmelere dahil edilmesinde bir sakınca görülmemiştir.

SB-2019-TABLO 64: SB-2019 Cinsiyet Profili

Hanedeki kişilerin cinsiyeti			Hanedeki kişilerin cinsiyeti		
	#	%		#	%
Kadın	540	38,1	Kadın	3202	49,1
Erkek	878	61,9	Erkek	3325	50,9
Toplam	1418	100,0	Toplam	6527	100,0

Türkiye’de yaşayan Suriyelileri 4 farklı kategoriye ayırmak mümkündür. En büyük grubu “Geçici Koruma” kimlik sahipleri ya da kayıt belgesi sahiplerinden oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye’de, çok büyük bölümü 2011 öncesinde Türkiye’ye gelen ve sayıları 100 bin civarında olan “ikamet izni” Suriyeliler bulunmaktadır. Son bir kategori ise hukuki ve teknik anlamda artık “Suriyeli” sayılmasa da toplumsal bağlamda “Suriyeli” olarak algılanmaya devam eden Suriye kökenli yeni T.C. vatandaşlarıdır. Özellikle son iki yılda kahir ekseriyeti geçici koruma altındaki Suriyelilerden oluşan 102 binden fazla Suriyeli T.C. vatandaşlığına alınmıştır.¹²⁹

Suriyeliler için yapılan çalışma, bir hane halkı araştırması şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmada gerekli bilgiler Suriyelilerle Bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi (CAPI) ile toplanmıştır. Anketler, hane hakkında bilgi vermeye yetkili kişi ile yapılmıştır. Araştırmanın evreni belirlenirken, ortalama hane büyüklüğü 6 olarak belirlenmiştir. Toplam hane sayısı ise Türkiye’de yaşayan toplam Suriyeli sayısının bu ortalama hane büyüklüğüne bölünmesi ile yaklaşık $3.475.327/6=579.221$ olarak hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüğü bu verilere dayanarak %95 güven düzeyi ve $\pm 2,6$ güven aralığında 1418 olarak hesaplanmıştır. Suriyeliler ile yapılan anket çalışması 1-20 Mayıs 2019 tarihleri arasında ile gerçekleştirilmiştir.

SB-2019 araştırması $\pm 2,6$ yanılma payına göre hazırlanmış ve uygulanmış olan temsili örneklem dikkate alındığında, bazı konularda rezervler olmak kaydı ile SB-2019’da elde edilen verilerin konu hakkında güçlü ipuçları verdiği ve Türkiye’deki kamplar dışında yaşayan geçici koruma altındaki bütün Suriyelilerin profilinin gerçeğe en yakın şekilde yansıtıldığı düşünülmektedir. Ancak çalışmanın başlangıç kısmında da ifade edildiği üzere, bu araştırma ile elde edilen bulguların “kesin doğrular” ve/veya “mutlak algılar” ya da “gerçeklik” şeklinde bir iddia taşımadığı, son derece dinamik bir süreç içinde sınırlılıklarının farkında olarak toplumsal gerçekliğe yakınlaşmaya çalıştığı unutulmamalıdır.

Türkiye’de Suriyeliler konusunda yaşanan en önemli sorunlardan birisi, 2014’e kadar sürecin geçicilik düşüncesi ile merkezi ve düzenli kayıtlamaların yapılmamasıdır. Bilindiği gibi GİGM, YÜKK ile kurulmuştur. 2014 yılında taşra teşkilatlarının kurulup aktif bir şekilde göreve başlaması ile kayıtlamada yeni bir dönem başlamıştır. GİGM taşra teşkilatlarının göreve başlaması ile birkaç yılda kamp dışı kayıtlama işlemlerinin büyük bir kısmı tamamlanmıştır. Ancak dil bariyeri, kurulan Göç-NET sisteminin işlevsel hale gelme süreci, bazı Suriyelilerin kayıt altına alınma konusunda farklı nedenlerde çekincelerinin olması gibi nedenlerle aksaklıklar ve eksiklikler de yaşanmıştır. Bu nedenle sonraki süreçte veri güncelleme merkezileri kurularak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin de yoğun desteği ile mevcut kayıtlamaların daha doğru şekilde alınması ve eksik kayıtların tamamlanması için çalışmalar yürütülmüştür. 2019 yılının sonuna gelindiğinde bu çalışmaların büyük oranda başarıya ulaştığını söylemek mümkündür.

129 Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun’un 24 Ağustos 2019 tarihli açıklaması: “Bugüne kadar 102 bin Suriyeli sığınmacıya vatandaşlık (verildi)”. (24.08.2019) <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-suriyelilere-yardim-etme-konusunda-kararli-adimler-atti> (Erişim: 20.10.2019)

SB-2019-TABLO 65: SB-2019 Yaş Profili

Görüşülen kişilerin yaşı			Hanedeki kişilerin yaşı		
	#	%		#	%
18-24 arası	245	17,3	0-5 arası	1203	18,4
25-34 arası	501	35,3	6-11 arası	981	15,0
35-44 arası	375	26,4	12-17 arası	729	11,2
45-54 arası	178	12,6	18-24 arası	1064	16,3
55-64 arası	84	5,9	25-34 arası	1116	17,1
65 ve üzeri	35	2,5	35-44 arası	727	11,1
Toplam	1418	100,0	45-54 arası	406	6,2
			55-64 arası	198	3,0
			65 ve üzeri	103	1,7
			Toplam	6527	100,0

SB-2019-TABLO 66: SB-2019 Medeni Durum Profili

Görüşülen kişilerin medeni durumu (18 + yaş)			Hanedeki kişilerin medeni durumu (12 + yaş)		
	#	%		#	%
Bekar/Hiç evlenmedi	181	12,8	Bekar/Hiç evlenmedi	1493	34,4
Evli	1134	80,0	Evli	2647	60,9
Ayrı yaşıyor	7	0,5	Ayrı yaşıyor	7	0,2
Eşi öldü/dul	78	5,4	Eşi öldü/dul	158	3,6
Boşandı	18	1,3	Boşandı	38	0,9
Toplam	1418	100,0	Toplam	4343	100,0

SB-2019-TABLO 67: SB-2019 Eğitim Profili

Görüşülen kişilerin öğrenim durumu (18 + yaş)			Hanedeki kişilerin öğrenim durumu (6 + yaş)		
	#	%		#	%
Okuma yazma bilmiyor	87	6,1	Okuma yazma bilmiyor	436	8,2
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	73	5,2	Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	891	16,7
İlkokul	405	28,6	İlkokul	1690	31,7
İlköğretim/ortaokul	381	26,9	İlköğretim/ortaokul	1170	22,0
Lise ve dengi okul	219	15,4	Lise ve dengi okul	608	11,4
Ön lisans/MESYO	57	4,0	Ön lisans/MESYO	141	2,7
Lisans	186	13,1	Lisans	373	7,0
Lisans üstü/doktora	10	0,7	Lisans üstü/doktora	15	0,3
Toplam	1418	100,0	Toplam	5324	100,0

SB-2019 çalışmasında ortaya çıkan tablo, Türkiye genelindeki tablo ile bazı farklılıklar gösterse de genel durumu ortaya koymaktadır. Araştırmaya dahil edilen grup içinde okur-yazar olmayanların oranı % 8,2, okula gitmemiş ama okur-yazar olduğunu söyleyenlerin oranı % 16,7'dir. Önlisans/meslek yüksek okul, lisans ve yüksek lisans eğitilmiş görünenlerin toplam oranı ise % 10 görünmektedir.

Eğitim ve Dil Bilgisi

SB-2019 çalışmasında ortaya çıkan tablo, Türkiye genelindeki tablo ile bazı farklılıklar gösterse de genel durumu ortaya koymaktadır. Araştırmaya dahil edilen grup içinde okur-yazar olmayanların oranı %8,2, okula gitmemiş ama okur-yazar olduğunu söyleyenlerin oranı %16,7'dir. Ön lisans/meslek yüksek okulu, lisans ve yüksek lisans eğitilmiş görünenlerin toplam oranı ise %10 görünmektedir.

SB -2019 araştırmasında, dil gelişiminde bundan sonraki çalışmalara da kaynaklık etmesi bakımından "hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Gelen cevaplar hem etnik aidiyet, hem de Türkçe dilindeki gelişim konusunda bazı ipuçları sunmaktadır. Buna göre Türkiye'deki Suriyeliler içinde anadili Arapça olanların oranı %81, Kürtçe olanların oranı %16,1, Türkmen/Türkçe olanların oranı ise %13,3 görünmektedir. Burada dikkat çeken, Arapçayı ana dil olarak belirleyenlerin % 81, Kürtçeyi anadil olarak belirleyenlerin oranı % 16,1 iken, Türkçeyi ("ana dil" seçeneği dışında) ileri derecede bilenlerin % 12,9, orta düzeyde olanların % 27,9 ve az düzeyde bilenlerin oranının % 21,7 olarak gerçekleşmesidir. Buradan hareketle Arap ve Kürt kökenli Suriyelilerin ciddi bölümünün Türkçe öğrenme yolunda oldukları söylenebilir.

SB-2019-TABLO 68: Hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz? (%)

Sıra No.		Anadili	İleri	Orta	Az	Bilmiyor
1	Arapça	81,0	13,5	3,9	1,1	0,5
2	Kürtçe	16,1	1,6	1,5	1,6	79,2
3	Türkçe	13,3	12,9	27,9	21,7	24,2
4	İngilizce	0,8	4,2	11,5	10,2	73,3
5	Fransızca	0,0	0,4	0,8	1,7	97,1
6	Diğer*	11,1	33,3	11,1	22,2	22,3

* 2017 yılı çoklu yanıtıdır.

SB-2019-TABLO 69: Türkçe Bilenlerin Demografisi

Hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz? (Türkçe %)

	Anadil	İleri	Orta	Az	Bilmiyor
Cinsiyet					
Kadın	8,1	9,6	23,1	20,7	38,5
Erkek	16,5	14,9	30,9	22,3	15,4
Yaş					
18-24 arası	15,1	18,8	30,2	17,1	18,8
25-34 arası	11,4	14,4	33,1	21,4	19,7
35-44 arası	14,4	9,3	27,5	25,3	23,5
45-54 arası	18,5	10,7	21,9	20,2	28,7
55-64 arası	8,3	10,7	10,7	26,2	44,1
65 ve üzeri	2,9	5,7	14,3	17,1	60,0
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	33,3	5,7	11,5	10,3	39,2
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	34,2	5,5	8,2	15,1	37,0
İlkokul	16,8	8,9	21,2	23,0	30,1
İlköğretim/ortaokul	7,3	11,5	31,2	24,9	25,1
Lise ve dengi okul	6,8	16,4	37,9	20,1	18,8
Ön lisans/MESYO	14,0	7,0	21,1	33,3	24,6
Lisans/lisansüstü/doktora	8,2	27,6	40,8	18,9	4,5
Bölge					
Sınır iller	13,0	13,4	24,9	23,1	25,6
Diğer iller*	13,8	12,2	32,7	19,6	21,7
Metropol iller	16,8	10,1	29,3	19,3	24,5
Metropol olmayan iller	7,9	16,4	39,2	20,1	16,4
Genel	13,3	12,9	27,9	21,7	24,2

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Odak Grup Görüşmeleri

Anket çalışmasının yanı sıra, Suriyeli toplumunun görüş, deneyim ve beklentileri hakkında daha derinlemesine bilgi edinilmesi amacıyla 8 Odak Grup Görüşmesi (OGG) düzenlenmiştir. OGG'lerde elde edilecek olan verinin Suriyelilerin büyük kısmı hakkında bilgi verebilmesi ama bir yandan da daha küçük önemli grupların farklı görüş ve deneyimlerinin göz ardı edilmemesi için katılımcılar arasında önemli bir çeşitlilik bulunması hedeflenmiştir. Bu nedenle, rasgele grupların oluşturulması yerine, OGG'lerin her birinde seçilmiş profildeki bireylerin katılımı hedeflenmiştir.

Bu bağlamda, en fazla sayıda OGG kadın katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni, toplumsal cinsiyet farkındalığını çalışmaya güçlü bir biçimde yansıtabilme ve kadınların farklı perspektif, deneyim, beklenti ve görüşlerini SB 2019 çalışmasına aktarabilmektir. Kadınların yanı sıra, farklı mesleklerden bireylerden oluşan gruplar oluşturulmuştur. Bunlar öğretmenler, öğrenciler, esnaf ve çalışanlar ile STK çalışanları olarak seçilmiştir.

Son olarak, farklı şehirlerdeki insanların deneyim ve perspektiflerinde önemli farklılıklar olacağından, OGG'ler farklı şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Suriyelilerin yoğun biçimde yaşadığı sınır illerinin

yanı sıra metropol şehirlerin de temsil edilmesi amacıyla, OGG'ler Hatay, Gaziantep, İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilmiştir. OGG'ler 10 Temmuz 2019 ile 10 Ağustos 2019 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

SB-2019-TABLO 70: OGG Listesi

Kent		
İSTANBUL	KADIN 5	ÖĞRENCİ 6
ANKARA	KADIN 5	ESNAF-ÇALIŞAN 5
GAZİANTEP	KADIN 9	STK ÇALIŞANI 5
HATAY	KADIN 7	VATANDAŞ 5

Suriyeli OGG Katılımcı Toplamı: 47 (8 OGG, ortalama katılımcı sayısı: 5.9)

Her bir OGG 6-10 katılımcı ile gerçekleşmiş olup araştırma ekibinden de iki araştırmacı görüşmelere katılmıştır. OGG'lerde, SB 2019 araştırmasının ana temalarını içeren bir görüşme izlencesi hazırlanmış ve görüşmeler odak grup yönteminin etkileşimli ve dinamik akışını bozmaksızın bu izlençe rehberliğinde yürütülmüştür. Yine bu amaçla, OGG'ler Arapça yürütülmüştür. Görüşmelerin ilk kısımları tüm OGG'ler için aynı temalar ve sorular üzerinden gerçekleşmiş, sonlarında ise OGG'nin katılımcı profili (örn. Öğrenci, -Esnaf/Çalışan veya Kadın) ve yapılan şehre özel sorular tartışılmıştır. T.C. vatandaşı ve Suriyeli OGG'lerinde kullanılan izlencelerin bir örneği ekte sunulmuştur (EK 1).

Görüşmeler tüm katılanların bilgileri dahilinde ve önceden rızaları alınarak ses kayıt cihazlarıyla kayıt altına alınmış, bu ses kayıtları daha sonra tamamen deşifre edilerek analize hazırlanmıştır. Bu raporda, katılımcıların kişisel bilgilerine yer verilmemiş, yalnızca görüş ve deneyimlerini dile getirildikleri OGG'ye referans verilmiştir.

Bu toplanan zengin ve niteliksel verinin analizini sistematik bir biçimde yaparak sonuçlar çıkarabilmek için niteliksel veri analiz yazılımı olan MAXQDA programı kullanılmıştır. Bu bağlamda, görüşmelerin deşifrelerinin tamamı öncelikle programa yüklenmiş ve daha sonra her biri belirlenen kodlar ve alt kodlar kullanılarak kodlanmıştır. Böylece her bir kod kullanılarak yapılan aramalarda yapılan bütün OGG'lerin ilgili birimlerini bir araya getirmek, çeşitli kodların kullanımında OGG türünü veya şehrine göre kıyaslamalar yapmak, ve 20 OGG metninin tamamında çeşitli arama ve analiz araçları kullanma imkanı olmuştur. Kullanılan kodları içeren kod defteri ekte sunulmuştur (EK 2).

Suriyeliler Araştırma Bulguları

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

6

IV- B. SB-2019: SURİYELİLER ARAŞTIRMA BULGULARI

1. Suriye'deki Yaşam Kalitesi

SB-2019 araştırmasında Türkiye'deki Suriyelilerin Türkiye'ye gelmeden önceki sosyo-ekonomik durumları konusunda bazı bilgiler elde edilmeye, bunu da Suriye'de sahip olunan somut varlıklar üzerinden değerlendirmeye çalışılmıştır.

Suriyelilerin Suriye'de yaşarken sahip oldukları şeyler üzerinden mali ve sosyo-ekonomik durumları konusunda sağlıklı bir izlenim edebilmek için "sahiplik" sorularına göre Türkiye'ye gelmeden önce Suriyelilerin %68,1'inin ev sahibi, %29,5'inin arsa/arazi, %26,9'unun araba sahibi, %24,8'inin ise işyeri sahibi olduğu görülmektedir. Bu veriler, Suriyelilerin Türkiye'ye gelmeden önceki hayatlarında orta gelir grubunda olduklarını söylememize imkan vermektedir.¹³⁰

SB-2019-TABLO 71: Suriye'de yaşarken aşağıdakilere ailenizin sahip olup olmadığını lütfen belirtiniz. (%)

	Vardı	Yoktu	Cevap yok
Ev	68,1	31,5	0,4
Arsa-arazi	29,5	69,2	1,3
Araba	26,9	71,9	1,2
İş yeri	24,8	73,8	1,4

2. Suriyeli Ailelerin Bütünlüğü ve Parçalanmışlığı

Nisan 2011'den bu yana Suriye'deki iç savaştan kaçan Suriyelilerin sayısı 6,5 milyonu aşmıştır. Ülke içinde de çok ciddi bir nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Bu durum 2019'da da devam etmekte ve pek çok parçalanmış aile ortaya çıkmaktadır. SB-2017 ve SB-2019 çalışmalarında Türkiye'de bulunan Suriyelilerin aile bütünlüğünü anlamaya yönelik sorular, aynı zamanda gelecek planları konusunda da bazı öngörülerin ortaya konulması bakımından önemsenmiştir. Bu çerçevede Suriye'deki aile üyeleri ile Türkiye ve Suriye dışı ülkelerdeki aile üyeleri için "Kendi (çekirdek) ailenizden Suriye'de yaşayan var mı?" sorusu yöneltilmiş, buna SB-2017'de %45,7, 2019'da %44,7 "evet" cevabı alınmıştır.

SB-2019-TABLO 72: Yakın/çekirdek ailenizden Suriye'de yaşayan var mı?

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Hayır	478	53,9	784	55,3
Evet	392	44,2	634	44,7
Cevap yok	17	1,9	-	-
Toplam	887	100,0	1.418	100,0

130 Sayısal bakımdan anlamlı olmasa da bir fikir vermesi için Türkiye'deki Suriyelilerin Suriye'deki varlık durumları ile Türkiye'deki çalışma durumu ilişkisi incelenmiştir (Bkz. Ek Tablo: SB-2019-TABLO-80a:) Suriye'de %24,8 olan işyeri sahibi oranının Türkiye'de daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Hatta Suriye'de işyeri olmayanların bile %10,7 ile halen Türkiye'de kendi hesabına çalışan/esnaf olması dikkat çekicidir. Bunun temelde küçük çaplı (bakal, berber, fırın vb) işyerleri olduğu tahmin edilebilir. Ancak girişimciliğin arttığı gözlenmektedir.

SB-2019-TABLO 73: Suriye'de yaşayan aile üyeleri kimler?

(Çoklu yanıt; Yakın/çekirdek ailesinden Suriye'de yaşayan olduğunu söyleyen 634 kişiye ait sonuçlardır.)

Sıra No.		#	%
1	Kardeşler/abiler/ablalar	212	33,4
2	Anne	196	30,9
3	Baba	166	26,2
4	Bütün aile	120	18,9
5	Amca	62	9,8
6	Çocuk	36	5,7
7	Dayısı	22	3,5
8	Eş	14	2,2
9	Hala	14	2,2
10	Teyze	12	1,9
11	Akrabalar	11	1,7
12	Kuzenler	10	1,6
13	Dede	9	1,4
14	Eşinin ailesi	4	0,6

3. Suriyeliler Yaşamlarını Türkiye'de Nasıl İdame Ettiriyor?

Türkiye'deki Suriyelilerin yaşamlarını ne şekilde idame ettirdikleri konusu sıklıkla tartışılan ve toplumsal uyumu önemli ölçüde etkileyen konulardan birisidir.

SB-2019-TABLO 74: Ailenizin geçimini sağlayabilmek için son 12 ayda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Evet	195	22,0	515	36,3
Hayır	684	77,1	896	63,2
Fikrim yok /cevap yok	8	0,9	7	0,5
Toplam	887	100,0	1.418	100,0

Türk toplumunun Suriyelilerin geçim kaynakları konusundaki algısı oldukça farklıdır. SB-2017'de %86,2'si, SB-2019'da ise %84,5'i Suriyelilerin "Türk devletinin yardımı ile" yaşadıklarına inanmaktadır. Türk toplumu SB-2017'de % 54,2, SB-2019'da ise %65,1 ile Suriyelilerin yaşamlarını "dilenererek" sağladıkları görüşünü ortaya koymaktadırlar. Suriyelilerin çalışarak hayatlarını idame ettirdikleri görüşü SB-2017'de %49,8, SB-2019'da ise %50,9 ile üçüncü sırada gelebilmektedir. Bu algı doğal olarak Suriyelilerin bir "yük" olarak görülmesinde önemli rol oynamaktadır. Oysa "Ailenizin geçimini sağlayabilmek için son 12 ayda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?" sorusuna Suriyelilerin SB-2017'de %22'si, SB-2019'da ise mevcut programın

resmi verileri ile neredeyse aynı oranda olan %36,3'ü "evet" cevabını vermektedirler. Bu yardımın nereden geldiği sorulduğunda ise temel kaynağın %93,4 ile "Kızılay Kart" olarak da bilinen SUY yardımları olduğu anlaşılmaktadır. SB-2017'de SUY desteği henüz yeterince yaygınlaşmamış ve genelde AFAD ve Kızılay Kart sistemleri ile mali destek sağlanmaktaydı. Ancak SB-2019'da kap dışındaki Suriyelilerin %22'si, kamplar dahil olduğunda ise %30,9'unun "son 12 ay içinde" mali destek aldığı tespit edilmişti.¹³¹ Bu yardımların geldiği kaynakların Kızılay Kart-SUY dışında %7 belediyeler, %3,9 STK'lar, %2,1 ile Suriye'deki akrabalar, %1,9 ile uluslararası kurumlar olarak sıralanmaktadır.

SB-2019-TABLO 75: En çok kimden ya da nereden yardım aldınız?

(Çoklu yanıt; Aile geçimini sağlayabilmek için son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldığını söyleyen 515 kişiye ait sonuçlardır.)

Sıra No.		#	%
1	Kızılay kart/SUY	481	93,4
2	Belediyeler	36	7,0
3	Sivil Toplum Kuruluşları	20	3,9
4	Suriyedeki ailemden /akrabalarımdan	11	2,1
5	Uluslararası kuruluşlar	10	1,9
6	Diğer	12	2,3

Suriyeliler arasında çalıştığını söyleyenlerin içinde yardım alan oranı %25,5 (774 kişiden 197'si) olarak gözlenmektedir. Bu 197 kişinin aldığı yardımın ise %92,4 ile Kızılay Kart/SUY olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum hem SUY başta olmak üzere dışarıdan yardım alanların da çok büyük bir bölümünün çalıştıklarını, hem de temel yardımın SUY olduğunu ortaya koymaktadır.

SB-2019-TABLO 76: Yardım Alma/Çalışma İlişkisi

Ailenizin geçimini sağlayabilmek için son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı? (Çalışıyor)

	#	%
Evet	197	25,5

En çok kimden ya da nereden yardım aldınız? (Çoklu yanıt)

	#	%
Kızılay kart/SUY	182	92,4

4. Suriyelilerin Çalışma Durumları ve Geçim Kaynakları

Türkiye'deki Suriyelilerin çalışmalarına dair düzenlemeler YUKK çerçevesinde 22 Ekim 2014 tarihinde çıkan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29. maddesinde düzenlenmiştir.¹³² Bu düzenlemeden hareketle 15 Ocak 2016'da Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyelilerin çalışmalarına yönelik olarak "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" çıkarılmıştır.¹³³ %98'inden fazlası kamplar dışında

131 Bkz: Türk Kızılayı-Kızılay Kart, <http://kizilaykart-suy.org/TR/index.html> (Erişim: 24.10.2017)

132 Geçici Koruma Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> (Erişim: 10.05.2019)

133 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Resmi gazete(15.01.2016) (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>) (Erişim: 20.10.2019).

yaşayan ve son iki yıl içinde AB tarafından fonlanan ancak yararlanıcı Suriyeli sayısının 1.4 milyon civarında olduğu, kişi başına aylık 120 TL verilen SUY dışında Suriyeliler için istisnai durumlar dışında sürekli ve düzenli bir gelir kaynağı bulunmamaktadır. Kentsel alanda sadece SUY programı dışında kalan değil, SUY desteği alanların da ayda 120 TL kişi başına kaynak ile hayatlarını devam ettirmelerinin neredeyse imkansız olduğu açıktır. Türkiye'deki Suriyelilerin kayıt dışı ekonomi içinde kendilerine alan açtıkları ve çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Ancak burada ne kadarının çalıştıkları sorusuna yanıt bulmak, kayıt dışı ekonomi nedeni ile mümkün değildir.

SB araştırması 2017'de olduğu gibi 2019'da da Suriyelilerin çalışma durumları ile ilgili iki önemli soru ile duruma sınırlı da olsa ışık tutmaya çalışmıştır. SB-2019 araştırmasında "gelir getirici bir işte çalışıyor musunuz?" sorusuna gelen cevapta, 12 ve üstü yaş kategorisinde hane halkının %37,9'u "çalışıyor" görünmektedir. Ekim 2019 itibari ile Türkiye'de 12 ve üstü yaş grubunda olan Suriyeli sayısı 2,5 milyon civarındadır. Araştırmada ortaya çıkan oran dikkate alındığında, Türkiye'deki Suriyeliler içinde çalışanların sayısının 900 bin ile 1 milyon arası olduğu tahmin edilmektedir. Bu konuda ILO tarafından yapılan bir çalışmada da Türkiye'de çalışan 15 yaş ve üzeri Suriyelilerin sayısı %97'si kayıtdışı olmak üzere 930 bin olarak verilmektedir.¹³⁴

SB-2019-TABLO 77: SB-2019 Suriyeliler Çalışma Durumu Profili

Görüşülen kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu (18 + yaş)				Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu (12+ yaş)			
Sıra No.		#	%	Sıra No.		#	%
1	Çalışıyor	774	54,6	1	Çalışıyor	1.648	37,9
2	Ev kadını	426	30,0	2	Ev kadını	1.420	32,7
3	İşsiz	121	8,5	3	Öğrenci	635	14,6
4	Çalışma engelli/özürlü veya yaşlı	62	4,4	4	İşsiz	451	10,4
5	Öğrenci	32	2,3	5	Çalışma engelli/özürlü veya yaşlı	182	4,2
6	Emekli	3	0,2	6	Emekli	7	0,2
Toplam		1.418	100,0	Toplam		4.343	100,0

Türkiye'deki Suriyelilerin demografik özelliklerine bakıldığında, 15-65 yaş arası grubun, yani aktif çalışma nüfusunun 2 milyon civarında olduğu görülmektedir. TÜİK verilerine göre Temmuz 2019 itibari ile T.C. vatandaşları arasında işgücüne katılım oranı %53,8'dir. Erkeklerde işgücüne katılma oranı %73,2, kadınlarda ise %34,9 olarak gerçekleşmektedir.¹³⁵ Suriyelilerde bu oranın, kadınların iş gücüne katılma oranının az olmasının da etkisi ile biraz daha düşük olması beklenebilir. Bu nedenle SB-2019 çalışmasında kadınların %32,7'lik bir bölüm "ev kadını" olarak çıkmıştır. Ancak çok düşük ücret almaktan kaynaklanan bir biçimde zorunlu olarak hanelerde daha çok sayıda kişinin çalıştığı bilinmektedir. Kuşku yok ki bu alan eldeki kısıtlı verilerden hareketle projeksiyonlara ve tahminlere dayanmaktadır.

134 ILO bu çalışmasında 15 ve üstü yaş grubu çerçevesinde bu değerlendirme yapmaktadır. Bkz. ILO Syrians in The Turkish Labour Market, Data from TURKSTAT Household Labour Force Survey (HHLFS) 2017, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_738618.pdf (Erişim: 18.03.2020)

135 TÜİK: İşgücü İstatistikleri, Temmuz 2019, <http://tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30687> (Erişim: 10.10.2019)

SB-2019-TABLO 78: Hanedeki 12-17 yaş arasında çalışanların dağılımı

	#	%
12 yaş	5	3,9
13 yaş	7	5,5
14 yaş	12	9,4
15 yaş	29	22,7
16 yaş	32	25,0
17 yaş	43	33,5
Toplam	128	100,0

Suriyelilerin içinde çalıştığını ifade eden %37,9'un nasıl işlerde çalıştıklarına dair veriler de oldukça dikkat çekicidir. Buna göre çalışan Suriyelilerin %50,2'si düzenli ücret getiren işlerde, %33,6'sı yevmiyeli (günderlik) işlerde, %13,7'sinin ise kendi hesabına ya da işveren olarak çalıştığı anlaşılmaktadır.

SB-2019-TABLO 79: Çalışanların Çalışma Şekli

Görüşülen kişilerin yaptığı iş (18 + yaş)				Hanedeki kişilerin yaptığı iş (12 + yaş)			
Sıra No.		#	%	Sıra No.		#	%
1	Düzenli ücretli çalışan	362	46,8	1	Düzenli ücretli çalışan	828	50,2
2	Yevmiyeli (günderlik) çalışan	216	27,9	2	Yevmiyeli (günderlik) çalışan	553	33,6
3	Kendi hesabına çalışan/esnaf	153	19,8	3	Kendi hesabına çalışan/esnaf	184	11,2
4	İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	29	3,7	4	İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	41	2,5
5	Mevsimsel çalışan	11	1,4	5	Mevsimsel çalışan	32	1,9
6	Ücretsiz aile çalışanı	3	0,4	6	Ücretsiz aile çalışanı	10	0,6
Toplam		774	100,0	Toplam		1648	100,0

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan istatistiklere göre 2018 itibarı ile Türkiye'de çalışma izni verilen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı kişi sayısı 34.573 kişidir. Bu sayı içinde ikamet ve geçici koruma altında olanların edindiği çalışma izni sayısına dair bir bilgi yer almamaktadır. Ancak 2019 ve 2020'de yayınlanan iki ayrı UNHCR belgesinde çalışma izni sayıları 80 bin¹³⁶ ve ve 132.497 olarak açıklanmıştır.¹³⁷ En yüksek sayı olan 132.497 de dikkate alındığında, yine de mevcut resmi sayılar fiilen çalıştığı tahmin edilen 1 milyon civarında kişi içinde oldukça düşük bir orana tekabül ettiği görülmektedir.

Halen Türkiye'de fiilen çalışan Suriyeliler dikkate alındığında, bu sayılar çalışma haklarının geçici koruma altındaki Suriyeliler için yeterince işlevsel olmadığını ve çalışmakta olan Suriyelilerin %95'inden fazlasının

136 Update: Durable Solutions for Syrian Refugees (July-August 2019) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/70892>

137 UNHCR- 3RP Regional Strategic Overview (2020) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/73116> (Erişim: 02.05.2020)

halen kayıt dışı çalıştığını açık biçimde göstermektedir. Bunun pek çok nedeni olduğu bilinmektedir. Bu nedenler içinde çalışma hakları için yapılan düzenlemeden kaynaklanan ve özellikle de işveren için yeterince “çekici” olmayan hususlar kadar ve hatta daha fazla, Suriyelilerin “dil” ve “çalışma kültürü” engelleri ve Türk ekonomisinin yapısal sorunlarıyla ilgili hususların ön plana çıktığı söylenebilir.

Bilindiği üzere Türk ekonomisinin en ciddi yapısal sorunlarından birisi kayıt dışılıktır. Son yıllarda artma eğiliminde olan kayıt dışılık Ağustos 2019 TÜİK verilerine göre T.C. vatandaşları içinde %36,1'e çıkmıştır.¹³⁸ Suriyelilerin dil ve “farklı çalışma kültürü” başta olmak üzere pek çok dezavantajı bulunmakta, genelde yüksek nitelikli olmadıkları için de temelde küçük ve orta boyuttaki Türk işletmecilerde “vasıfsız işlerde” çalışmaktadırlar. Bu durumda SB-2019 araştırması çerçevesinde tahminimiz, Kasım 2019 itibarı ile 1 milyon civarındaki bir sayıdaki Suriyelinin Türkiye’de çalıştığı yönündedir.

SB-2019 araştırmasında çalıştıkları ifade edilen %37,9'un ne tür işlerde hangi statüde çalıştıkları sorusu da son derece önemlidir. Bu soruya alınan cevapta Türkiye’de çalışan Suriyelilerin artık yarısından fazlasının (%50,2) “düzenli ücretli çalışan” oldukları anlaşılmaktadır. Bu oran 2017’de %40,7 idi. Bu durum aslında ekonomik uyum sürecinin çok önemli bir aşama kaydettiğini bize göstermektedir. Gündelik-yevmiye ile çalışma oranı %33,6'ya düşmüş (bu oran SB-2017’de %43,1 idi), mevsimlik işlerde çalışanların oranı ise %1,6 (2017’de %6,2 idi) görülmektedir. Bir ve üzeri çalışanı olan “işveren” %2,5, “kendi hesabına çalışan/esnaf” seçeneği ise %11,2 olarak tespit edilmiştir. Yani %13,7 civarındaki bir grup (2017’de bu %8,8 idi) kendi işlerini yaptıklarını ifade etmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda¹³⁹ kendi şirketlerini kuran Suriyeli sayısının 15 bini aştığı ve hatta bu şirketlerin 100 bin civarındaki Suriyeliyi istihdam ettiği ifade edilmektedir. Çalışan sayıları ve iş yeri büyüklükleri konusunda çok net bilgiler olmasa da 9 yılı aşkın süreç içinde girişimciliğin ciddi bir gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır.

Suriyelilerin çalışma durumları ile Türkçe bilmeleri arasındaki bağlantı çapraz tablolar ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Buna göre;

Anadili Türkçe olduğunu ifade edenler ile ileri derecede Türkçe bildiklerini ifade edenlerin toplamda % 31,8'i, hiç Türkçe bilmeyenler ve az derecede bildiğini ifade edenlerin ise %34,9'u çalıştığını beyan etmektedir. Anadili Türkçe/İleri derecede Türkçe bilenlerin %39,2'si, bilmeyenlerin/az bilenlerin ise %28,5'i düzenli gelir getiren işlerde çalışmaktadırlar. Anadili Türkçe/İleri derecede Türkçe bilenlerin % 17,3'ü, bilmeyenlerin/az bilenlerin ise %55,4'ü ise işsiz olduğunu ifade etmektedir. Bu durum net biçimde dil ile iş bulma arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Kendi hesabına çalışan esnaflarda da dil bilmeyenlerin daha fazla olması da Suriyelilerin kendi içlerinde geliştirdikleri küçük çaplı işyerlerinin varlığına işaret etmektedir.

138 “Temmuz 2019 döneminde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,7 puan artarak %36,0 olarak gerçekleşti. Tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 puan artarak %23,2 oldu.” Bkz. TÜİK İşgücü İstatistikleri, Temmuz 2019: <http://tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30692> (Erişim: 16.11.2019).

139 TESEV-Syrian Entrepreneurship and Refugee Start-ups in Turkey: Leveraging the Turkish Experience 2018 (https://www.tepav.org.tr/upload/files/1566830992-6.TEPAV_and_EBRD___Syrian_Entrepreneurship_and_Refugee_Start_ups_in_Turkey_Lever...pdf) (Erişim: 12.12.2019)

SB-2019-TABLO 80: Dil Bilgisi ve Çalışma Durumu Hangi dilleri ne seviyede biliyorsunuz? (Türkçe %)

	Anadili	İleri	Orta	Az	Bilmiyor
Çalışıyor	17,2	14,6	33,3	23,4	11,5
Ev kadını	9,2	8,5	20,9	21,4	40,0
Öğrenci	21,9	46,9	25,0	3,1	3,1
İşsiz	6,6	10,7	27,3	15,7	39,7
Çalışma engelli/özürlü veya yaşlı	3,2	9,7	11,3	24,2	51,6
Emekli	-	-	33,3	33,3	33,3

Not: 18 ve üzeri yaştaki kişilere ait sonuçlardır. Emekli 3 kişiye ait sonuçlardır.

Düzenli ücretli çalışan	22,1	17,1	32,3	18,2	10,3
Yevmiyeli (gündelik) çalışan	16,2	8,8	36,6	22,2	16,2
Kendi hesabına çalışan/esnaf	8,5	19,6	32,7	32,7	6,5
İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	17,3	3,4	17,3	44,7	17,3
Mevsimsel çalışan	-	9,1	45,5	27,3	18,1
Ücretsiz aile çalışanı	-	-	66,7	33,3	-

Not: Çalışan kişilere ait sonuçlardır. İşveren 29, Mevsimsel çalışan 11, Ücretsiz aile çalışanı 3 kişiye ait sonuçlardır.

5. Barınma

Türkiye'deki Suriyelilerin % 90'ından fazlası kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bu durum kuşku yok ki mültecilerin yaşadıkları yer konusunda ciddi sorunlar ve gerginlikler ortaya çıkarmaktadır. Hem yapı kalitesi hem de yaşanılan yerin büyüklüğü yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Ancak özellikle de Suriyelilerin yaşadıkları kentlerin yoksul bölgelerindeki Türk toplumunun ciddi bir bölümünün de yapı kalitesi bakımından oldukça sorunlu yapılarda yaşadıkları da bir gerçektir. Suriyelilerin aile büyüklükleri, mali kısıtlılıkları ve Türkiye'de bazı bölgelerde yapı kalitesindeki düşüklük nedeni ile sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Suriyelilerin ev bulmada ve kiralarını ödemekte yaşadıkları sorunları dikkate alarak nasıl bir konut alanında yaşadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. SB-2017 araştırmasında ulaşılan Suriyeli ailelerin % 64,4'ü apartman dairesinde % 23,7'si müstakil evlerde, % 10,7'si gecekondularda yaşadıklarını ifade etmekteydi. SB-2019 çalışmasında Suriyelilerin yaşadıkları mekanların nispeten daha nitelikli konutlara doğru evrildiği gözlenmiştir. SB-2019 çalışmasında apartmanda kalanların oranı % 80,3, müstakil evde kalanların oranı ise % 16,8 olarak tespit edilmiştir. Apartman dairesi ya da müstakil evin tek başına açıklayıcı olmadığı açıktır. Bu konutların yapı kalitesi, altyapısı, büyüklüğü, nerede bulunduğu, ne kadar kira ödendiği gibi pek çok sorunun cevabı bu çalışma kapsamında olmamakla birlikte, ortaya çıkan sonuçların genel bir bilgi verdiği söylenebilir.

SB-2019-TABLO 81: Ailenin yaşadığı yer

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Apartman	571	64,4	1.139	80,3
Müstakil ev	210	23,7	238	16,8
Gecekondu	95	10,7	23	1,6
Depo	7	0,8	11	0,8
Dükkan	3	0,3	7	0,5
Çadır	1	0,1	-	-
Toplam	887	100,0	1.418	100,0

6. Suriyelilerin Sorun Alanları

Suriyelilerin Türkiye’de ne gibi sorunlar yaşadıkları konusunda doğrudan Suriyelilerin görüşlerinin alınması, huzurlu bir ortak yaşamın zemini bakımından son derece önem taşımaktadır. Bu çerçevede Suriyelilere 7 kategoride yöneltilen “sorun alanları” sorusu önemli ipuçları vermektedir. “Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz” sorusuna 2017 ve 2019’da verilen cevapların ağırlık sıralaması değişmemiştir. Ancak 2017’ye göre 2019’da yaşanan sorunlarda sınırlı da olsa azalmalar olduğu, yani Suriyelilerin Türkiye’deki memnuniyet ve mutluluklarının arttığı anlaşılmaktadır.

SB-2019-TABLO 82: SB-2017¹⁴⁰/SB-2019: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)

Sorun Alanı		Çok sorun yaşıyoruz	Sorun yaşıyoruz	Sorun yaşıyan	Bazen sorun yaşıyoruz, bazen yaşamıyoruz	Sorun yaşamıyoruz	Hiç sorun yaşamıyoruz	Sorun yaşamayan	Fikrim yok/cevap yok
Çalışma koşulları	2019	9,6	26,6	36,2	18,4	43,1	0,9	44,0	1,4
	2017	17,8	32,5	50,3	17,6	25,0	2,4	27,4	4,7
İletişim (Dil)	2019	11,3	21,9	33,2	17,7	44,3	4,1	48,4	0,7
	2017	16,7	23,7	40,4	23,8	26,9	7,0	33,9	1,9
Gıda	2019	5,6	21,1	26,7	19,0	49,7	1,0	50,7	3,6
	2017	5,7	15,3	21,0	28,2	44,2	5,9	50,1	0,7
Barınma	2019	8,7	17,6	26,3	15,5	55,0	2,8	57,8	0,4
	2017	10,4	15,6	26,0	16,5	49,7	7,0	56,7	0,8
Ayrımcılık	2019	9,0	12,1	21,1	14,4	59,8	2,0	61,8	2,7
	2017	8,5	16,6	25,1	18,5	45,0	7,7	52,7	3,7
Sağlık	2019	5,3	11,7	17,0	14,6	65,4	2,3	67,7	0,7
	2017	5,0	15,9	20,9	15,0	55,8	7,8	63,6	0,5
Eğitim	2019	3,0	4,4	7,4	10,1	61,9	3,5	65,4	17,1
	2017	6,9	11,4	18,3	13,4	40,5	10,1	50,6	17,7

140 SB-2017 çalışmasında Suriyeliler için “kamp dışı” ve “kamp” nüfusu olarak iki ayrı anket formu uygulanmıştır. SB-2019 çalışması Suriyeliler ile sadece kamp dışında gerçekleştirildiği için, bu tabloda SB-2017 çalışmasının “kamp dışı” nüfus verileri kullanılmıştır.

Suriyelilerin en fazla sorun yaşadıkları alan "çalışma koşulları"dır. Çalışma koşullarında Suriyelilerin %36,2'si (%9,6'sı "çok sorun yaşıyoruz", %26,6'sı ise "sorun yaşıyoruz") sorun yaşadıklarını ifade etmektedir. Ancak sorun yaşamıyorum" ve "hiç sorun yaşamıyorum" seçeneklerine gelen cevap toplamının %44 olduğu da dikkat çekmektedir. SB-2019'da kamp dışında yaşayanların bu konuda ortaya koydukları %50,2'lik oranın azalmış olması, %27,4'lük "sorun yaşamıyoruz" oranının da yükselmiş olması önemlidir. Ayrıca "çalışma koşulları" sorun sıralamasında ilk sırada yer alsa da sorun yaşamayanların oranı daha yüksek çıkmaktadır. Çalışma koşullarını iletişim-dil (%33,2), gıda (%26,7) barınma (%26,7), ayrımcılık (%21,1), sağlık (%17) ve eğitim (%7,4) izlemektedir. Hiçbir sorun alanının %50'yi aşmaması oldukça dikkat çekicidir. SB-2017'de olduğu gibi SB-2019'da da Suriyelilerin Türkiye'de en çok memnun oldukları alan "sağlık hizmetleri"dir.

SB-2019-TABLO 83: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye'de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)

Sıra No.		SB-2017	SB-2019
1	Çalışma koşulları	3,2	2,9
2	İletişim (dil)	3,1	2,9
3	Barınma	2,7	2,7
4	Gıda	2,7	2,7
Ortalama Puan		2,7	2,6
5	Ayrımcılık	2,6	2,6
6	Sağlık	2,5	2,5
7	Eğitim	2,1	1,9
TOPLAM		21,6	20,8

■ 0-2,99 ■ 3,0-5,0

Sorun alanları içinde belki de ortak huzurlu yaşam bakımından en hassas olan "ayrımcılık" konusudur. Neredeyse tamamına yakını kentsel alanlarda Türk toplumu ile birlikte yaşayan Suriyelilerin 7 sorun alanı içinde "ayrımcılık" konusunu 5. sırada görmeleri, iyimserlik için önemli bir kapı aralamaktadır. Zira sadece sorun sıralamasında değil, aynı zamanda bu soruna verilen ağırlık bakımından da ayrımcılık konusunda oldukça çarpıcı bir bulgu ortaya çıkmıştır. Ayrımcılığı sorun olarak görenlerin toplam oranı %21,1 (%9 "çok sorun yaşıyoruz", %12,1 "sorun yaşıyoruz"), sorun olarak görmeyenlerin oranı ise %61,8'dir ("sorun yaşamıyoruz" %59,8, "hiç sorun yaşamıyoruz" %2). SB-2017'de "ayrımcılık" alanını sorun olarak tanımlayanların oranı %25,1, "sorun yaşamıyoruz" şeklinde ifade edenlerin oranı ise %52,7 idi. Yani 2017'ye göre 2019'da belirgin bir olumluya gidış algısı olduğu anlaşılmaktadır. Türk toplumundaki bütün kaygılara ve şikayetlere rağmen, Suriyelilere yönelik tepkiselliğin son derece sınırlı kaldığı ve "toplumsal kabul" düzeyinin olağanüstü yüksek olduğunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilecek olan bu veri, geleceğin olası ortak ve huzurlu yaşamı bakımından büyük değer taşımaktadır.

SB-2019 çalışmasında "ayrımcılığa uğradığını" beyan eden ile "Türk ile arkadaş olabilirim" diyenlerin ilişkisi ilginç bir veri ortaya koymaktadır. Buna göre ayrımcılıktan şikayet eden araştırmaya katılan Suriyelilerin %11,7'si bir Türk ile arkadaş olamayacağından söz ederken, %74,4'ü bir Türk ile arkadaş olabileceğini beyan etmektedir. Yani ilişki kapısı açık görünmektedir.

SB-2019-TABLO 84: Ayrımcılığa uğradığını beyan edenlerin "Türk ile arkadaş olabilirim" dağılımı

	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/bilmiyorum
Bir Türk ile arkadaş olabilirim	11,7	11,4	74,6	2,3

OGG Bulguları: Suriyelilerin Sorun Alanları

SB-2019 OGG çalışmalarına katılımcıların vermiş olduğu cevaplar ve gerçekleşen tartışmalar neticesinde Türkiye'deki Suriyelilerin öne çıkan sorunlarını 5 başlık altında incelemek mümkün görünmektedir:

(i) Ekonomik sorunlar ve maddi imkansızlıklar:

Türkiye'deki sorunları sorulduğu zaman Suriyeli katılımcıların önemli bir kısmı hayat pahalılığından, iş bulmanın zorluğundan, maaşların azlığından ve çalışma koşullarının ağırlığından söz etmektedirler. Bunların yanı sıra, istenilen standartlarda bir ev bulabilmek ve bu evin kirasını karşılayabilmek de Suriyeliler için oldukça zor olarak tarif edilmiştir. Son olarak, maddi sıkıntılar bahsinde sıkça gündeme taşınan hususlardan birisi de Suriyelilerin yaşadıkları eşitsizlik ve haksızlık hissi olmuştur. T.C. vatandaşı meslektaşlarıyla aynı işi yapmalarına rağmen daha düşük ücretler almaları da Suriyeli katılımcılar açısından önemli bir sorun olarak ifade edilmiştir.

- "Maaşlar ve çalışma koşulları çok zor. Kendi işini kuran Suriyeliler de rahat yaşayamıyorlar, her şey daha pahalı oldu." Ankara -Esnaf/Çalışan
- **"Yaşam koşulları ve çalışma saatleri burada çok zor. Aynı işte çalışmamıza rağmen Türkler bizden daha fazla para alıyorlar."** Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Ev bulamıyoruz, Türkçe bilmiyoruz ve geçim kaynaklarımız fiyatlarla örtüşmediği için çocuklarımıza iyi bir hayat yaşatamıyoruz." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Çalışma koşulları çok zor ve maaşlar çok az. Türkiye'de her şey pahalı olmaya başladı ve biz aynı düşük maaşları alıyoruz." Ankara-Kadın
- "Ev kiralari çok pahalı ve özellikle Ankara'da Suriyeliler ev bulamıyorlar. İş bulmak ve çalışma koşulları çok zor, genelde Suriyelileri birkaç ay çalıştırıyorlar sonra işten çıkartıyorlar." Ankara-Kadın
- "Her şey çok pahalı, bütün aile çalışmak zorunda kalıyor. Mesai saatleri çok uzun ve yorucu, bazen 12 saat çalışıyoruz." Gaziantep-Kadın
- "İş fırsatları çok az. 40 yaş ve üstü olan Suriyeliler için iş fırsatları diğer Suriyelilerden de az." Gaziantep-Kadın

(ii) Dil bilmeme ve sisteme yabancı olmaktan kaynaklanan sorunlar:

Suriyeli katılımcılar tarafından sıkça ve önemle bahsedilen bir diğer önemli sorun grubu da Türkçe bilmemek ve Türkiye'deki sisteme yabancı olmaktan kaynaklananlardır. Türkçe bilmemenin Suriyeliler için pek çok açıdan sıkıntı doğurduğu ifade edilmektedir. Bunların başında kendini ifade edememek ve T.C. vatandaşlarıyla iletişim kuramamak gelmektedir. Bu kamusal alanda hareket serbestisini ve sağlık başta olmak üzere pek çok alanda hizmet alabilme özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Ayrıca, dil bilmediği için iş bulamadığını ve ayrımcılığa uğradığını, üstelik aynı nedenden ötürü hakkını arayamadığını belirten katılımcılar vardır. Türkiye'deki hukuksal ve siyasi sistemi bilmiyor olmak da Suriyelilerin hayatlarını zorlaştıran bir unsur olarak sayılmaktadır. Buna göre, Suriyeliler Türkiye'de hangi haklara sahip olduklarını bilmedikleri gibi hangi durumlarda hangi kurumlara başvurmalı, kimden destek istemeleri ve hangi adımları atmaları gerektiğini de bilmemektedirler.

- "Dil engeli büyük bir sorun Suriyeliler için, hatta bazı problemlerimiz sırf Türkçe bilmediğimiz için oluyorlar. Özellikle hastanelerde Suriyeliler tercüman bulmakta ve doktorlarla iletişim kurmakta zorlanıyorlar." Gaziantep-Kadın
- **"Dil bizim en büyük sorunumuz. Türkçe bilmediğimiz için Türklerle iyi ilişki kurmuyoruz ve onlarla anlaşamıyoruz."** Ankara-Kadın
- "Suriyeliler kanunları çok iyi bilmiyorlar ve Türkçe bilmedikleri için onlara kimse yardımcı olmuyor." Ankara--Esnaf/Çalışan
- "En büyük sorunlarımız dil engeli ve Türklerle iyi iletişim kurmamak. Çocuklarımız Türk okullarında öğretmenleri tarafından ayrımcılığa uğruyor ve psikolojileri bozuluyor. Türkiye'de genel olarak en büyük sorunumuz kararlar ve kanunların sürekli değişiyor olması. Devlet bizi yeni kararlardan bilgilendirmiyor." Ankara-Kadın
- "Bence en büyük sorunumuz dil ve bu Türk hükümetin yaptığı bir hata, keşke bizim için zorunlu dil eğitimi yapsalardı diğer AB ülkeleri gibi." Hatay-T.C. vatandaşı

(iii) Statülerinin güvencesizliği ve geleceğin belirsizliği:

Suriyelilerin mağdur olduklarını ifade ettikleri bir diğer sorun da Türkiye'deki yasal statülerinin güvencesizliği ve buna bağlı olarak ülkedeki geleceklerinin belirsizliğidir. An itibarıyla 'geçici koruma altında' olan Suriyeliler, bu statülerinden dolayı Türkiye'de bir geleceği olup olmadığı konusunda endişe duyduklarını ifade etmektedir. Ayrıca, bu güvencesiz hukuksal statülerinin bugün dahi Türkiye'de yapabileceklerini sınırlandırdığını ifade etmektedirler. Bu sınırlamalar içinde seyahat etme ve iş hayatlarındaki pek çok opsiyonlarını sınırlandırabilecek finansal işlem kısıtlamaları ile iş kurma ve mal alma gibi konulardaki karmaşıklığı saymaktadırlar. Ayrıca, yukarıdaki maddeyle de ilgili olarak, Suriyeliler mevcut statülerinin kendilerine hangi hakları tanıdığını ve hangi sorumlulukları yüklediğini de net olarak bilmediklerini ifade etmektedir. Son olarak Suriyeliler zaten belirsiz ve kısıtlayıcı durum içinde devletin sıkça uygulama ve düzenlemelerini değiştirebildiğini, bu durumun da kendilerinin hayatını daha da zorlaştırdığını ifade etmektedir. Özellikle de Suriyelileri temsil eden veya onlara yol gösterecek kurumların bulunmadığı bir ortamda bu sıkıntıların daha da arttığı belirtilmektedir.

- "Suriyeliler Türkiye'deki geleceklerinden korkuyorlar. Kanunlar sürekli değişiyor ve hükümet her gün bizim hakkımızda yeni kararlar alıyor." Ankara--Esnaf/Çalışan
- "Seyahat izni, dil engeli, ayrımcılık ve resmi belgeleri çıkartmak Suriyelilerin en büyük sorunları. Burada kendimizi bağlı hissediyoruz." Gaziantep-STK
- "Suriyeliler kanunları bilmedikleri için diğer Suriyeliler onları dolandırılıyor. Şimdi ikamet işleri ya da kimlik çıkartmak için bir sürü insan danışmanlık şirketi kurdu ve Suriyelilerden para alıyor. Bazıları da sahte kimlik ve belge çıkartıyorlar. Geçici kelimesi bizi durduruyor, rahat bir şekilde burada yaşamıyoruz çünkü burada geçici olduğumuzu biliyoruz. Geçici koruma bize mülteci hakları vermedi ve bizim için çok büyük bir engel ve manevi bir rahatsızlık yaratıyor." Gaziantep- STK
- "Suriyeliler Türkiye'de hangi statüde olduklarını bilmiyorlar, Türk hükümetine göre biz misafiriz ama aynı zamanda geçici korumanın altındayız, yani ne mülteci haklarımız var ne misafir haklarımız var." Hatay-Kadın
- "Bence en önemli sorunumuz, Suriyelileri temsil eden hiç kimse yok. Bunu yapmak adına Türk devletinin harekete geçmesi gerekiyor. Bence gettolaşmayı önlemek için bu temsilcilerin bir köprü rolünü almaları gerekiyor, böylece Suriyeliler doğru bilgileri doğru taraftan almış olurlar." İstanbul-Kadın

(iv) Ayrımcılık ve nefret:

Suriyelilerin en büyük sorunları arasında ayrımcılık ve nefret olayları da sıralanmaktadır. Bu sorunun özellikle son dönemlerde büyüme gösterdiği ve ülke genelinde yayılma eğiliminde olduğu dile getirilmektedir. Katılımcılar ayrımcılığın pek çok farklı yüzü ve türü olduğunu, ayrımcılıkla pek çok farklı ortamda yüz yüze gelebildiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle sosyal medya üzerinde yaygınlaşan ayrımcı nefret dilinin giderek Suriyelilerin günlük hayatına da sirayet ettiğini; sokaklarda, otobüslerde, okullarda, yani hayatın her alanında ayrımcılıkla karşılaşabildiklerini dile getirmektedirler.

- "**Türkler Suriyelileri Türkiye'de kabul etmiyorlar. Yerli halk bir şey konuşmadığında bile, bakışlarından bizi sevmediklerini anlayabiliyoruz ve çocuklarımız da bu ayrımcılıktan etkileniyorlar.**" Hatay-T.C.Vatandaşı
- "Bize uygulanan ayrımcılık Suriyelilerin en büyük sorunu. Bundan dolayı çocuklarımız çok etkileniyorlar ve okullarda Türklerle kavgaya ediyorlar." Ankara-Kadın
- "Suriyeliler son zamanlarda sosyal medyada, yolda, otobüslerde ayrımcılığa uğruyor. Öğrenciler ve Türkçe bilen insanlar bu kadar sorun yaşamıyorlar." Ankara-Kadın
- "Bu aralar en önemli sorunumuz ayrımcılıktır. Bence bunun sebebi sadece Türkler değil, bazı Suriyeliler de yanlış davranışlar sergiliyorlar." İstanbul-Kadın
- "Ben Türk okulunda çalıştığım için, Suriyeli çocukların ayrımcılığa uğradıklarını görüyorum. Bence MEB bu konuda kurallar koymalı." İstanbul-Kadın

(v) Diğer Sorunlar:

Yukarıda sayılan ve daha geniş Suriyeli kitlelerce deneyimlenen sorunların yanı sıra, bazı daha spesifik sorunlar da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

- **"Suriyelilerin pasaportu en büyük sorunlarından biri. Yurtdışına eğitime gidersek Türkiye'ye geri dönmemiz yasak. Bence Suriyelilerin kendilerini geliştirmesi için ve Türkiye'ye faydalı olmaları için bize bu izni vermeli."** Gaziantep-STK
- **"Ek olarak eğitimde sıkıntı yaşıyoruz, mesela oğlum şu an 9.sınıfta okuyor. Geçen sene GEM'den Türk okula geçti ve ilk defa Türkçe eğitimi alıyor. Bu yıl 2 puan için sınıfta kaldı ve psikolojisi tamamen çöktü, seneye geçmezse artık eğitimi bırakacak. Bence çocuklarımızın adapte olması için okullar ve öğretmenler biraz daha ilgi ve çaba göstermeli."** İstanbul-Kadın
- **"Şu an bir çok STK ve dernek dil kursları veriyorlar, ancak dil öğrenmek için bir Suriyelinin 48 yaşın altında olması gerekiyor. Bence Suriyeliler burada daha fazla aktif ve açık olamaya başladılar onun için özellikle eğitim konusunda yaş sınırı olmaması gerekiyor. Biz sadece el sanatları öğrenmek istemiyoruz, eğitim de almak istiyoruz. Bir de seyahat izni bizim için çok büyük bir engel yaratıyor ve onu çok zor çıkartıyoruz, ailemizi istediğimiz zaman gidip göremiyoruz."** İstanbul-Kadın

"Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz" sorusuna Suriyelilerden alınan cevaplar ve OGG'lerdeki tartışmalar, iki hususu ortaya çıkarmaktadır:

1. Anketlere yansıyan durumdan daha ciddi sorunlar yaşanabilmektedir. 2. Ancak genel gözetim Suriyeliler gözünde eğer 2017 ile 2019 arasındaki değişim dikkate alırsa her alanda daha iyidir. Yani çoğunlukla kentsel alanlarda Türk toplumu ile birlikte yaşayan Suriyelilerin sorunları ve şikâyetleri azalma, memnuniyetleri artma eğiliminde görünmektedir. Bunu huzur içinde bir arada yaşama bakımından geleceğe yönelik önemli bir şans olarak değerlendirmek mümkündür.

7. Suriyelilerle Türklerin Kültürel Benzerliği

"Uyum" ya da "entegrasyon" tartışmalarında literatürde kültürel yakınlık ile uyum süreçleri arasında olumlu ilişki olduğu, yani kültürel yakınlık söz konusu ise uyumun kolay ve hızlı gerçekleşeceğine dair genel bir kabul olduğu bilinmektedir. Ancak hem toplumlar arasında "kültürel yakınlığın" tanımı, hem de kültürel yakınlığın her zaman yeterince süreci kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı da sorgulanmaktadır. Kuşku yok ki başlangıç aşamasında kültürel yakınlık, "kardeşlik", "soydaşlık", "dindaşlık" gibi tanımlamalar çerçevesinde süreci kolaylaştırıp dayanışma duygularını güçlendirmektedir. Ancak sürecin devamında kültürel yakınlığın oynadığı rol azalmakta, sayısal büyüklüğe ve toplumdaki kırılmalara paralel olarak fiili kazançlar ve kayıplar ön plana çıkmaktadır. Daha da ilginç biçimde sonradan gelenler ile yerel toplumun kültürel yakınlığa bakışı da farklılaşmaktadır. Kültürel yakınlığın uyum süreçlerinde oynadığı rolü değerlendirmek bakımından, kısa sürede sayıları milyonları aşan ve her geçen gün geri dönme eğilimleri daha da azalan Türkiye'deki Suriyeliler önemli bir imkan sağlamaktadır.

Türk toplumu ile Suriye toplumu arasında kültürel, tarihsel ve coğrafi yakınlık yadsınamaz. Ancak beklenmedik koşullar altında bir arada yaşama söz konusu olduğunda, bu kültürel yakınlığın önce tanımlanmasında sonra pratiğinde önemli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Suriyeliler ile Türk toplumu arasındaki ilişkilerin duygusal alt yapısı özellikle de toplumsal algılar bakımından son derece önemlidir. Bu konu, geleceğin uyum politikaları için de önemli bir hareket noktasıdır. "Kültürel benzeşlik", uyum politikalarının en çok önemsenen alanlarından birisidir. Genelde kültürel yakınlığı olan toplumların bir arada yaşamak konusunda çok az sorun yaşayacağına dair bir algı söz konusudur. Ancak Türkiye'deki Suriyeliler konusunda yapılan derinlemesine analizlerde, kültürel yakınlığın başlangıçta önemli olumlu bir rol oynamasına rağmen, süreler uzadıkça ve kalıcılık durumu ortaya çıkınca, bu kültürel yakınlığın olumlu etkisinin azaldığı gözlenmektedir. Başka bir ifade ile toplumlar zor durumda kalan ve muhtaç haldeki topluluklara destek vermekte kültürel yakınlığı önemseseler de, söz konusu ortak bir gelecek olduğunda etnisite, din, kültür vb. bağlar arka plana düşmektedir. Özellikle yeni gelenlerden dolayı iş kayıpları yaşanır, kamu hizmetleri aksar, kriminalite yükselir ve kimlik kaybı endişesi ortaya çıkarsa kültürel benzeşlik karşılık bulamamaktadır. Burada asıl belirleyici olan "kalıcılık" ve daha da önemlisi sayısal büyüklükler olmaktadır. Herhangi bir toplumda olduğu gibi Türkiye'de de ev sahibi toplum ile son derece uzak

bir kültürel alt yapıya sahip olanlar, sayıları çok değilse, toplumda tedirginlik yaratmaz, daha da önemlisi gettolaşma riski taşımadığı için yerel topluma uyumu kendileri önceler. Ancak Suriyeliler bağlamında durumun sayısal farklılıktan kaynaklanan özellikleri olduğu bilinmektedir.

Türk toplumu başından bu yana Suriyeliler ile kültürel benzeşliği kabullenmemektedir. Bu konuda 2014 (%70,6), 2017 (%80,2) ve 2019 (%81,9) çalışmalarında Türkler bakımından net biçimde ve artan oranda "Türk toplumu Suriyelilere benzememektedir" sonucu ortaya çıkmakta, sosyal mesafe ölçeklerinde de bu durum sonuca yansımaktadır. Ancak Suriyeliler kendilerinin kültürel olarak Türk toplumuna kültürel olarak çok benzediklerine inanmaktadırlar. SB-2017'de % 56,8 olan oran, SB-2019'da %57,1'e çıkmıştır. Suriyelilerden Türk toplumu bize kültürel olarak hiç benzemiyor diyenlerin oranı da düşme eğilimindedir (SB-2017: % 23,9, SB-2019:%21,9).

SB-2019-TABLO 85: Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Hiç benzemiyorlar	71	8,0	51	3,6
Benzemiyorlar	141	15,9	259	18,3
Ne benziyor, ne benzemiyorlar	140	15,8	281	19,8
Benziyorlar	417	47,0	669	47,2
Çok benziyorlar	87	9,8	141	9,9
Fikrim yok/cevap yok	31	3,5	17	1,2
Toplam	887	100,0	1.418	100,0

SB-2019-TABLO 86: Demografi - Suriyelilerin kültürel açından Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?

	Hiç benzemiyorlar	Benzemiyorlar	Benzemiyor	Ne benziyor, ne benzemiyorlar	Benziyorlar	Çok benziyorlar	Benziyor	Fikrim yok/cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	3,1	27,0	30,1	19,6	41,7	6,3	48,0	2,3
Erkek	3,9	12,9	16,8	19,9	50,6	12,2	62,8	0,5
Yaş								
18-24 arası	3,3	23,7	27,0	22,9	42,0	6,1	48,1	2,0
25-34 arası	4,6	18,4	23,1	20,2	45,9	10,0	55,9	0,9
35-44 arası	3,7	17,1	20,8	19,5	47,2	11,5	58,7	1,0
45-54 arası	3,4	16,3	19,7	15,2	52,8	11,8	64,6	0,5
55-64 arası	-	13,1	13,1	19,0	56,0	9,5	65,5	2,4
65 ve üzeri	-	14,3	14,3	22,9	51,4	11,4	62,8	-
Öğrenim Durumu								
Okuma yazma bilmiyor	2,3	33,3	35,5	19,6	39,1	5,7	44,8	-
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	2,7	39,7	42,4	26,0	24,7	5,5	30,2	1,4
İlkokul	3,2	21,5	24,7	20,2	46,7	7,4	54,1	1,0
İlköğretim/ortaokul	2,6	17,8	20,4	21,3	47,8	9,2	57,0	1,3
Lise ve dengi okul	5,9	13,2	19,1	19,6	48,9	10,5	59,4	1,9
Ön lisans/MESYO	1,8	10,5	12,3	14,0	57,9	12,3	70,2	3,5
Lisans/lisansüstü/doktora	5,1	5,6	10,7	15,8	54,1	18,9	73,0	0,5
Bölge								
Sınır iller	1,9	15,6	17,5	22,8	47,6	11,3	58,9	0,8
Diğer iller*	6,3	22,4	28,7	15,1	46,5	7,9	54,4	1,8
Metropol iller	5,4	25,5	30,9	16,6	44,0	6,0	50,0	2,5
Metropol olmayan iller	7,9	16,4	24,3	12,2	51,3	11,6	62,9	0,6
Genel	3,6	18,3	21,9	19,8	47,2	9,9	57,1	1,2

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Suriye'den Türkiye'ye gelenlerin etnik-dini özellikleri konusunda çok net veriler bulunmamaktadır. Ancak Türkiye'deki Suriyelilerin %80'inden fazlasının Sünni Araplardan, %10-15 civarı da Suriyeli Kürtlerden ve yaklaşık %10-15 arasındakilerin ise Suriyeli Türkmenlerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Bu durum SB-2019 araştırmasında "anadil" sorusuna verilen cevaplarda da benzer bir biçimde çıkmıştır. Ancak her üç etnik ve dinsel grup Türkiye'de olsa da ve hatta bir bölümü ile akrabalık ilişkisi olsa da Türk toplumunun Suriyeliler ile arasında sadece sosyal mesafe anlamında değil, kültürel yakınlık bakımından da ciddi bir mesafe koyduğu görülmektedir. SB-2017 çalışmasında Türk toplumuna "Suriyeliler bize kültürel bakımdan ne kadar benziyor" sorusu sorulduğunda "hiç benzemiyorlar" ile "benzemiyorlar" diyenlerin toplamı % 80,2 gibi olağanüstü yüksek bir seviyede çıkarken, Suriyeliler bize "benziyorlar" ve "çok beziyorlar" seçeneklerine gelen destek sadece %7,8 olmuştur.¹⁴¹ "Benzemiyoruz" oranları her araştırmada biraz daha yükselmektedir. SB-2019 araştırmasında "benzemiyoruz" ve "hiç benzemiyoruz" toplam oranı %81,9, "benziyoruz", "çok benziyoruz" toplam oranı ise sadece %7 olarak gerçekleşmiştir. Türk toplumunun burada bilinçli bir mesafe koyduğu söylenebilir. Ancak "kültürel benzerlik" konusunda bu oranlar, soru Suriyelilere sorulduğunda tamamen farklılaşmaktadır. SB-2017'de Suriyeliler kültürel olarak Türklerle benzer olduklarına (benziyorlar-çok benziyorlar) %56,9 oranında destek vermektedirler. Türklerle kültürel olarak benzer olmadıklarına inanan Suriyelilerin oranı ise %22'dir. SB-

141 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: "Suriyeliler ile kültürel olarak aynı olduğumuzu düşünüyorum" önermesine %45,3 "katılmıyorum", %25,3 ise "kesinlikle katılmıyorum" (toplamda %70,6) cevabı vermiş, "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" diyenlerin toplam oranı %17,2 olarak gerçekleşmişti. Bölge çapraz tablosunda: "Kültürel olarak aynı olduğumuza inanıyorum" önermesine "Katılmayanlar" Sınır Bölgesinde %75,6, Diğer illerde %69,6 çıkmıştır. Bkz. S.139.

2019'da ise Türklerle benzer olduklarına (benziyorlar-çok benziyorlar) %57,2 oranında destek vermektedirler. Türklerle kültürel olarak benzer olmadıklarına inanan Suriyelilerin oranı ise % 21,9'dur. Bu konuda Türk toplumu ile Suriyeliler arasındaki çarpıcı farklılık, geleceğin uyum politikalarında mutlaka göz önünde bulundurulması gereken bir husus olarak görülmektedir.

Suriyeliler içinde Türklerle "Kültürel Benzerlik" içinde olduğuna daha fazla destek verenlerin erkekler, 55-64 yaş arası grup, yüksekokul/üniversite öğrenci ya da mezunları ve sınır illeri dışındaki metropol olmayan illerde yaşayan Suriyelilerin olduğu görülmektedir. Burada en dikkat çekici olan husus, Suriyelilerde toplumsal benzerlik duygusu/algısı ve yakınlaşma eğilimi ile Türk toplumundaki benzer olmama duygusu/algısı uzaklaşma eğiliminin eş zamanlı biçimde güçlenmesidir.

Kültürel benzeşlik konusunda Türk toplumu ile Suriyeliler arasındaki çarpıcı farklılık, bir gerçeklikten daha fazla algıya işaret etmektedir. Ancak bu algı geleceğin uyum politikalarında mutlaka göz önünde bulundurulması gereken bir husus olarak görülmektedir.

OGG Bulguları: Kültürel Benzerlik

Katılımcılara T.C. vatandaşları ile Suriyelilerin kültürel açıdan ne kadar benzer oldukları sorulmuş ve bu konuda çeşitli cevaplar alınmıştır. Anket bulgularıyla uyumlu olarak, Suriyeli OGG katılımcılarının da çoğunluğu Türk katılımcılara oranla iki toplum arasındaki kültürel benzerliği daha yüksek gördüklerini belirtmişlerdir. Aşağıda, OGG'lerde yer alan tartışmalardan satır başları sunulmuştur.

T.C. Vatandaşlarıyla Suriyeliler Kültürel Açıdan Birbirlerine Benzemektedir: *Bu soruya T.C. vatandaşlarıyla Suriyeliler birbirlerine kültürel açıdan benzemektedirler veya çok benzemektedirler şeklinde cevap veren katılımcılar, bu cevaplarını gerekçelendirirken en fazla İslam dini ve yemek kültürüne referans vermişlerdir.*

- *"Bence birbirimize çok benziyoruz ancak onlar bu benzerlikleri görmüyorlar. Aynı dine inanıyoruz, birçok geleneğimiz aynı ve yemek kültürümüz çok yakın." Ankara-Kadın*
- ***"Bence çok benziyorlar ama (T.C. vatandaşları) Avrupalılarla kendilerini benzetmek istedikleri için bunu inkar ediyorlar. Sosyal ilişkilerimiz, yemek kültürümüz, dilimiz ve geleneklerimiz çok benzer." Ankara-Kadın***
- *"En çok dinde benziyoruz. İslam dini bizi yakınlaştırıyor." Ankara-Kadın*
- ***"Bence sadece düşüncelerimiz ve görüşlerimiz farklı, yoksa her şeyde benziyoruz." Gaziantep-Kadın***
- *"Çok benziyoruz. Kültürümüz hemen hemen aynı." İstanbul-Öğrenci*

T.C. Vatandaşlarıyla Suriyeliler Kültürel Açıdan Birbirlerine Benzememektedir: *Öte yandan, ortak din ve yemek kültürü gibi öğeleri inkar etmemekle birlikte, katılımcıların bir kısmı T.C. Vatandaşlarıyla Suriyeliler arasında gerçek anlamda bir kültür benzerliği bulunmadığını ifade etmişlerdir. Hatta, bu kişilere göre, en büyük ortaklık olarak gösterilen dinin iki toplum tarafından yorumlanış ve yaşanış öyle farklıdır ki, T.C. Vatandaşlarıyla Suriyeliler arasındaki kültürel ayrıklığı görmek için buraya bakmak yeterli olacaktır.*

- *"Bence çok benzemiyoruz. Din ortak olmasına rağmen onlar farklı bir şekilde dini anlıyorlar." Ankara -Esnaf/Çalışan*
- *"Gelenekler ve adetler farklı. Mesela düğünlerimiz çok farklı, bizim düğünlerimizde erkekler ve kadınlar ayrı salonlarda düğünü kutlarlar. Dinde farklı uygulamalar var." Gaziantep-Kadın*
- ***"Çok benzemiyoruz. Yaşam tarzımız ve kültürümüz onlardan çok farklı. Biz onlardan daha az çalışırız. Dinde de çok farklı uygulamalar var." Ankara -Esnaf/Çalışan***
- *"Dilimiz farklı ve çalışma yöntemimiz çok farklı. Onlar çok milliyetçiler, biz hiç değiliz." Gaziantep-STK*
- ***"Ben çok benzer olduğumuzu düşünmüyorum. Mesela onlar çocuklarını farklı yetiştiriyorlar, çocuklara vurmuyorlar, 18 yaşında çocuk sigara içerse hiç kimse ona bir şey demez. Din aynı din ama onları farklı bir şekilde uyguluyorlar." Gaziantep-Kadın***

- "Çok farklıyız. Burada işler rüşvetle ve torpile yürümüyor. İnsanlar burada daha çalışkan ve kanunlara saygı duyuyorlar." Gaziantep-STK
- "Bence çok farklıyız. Biz yabancı dile çok önem veriyoruz ve o kadar egolu ve milliyetçi değiliz." Gaziantep-STK
- "Bence benzememeye başladılar, Türkler kendilerini daha çok Avrupalıya benzetmek istiyorlar son zamanlarda." İstanbul-Öğrenci

T.C. Vatandaşlarıyla Suriyelilerin Kültürel Açından Birbirlerine Benzediği ve Benzemediği

Yönler Vardır: Bu soruda da katılımcıların bazıları iki uç arasında arabulucu rolünü üstlenmektedir. Bu katılımcılara göre, her iki grubun da söylediklerinde haklılık payı vardır. Diğer bir deyişle, Suriyelilerle T.C. vatandaşları arasında bir yandan yok sayılamayacak önemli kültürel benzerlik öğeleri bulunmaktadır, bir yandan da bu kültürel öğelerin yorumlanışları dahil olmak üzere pek çok kültürel farklılık bu iki toplumu kültürel açıdan ayırmaktadır.

- **"Birçok konuda benziyoruz ama çok farklı geleneklerimiz var. Onlar Müslüman olduklarına rağmen içki içiyorlar ve kadınları bizden daha çok özgürler. Hem kadınlar hem erkekler çalışıyor, bizde genelde sadece erkeklerimiz çalışırlar."** Ankara -Esnaf/Çalışan
- **"Birçok yönden benziyoruz. Dinimiz ve yemek kültürümüz çok benzer. Ama giyim tarzımız onlardan çok farklı, Müslüman olmalarına rağmen bizim gibi başörtü giymiyor Türk kadınlar. Geleneklerimiz de farklı, onlar erken uyup erken uyanıyorlar, biz geç uyuyoruz."** Gaziantep-Kadın
- "Yemek kültürü, din ve sosyal davranışlar çok benziyorlar. Ama bizde sistem yok, Türkler 9'dan 5-6 ya kadar çalışıyorlar. Hafta sonları geç uyanamıyorlar. Biz bu konuda farklıyız." İstanbul-Kadın

Kültürel Benzerlik Konusunda Her İki Toplumun Çeşitli Kesimleri Diğerlerinden

Ayrılabilir: T.C. vatandaşı OGG'lerinde olduğu gibi, Suriyeli OGG'lerde de bazı katılımcılar T.C. vatandaşlarının da Suriyelilerin de homojen birer topluluk olarak görülemeyeceğini, dolayısıyla da benzeyip benzemedikleriyle ilgili genel geçer bir yorum yapılamayacağını belirtmiştir. Benzerlik konusunda oturlan şehirler, sosyo-ekonomik konum, eğitim seviyesi vb. pek çok değişkenin dikkatle incelenmesinin gerekli olduğu bu bağlamda belirtilmiştir.

- **"Sınır bölgelerinde yaşayan Türklere daha çok benziyoruz. Büyük şehirlerde yaşayan Türklere hiç benzemiyoruz. Dil, gelenekler ve din uygulamaları çok farklı."** Ankara -Esnaf/Çalışan

8. Suriyelilerin Türklere Sosyal Mesafesi

Ortak yaşam ve olası geleceği paylaşmak konusunda Türk ve Suriyeli toplumun birbirine "sosyal mesafe"lerinin tespit edilmesi, toplumsal sorunların azaltılması ya da giderilmesinde oldukça önemli bir katkı sunmaktadır. SB-2017 ve SB-2019 çalışmalarında ortaya çıkan veriler, Türk toplumu için Suriyeliler ile kültürel yakınlık tezinin çok da kabul görmediğini, sosyal mesafe konusunda da Türk toplumunda oldukça yüksek bir direncin varlığını ortaya koymaktadır. Türk toplumunun Suriyeliler için normalin çok üstünde bir "sosyal mesafe" koyduğu, bunun zaman içinde daha da arttığı açıktır. +1 (en yakın) ile -1 (en uzak) arasında değerlendirilen sosyal mesafe SB-2017'de "- 0,36" gibi son derece yüksek düzeyde gerçekleşirken, SB-2019'da uzaklığı ifade eden bu oran daha da artmış ve "- 0,51" olarak tespit edilmiştir. "Çok yakın" cevabını verenlerin oranı ise %9'dan %6'ya gerilemiştir.

SB-2019-TABLO 87: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilgili duygularınızı yansıtmaya açıldığınız ifadelerle ne kadar katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)

Sıra No.		Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/bilmiyorum
1	Bir Türk ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam	1,2	3,4	94,1	1,3
2	Türk çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam	1,2	3,1	94,0	1,7
3	Bir Türk ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam	1,2	3,4	93,9	1,5
4	Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam	1,3	3,6	93,5	1,6
5	Oturduğum mahallede bazı Türk ailelerin de yerleşmesinden rahatsız olmam	1,8	3,7	93,0	1,5
6	Bir Türk ile arkadaş olabilirim	4,9	6,0	87,6	1,5
7	Bir Türk ile iş için ortaklık kurabilirim	6,7	5,5	83,8	4,0
8	Çocuğumun Türk biriyle evlenmesine izin veririm	21,5	7,8	65,2	5,5
9	Erkek ya da kız kardeşimin bir Türk ile evlenmesinden rahatsız olmam	22,8	8,3	62,6	6,3
10	Bir Türk ile evlenebilirim	28,6	10,4	55,5	5,5

Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumuna olan sosyal mesafesi ise tam tersine bir tablo ortaya koymaktadır. Toplam ortalama + 0,74 gibi "yakın", yani son derece olumlu bir sonucun çıktığı ölçek içinde "çok yakın" kategorisi %62,5 destek alırken, "çok uzak" kategorisini seçenler sadece %0,9'da kalmıştır. SB-2017'de yakın + çok yakın= %73,5 iken, SB-2019 yakın + çok yakın= % 85,7'ye yükseldiğinden Suriyelilerin Türk toplumuna daha fazla yakınlaştıkları anlaşılmaktadır. Türk toplumunun araştırmaya yansıyan gayet katı ve olumsuz tavrına rağmen, Suriyelilerin ortaya koydukları olumlu yaklaşım gerçekten dikkat çekicidir. Bu bağlamda "huzur içinde uyumlu bir ortak yaşam" için öncelikler arasında Türk toplumunun olumsuz yargılarının kırılması ve eş zamanlı biçimde Suriyelilerin olumlu yaklaşımlarının korunması konusunda politikalar geliştirmek büyük önem taşımaktadır. Bu veriler Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumunun kendileri hakkındaki olumsuz algı ve kaygılarını da güçlü biçimde hissetmediğini göstermektedir. Bu durum "yüksek toplumsal kabul düzeyi"nin bir yansıması olarak okunabilir.

SB-2019-TABLO 88: Sosyal Mesafe Grupları (Suriyeliler)

	SB-2017			SB-2019		
	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı
Çok uzak	13	1,5	-0,87	13	0,9	-0,85
Uzak	35	4,0	-0,21	32	2,3	-0,29
Ne uzak, ne yakın	186	21,0	0,16	156	11,1	0,18
Yakın	359	40,6	0,53	328	23,2	0,53
Çok yakın	291	32,9	0,91	882	62,5	0,97
Genel	884	100,0	0,53	1411	100,0	0,74

SB-2019-TABLO 89: Sosyal Mesafe Grupları (Demografi) (%)

	Çok uzak	Uzak	Ne uzak, ne yakın	Yakın	Çok yakın
Cinsiyet					
Kadın	1,1	3,3	15,2	31,4	49,0
Erkek	0,8	1,6	8,5	18,2	70,9
Yaş					
18-24 arası	0,4	2,5	10,7	23,5	62,9
25-34 arası	0,8	2,4	10,2	21,3	65,3
35-44 arası	1,1	2,4	10,1	24,8	61,6
45-54 arası	1,7	1,1	14,2	27,3	55,7
55-64 arası	1,2	1,2	14,3	21,4	61,9
65 ve üzeri	-	5,7	11,4	17,1	65,8
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	1,2	5,8	30,2	30,2	32,6
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	2,7	2,7	28,8	34,2	31,6
İlkokul	0,2	2,7	8,2	25,6	63,3
İlköğretim/ortaokul	0,5	1,6	8,5	20,9	68,5
Lise ve dengi okul	0,9	2,7	14,2	23,3	58,9
Ön lisans/MESYO	1,8	-	-	19,3	78,9
Lisans/lisans üstü/doktora	2,1	1,0	6,7	16,9	73,3
Bölge					
Sınır iller	1,0	2,1	6,6	20,7	69,6
Diğer iller*	0,7	2,5	17,9	27,2	51,7
Metropol iller	0,8	2,8	23,4	30,0	43,0
Metropol olmayan iller	0,5	2,1	7,4	21,7	68,3
Genel	0,9	2,3	11,1	23,2	62,5

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Demografik veriler itibarı ile bakıldığında Suriyeliler içinde erkeklerin, 25-34 arasındaki yaş grubunun ön lisans/MESYO eğitim seviyesindekilerin ve metropol iller ve sınır bölgesi dışındaki illerde daha yüksek bir yakınlık algısının olduğu gözlenmektedir. Sosyal mesafe ile Türkçe bilmek arasındaki ilişkiye bakıldığında, doğrusal ilişkinin net biçimde ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Sosyal mesafe ile Türkçe bilme arasındaki bağlantıyı anlamak için yapılan çapraz analiz çok minimal düzeyde de olsa ilginç bir veriyi ortaya koymaktadır. Burada anadil düzeyinde Türkçe bilenlerin Türk toplumuna sosyal mesafesi genel ortalama olan 0,79'un altında 0,71 olarak çıkmaktadır. Türkçesi "ileri ve orta düzeyde" olanların sosyal mesafesi ise genel ortalamaya uygun biçimde 0,78 ve 0,79 olarak tespit edilmiştir. Bu durum anadili Türkçe olanların –hatta vatandaşlık almanın– toplumla kendiliğinden kolay bir ilişki kurmaya yetmeyebileceğini göstermektedir.¹⁴²

142 M.M.Erdoğan ve arkadaşları tarafından Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, öğrenciler arasında vatandaşlığa alınmışların sosyal mesafesi, henüz alınmamış olanlara göre daha yüksek çıkmıştı. Bkz. Erdoğan, M.M, Erdoğan, A, Yavçan, B., Mohamad, T.H. (2019) Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye'de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog, Yayınlanmamış araştırma, Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi-TAGU&HOPES.

SB-2019-TABLO 90: Sosyal Mesafe Grupları (Türkçe Bilenler)

	Anadil			İleri			Orta			Genel*		
	#	%	Sosyal Mesafe Puan	#	%	Sosyal Mesafe Puan	#	%	Sosyal Mesafe Puan	#	%	Sosyal Mesafe Puan
Çok uzak	-	-		1	0,6	-1,00	4	1,0	-0,90	5	0,7	-0,92
Uzak	3	1,6	-0,37	2	1,1	-0,45	9	2,3	-0,24	14	1,8	-0,30
Ne uzak, ne yakın	30	15,9	0,17	14	7,7	0,17	33	8,4	0,18	77	10,0	0,17
Yakın	41	21,7	0,50	41	22,5	0,57	74	18,7	0,54	156	20,4	0,54
Çok yakın	115	60,8	0,96	124	68,1	0,97	275	69,6	0,98	514	67,1	0,97
Genel	189	100,0	0,71	182	100,0	0,79	395	100,0	0,78	766	100,0	0,77

Not: 7 kişi sosyal mesafe sorularına cevap vermediğinden gruplamaya dahil edilmemiştir.

* Türkçe bilenler içerisinde "Anadil", "İleri", "Orta" düzeyde olanlara ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 91: Sosyal Mesafe Grupları (Türkçe Bilenler) (Demografi)

	Çok uzak	Uzak	Ne uzak, ne yakın	Yakın	Çok yakın
Cinsiyet					
Kadın	0,9	2,3	15,8	29,9	51,1
Erkek	0,6	1,7	7,7	16,5	73,5
Yaş					
18-24 arası	-	1,3	11,5	21,6	65,6
25-34 arası	0,7	1,7	9,2	20,4	68,0
35-44 arası	0,5	3,1	9,9	20,3	66,2
45-54 arası	2,2	1,1	12,2	22,2	62,3
55-64 arası**	-	-	4,0	12,0	84,0
65 ve üzeri**	-	-	12,5	-	87,5
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	-	2,3	40,9	22,7	34,1
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	2,9	2,9	37,1	34,3	22,8
İlkokul	-	2,6	6,3	21,2	69,9
İlköğretim/ortaokul	-	0,5	5,8	18,8	74,9
Lise ve dengi okul	0,7	3,0	11,2	20,9	64,2
Ön lisans/MESYO**	-	-	-	12,5	87,5
Lisans/lisans üstü/doktora	2,0	1,3	5,4	18,1	73,2
Bölge					
Sınır iller	0,9	0,9	5,2	16,8	76,2
Diğer iller*	0,3	3,1	16,6	25,2	54,8
Metropol iller	0,5	3,9	22,9	28,8	43,9
Metropol olmayan iller	-	1,7	5,8	19,2	73,3
Genel	0,7	1,8	10,0	20,4	67,1

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** 55-64 arası 25, 65 ve üzeri 8, Ön lisans/MESYO 24 kişiye ait sonuçlardır.

Türkler ile Suriyeliler arasında sosyal mesafenin birbirinden oldukça farklı olduğunu araştırma ortaya koymaktadır. Bu konuda iki anket formunu bir araya getirdiğimizde, ayrışma daha da net olarak gözlenebilmektedir.

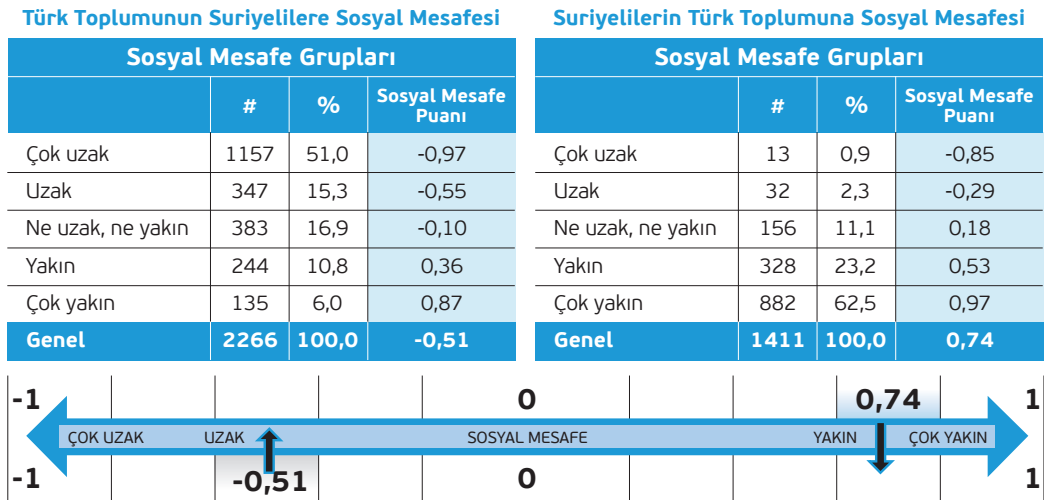
SB-2019-TABLO 92: Karşılaştırma: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile / Suriyeliler ile ilgili duygularınızı yansıtması açısından aşağıdaki ifadelere ne kadar katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)

Sıra No.		Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/bilmiyorum
1	Bir Türk ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam	1,2	3,4	94,1	1,3
	Bir Suriyeli ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam	60,4	14,8	23,3	1,5
2	Türk çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam	1,2	3,1	94,0	1,7
	Suriyeli çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam	52,0	13,2	32,3	2,5
3	Bir Türk ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam	1,2	3,4	93,9	1,5
	Bir Suriyeli ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam	56,3	12,6	28,2	2,9
4	Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam	1,3	3,6	93,5	1,6
	Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam	70,5	11,3	16,7	1,5
5	Oturduğum mahallede bazı Türk ailelerin de yerleşmesinden rahatsız olmam	1,8	3,7	93,0	1,5
	Oturduğum mahallede bazı Suriyeli ailelerin de yerleşmesinden rahatsız olmam	59,4	14,2	24,7	1,7
6	Bir Türk ile arkadaş olabilirim	4,9	6,0	87,6	1,5
	Bir Suriyeli ile arkadaş olabilirim	61,1	15,4	21,8	1,7
7	Bir Türk ile iş için ortaklık kurabilirim	6,7	5,5	83,8	4,0
	Bir Suriyeli ile iş için ortaklık kurabilirim	61,1	15,4	21,8	1,7
8	Çocuğumun Türk biriyle evlenmesine izin veririm	21,5	7,8	65,2	5,5
	Çocuğumun Suriyeli biriyle evlenmesine izin veririm	81,5	8,5	7,6	2,4
9	Erkek ya da kız kardeşimin bir Türk ile evlenmesinden rahatsız olmam	22,8	8,3	62,6	6,3
	Erkek ya da kız kardeşimin bir Suriyeli ile evlenmesinden rahatsız olmam	81,3	8,5	8,2	2,0
10	Bir Türk ile evlenebilirim	28,6	10,4	55,5	5,5
	Bir Suriyeli ile evlenebilirim	86,9	6,6	5,0	1,5

Tabloda açık biçimde görüldüğü üzere, Suriyelilerin yakınlaşma arzusu ile Türk toplumunun direnci arasında ters yönde ciddi farklılıklar oluşmaktadır. Bu durumu daha şematik hale getirmek bakımından hazırlanan aşağıdaki grafikte de Türk toplumunun Suriyelilere koyduğu "uzak" (-0,51) sosyal mesafe ile Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik "çok yakın" (+ 0,74) yaklaşımı görülebilir.

Mesafe ölçeğinin belirlenmesi için Suriyelilere yöneltilen önermeler içinde en yüksek "katılmıyorum" oranı – içeriği itibarı ile anlaşılır bir biçimde- %28,6 ile "bir Türk ile evlenebilirim" önermesi olmuştur. Bu oran SB-2017'de % 62,2, "erkek ya da kız kardeşimin evlenmesinden rahatsız olmam" %35,1, ve "çocuğumun bir Türk ile evlenmesine izin veririm" önermeleri %36,4 ile en yüksek oranlarda reddiye ile karşılanmıştır. Sosyal yakınlaşmanın bekleneceği üzere en provakatif sorusu olan "bir Türk ile evlenebilirim" önermesine SB-2017'de verilen destek %24 iken, SB-2019'da bu oran %55,5'a yükselmiştir. Diğer 9 alanın 5'inde %90'ın üzerinde ikisinde ise % 80'in üzerinde ortak yaşam iradesi beyanı gözlenmektedir. "Türklerle ortaklık yapma" konusunda da SB-2017'de %70,7'den SB-2019'da %83,8'e yükselmiştir. Yani Suriyelilerde ortak yaşam konusundaki talep ya da yakınlaşma eğilimi her alanda kendini belli etmektedir.

SB-2019-TABLO 93: Karşılaştırmalı Sosyal Mesafe Ölçekleri

OGG Bulguları: Sosyal Mesafe ve İlişki Türleri

Suriyeli OGG'lerde, T.C. vatandaşı OGG'lerden farklı olarak 'bir T.C. vatandaşı ile arkadaş olmak/komşu olmak/iş yapmak/evlenmek ister misiniz?' soruları gerekçeleriyle tartışılmak yerine, 'evet/hayır' cevabı verilerek geçilmiştir. Bu nedenle, tartışması daha ilginç olabilecek cevapların yalnızca sayısal olarak incelenmesi mümkün olabilmektedir. Verilen cevaplar aşağıdaki tabloda sayısal olarak gösterilmiştir.

SB-2019-TABLO 94: Bir T.C. Vatandaşı ile Çeşitli Sosyal İlişki Türlerine Yaklaşım

	Komşu Olmak	Arkadaş/ Dost Olmak	Çocuklarımızın Aynı Sınıfta Olması	İş Yapmak	Evlenmek
İsterim	46	46	46	36	22
İstemem	-	-	-	9	24
Bilmiyorum	-	-	-	1	1
Toplam	46	46	46	46	46

Tablodan görülebileceği üzere, Suriyeli katılımcıların tamamı bir T.C. vatandaşı ile komşu olmak, arkadaş/dost olmak ve çocuklarının aynı sınıfta eğitim görmesini istediklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların olumsuz görüş bildirdiği yalnızca iki sosyal ilişki kategorisi bulunmaktadır. Bunlar T.C. vatandaşı ile birlikte iş yapmak ve evlenmek konularıdır. İş yapmak konusunda katılımcıların büyük çoğunluğu istekli görünmekteyken, evlenme konusunda katılımcılar neredeyse yarı yarıya bölünmektedir.

9. Suriyelilerin Sosyal İlişki Düzeyleri

Türkiye’de ortalama olarak 4,5-5 yıldır yaşayan Suriyelilerin, Türk toplumu ile olan “sosyal yakınlık” ya da “sosyal mesafe”lerini daha iyi analiz edebilmek için SB-2017 ve SB-2019 içinde bir de “bu güne kadar herhangi bir Türk vatandaşı ile (sohbet/ alışveriş/kavga/sohbet/...) oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Burada “sohbet” gibi yoğunluğu çok düşük ilişki biçiminden, “evlilik” gibi çok yakın birlikteliğe kadar pek çok alan sorgulanmıştır. Bekleneceği üzere ilişki modelleri içinde en yüksek oran SB-2017’de %75,5 ile SB-2019’da %81,7 ile “sohbet” olmuştur İkinci sırada “Alışveriş” (SB-2017’de %72,9, SB-2019’da %74,8), Arkadaşlık SB-2017’deki %56,9’luk seviyesinden iki yıl içinde %73,8’e yükselmiş, “iş ilişkisi” ise SB-2017’de %62,5’den SB-2019’da %68,1’e yükselmiştir.

SB-2019-TABLO 95: Bugüne kadar herhangi bir Türk vatandaşı ile aşağıdaki sosyal ilişkileriniz hiç oldu mu? (%)

Sıra No.		SB-2017			SB-2019		
		Evet	Hayır	Hatırlamıyorum/ Cevap Yok	Evet	Hayır	Hatırlamıyorum/ Cevap Yok
1	Sohbetiniz	75,5	24,1	0,4	81,7	18,1	0,2
2	Alışverişiniz	72,9	26,6	0,5	74,8	24,6	0,6
3	Arkadaşlık	56,9	41,7	1,4	73,8	25,4	0,8
4	İş ilişkiniz	65,6	33,9	0,5	68,1	31,2	0,7
5	Kavganız	6,5	92,4	1,1	6,8	91,0	2,2
6	Sorununuz	10,6	87,7	1,7	6,7	91,0	2,3
7	Flört	5,2	93,2	1,6	3,1	95,7	1,2
8	Evlilik	3,4	94,3	2,3	2,8	96,3	0,9

Kuşku yok ki arkadaşlığın yoğunluğu ve sınırı her kişi tarafından ayrı belirlenebilir. Onun için bu niteleme konusunda fazla değerlendirme yapma imkânımız bulunmamaktadır. Ancak “flört” ve “evlilik” gibi daha yakın sosyal ve duygusal ilişki biçimlerinde geriye gidiş olduğu gözlenmektedir. İlginç bir başka bulgu ise yaşanan kavga ya da sorunlar üzerinedir. “Sorununuz” önermesinde bir azalma gözlenirken (SB-2017: %10,6, SB-2019: %6,7), istisnai biçimde “Kavga” önermesinde az da olsa bir yükseliş gözlenmektedir. (SB-2017: %6,5- SB-2019: %6,8). Ancak hem sosyal mesafe ölçekleri hem de sosyal ilişki yoğunlukları bakımından 2 sene içinde Suriyelilerin Türk toplumuna belirgin biçimde daha da yakınlaştıklarını ve bunun için çaba gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

10. Suriyelilerin Türk Toplumuna Yönelik Duyguları

Türkiye'deki Suriyelilerin sosyal mesafesinin Türk toplumuna gayet "yakın" olduğu ve sosyal ilişki düzeyleri bakımından da hemen her alanda olumluya doğru giden bir trend olduğu anlaşılmaktadır. İşte tam bu çerçevede Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik genel bakışını Suriyelilerden öğrenmek yönünde bir soru seti hazırlanmıştır. Buradaki olumlu ve olumsuz önermeler, Suriyeli toplumun kendi toplumlarına ve genel olarak Türk toplumuna bakışını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Suriyelilere göre Suriyeliler Türk toplumuna uyum göstermek için ciddi bir çaba içindedir. Diğer önermeler içinde en yüksek desteği alan bu önermeye destek verenlerin oranı %47,6'dır. Suriyelilerin %41,8'i Suriye toplumunun Türk toplumuna "minnet duydukları", Türk toplumunu "çok sevdiikleri" (%41,6) ve "saygılı davrandıkları" (%35,9) görüşündedir. Olumsuz iki sorudan "Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor" (%1,1) ve "Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor" (% 0,8) önermelerine gelen destek ise son derece sınırlıdır.

SB-2019-TABLO 96: Suriyelilerin Türk toplumuna karşı duyguları nasıl? (Çoklu yanıt)

	#	%
Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	675	47,6
Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	593	41,8
Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor	590	41,6
Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı davranıyor	509	35,9
Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor	16	1,1
Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor	11	0,8
Fikrim yok/cevap yok	79	5,6

Söz konusu görüşleri verenlerin demografik yapısı üzerinden çok ayrılaştırmış değerlendirmeler yapmak mümkün görünmemektedir.

SB-2019-TABLO 97: Suriyelilerin Türk toplumuna karşı duyguları nasıl? (Çoklu Yanıt) Demografi

	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor	Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı davranıyor	Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor	Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	58,0	42,8	30,4	32,2	0,6	0,6	7,2
Erkek	41,2	41,2	48,5	38,2	1,5	0,9	4,6
Yaş							
18-24 arası	46,1	41,2	35,9	33,5	2,4	-	8,6
25-34 arası	47,7	36,5	43,5	32,3	1,0	0,8	4,4
35-44 arası	50,4	44,5	40,8	42,1	1,3	1,3	5,1
45-54 arası	49,4	48,9	45,5	35,4	-	0,6	5,1
55-64 arası	41,7	48,8	41,7	33,3	-	1,2	7,1
65 ve üzeri	31,4	40,0	42,9	45,7	-	-	5,7
Öğrenim Durumu							
Okuma yazma bilmiyor	63,2	33,3	21,8	31,0	2,3	-	5,7
Okuma yazma biliyor ama ama bir okul bitirmedi	64,4	32,9	27,4	23,3	1,4	-	4,1
İlkokul	37,0	36,8	52,1	34,3	1,0	1,0	7,2
İlköğretim/ortaokul	53,0	46,2	38,6	35,2	1,0	0,8	5,0
Lise ve dengi okul	48,4	41,1	42,5	37,0	0,9	0,5	4,6
Ön lisans/MESYO	52,6	56,1	22,8	45,6	3,5	-	5,3
Lisans/lisansüstü/doktora	43,4	47,4	44,4	43,4	0,5	1,5	5,1
Bölge							
Sınır iller	42,9	41,6	41,3	33,0	0,8	0,3	6,2
Diğer iller*	54,9	42,2	42,0	40,4	1,6	1,4	4,7
Metropol iller	57,1	41,6	45,9	41,0	1,4	2,2	5,7
Metropol olmayan iller	50,8	43,4	34,4	39,2	2,1	-	2,6
Genel	47,6	41,8	41,6	35,9	1,1	0,8	5,6

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

11. Suriyelilerin Türkiye'deki Yaşam ile Türk ve Kendi Toplumuna Yönelik Algıları

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yaşamını olumlu ya da olumsuz kılan hususlarda hazırlanan ve bir ölçüde "kontrol sorusu" olarak da değerlendirilen, 5'i "olumlu", 5'i de "olumsuz" toplam 10 önermeye Suriyeliler tarafından verilen cevaplar ve bunun 2017-2019 karşılaştırması önemli ipuçları vermektedir. Aşağıda farklı başlıklar altında daha ayrıntılı incelenen bu önermeler, tabloda SB-2019'da en güçlü destek alana göre sıralanmıştır. Buna göre Suriyelilerin en güçlü desteği verdikleri husus "vatandaşlık alma", bunu takip edenler ise "Türk toplumuna minnet duyma", "Türkiye'de kalmak isteme" ve Türkiye'de mutlu olma" çıkmaktadır. Suriyelilerin en az katıldıkları önermeler ise belirgin biçimde "olumsuz" önermelerdir.

SB-2019-TABLO 98: Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

	Çok katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok/cevap yok
Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	9,8	53,6	63,4	21,6	3,4	2,3	5,7	9,3
Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	2,8	52,1	54,9	29,1	7,1	1,3	8,4	7,6
Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor	5,9	48,1	54,0	26,9	4,6	3,4	8,0	11,1
Suriyeliler Türkiye'de mutlu	3,9	44,2	48,1	25,9	12,9	3,5	16,4	9,6
Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	12,4	28,0	40,4	22,5	11,0	13,1	24,1	13,0
Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	0,5	28,6	29,1	23,4	28,7	14,7	43,4	4,1
Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	1,1	25,2	26,3	23,0	34,8	11,5	46,3	4,4
Türkler Suriyelileri sömürüyor	6,0	14,0	20,0	26,3	23,5	19,5	43,0	10,7
Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor	1,0	18,2	19,2	27,9	27,5	17,0	44,5	8,4
Suriyeliler Türkleri sevmiyor	0,6	10,6	11,2	22,1	33,1	24,3	57,4	9,3

SB-2019-TABLO 99: Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)

	SB-2017	SB-2019
Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	3,5	3,4
Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	3,0	3,2
Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor	2,7	3,1
Suriyeliler Türkiye'de mutlu	2,7	3,0
Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	2,6	2,8
Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	2,2	2,6
Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	2,2	2,6
Türkler Suriyelileri sömürüyor	2,8	2,3
Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor	2,5	2,3
Suriyeliler Türkleri sevmiyor	2,3	2,0

■ 0-2,99 ■ 3,0-5,0

11.a-Suriyelilerin Gelecek Perspektifi

SB-2019 çalışmasında Türkiye'deki Suriyelilerin gelecek/kalıcılık perspektifleri konusunda fikir verecek bazı önermeler geliştirilmiş, bunlar üzerinden eğilimler tespit edilmeye çalışılmıştır. 5'li Likert yapısında alınan cevaplar analize tabi tutulduğunda, "Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor?" önermesine %54 (%48,1 "katılıyorum", %5,9 "çok katılıyorum") cevabı gelirken, hiç katılmıyorum, katılmıyorum toplamı %8'de kalmaktadır. %26,9'luk grup ise ("ne katılıyorum ne katılmıyorum") ifadesinde bulunuyor. "Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor?" ortalama puanlaması 3,1 iken, buna ortalama üzerinde en yüksek destek veren grupların erkeler, 65 yaş üzerindeki, lisans ve yüksek lisans mezunları ve sınır illerinde yaşayanlar oldukları

gözlenmektedir. Gelecek/kalıcılık perspektifi konusuyla bağlantılı diğer önerme olan "Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor" için gelen cevaplar Suriyelilerin en yüksek derecede olumlu dönüş yaptığı seçenek olmuştur. Suriyeliler, Suriyelilerin vatandaşlık alma isteğini "%63 ile onaylarken, sadece %5,7 buna katılmadığını ifade etmektedir. Aslında bu cevap başlı başına gelecek perspektifine ilişkin genel durumu ortaya koymaktadır.

11.b-Türk Toplumuna İlişki/Hissiyat

Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik duygu, düşünce ve algıları bakımından sorulan önermeler "Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor", "Suriyeliler Türkleri sevmiyor" ve "Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor" önermeleri net biçimde "olumlu" bir algıya işaret etmektedir. "Minnet duyma" önermesine destek verenlerin oranı % 41,8 ile çok güçlü destek alırken, "Suriyeliler Türkleri sevmiyor" önermesi %57,4 ile en yüksek seviyede reddediliyor. Bu önermeye destek verenlerin oranı %11,2'dir. "Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor" önermesine ortalama olan 3.2'nin üzerinde destek verenlerin erkekler, 65 yaş üzerindeki, üniversiteler ve metropol illerde yaşayan Suriyeliler olduğu görülmektedir. Burada dikkat çekici bir bulgu, kadınların ve diplomasız olanların ortalamasının (2,9) oldukça altında kalmalarıdır. "Suriyeliler Türkleri sevmiyor" önermesine gelen nispeten düşük bir oran olan 2.0 puan veren Suriyeliler içinde genel eğilimden farklı olarak buna en fazla destek verenler kadınlar, 65 yaş üzerindeki ve üniversite mezunları olarak görülmektedir. Bu önermeye en az destek verenler ise 65 yaş üzeri, üniversite mezunu ve "diğer illerde" yaşayanlardır.

Toplumsal kabulün seviyesini anlamak bakımından önemli bir önerme de "dışlanma" seviyesine yönelik önermedir. Suriyeliler "Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor" önermesine %44,5 gibi güçlü bir oranla "katılmadıklarını" ifade ederken, buna katılanların oranı %19,2'de kalmıştır. Suriyelilerin kendilerini Türkiye'de dışlanmadıklarını düşünmeleri son derece değerli bir bulgudur. 5 üzerinden puanlamaya dönüştürüldüğünde "2,3" puana denk gelen "dışlanma" hususu kadınlarda ve 18-24 ve 35-44 yaş arasındaki grupta 2,4 ile biraz daha yüksek çıkmaktadır.

OGG Bulguları: Türk Toplumuna Bakış

SB-2019 çalışmasına OGG'ler ile katılan Suriyelilere gerek kendilerinin gerekse genel olarak Suriyelilerin Türk toplumuyla ilgili deneyimleri ve topluma bakışları sorulmuştur. Diğer sorularda olduğu gibi, burada da katılımcılardan farklı cevaplar gelmiş ve her biri gerekçelendirilerek tartışılmıştır.

Türk Toplumuna Suriyelilere Kötü Davranıyor:

Suriyeli katılımcıların büyük bir kısmı Türk toplumunun Suriyelilere davranış biçimlerinden hoşnut olmadıklarını dile getirmiştir. Bu katılımcıların neredeyse tamamı Türk toplumu içinde Suriyelilere iyi ve kötü davrananlar olduğunu teslim etmekle birlikte, T.C. vatandaşlarının çoğunluğunun Suriyelileri sevmeyişi ve kabullenmediğini düşünmektedirler. Aynı katılımcılara göre bu sevgisizlik ve kabullenememe Suriyelilerin Türkiye'ye hızlı bir biçimde gelmesinden ya da tarihi bazı olumsuz anıların yansımaları olarak da görülebilir.

- "İyisi var kötüsü var ama genelde Suriyelilere iyi davranmıyorlar ve bizi aşağılıyorlar. Bazıları Suriyeli olduğumuz için büyüklerimize saygı göstermiyorlar." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Çok kötü davranıyorlar. Büyüklerin davranışları ve önyargıları çocuklara yansıtıyor ve okulda çocuklar arasında kavgalar oluyor." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Bizi kabul etmiyorlar, Türk vatandaşlığına geçen Suriyelileri bile istemiyorlar." Gaziantep-STK
- **"Suriyelileri sevmiyorlar ve çok genelleme yapıyorlar. Bazen sadece Suriyeli olduğumuz için bizimle iletişim kurmuyorlar." İstanbul-Öğrenci**
- "Bence Türkler Arapları sevmiyor, sadece Suriyeliler değil. Tarihten kaynaklı olabilir." İstanbul-Öğrenci
- "Genelde kötü davranıyorlar, korkak olduğumuzu düşünüyorlar. Okullarda bile Suriyeli çocuklara kötü davranıyorlar." Gaziantep-STK
- "%70 kötü gözle bakıyor, sanki onlar bizden çok üstünler. Elimizde bir meyve poşeti görürlerse bize 'Siz savaştan geldiniz niye meyve yiyorsunuz' diyorlar." Hatay-Kadın
- "Bazıları çok iyi ama genelde Suriyelileri sevmiyorlar ve yolda yürürken ya da çarşıda alışveriş yaparken bize kötü sözler söylüyorlar." Ankara-Kadın

- “Kesime göre ve yere göre değişiyor. Suriyelilere iyi davranmıyorlar. Antalya’daki Ruslar, Karadeniz’deki körfez ülkelerinden gelen insanlara kucak açıyorlar. Ama bize aynı şekilde davranmıyorlar. Mahalleye göre davranışlar değişiyor, iyi bir mahallede yaşıyorsan herkes sana iyi bir şekilde davranır.” Gaziantep-STK

Türk Toplumunu Suriyelileri Sömürüyor:

Katılımcıların bir kısmı da T.C. vatandaşlarının Suriyelilere kötü davranışları kapsamında bir alt başlık açarak, T.C. vatandaşlarının Suriyelilerin içinde buldukları kırılgan ve hassas durumu fırsat bilerek onları sömürdüklerini ileri sürmektedir. Katılımcılara göre sömürünün en sık ve fazla yaşandığı alanlar Suriyelilerin ucuz işgücü olarak çalıştırıldıkları işler ve Suriyeli ailelere değerinin çok üzerinde kiralar talep edilerek kiralanen evlerdir.

- “Türkler bizi işyerlerinde sömürüyor. Suriyelilerin buraya gezmek için geldikleri düşünüyorlar. Bize çok bencil bir şekilde davranıyorlar ve saygı göstermiyorlar.” Ankara-Kadın
- “Bizi istemiyorlar ve bizi kabul etmiyorlar. Suriyeliler Türkler tarafından aşağılanıyorlar. Suriyeli olduğumuz için bizden daha fazla kira istiyorlar.” Gaziantep-Kadın
- “Sadece Suriyeli olduğumuz için çok fazla ev kirası veriyoruz.” Gaziantep-Kadın

Türk Toplumunu Suriyelilere İyi Davranıyor:

Türk toplumunun Suriyelilere iyi davrandığını düşünen katılımcılar ise, genelde kendi kişisel deneyim ve ilişkilerinden örnekler göstererek, T.C. vatandaşlarının Suriyelilere iyi ve dostane bir biçimde davrandıklarını, onlara yardım ettiklerini ve kendilerinden sayarak kabullendiklerini söylemektedir.

- “Ben 8 yıldır burada yaşıyorum ve herhangi bir sorunla karşılaşmadım, bence Türkler bize çok iyi davranıyorlar. Ben Suriye’deyken Rakka’da yaşıyordum, bazı ev sahipleri Suriyeli olmalarına rağmen diğer Suriyelilerden para sızdırıyorlardı. Eğer birbirimize bunu yapıyorsak yabancıya bir şey söylemememiz gerekiyor.” Gaziantep-Kadın
- **“Türkler bize ilk adımı atmaz, bizim ilk adımı atmamız gerekiyor. Onlar hep bize mesafeli oluyorlar ve onlara hak veriyorum. İlk adımı biz attıktan sonra çok iyi dost oluyorlar.” Hatay-T.C.Vatandaş**
- “Bazı Türkler gerçekten çok iyiler ve hayırsaverler, Türk komşularımız ailemiz gibi oldu.” İstanbul-Kadın

T.C. Vatandaşlarından Bazıları Suriyelilere İyi Davranıyor, Bazıları Kötü Davranıyor:

Katılımcıların bir diğer büyük kısmı ise bu soruya genel geçer bir cevap vermenin, diğer bir deyişle, T.C. vatandaşlarının Suriyelilere nasıl davrandığını genellemenin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Bu görüşe göre, her ülkede ve her toplulukta olduğu gibi, Türkiye’de ve T.C. vatandaşları arasında da iyi ve kötü insanlar, hoşgörülü ve tahammülsüzler, anlayışlı ve ayrımcılar bulunmaktadır.

- “Her ülke ve her şehirde olduğu gibi iyisi var ve kötüsü var. Ama genelde son zamanlarda çoğunluk bize kötü davranıyor.” Ankara-Kadın
- “Bazıları bize aşırı iyi davranıyor, genelleme yapmak mümkün değil.” Hatay-Kadın
- “Bazıları iyi davranıyor, bazıları kötü davranıyor ve bazıları bize ayrımcılık yapıyor. Ama her ülkede böyle şeyler olur ve oluyor.” Hatay-T.C.Vatandaş
- **“Bazıları iyi davranıyor, bazıları iyi davranmıyor. Ama her şeye rağmen ben Türklerle komşu olmayı tercih ediyorum. Suriyelilerle aynı mahallede oturmak hiç istemem çünkü Suriyelilerin olduğu yerde çok erkek var ve ben ailemle yaşadığım için rahat hissetmiyorum.” İstanbul-Öğrenci**

T.C. Vatandaşlarının Suriyelilere Nasıl Davranacağını Suriyeliler Belirliyor:

OGG’lerde ortaya çıkan bir diğer görüşe göre ise Türklerin Suriyelilere nasıl davrandığını ve davranacağını belirleyen şey yalnızca Türklerin karakter özellikleri değil, Suriyelilerin profili ve Türklere nasıl yaklaştıklarıdır. Bu katılımcılara göre, eğer Suriyeliler Türkçe konuşabiliyorlarsa,

Türklerle iletişim kurmaya niyetlilerse ve ilk adımı atma konusunda da inisiyatif alırlarsa, Türkler de onlara mutlaka iyi davranacaktır.

- "Bence biz onlarla iletişim kurmadığımız için böyle davranıyorlar."
Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Türkçe konuşan Suriyelilere çok iyi davranıyorlar ve onlarla dost oluyorlar."
Ankara-Kadın
- "Derdini ve kendini Türkçede anlatırsan sana çok iyi davranırlar ve yardım ederler. Ben başörtülü olmama rağmen herkes benimle konuşuyor ve beni seviyorlar. Ama bence bütün Suriyelilere iyi davranmıyorlar." Ankara-Kadın
- "Biz ilk adımı attığımız zaman bizi seviyorlar. Bizim onlara kendimizden bahsetmemiz gerekiyor ve nerden geldiğimizi anlatmamız gerekiyor, çünkü onlar hala bizi iyi tanımıyorlar." Hatay-Kadın
- "Okumuş Suriyeliler Türklerle iyi anlaşır. Ama genelde okumamış Suriyelilerin Türkiye'deki sayıları daha fazla onun için Türkler onlardan rahatsız oluyorlar."
İstanbul-Öğrenci

11.c-Çalışma Hayatı

Suriyelilerin Türkiye'de en fazla sorun yaşadıkları alanın çalışma hayatı olduğu açıktır. Bu durum pek çok önerme ya da soruda net biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda –yine kontrol amaçlı- üç önerme yöneltilmiştir: "Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor", "Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor", "Türkler Suriyelileri sömürüyor". Bu önermelere en yüksek oranla gelen reddiye (katılmama) %43,4 ile "Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor" olmuştur. Bu önermeye katılmayanların oranı %29,1'dir. Aslında tersinden okunursa, %90'dan fazlası Türkiye'de kayıt dışı ekonomi içinde çalışan Suriyelilerin üçte birinin emeklerinin karşılığını aldığına dair algı oldukça cesaret vericidir. 5 üzerinden yapılan puanlamada 3,4 ile en yüksek olumsuzluğa (katılmamaya) seviyesine ulaşan bu önermeye kadınların, okur yazar olmayan ya da diplomasız olan muhtemelen "vasıfsız işlerde" çalışan ve metropollerde yaşayan Suriyelilerin daha yüksek tepki verdikleri gözlenmektedir. Az bir farkla da olsa yüksek okul ve üstü mezunların daha az şikayetçi olduğu söylenebilir.

SB-2019-TABLO 100: Türkiye'deki Suriyelilerin Durumu ile İlgili İfadelere Ne Ölçüde Katılıyorsunuz?

	Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor	Suriyeliler Türkiye'de mutlu	Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor	Türkler Suriyelileri sömürüyor	Suriyeliler Türkleri sevmiyor	Ortalama Puan
Cinsiyet											
Kadın	3,1	2,9	2,9	2,9	3,0	2,3	2,4	2,4	2,5	2,2	2,7
Erkek	3,5	3,4	3,2	3,1	2,6	2,7	2,6	2,3	2,2	1,9	2,8
Yaş											
18-24 arası	3,3	3,3	3,1	3,1	2,7	2,7	2,6	2,4	2,2	2,0	2,7
25-34 arası	3,4	3,1	3,1	3,0	2,8	2,6	2,5	2,3	2,3	2,0	2,7
35-44 arası	3,4	3,3	3,1	3,0	2,9	2,5	2,5	2,4	2,4	2,0	2,8
45-54 arası	3,4	3,3	3,2	2,9	2,6	2,5	2,6	2,3	2,3	2,1	2,7
55-64 arası	3,5	3,4	3,3	3,1	2,8	2,7	2,6	2,2	2,3	2,2	2,8
65 ve üzeri	3,2	3,5	3,5	3,2	2,7	2,4	2,7	2,1	2,4	1,8	2,8
Öğrenim Durumu											
Okuma yazma bilmiyor	3,3	3,1	3,0	2,8	2,8	2,3	2,3	2,7	2,6	2,2	2,7
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	3,2	2,9	3,0	2,9	2,8	2,3	2,4	2,8	2,4	2,2	2,7
İlkokul	3,3	3,3	3,1	3,0	2,8	2,6	2,5	2,3	2,2	1,9	2,7
İlköğretim/ortaokul	3,3	3,2	3,1	3,0	2,8	2,5	2,6	2,4	2,4	2,1	2,8
Lise ve dengi okul	3,4	3,3	3,1	2,9	2,8	2,7	2,5	2,3	2,2	2,0	2,7
Ön lisans/MESYO	3,5	3,5	3,3	3,3	3,3	2,7	2,8	2,6	2,7	2,4	3,0
Lisans/lisansüstü/doktora	3,8	3,4	3,5	3,3	2,5	2,8	2,8	2,1	2,2	1,8	2,8
Bölge											
Sınır iller	3,4	3,3	3,3	3,3	2,6	2,8	2,6	2,4	2,3	2,2	2,8
Diğer iller*	3,3	3,2	2,8	2,6	3,1	2,3	2,4	2,3	2,4	1,8	2,6
Metropol iller	3,3	3,1	2,8	2,5	3,2	2,1	2,3	2,4	2,5	1,9	2,6
Metropol olmayan iller	3,5	3,4	3,0	2,7	2,7	2,6	2,6	2,0	2,2	1,8	2,7
Genel	3,4	3,2	3,1	3,0	2,8	2,6	2,6	2,3	2,3	2,0	2,7

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Oldukça provokatif bir önerme olan "Türkler Suriyelileri sömürüyor" önermesine gelen destek de oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Suriyelilerin %43'ü buna katılmadığını ifade etmektedir. Katılanların oranı ise %20'de kalmıştır. 5 üzerinden yapılan puanlamada şikayeti en yüksek olan Suriyeli grupların Erkekler, 18-24 yaş arası, ilkokul mezunları ve yüksek öğrenimliler (3,8) ve metropol olmayan illerde yaşayanlarda 3,8 ile gerçekleştiği gözlenmektedir.

Bütün bu önermeler, aslında en ciddi sorunların yaşandığı, neredeyse kayıtlı çalışmanın istisna olduğu çalışma hayatına dair beklentilerin ötesinde "olumlu" değerlendirilebilecek bir tabloya işaret etmektedir. Daha da önemlisi bulguların zaman içindeki olumlu seyridir.

11.d-Mutluluk Algısı

Türkiye'de ortalama olarak 4,5-5 yıldan bu yana yaşayan Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarından "ne kadar mutlu oldukları" hususu SB araştırmasının özel ilgi duyduğu alanlardan birisidir. Daha da önemlisi bu duygudaki değişim eğilimidir. SB-2017'de "Suriyeliler Türkiye'de mutlu" önermesine "katılıyorum" ve "çok katılıyorum" şeklinde cevap verenlerin toplam oranı %33,7 olarak belirlenmişken; SB-2019'da bu oran %48,1'e yükselmiştir. SB-2017'de önermeye "katılmayan" ve "hiç katılmayanların" oranı toplamda %21,9 iken bu oran SB-2019'da

%16,4'e düşmüştür. Yani iki yönde de Türkiye'deki Suriyelilerin kendi toplumlarının daha da mutlu olduklarına inandıkları ve bunun artış eğiliminde olduğu görüntüsü ortaya çıkmaktadır. SB-2019'daki "ne katılıyor, ne katılmıyor" seçeneğini tercih eden % 25,9 ile "fikrim yok/cevapsız" seçeneğini tercih eden % 9,6'lık diğer seçeneklere oranıtısı ölçüsünde dağıtılır ise, araştırmaya katılan Suriyelilere göre Türkiye'deki Suriyelilerin 2019 itibari ile % 75'inin mutlu olduğuna inandıkları söylenebilir. Bu durum –konunun ve kavramın karmaşıklığına rağmen- OGG'lerde de desteklenmiştir.

OGG Bulguları: Türkiye'deki Suriyelilerin Mutluluk Algısı

OGG'lerde Suriyeli katılımcılara Türkiye'deki Suriyelilerin mutlu olup olmadıkları konusundaki görüşleri sorulmuştur.

"Türkiye'deki Suriyeliler Mutlu": OGG'lerde katılımcıların önemli bir kısmı Türkiye'de mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşteki katılımcılara göre Suriyelilerin bu ülkede mutlu bir şekilde yaşamalarının 2 temel nedeni vardır: (i) Türkiye Suriyelilere zor zamanında kucak açmakla kalmamış, onlara hala güven ve rahatlık içinde yaşayabilecekleri bir ortamı da sunmuştur; (ii) daha az sayıdaki katılımcının ifadesine göre de, Suriyeliler Türkiye'de mutlu çünkü Türk halkı Suriyelileri bağrına basmış, onlara sevgi ve şefkat göstermiştir. Katılımcılara göre Türkiye'deki Suriyelilerin mutlu olduklarını hala bu ülkede yaşıyor olmalarından anlamak mümkündür. Pek çok katılımcı, eğer mutlu olmasalardı, Suriyelilerin Türkiye'de kalmayacağını, bunun yerine Avrupa'ya veya bir Arap ülkesine gitmek gibi seçeneklerden birini değerlendireceklerini ifade etmişlerdir.

- **"Suriyeliler Türkiye'de mutlu çünkü savaştan kaçtılar ve burada güvendeler. Suriyeliler burada iş buldular, huzur buldular ve daha açık bir ortamda yaşıyorlar artık, niye mutlu olmasınlar. Ama yine de bazen mülteci kelimesi onların mutsuz olmasına neden oluyor." İstanbul-Kadın**
- "Türkiye'de güvende yaşıyoruz ve bazı Suriyelilerin burada çok iyi işleri oldu ve maddi durumları gittikçe iyiye gidiyor. Bence mutlular. Suriye'de durum %100 iyi olsa bile, birçok Suriyeli Türkiye'de kalır, çünkü mutlular ve kendilerine burada bir hayat kurdular." Gaziantep-Kadın
- "Biz Türkiye'de mutluyuz. Çünkü Türkiye güvenli bir ülke." Gaziantep-Kadın
- "Çok mutlular. Ama bence Suriyelilere vatandaşlık verilerse daha mutlu olurlar." İstanbul-Kadın
- "Suriyeliler Türkiye'de mutlu, buradaki Türk komşularımız bizi seviyor ve bize yardım ediyorlar." Gaziantep-Kadın
Öte yandan, bazı katılımcılar da Türkiye'de halk tarafından sevilmediklerini ve önemli sorunlar da yaşadıklarını, fakat buna rağmen mutlu olduklarını ifade etmişlerdir:
- "Ben bir sürü sorun yaşamama rağmen Türkiye'de kalmak istiyorum. Genel olarak Türkiye birçok Arap ülkesinden daha iyi. Onun için bence Suriyeliler burada mutlu." Hatay-Kadın
- "Çok mutlular. Bir çok Türk bizi sevmiyor ve belki haklı olabilirler, belki biz hatalıyız ama biz burada mutluyuz." İstanbul-Kadın
- "Avrupa'da yaşamak isteyen Suriyeliler zaten Türkiye'den gitti, bence burada kalan Suriyeliler mutlu olmasalardı burada kalmazlardı." Gaziantep-STK
- "Türkiye'de sadece Avrupa'ya gitmek istemeyen insanlar kaldı, ortak dinimiz olduğu için bazı Suriyeliler Türkiye'de kalmayı tercih etti. Bence Türkiye'de kalan Suriyeliler burada mutlu." Hatay-T.C.Vatandaş

"Türkiye'deki Suriyelilerden Bazıları Mutlu Bazıları Değil":

Aslında yukarıdaki cevaplarla benzer biçimde, katılımcıların en büyük kısmı Türkiye'deki Suriyeliler arasında çok mutlu olanlardan çok mutsuz olanlara kadar geniş bir skalanın bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu katılımcıların cevaplarında daha fazla ilgi çekici olan Suriyelilerin mutluluğu için gerekli olduklarını düşündükleri unsurlardır. Bu bağlamda öne çıkanlar yine ekonomik unsurlar olmuştur. Katılımcıların çok büyük bir bölümü 'iş iyi olan', 'yüksek gelir sahibi olan', kısacası ekonomik durumu iyi olan Suriyelilerin Türkiye'de mutlu olduğunu, gerisinin mutlu olmadığını ifade etmiştir. 'Mutlu olan' bu ekonomik açıdan rahat kesim ise, bazı katılımcılara göre Suriyelilerin %40'ını bazılarına göre %50'sini, bazılarına göre ise çok daha küçük bir kısmını teşkil etmektedir. Mutluluk için gerekli görülen, başka bir bakışla ona sahip olan Suriyelilerin mutlu olma olasılığını yükselten, bir diğer unsur ise Türkçe bilmektir. Bu görüşe göre, Türkçe bilmek hem Suriyelilerin kendi başının çaresine daha rahat bir biçimde bakmasını sağlamakta, hem T.C. vatandaşlarıyla

iletişime girmesini mümkün kılmakta ve onu ayrımcılık ile sosyal izolasyondan korumakta, ekonomik açıdan daha başarılı olmasının yolunu açmaktadır.

- "Maaşı sabit alan ve maddi durumu iyi olan Suriyeliler mutlu. Diğerleri mutlu değiller." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Türkçe bilen, öğrenciler, iyi maaş alan ve maddi durumu iyi olan Suriyeliler çok mutlu. Çünkü kendimizi savunabiliyoruz ve Türkler bizi iyi örnek olarak görüyorlar ve iyi bir şekilde Türkiye'de yaşıyoruz." Ankara-Kadın
- **"%50 mutlu. Türkiye bizim vatanımız değil onun herkesin burada mutlu olması da mümkün değil." Gaziantep-Kadın**

"Türkiye'deki Suriyeliler Mutlu Değil": Katılımcılardan 'Suriyeliler Türkiye'de mutludur' diyenlere yakın bir kısım ise Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Türkiye'de mutlu olmadığını belirtmişlerdir. Suriyelilerin çoğunun mutsuz olduğunu düşünen katılımcılara göre bu durumun 3 temel sebebi bulunmaktadır: (i) ekonomik zorluklar ve geçim darlığı; (ii) Suriyelilere yönelik ayrımcılık ve artan nefret; (iii) Türkiye'nin şartlarından bağımsız olarak yurtlarını terk etmiş olmanın verdiği mutsuzluk. Suriyelilerin mutsuz olmasına neden olan en önemli etkenler olarak Türkiye'deki hayat pahalılığı, zorlu çalışma koşulları ve yeterli gelir elde etmenin zorluğu gösterilmiştir.

- "%10 mutlu diğerleri mutlu değiller çünkü ne Türkçe biliyorlar ne Türkiye'deki işleri iyi." Ankara -Esnaf/Çalışan
- **"Burada mutlu olmak için bize istikrar ve iyi bir geçim kaynağı lazım. Birçok Suriyeli bunlara sahip olmadığı için mutlu değil." Ankara -Esnaf/Çalışan**
- "Tabi ki mutlu değiliz. Mutluluk para, istikrar ve huzur ister. Suriyeliler gündüz gece çalışıyorlar ve yetiştiriyorlar." Ankara-Kadın
- "Suriyeliler Türkiye'de mutlu değiller çünkü Türkiye'de yaşam çok pahalı. Ailede birkaç kişi çalışıyor ve ona rağmen çok zor geçiniyoruz. Çocuklarımız da çalışmaya başladılar ve eğitimleri durdu." Gaziantep-Kadın

Türkiye'deki Suriyeliler rahat ve güven içindedir, ama mutlu değiller:

Bu görüştekilere göre Türkiye Suriyeliler için asgari gerekliliklerin sağlandığı, güvenli bir ortam sunmakta fakat Suriyelilerin mutlu olmalarını sağlayacak kadar iyi imkanları sağlayamamaktadır. O nedenle, savaş ortamından çıkan, yaşamını iç savaşın yaktığı Suriye'deki yaşamla veya başka bazı ülkelerdeki daha düşük imkanlarla kıyasladığında Türkiye'yi rahat bulan Suriyeliler; aslında savaş öncesindeki hayatlarına baktıklarında burada sahip olduklarına mutlu olamamaktadır.

- **"Belki mutlu değiliz ama Türkiye'de rahat bir şekilde yaşıyoruz. Dul, boşanmış ve ayrı yaşıyan kadınlar burada rahat bir biçimde yaşayabilirler ve çocuklarına bakabilirler." Hatay-Kadın**
- "Suriye'de yaşayan Suriyelilerle kendimizi kıyasladığımız zaman, biz burada çok iyiyiz ve mutluyuz. Ama herkes burada mutlu değil, birçok Suriyeli bir an önce Suriye'ye geri dönmek istiyor. Burada çok ayrımcılığa uğruyoruz ve haklarımızı alamıyoruz." Gaziantep-Kadın

12. Uyum

SB araştırmasında ortak huzurlu yaşamın önemli bir alanı olan karşılıklı duygular konusunda ipuçları elde edilmeye çalışılmıştır. Bunun için "içten" bir bakışın önemli olduğu açıktır. Buradan hareketle altı farklı önerme ile Suriyelilerin kendilerine bakışı çoklu yanıt yöntemi ile test edilmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan 6 seçenek içinde en büyük desteği % 47,6 ile "Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor" önermesi almıştır. Bunu % 41,8 ile "Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor" (% 41,8) ve "Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor" (%41,6) takip etmektedir. Suriyeliler, Suriyelilerin toplum olarak da "Türk toplumuna karşı çok saygılı" davrandıklarına inanmaktadır (%35,9). Yüksek oranlar kadar iki "olumsuz" nitelemeye Suriyelilerin verdiği son derece düşük destek de dikkat çekicidir. "Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor" %1,1, "Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor" %0,8 seviyesinde kalmış, bu da genel tablonun iyimserlik yaratmasına imkân sağlamıştır.

“Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor” (47,6) önermesine en fazla desteğin kadın ve orta yaş grubundaki Suriyelilerden geldiği görülmektedir. “Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor” (%41,8) önermesine gelen en yüksek destek 45-64 yaş arasındakiler, ön lisans/MESYO mezunları ve metropol illerde yaşayan Suriyeliler destek vermiştir. “Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor” (%41,6) önermesine 45-54 yaş arasındakiler, erkekler, ilköğretim mezunları ve metropollerde yaşayanların daha çok destek verdiği görülmüştür. “Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı” (%35,9) önermesine ise erkekler, 65 yaş üzerindeki yüksek öğrenimdekiler ve metropol illerde yaşayan Suriyeliler daha fazla destek vermektedir.

“Uyum” konusu, kavramın kendisinden başlamak üzere oldukça karmaşıktır ve herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımı bulunmamaktadır. Hatta uyum kavramının içinde barındırdığı “hiyerarşik” ve nispeten “yönlendirici” içerik de “kime, neye uyum? sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Uyum konusunda yerleşik/ev sahibi toplumun görüşleri ve yaklaşımı yani “toplumsal kabul düzeyi”¹⁴³nin asıl belirleyici olduğu söylenebilir. Kuşku yok ki toplumun kapasitesi, mevcut kırılğanlıkları, sonradan gelenlerin yarattığı kamusal sorunlar ve sayısal büyüklükler uyum süreçlerinde etkili hususlardır.

Uyum konusunda Suriyelilerin kendilerine bakışı da önemli bir husustur. “Suriyeliler Türkiye’ye uyum sağladı mı/sağlayacak mı?” sorusunun muhatabı sadece Türk toplumu değil, aynı zamanda Türkiye nüfusunun %5’ine yaklaşan 3,6 milyonu aşkın Suriyelidir. Bu nedenle Suriyelilere “Sizce Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusu yöneltilmiştir. Türk toplumundaki genel yaklaşımın aksine, Suriyelilerin %51,6’sı Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünüyle” ve “büyük ölçüde” uyum sağladığına inanmaktadır. %36,9 ise “kısmen” uyum sağladığına inanmaktadır. Suriyelilerin “çok az uyum sağladığına” ya da “hiç uyum sağlayamadığı”na inanan Suriyelilerin toplam oranı sadece %8,5’tir.

SB-2019-TABLO 101: Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?

	#	%
Bütünüyle sağladı	119	8,4
Büyük ölçüde sağladı	613	43,2
Kısmen sağladı	523	36,9
Çok az sağladı	95	6,7
Hiç uyum sağlayamadı	25	1,8
Fikrim yok/cevap yok	43	3,0
Toplam	1418	100,0

“Uyum” konusundaki karmaşa bilinmektedir. Ancak “asimilasyonu” reddeden anlayış sıklıkla “entegrasyon”u da eleştirir ve hem hiyerarşik bulur hem de neticede “asimilasyonu”un hedeflendiğini iddia eder. Türkiye resmi alanda entegrasyon yerine “adaptasyon”, “hamonizasyon” ya da “uyum” kavramını kullanmaktadır. Uyum konusu yerleşik toplum ile sonradan gelenlerin ilişkilerini ele alır. Aslında temel arayış ve ideal olan “huzur içinde bir arada yaşama kültürü”olsa da burada da iki önemli mecra olduğu bilinmektedir: Devlet ve Toplum. Bu bakımdan uyum konusunda sadece hangi aktörlerden söz ettiğimiz kadar, “neye uyum” sorusu önemlidir. Uyum konusunda ikinci önemli soru da “kimin uyumudur”. Bu nedenle aynı coğrafyayı ve aynı günlük hayatı paylaşanlar farklı uyum süreç ve kademelerinden söz edebilirler. Ancak bütün bu süreçte “toplumsal kabulün” öncelikli bir alan olduğu açıktır.

Uyum konusunda Suriyelilerin kendilerine bakışını anlamak amacıyla sorulan “Sizce Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusuna gelen cevap dikkat çekicidir ve uyuma bakışın kendi içinde nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır. Türk toplumundaki genel söylemin aksine, Suriyelilerin % 51,6’sı Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünüyle” ve “büyük ölçüde” uyum sağladığına inanmaktadır. % 36,9 ise “kısmen” uyum sağladığına inanmaktadır. Suriyelilerin “çok az uyum sağladığına” ya da “hiç uyum sağlayamadığı”na inanan

Suriyelilerin toplam oranı sadece % 8,5'dur. Bir tarafın "hiç uyum sağlayamadılar/sağlayamayacaklar" söylemi, öbür tarafın "bütünüyle uyum sağladık" söylemi birer "inanç" dile getirmektedir. Ancak bu inanç durumu, yakınlaşmayı zorlaştıran bir rol oynamaya adaydır.

Erkekler, 55-64 yaş arasındakiler, yüksek öğrenimdekiler ve metropol olmayan illerde yaşayan Suriyeliler "bütünüyle uyum sağlandığı görüşüne daha çok destek vermişlerdir. Metropol illerdeki, okur yazar olmayanlar ve kadınlar ise uyumun gerçekleşmediği görüşüne daha çok destek vermişlerdir.

Ancak genel tablo, Türk toplumunun ortaya koyduğundan her halükarda çok olumludur ve bu uyum süreçleri için iki yönlü etki yapabilir: 1.Suriyeliler "biz uyum sağladık, bir sorun varsa o Türk toplumundadır" diyerek rehavete kapılabilir ve görevi Türk toplumuna yükleyebilir 2. Suriyelilerde büyük toplumun parçası olma hissi güçlenebilir, bu da uyum süreçlerini kolaylaştırır.

SB-2019-TABLO 102: Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı? (%)

	Bütünüyle sağladı	Büyük ölçüde sağladı	Kısmen sağladı	Çok az sağladı	Hiç uyum sağlayamadı	Fikrim yok cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	4,6	39,3	39,4	9,4	2,0	5,3
Erkek	10,7	45,7	35,3	5,0	1,6	1,7
Yaş						
18-24 arası	9,8	38,4	39,2	6,1	2,9	3,6
25-34 arası	8,2	47,1	34,9	6,0	1,6	2,2
35-44 arası	8,3	41,9	38,4	7,5	1,3	2,6
45-54 arası	7,9	38,8	36,0	10,1	2,8	4,4
55-64 arası	10,7	42,9	39,3	3,6	-	3,5
65 ve üzeri	-	60,0	31,4	2,9	-	5,7
Öğrenim Durumu						
Okuma yazma bilmiyor	1,1	29,9	46,0	14,9	2,3	5,8
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	-	27,4	54,8	15,1	-	2,7
İlkokul	10,6	40,5	35,1	6,7	2,7	4,4
İlköğretim/ortaokul	8,9	46,5	35,4	4,2	2,1	2,9
Lise ve dengi okul	8,2	40,6	40,6	6,5	1,8	2,3
Ön lisans/MESYO	1,8	45,6	47,3	5,3	-	-
Lisans/lisans üstü/doktora	11,2	56,6	25,5	5,6	-	1,1
Bölge						
Sınır iller	8,2	45,4	37,7	5,1	0,4	3,2
Diğer iller*	8,6	39,9	35,5	9,2	3,9	2,9
Metropol iller	4,6	38,3	39,4	11,7	2,7	3,3
Metropol olmayan iller	16,4	42,9	28,0	4,2	6,3	2,2
Genel	8,4	43,2	36,9	6,7	1,8	3,0

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Suriyelilerin uyum konusuna bakışı, "self integration" ("kendi kendine uyum") ile ifade edilebilir. Burada yaşanan (evsahibi) toplumun tepki ve kaygıları gözmemelikten gelinerek, kendiliğinden bir uyum sürecinin devreye girmesi anlaşılmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilere yönelik bulgular da bunu ortaya koymaktadır.

OGG Bulguları: Suriyelilerin Kendi Uyum Süreçlerini Değerlendirmesi: Uyum Sağlandı mı?

T.C. vatandaşı OGG'lerde Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlayıp sağlamadıkları T.C. vatandaşı katılımcılara sorulmuştur. Ağırlıklı olarak uyum sağlanmadığı yönünde bir görüş ortaya çıkmıştı. Bu bölümde, bu kez aynı kapsamdaki sorular Suriyelilere sorulmuştur. Önce, Suriyelilerin Türkiye'ye ne derecede uyum sağladığı sorusu tartışıldıktan sonra, katılımcılara bu durumdaki gidişatin olumlu mu yoksa olumsuz yönde mi olduğu sorulmuştur.

Suriyeliler Türkiye'ye Uyum Sağladı:

Suriyeli katılımcılardan büyük bir kısmı Suriyelilerin Türkiye'ye uyumu konusunda oldukça olumlu ve iyimser bir görüşe sahiptirler. Bu kişilere göre Suriyelilerin tamamı belli bir derecede uyum sağlamıştır. Suriyelilerin büyük bir kısmının ise Türkiye'ye çok iyi derecede uyum sağladığını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, uyum konusunda Suriyeli bazı demografik grupların diğerlerine oranla daha çabuk, daha kolayca ve daha fazla uyum sağladığı ifade edilmiştir. Özellikle çocuklar ve gençler ile eğitimini Türkiye'de alan Suriyelilerin ülkeye çok daha fazla uyum sağladığı belirtilmiştir. Uyum konusunda bu kadar iyimser olmalarını açıklarken, bu katılımcılar Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlamakta zorlanmadıklarını, bunun nedeninin de Türkiye ve Suriye arasındaki kültürel yakınlık olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bir kısmı da uyumla ilgili bu görüşlerini açıklarken, Suriyelilerin savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar olduklarını ve her nereye giderlerse gitsinler, buldukları ülkeye ve topluma uyum sağlamaktan başka çareleri olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'ye gelmiş olan Suriyeliler de kaçınılmaz ve doğal olarak Türkiye'ye uyum sağlamıştır, zamanla daha da iyi sağlayacaktır.

- "Bence bütün Suriyeliler Türkiye'ye uyum sağladılar. Benim 3 çocuğum Türk üniversitelerinde okuyorlar, oradaki arkadaşları sadece Türk ve çok iyi anlaşıyorlar. Bence bazı Türkler de bize yardım ettikleri için ve güzel bir şekilde bize yaklaştıkları için daha fazla uyum sağlıyoruz." İstanbul-Kadın
- "Birçok Suriyeli uyum sağladı, bazı Türkler gerçekten Suriyelilere çok iyi davrandılar ve bize destek oldular." İstanbul-Kadın

Katılımcıların bir kısmı uyum konusunda Suriyeli bazı demografik grupların diğerlerine oranla daha çabuk, daha kolayca ve daha fazla uyum sağladığını ifade etmişlerdir. Özellikle çocuklar ve gençler ile eğitimini Türkiye'de alan Suriyelilerin ülkeye çok daha fazla uyum sağladığı belirtilmiştir.

- "En çok çocuklarımız uyum sağladılar. Yaşlı insanlar Türkçe öğrenmesi zor olduğu için uyum sağlamıyorlar. Çocuklarımız artık aralarında Türkçe konuşuyorlar." Gaziantep-Kadın
- "En çok çocuklarımız uyum sağladı çünkü diğer Türklerle Türkçe konuşabiliyorlar ve aynı okullara gidiyorlar. Biz Türkiye'ye belki tamamen uyum sağlamadık ama duruma ve buradaki yaşama alıştık." Gaziantep-Kadın

Uyum konusunda bu kadar iyimser olmalarını açıklarken, bu katılımcılar Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlamakta zorlanmadıklarını, bunun nedeninin de Türkiye ve Suriye arasındaki kültürel yakınlık olduğunu ifade etmişlerdir.

- "Türkler ile birçok benzer geleneklerimiz var, onun için bence Suriyeliler Türkiye'de büyük ölçüde uyum sağladılar. Özellikle Suriyeli erkekler işe gittikleri için ve toplumla daha fazla iletişim halinde oldukları için kadınlardan daha fazla uyum sağlıyorlar. Ama Suriyeli öğretmenler ve Türk öğretmenler hala uyum sağlamadılar okulda birbirlerine selam bile vermiyorlar." Hatay T.C. vatandaşı
- "İki kültür birbirine benzediği için bence adapte olduk. Göç dalgası zamanında o kadar uyum sağlamadık çünkü herkes Avrupa hayalini kuruyordu. Ama genelde tamamen Türkiye'de uyum sağlamamız için hem Türk tarihini öğrenmemiz gerekiyor hem de milliyetçi olmamız gerekiyor." Gaziantep-STK
- "Geçici koruma altında olduğumuz için tamamen uyum sağlamamız mümkün değil." Gaziantep-STK

Katılımcılardan bir kısmı da uyumla ilgili bu görüşlerini açıklarken, Suriyelilerin savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar olduklarını ve her nereye giderlerse gitsinler, buldukları ülkeye ve topluma uyum sağlamaktan başka çareleri olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'ye gelmiş olan Suriyeliler de kaçınılmaz ve doğal olarak Türkiye'ye uyum sağlamıştır, zamanla daha da iyi sağlayacaktır.

- **“Savaştan geldikleri için uyum sağlamak zorundalar, bence ilk senelerde bile uyum sağladılar. Burada hem çalışıyorlar hem okuyorlar. Suriyeliler ve Türkler arasında herhangi bir bariyer yok. Ama bazı Suriyeliler şimdi gettolaşmaya başladılar.” Gaziantep-STK**
- **“Suriyeliler sadece Türkiye’de değil ,her yerde uyum sağladılar.” Hatay-Kadın**

Suriyelilerin Yalnızca Bir Kısmı Türkiye’ye Uyum Sağladı:

Suriyelilerin uyum sağlamaya başladığını ama çoğunluğunun uyum sağladığını söylemek için henüz erken olduğunu düşünen bir kısım katılımcıya göre Suriyelilerin henüz ancak bir kısmı Türkiye’ye uyum sağlamıştır. Bu görüşe göre, uyum önünde ciddi bariyerler bulunan ve daha uzun süre alacak bir süreçtir.

- **“%40 uyum sağladı. En çok Türkmenler ve Türkçe öğrenen Suriyeliler uyum sağlayabiliyorlar.” Ankara -Esnaf/Çalışan**
- **“En çok çocuklarımız ve kadınlarımız uyum sağladılar. Çocuklar Türk okullara gitmeye başladılar ve Türkçe öğreniyorlar. Kadınlar komşularla sohbetleri olduğu için uyum sağlayabiliyorlar. Bazıları da Türk yemekleri öğrenmeye başladı.” Ankara -Esnaf/Çalışan**
- **“Çok az uyum sağladılar. Birkaç sene önce hiç uyum sağlamamıştık ama GEM okulları kapatıldığına çocuklarımız Türk çocuklarla ve öğretmenlerle iyi ilişkiler kurmaya başladılar. Hatta çocuklardan dolayı Suriyeliler Türk komşuları ile daha iyi iletişim ve dostluk kurmaya başladılar.” Ankara-Kadın**
- **“Birçok Suriyeli artık Türkler gibi davranıyor ve çok iyi bir şekilde uyum sağladı. Bence Suriyelilerin %60 uyum sağladı. Bir süre sonra herkes bize saygı duyacak çünkü kendimizi geliştiriyoruz.” Ankara-Kadın**
- **“Bizim çocuklarımız burada eğitim aldıkları için ve Türkçe öğrendikleri için yüzde yüz uyum sağladılar. Birinci nesil hiçbir zaman Türkiye’de uyum sağlamayacak, çünkü biz Suriye’de büyüdük ve orada okuduk onun için yeniden yeni bir kültüre uyum sağlamak mümkün değil.” Hatay-T.C.Vatandaşı**
- **“Bence sadece belli kesimler uyum sağlayabildi. Biz Türkleri severiz ama bence onlar bizimle uyum sağlamak istemiyorlar. Ben bir BM ofisine gidiyorum Esenler’de, orada uyum toplantıları ve uyumla ilgili aktiviteler oluyor. İlk gün Türklerle oturduğumuz zaman, bizi hiç sevmeyen ve suratları çok asıktı. Sonra biz konuşmaya başladığımız andan itibaren yüz ifadelerini değiştirmeye başladı ve son toplantıda bir aile gibi olduk.” İstanbul-Kadın**

Suriyeliler Türkiye’ye Uyum Sağla-ya-madı: Bu görüşteki katılımcılar için ise Suriyelilerin Türkiye’ye uyumu gerçekleşmemiş olduğu gibi, bu gruptaki katılımcıların önemli bir kısmına göre uyum hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. Bu karamsar tablonun gerekçesi olarak bu katılımcılar, Suriyelilerin Türkiye’ye uyum sağlayabilmeleri için Türk toplumu tarafından kabul görmeleri gerektiğini ifade etmiş ama toplumun Suriyelileri kabul etmemekte kararlı görüldüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca, uyumun ana şartlarından biri olan Türkçeyi öğrenme konusunda da özellikle belli bir yaşın üstündeki Suriyelilerin pek şanslarının olmadığı ifade edilmiştir.

- **“Suriyeliler Türkiye’de korktukları için uyum sağlamıyorlar, herkes sınırdışı edilmekten korkuyor ve istikrarlı bir hayat yaşamıyorlar. Sadece adapte olmaya çalışıyoruz.” Hatay-Kadın**
- **“Çok fazla uyum sağlamadılar. Özellikle maddi durumu iyi olmayan Suriyeliler sadece çalışıyorlar ve herhangi bir ilişkileri yok Türklerle. Uzun saatler çalışmak ve az maaş almaya uyum sağladık sadece.” Ankara -Esnaf/Çalışan**
- **“Bence sadece %20 uyum sağladı. Türkler bizi kabul etmiyor ve biz Türkçe bilmediğimiz için burada uyum sağlamak mümkün değil. Suriyeliler Türklerle alıştı ve adapte olmaya çalışıyor.” Ankara-Kadın**
- **“Çoğunluk uyum sağlamadı çünkü Türkler bizi kabul etmiyor ve bizi dışlıyorlar. Belki diğer illerde Suriyeliler daha iyi uyum sağlayabiliyorlar ama İstanbul’daki Suriyeliler uyum sağlamadılar.” İstanbul-Öğrenciler**

Katılımcılardan Suriyelilerin uyumu konusunda gidişatı nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Mevcut durumdaki uyum sorusuna kıyasla, bu soruda daha fazla sayıda katılımcının iyimser bir tablo çizmiş oldukları söylenebilir. Zira, katılımcıların önemli bir kısmı Suriyelilerin uyumu konusunda gidişatın olumlu yönde olduğunu düşündüklerini belirtmiş ve gelecekte Suriyelilerin Türkiye'ye bugünkünden çok daha iyi uyum sağlayacaklarına duydukları inancı ifade etmişlerdir.

Suriyelilerin Türkiye'ye Uyumu Konusunda Gidişat İyi Yönde:

Bu görüşteki katılımcılar, geleceğe yönelik bu güvenlerini 3 ana unsur üzerine inşa ettiklerini dile getirmektedir. (i) Bunların arasında en önemlisi, devletin uyum konusunda şimdiden atmaya başlamış olduğu olumlu adımları sürdüreceği ve iyi bir uyum vizyonuyla süreçte yol gösterici olacağı yolundaki beklentidir. (ii) İkinci olarak, katılımcılara göre, zaman geçtikçe Suriyeliler Türkiye'deki hayatlarına daha fazla alışacak, burada kendilerini geliştirecek ve uyum konusunda kendi üstlerine düşen görevleri yerine getireceklerdir. (iii) Son olarak, katılımcılar zaman geçtikçe Suriyeliler ve Türk toplumu arasındaki etkileşim ve iletişimin iyileşeceğine, bunun da iki toplulukta bireyleri birbirine yaklaştıracığına inandıklarını dile getirmektedir.

- "Bence iyiye gidiyor. Devlet şu an işverenlere zorunlu olarak Suriyelilere sigorta yapmalarını istedi onun için böyle devam ederse ve devlet bu tür işleri kontrol ederse durumlar daha iyiye gidecek ve daha fazla uyum sağlayacağız." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Bence daha iyiye gidiyor. Türk hükümeti doğru düzenlemeler yaparsa daha iyiye gidecek." Ankara-Kadın
- "Zamanla iyiye gidecek. Çünkü Türkiye'deki işlerimiz ve Türklerle iletişimimiz zamanla artıyor ve daha iyi oluyor. Daha iyiye gitmesi için devletin zorunlu Türkçe dil eğitimi vermesi gerekiyor." Gaziantep-Kadın
- "Bizim de daha fazla çaba göstermemiz gerekiyor ve çocuklarımıza iyi örnek olmamız gerekiyor. Devlet elinden geldiği kadar bize destek oluyor ve çocuklarımız artık Türk çocuklar gibi okullara gidiyor." Gaziantep-Kadın
- **"Bence herkesin bir şey yapması gerekiyor. Devletin uyum düzenlemeleri yapması gerekiyor, Suriyelilerin de biraz daha çaba sarf etmeleri gerekiyor ve Türk halkı bizi sadece Türkiye'de kabul etsin, böylece her şey iyiye gider." Hatay TC Vatandaşı**
- "Bence 4-5 yıl sonra bütün çocuklarımız Türk okullarda okuyacaklar ve doğal olarak her şey daha iyiye gidecek ve gitmek zorunda. Ama Türk hükümetinin biraz çaba sarf etmesi ve bize yardımcı olması gerekiyor. Hatay T.C. vatandaşı
- **"Zamanla Türkler bize alışacak ve biz daha fazla uyum sağlayacağız. Ama daha iyiye gitmesi için hükümetin uyumu destekleyen projeler üretmesi gerekiyor. Türkiye'nin siyasetçileri çıkıp Suriyelilerle ilgili olumlu şeyler derlense belki her şey daha iyi olur ve Türk halkı bizi kabul etmeye başlar. Suriyelilerin de kendilerini anlatması gerekiyor diğer tarafa ve kendilerini iyi ve saygılı bir şekilde savunması gerekiyor." İstanbul-Öğrenci**

Suriyelilerin Türkiye'ye Uyumu Konusunda Gidişat Kötü Yönde: Yukarıdaki görüşlerin aksine, bazı katılımcılar geleceğe yönelik çok daha karamsar ve olumsuz bir beklenti tasvir etmişlerdir. Bu kişilere göre Türkiye'de son dönemde yükselmekte olan nefret söylemi ile devletin de Suriyelilerle ilgili uygulamalarını sertleştirme yolunda sinyaller vermesi zaten sıkıntılı olan uyum konusunu iyice zora sokmuştur.

- "İyiye gitmesi için çalışma koşullarının daha iyi olması gerekiyor ve Türklerin nefretinin azalması gerekiyor. Bence durumlar böyle olursa hiç iyiye gitmeyecek tam tersi çok kötüye gidecek." Ankara -Esnaf/Çalışan
- **"Bence kötüye gidiyor. İki taraf da yanlış davranıyor. İyiye gitmesi için ilk önce Suriyeliler bu ülkenin onların ülkeleri olmadığını bilmeli ve ona göre saygılı bir şekilde davranmaları gerekiyor. Türkler, Suriyelilerin sadece mülteci olmadıklarını ve onların da insan olduklarını bilmeli."** İstanbul-Kadın

13. Türk Devletinin Suriyelilere Verdiği Destekler

Türkiye’de ortalama 4,5 yıldır yaşayan Suriyelilerin Türk devletinin verdiği hizmetler konusundaki görüşleri ve algılarını ölçmek, günlük yaşamlarının idamesi için gerekli olan hizmetlere ne ölçüde ulaşıldığı ve bundan ne kadar memnun kaldığı sürecin yönetimi bakımından da gereklidir.

Türkiye’deki Suriyelilerin, Türk devletinin sunduğu 5 temel alandaki (sağlık, eğitim, barınma, gıda ve parasal/mali) hizmet ve yardımları ne kadar yeterli bulduklarına ilişkin “Türkiye’de Devletin Aşağıdaki Konularda Suriyelilere Verdiği Yardım ve Destekleri Ne Ölçüde Yeterli Buluyorsunuz?” sorusuna “yeterli”, “çok yeterli” diyenlerin toplamı dikkate alındığında SB-2017’de ortalamada (kamp dışı) %28,62 gibi bir memnuniyet ile karşılanmışken, bu oran SB-2019’da %34,96’ya yükselmiştir. Bunun 5 puan üzerinden olarak muadili ise 2,2’den 2,5’e çıkış şeklinde görülebilir. SB-2017’de %72, SB-2019’da ise %71,8 ile en yüksek memnuniyetin “sağlık” alanında olduğu görülmektedir. Olumlu anlamda asıl büyük gelişme ise eğitim hizmetlerinde yaşanmaktadır. SB-2017’de %58 olan memnuniyet, SB-2019’da %64,6’ya yükselmiştir.

SB-2019-TABLO 103: Türkiye’de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (%)

Sıra No.		Hiç yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli değil	Ne yeterli, ne yetersiz	Yeterli	Çok yeterli	Yeterli	Fikrim yok/cevap yok
1	Sağlık desteği	2,8	7,3	10,1	15,2	59,0	12,8	71,8	2,9
2	Eğitim desteği	2,7	6,5	9,2	13,0	52,3	12,3	64,6	13,2
3	Kalacak yer desteği	30,3	33,7	64,0	9,2	13,4	0,9	14,3	12,5
4	Gıda yardımı	29,2	32,4	61,6	10,3	13,1	0,8	13,9	14,2
5	Para yardımı	27,9	34,6	62,5	13,6	9,2	1,0	10,2	13,7
BÜTÜN HİZMETLER		18,58	22,09	41,48	12,26	29,4	5,56	34,96	11,3

SB-2019-TABLO 104: Türkiye’de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (%)

Sıra No.		SB-2017	SB-2019
1	Sağlık desteği	3,6	3,6
2	Eğitim desteği	2,9	3,3
Ortalama Puan		2,2	2,5
3	Kalacak yer desteği	1,5	1,8
4	Gıda yardımı	1,6	1,8
5	Para yardımı	1,4	1,8

0-2,99 3,0-5,0

Suriyelilerin Türkiye’de devletin verdiği destek konusunda beş alanda da memnuniyetlerinin arttığı anlaşılmaktadır. Ülkenin sınırlı kaynaklarına, dışarıdan gelen desteğin azlığına, mülteci politikalarının karmaşıklığı ve dinamikliğine rağmen Türk devletinin hizmetlerinin Suriyeliler tarafından yükselen bir eğilimde “yeterli” bulunması oldukça kıymetlidir.

OGG Bulguları: Suriyelilere Sağlanan Destekler ve Memnuniyet Düzeyi

Suriyeli OGG katılımcılarına, krizin başından beri Türkiye’de Suriyelilere yönelik olarak geliştirilmiş olan politika ve uygulamaları nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur.

Suriyelilere Yönelik Politika ve Uygulamalar Doğru ve Başarılıdır:

Katılımcılardan bir kısmı bu soruya genel ve muğlak bir cevap vererek politika ve uygulamaları ‘iyi’ bulduklarını söylemekle yetinmişlerdir. Diğerleri ise daha detaylı değerlendirmelerde bulunmuş ve başarılı buldukları politika alanlarından ve uygulamalardan örnekler vermiştir. Katılımcıların üzerinde durdukları ve başarılı bulduklarını ifade ettikleri alanlardan ilki, tıpkı anket çalışmasında da görüldüğü gibi **eğitimidir**. Eğitimden kast edilen ise genel olarak ilk ve orta öğretime dahil edilen Suriyeli çocuklardır.

- “Eğitim konusunda ben Türkiye’yi başarılı buluyorum. Çocuklarımız mutlaka Türk çocuklarla aynı okullarda okumalı. Sağlık konusunda, genel olarak sistem iyi ama bunu uygulayan insanlar bize yardım etmiyorlar.” Hatay-T.C.Vatandaş
- **“Türkiye’deki bütün sorunlarımız bazı Türklerin bireysel düşüncelerinden ve davranışlarından kaynaklanıyor.” Hatay-T.C.Vatandaş**

Eğitim alanından sonra Suriyelilerin Türkiye’de başarılı bulunduğu bir diğer politika alanı ise Suriyelilere toplum içinde **“sosyal hareketlilik”** şansını sunması olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, Türkiye’de kendini geliştiren bir Suriyelinin istediği yerlere ulaşması mümkündür:

- **“Türkiye’de okuyan ve kendini geliştiren bir sürü Suriyeli istediği yere ulaşabilir başka ülkelerde bu olmaz.** Ben politikaları çok olumlu buluyorum. Ama devletin belli ve net bir uyum stratejisi yapması gerekiyor. Bence Suriyelilere uygulanan kararlar ve kanunlar aynı olmalı, bazen Gaziantep’te bir belge istiyorlar ama İstanbul’da onu istemiyorlar. Kararlar herkese ve her yerde aynı olmalı.” Gaziantep-STK
- **“Türkiye birçok AB ülkesinden daha iyi bizim için. Ondan dolayı bence durumlar gittikçe iyi olacak ve zamanla Suriyeliler Türk toplumuyla tamamen uyum sağlayacaklar.”** Gaziantep-STK

Öte yandan, Türkiye’nin politika ve uygulamalarını beğenmekle birlikte tam da yukarıda belirtilen noktada, yani çalışan ve kendini geliştiren bir Suriyelinin istediği yere gelebilmesi noktasında Türkiye’nin kendisini daha fazla geliştirmesi gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır:

- **“Suriyelilerin Türkiye’ye yük olmaması için devletin kendilerini geliştirmek için onlara daha fırsatlar sunması gerekiyor ve Türkiye’de seyahat engelleri olmaması lazım.”** Gaziantep-STK

Bunların dışında da katılımcıların beğenerek dile getirdikleri, doğru ve başarılı buldukları politika ve uygulamalar bulunmaktadır.

- **“Avrupa’ya göç dalgası başladığı zaman Türk devleti ve Türk polisi bizim için seferber oldu ve bizi denizden ve ölümden kurtardı. Uygulamalar çok insafli bir şekilde mülteciler için koyuldu.”** Gaziantep-Kadın
- “Ben birçok ülkeden iyi olduğunu düşünüyorum. Ama bence bu tür politikalar bize Arapça da sunulmalı ve bize ulaşılmalı.” Hatay-Kadın
- “İstikrarsızlık ve korku içinde yaşamak çok zor. Ben şimdi bir Suriyeli olarak, eğer bir Suriyeli yanlış davranışlar sergilerse ve kanunlara uygun davranmazsa onu Türkiye’de istemiyorum ve sınır dışı edilirse ben kabul ederim. Suriyeliler Türkiye’deki haklarını ve görevlerini bilmiyor genelde. Ben haklarla ilgili bir kursa girdim ve orada Türkiye’deki haklarımı öğreniyorum.” İstanbul-Kadın

Suriyelilere Yönelik Politika ve Uygulamalara Eleştiriler:

Suriyeli katılımcıların eksik veya yanlış olduğunu düşündükleri, başarısız veya etkisiz buldukları, ya da değiştirilebilmesi için eleştirdikleri politika ve uygulamalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda eleştirilen politika ve uygulamaları 5 ana başlıkta derlemek mümkündür:

(i) Katılımcılar Suriyelilerin Türkiye’deki **yasal statülerinin güvencesizliğinden ve ülkedeki geleceklerinin belirsizliğinden** yakınmışlardır.

- “Geçici koruma kavramı çok geniş bir kavramdır ve biz hala geçici korumanın tam olarak ne anlama geldiğini bilmiyoruz. Biz ne mülteciyiz ne misafiriz, geçici

koruma statüsü haklarımızı kaybetti.” Hatay-Kadın

(ii) Türkiye'nin Suriyelilere buradaki politikaları, uygulamaları, yasal düzenlemeleri ve haklarını bildirme konusundaki başarısızlığı dile getirilmiştir.

- **“Biz bir politika olduğunu düşünmüyoruz. Suriyeliler kararları ve politikaları bilmiyor. Devlet bizimle daha iyi iletişim kurmalı ve bizi temsil eden Suriyelilerin olması gerekiyor”. Ankara -Esnaf/Çalışan**
- “Bence Suriyelilerin bu tür uygulamalardan haberleri olması gerekiyor. Biz burada haklarımızı ve görevlerimizi bilmiyoruz ve Türkiye'deki geleceğimizle ilgili hiçbir şey tahmin edemiyoruz. Bu konuda devlet daha iyi bir şekilde bizimle iletişim kurmalı. “Gaziantep-STK
- “Uygulamalar ve kanunlar çok iyi olabilir ama Suriyeliler bu uygulamaları ve kanunları bilmiyorlar.” Hatay-T.C. vatandaşı

(iii) Türkiye'nin kendi halkını da Suriyelilerle ilgili yeterince bilgilendirmediği, bu durumun da kışkırtıcı ve yalan haberlere açık alan bıraktığı ifade edilmiştir.

- **“Türk hükümeti Suriyelilerle ilgili çok gizemli konuştuğu için Türkler bizden korkuyor ve bizden uzak duruyor. Türkiye'nin bize yardım verdiğini düşünüyorlar ama biz Avrupa'dan yardım alıyoruz. Bence hem Suriyeliler hem Türk devleti Türklere bunu anlatmalı.” Ankara-Esnaf/Çalışan**
- “Siyaset, yanlış bilgiler ve haberlerden Türkler çok etkileniyorlar. **Türkiye'deki Suriyeliler hakkında çok fazla yanlış ve eksik bilgiler var, bence devlet ve medyanın onlara doğruları anlatması gerekiyor.** Suriyeliler de burada çok hatalar yaptı ve Türklere yakınlaşmadılar. Bence devlet, Suriyeliler ve yerli halk bu konuda daha fazla çaba göstermeli.” Ankara-Kadın

(iv) Geçici koruma statüsünün uygulanmasında ortaya çıkan kısıtlayıcı politikalar eleştirilmiştir. Özellikle de Suriyelilerin ülke içinde ve dışında seyahat etmeleri üzerindeki sınırlamalar defaten eleştirilmiştir.

- “Uygulamalar bizi engelliyor, özellikle seyahat izni ve çalışma izni. Belgeleri ve izinleri almak için devletin Türk patronlara ve göç idaresi çalışanlarına uyarıda bulunması gerekiyor.” Ankara-Kadın
- **“Seyahat izni kaldırılmalı, özgürce istediğimiz yere gitmek için bir engel olmamalı. Suriyeliler daha huzurlu ve güvenli bir hayat yaşamak için Türkiye'ye geldiler, bize terörist gibi davranılmamalı.” Gaziantep-Kadın**
- **“Keşke bize mülteci statüsünü verselerdi diğer ülkeler gibi.” İstanbul-Kadın**
- “Bence seyahat izninin kaldırılması gerekiyor. Türkiye, Avrupa ülkeleri gibi değil ve AB gibi Suriyelilere maaş vermiyor ve iş fırsatları sunmuyor. Bu nedenle seyahat izni uygulamasının kaldırılması gerekiyor, böylece iş fırsatları daha da artar.” İstanbul-Öğrenci

(v) Suriyelilere yönelik eğitim politikaları kapsamında, GEM'lerin kapatılarak Suriyeli çocukların Türk resmi okullarına kaydedilmesi uygulaması, sosyal uyumu konusundaki katkısından dolayı övülse de, Suriyeli çocukların anadili olan Arapçayı kaybetme endişesi bağlamında eleştirilmiştir.

- **“GEM'lerin kapatılması Türkiye'deki uyumumuz için doğru bir karardı ama çocuklarımız Arapçayı kaybediyorlar. Bazen bize haksız kanunlar ve kararlar uygulanıyor. Savaştan kaçtığımız için biraz daha yumuşak ve mülteciye uyan kararlar çıkartılması gerekiyor özellikle iş konusunda.” Ankara-Kadın**

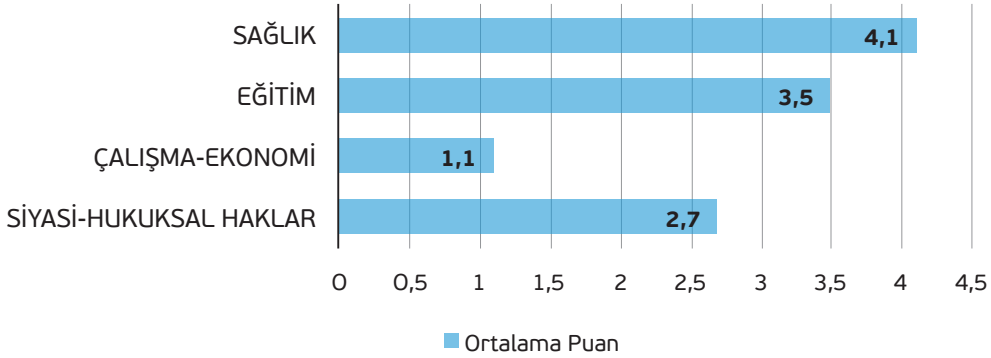
Suriyelilere Yönelik Spesifik Politika Alanlarının Değerlendirilmesi:

Bu bölümde Suriyeli katılımcılar Türkiye'de Suriyelilere yönelik uygulanan 4 politika alanında ne kadar başarılı politika ve uygulamalar yapıldığını değerlendirmiştir. Bu alanlar (i) siyasi-hukuksal haklar; (ii) çalışma-ekonomi; (iii) eğitim; ve (iv) sağlıktır.

Katılımcılar bu alanlardaki politikaları değerlendirirken 5 puanlı bir skala üzerinde, 1-çok kötü, 2-kötü, 3- ne iyi ne kötü, 4-iyi, ve 5-çok iyi, puanlama yapmışlardır. 47 katılımcının tamamının yapmış olduğu puanlama sonunda her bir politika alanının ortalama puanı aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır.

SB-2019-GRAFİK 23: Suriyelilere Yönelik Politika ve Uygulamaların 4 Alanda Değerlendirilmesi / Ortalama Puan

Grafikte görüldüğü üzere anket çalışması ile de çok uyumlu bir biçimde Suriyeli OGG katılımcılarına göre Suriyelilere yönelik en başarılı politika alanı sağlıktır (4.1). Diğer tarafta, en başarısız görülen politika ve uygulamalar ise çalışma-ekonomi alanındadır. Buradaki politikalar katılımcılardan ortama olarak 1.1 puan almış ve 'çok kötü' bulunmuşlardır. Diğer iki alanda ise politikaları ortalamaya daha yakın puan ortalamalarına sahip olmuşlardır. Eğitim 3.5 ortalama puanı ile 'iyi' kategorisine yaklaşırken, siyasi-hukuksal haklar 2.7 ile ortalamanın altında kalsa da 'ne iyi, ne kötü' bulunmuştur.

14. Suriyelilere Göre Türkiye'deki Suriyelilere Kim Ne Kadar Destek Veriyor

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin kendilerine verilen yardımlar konusundaki algıları, özellikle de bu yardımların kaynağı konusunu nasıl anladıkları konusu SB araştırmasında sorgulanan konulardan birisi olmuştur. Bu konu aslında Türk toplumunun algıları ve yaklaşımı bakımından da son derece önemlidir. Türkiye'ye yurtdışından yapılan mali desteğin kaynağı ve miktarı konusunda yeterince açık bir tabloyu ortaya koymak oldukça zordur.

SB çalışmasında Türkiye'deki Suriyelilere "hangi ülke ya da uluslararası kuruluşun Suriyeli sığınmacılara ne ölçüde destek olduğu" sorusu Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa ülkeleri ve AB, BM ve İslam ülkeleri seçenekleri ile sunulmuştur. Suriyeliler en yüksek düzeyde desteği ("yeterli-çok yeterli") SB-2017'de %26,9 ile Türkiye olarak belirmişken, bu oran SB-2019'da % 39,6'ya çıkmıştır. SB-2017'de "Avrupa Ülkeleri ve AB"nin desteğine verilen %12,4 "yeterli-çok yeterli" cevabı SB-2019'da %11,6'ya düşmüştür. BM için destek SB-2017'de %9,3, SB-2019'da %7,6'ya, İslam ülkeleri ise SB-2017'de %4,7'den SB-2019'da %2,6'ya düşmüştür. Yani Suriyeliler için Türkiye'nin desteğinin arttığına, diğer kaynakların ise azaldığına dair bir algı söz konusudur.

SB-2019-TABLO 105: Aşağıdaki ülkelerin ve uluslararası kuruluşların Suriyelilere verdiği desteği ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? SB-2017¹⁴⁴/ SB-2019 (%)

		Hiç yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli değil	Ne yeterli, ne yetersiz	Yeterli	Çok yeterli	Yeterli	Fikrim yok/cevap yok
Türkiye Cumhuriyeti	SB-2019	11,6	28,1	39,7	9,4	35,7	3,9	39,6	11,3
	SB-2017	25,5	28,1	53,6	15,6	16,3	1,9	18,2	12,3
Avrupa ülkeleri ve AB	SB-2019	27,1	32,6	59,7	10,5	11,0	0,6	11,6	18,2
	SB-2017	34,3	22,8	57,1	8,8	13,1	1,0	14,1	20,0
Birleşmiş Milletler	SB-2019	28,4	35,7	64,1	8,9	7,0	0,6	7,6	19,4
	SB-2017	39,8	22,2	62,0	5,3	8,5	0,3	8,8	18,2
İslam ülkeleri	SB-2019	33,6	38,6	72,2	4,2	2,5	0,1	2,6	21,0
	SB-2017	49,4	23,3	72,7	11,0	3,2	0,5	3,7	18,3

15. Suriyelilerin Türkiye’de Tercih Edecekleri Statü

Ortalamada Türkiye’de 5 yıl civarında bir yaşam tecrübeleri oluşan Suriyelilerin gelecekleri kadar “geçici koruma” statüleri de sıklıkla dile gelen tartışma konularından birisidir. Bu konuyu bizzat Suriyelilerin nasıl değerlendirdi ve taleplerinin ne yönde olduğu hususu SB çalışmasının önemli alanlarından birisi olarak belirlenmiştir. Suriyelilerin Türkiye’de nasıl bir statüde olmak istediğine dair yöneltilen soru oldukça çarpıcı bir biçimde “vatandaşlık” seçeneğinin çok ön plana çıktığı gözlenmektedir. Türkiye’deki Suriyelilerin %57,7’si Hem Suriye hem T.C. olmak üzere çifte vatandaş olmak”, %22,6’sı sadece T.C. vatandaşı olmak istemektedir. Yani T.C. vatandaşlığı talep eden Suriyelilerin toplam oranı SB-2017’de %70,2, SB-2019’da ise %78,3’tür.

SB-2019-TABLO 106: Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz?

Sıra No.		SB-2017*		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Hem Suriye, hem T.C. olmak üzere çifte vatandaş olmak	376	61,8	818	57,7
2	Sadece Türk vatandaşı olmak	51	8,4	320	22,6
3	Mülteci statüsünde olmak/geçici koruma statüsünde olmak	95	15,6	140	9,9
4	Şimdi nasılsam o şekilde olmak	35	5,8	45	3,2
5	Uzun süreli/süresiz oturma izni almak	21	3,5	9	0,6
6	Çalışma izni almak	13	2,1	-	-
	Cevap yok	17	2,8	86	6,0
Toplam		608	100,0	1418	100,0

Bu veriler çok açık bir biçimde Suriyelilerdeki yüksek düzeydeki vatandaşlık talebini ortaya koymaktadır. Kuşku yok ki vatandaşlık talebi mutlaka “kalıcılık” ifadesi olarak nitelenemez. Hatta bazı Suriyelilerin odak gruplarda “vatandaşlık alırsak kendimizi güvende hissederiz ve dönmeyi düşünürüz” dediklerini de biliyoruz. Ancak her halükarda vatandaşlık talebi aynı zamanda gelecek perspektifine ışık tutmaktadır.

T.C. vatandaşı olmayı tercih edenler arasında erkeklerin ortalama %78,3’ün çok üstünde %87,2 ile istekli olması dikkat çekicidir. Yaş arttıkça “çifte vatandaşlık” tercihinin arttığı, yüksekokul ve üniversitelilerin diğer eğitim gruplarına göre çok daha yüksek seviyede olduğu gözlenmektedir. Sadece T.C. vatandaşlığı isteyenlerin erkeklerde, lise ve dengi okul grubunda olanlarda ve metropol olmayan illerde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu veriler çok açık bir biçimde Suriyelilerdeki yüksek düzeydeki vatandaşlık talebini ortaya koymaktadır. Kuşku yok ki vatandaşlık talebi mutlaka “kalıcılık” ifadesi olarak nitelenemez. Hatta bazı Suriyelilerin odak gruplarda “vatandaşlık alırsak kendimizi güvende hissederiz ve dönmeyi düşünürüz” dediklerini de biliyoruz. Suriyeliler arasında vatandaşlığa ilgideki artış devletin karar verme süreçlerinden bağımsız bir biçimde temelde Suriyelilerin gelecek perspektifine ışık tutmaktadır. ,

SB-2019-TABLO 107: Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz? Demografi

	Hem Suriye, hem T.C. olmak üzere çifte vatandaş olmak	Sadece Türk vatandaşı olmak	Mülteci statüsünde olmak/geçici koruma statüsünde olmak	Şimdi nasılsam o şekilde olmak	Uzun süreli/süresiz oturma izni almak	Cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	50,0	18,9	16,9	4,4	0,7	9,1
Erkek	62,4	24,8	5,6	2,4	0,6	4,2
Yaş						
18-24 arası	59,6	18,4	11,4	2,4	0,8	7,4
25-34 arası	56,1	23,6	10,0	2,8	1,2	6,3
35-44 arası	56,3	22,7	10,1	4,0	0,3	6,6
45-54 arası	59,0	25,8	9,0	2,8	-	3,4
55-64 arası	58,3	27,4	6,0	3,6	-	4,7
65 ve üzeri	74,3	8,6	8,6	5,7	-	2,8
Öğrenim Durumu						
Okuma yazma bilmiyor	49,4	21,8	16,1	10,3	-	2,4
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	65,8	9,6	19,2	4,1	-	1,3
İlkokul	55,6	21,2	10,4	2,7	0,2	9,9
İlköğretim/ortaokul	54,6	23,4	11,8	3,4	0,3	6,5
Lise ve dengi okul	55,3	28,8	6,8	1,8	1,4	5,9
Ön lisans/MESYO	71,9	10,5	10,5	3,5	-	3,6
Lisans/lisansüstü/doktora	67,3	25,5	2,0	1,5	2,0	1,7
Bölge						
Sınır iller	69,2	14,6	11,1	2,1	0,2	2,8
Diğer iller*	39,9	34,8	7,9	4,8	1,3	11,3
Metropol iller	40,5	30,2	8,7	4,3	1,4	14,9
Metropol olmayan iller	38,6	43,9	6,3	5,8	1,1	4,3
Genel	57,7	22,6	9,9	3,2	0,6	6,0

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Suriyelilere Türkiye’de nasıl bir statüde olmak istedikleri sorulduğunda çifte vatandaşlık ve T.C. vatandaşlığı ardından ikinci sırada “Mülteci/Geçici Koruma” statüsü gelmektedir. Ancak 2017-2019 arasında bu talepte azalma (%15,6’dan %9,9) gözlenmektedir. Pratikte aynı anlama gelen “şimdi nasılsam öyle olmak” seçeneği ise SB-2017’de 5,8’den %3,2’ye düşmüştür. Statü olarak “Uzun süreli oturma izni (ikamet)” isteyenlerin oranı ise %3,5’den %0,6’ya inmiştir. Vatandaşlığa, özellikle de çifte vatandaşlığa gösterilen ilgi, aslında gelecek perspektifini, yani kalıcılık eğilimi de ortaya koymaktadır.

16. Suriye’ye Dönmek?

Suriyelilerin Türkiye’deki kalıcılığı hususu iki yönlü ele alınmalıdır. Bunlardan ilki herhangi bir gerekçe ile Türkiye’de kalma arzusu ya da durumu, ikincisi ise Suriye’ye dönmeme isteği ya da durumu.. Bu nedenle geri dönüş konusunda Suriyelilerin görüşleri, sosyal uyum özelinde yapılan bir çalışma olan SB’nin en çok önem verdiği alanlardan birisi olarak tasarlanmıştır. Olağanüstü belirsizliklerin yaşandığı süreçte Suriyelilerin geri dönmek konusunda ortaya koydukları görüşlerin de oldukça görece olacağı açıktır. Zira bu konuda Türkiye’deki Suriyelilerin arzuları kadar Suriye’deki gelişmeler ve ev sahibi Türkiye’nin tavrı da önemli rol oynayacaktır. Bu nedenle Suriyelilere “dönmeyi düşünüyor musunuz?” türü doğrudan sorular sormak kadar, diğer dolaylı bulguların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu hassas konuda da unutulmaması gereken bir hususu tekrarlamakta fayda görülmektedir: Çalışmada sıklıkla ifade edildiği üzere, güvenilirlik oranı oldukça yüksek bir çalışma olsa da, SB alışmasında ortaya çıkarılan bulgular neticede Türkiye’deki bütün Suriyelilerin değil, SB araştırmasına dahil olan kitlenin görüşlerini yansıtmaktadır.

16-a. Türkiye’deki Suriyelilerin Genel Olarak Suriye’ye Dönmek Konusundaki Görüşleri

SB araştırmasında “Genel olarak, Suriye’ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?” temel sorusu çerçevesinde geri dönüş eğilimi konusunda ipuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Burada en çarpıcı bulgu, SB-2019’da bu soruya “Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum” diyenlerin %16,7 olan oranının %51,8’e çıkmasıdır. Herhangi bir şart ortaya koymaksızın hiçbir şekilde geri dönmeyeceğini ifade edenlerin oranındaki bu olağanüstü yükselişin Türkiye’deki Suriyelilerin geleceği ve uyum süreçleri bakımından dikkatle ele alınması gerekmektedir. Bu bulgu, Suriye’de önümüzdeki dönemde yaşanacakların da çekiciliğini yitirdiğini ve kararları etkileme gücünün radikal biçimde azaldığını ortaya koymaktadır. Yani bu iki sene içindeki değişim, diğer bulgularla bir arada değerlendirildiğinde Suriyelilerin kalıcılık eğilimlerinin

SB-2019-TABLO 108: Genel olarak, Suriye’ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?¹⁴⁵

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	148	16,7	735	51,8
Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim	529	59,6	429	30,3
Suriye’de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim	114	12,9	78	5,5
Suriye’de güvenli bölge oluşursa dönerim	-	-	83	5,9
Suriye’de savaş devam etse bile dönerim	19	2,1	3	0,2
Fikrim yok/bilmiyorum	46	5,2	64	4,5
Cevap yok	31	3,5	26	1,8
Toplam	887	100,0	1418	100,0

145 2017 yılında “Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim” ifadesi “Suriye’de savaş biter ve iyi bir yönetim oluşursa dönerim”; “Suriye’de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim” ifadesi “Suriye’de savaş biterse, iyi bir yönetim oluşmasa da dönerim” şeklinde sorulmuştur.

güçlendiğinin en önemli göstergesi olarak kabul edilebilir.

“Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim” diyenlerin oranı da SB-2017’de % 59,6’dan SB-2019’da % 30,3’e düşmüştür. “Suriye’de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim” diyenlerin oranı SB-2017’de % 12,9’dan SB-2019’da % 5,5’a düşmüştür. SB-2019’a eklenen “Suriye’de güvenli bölge oluşursa dönerim” diyenlerin oranı ise % 5,9’da kalmıştır. Aslında bütün veriler son iki senede Suriyelilerin geri dönme isteklerinin/eğilimlerinin dramatik biçimde azaldığını göstermektedir.

SB-2019-TABLO 109: Genel olarak, Suriye’ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar? (%) Demografi

	Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim	Suriye’de güvenli bölge oluşursa dönerim	Suriye’de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim	Suriye’de savaş devam etse bile dönerim	Fikrim yok/bilmiyorum	Cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	46,1	36,9	6,1	3,9	0,2	5,6	1,2
Erkek	55,4	26,2	5,7	6,5	0,2	3,9	2,1
Yaş							
18-24 arası	49,0	31,8	6,5	6,1	0,8	4,5	1,3
25-34 arası	55,1	28,9	6,8	3,0	-	4,8	1,4
35-44 arası	49,9	30,1	6,7	6,1	0,3	4,3	2,6
45-54 arası	52,8	29,2	3,4	7,3	-	5,1	2,2
55-64 arası	51,2	33,3	1,2	8,3	-	3,6	2,4
65 ve üzeri	42,9	37,1	2,9	14,3	-	2,8	-
Öğrenim Durumu							
Okuma yazma bilmiyor	27,6	64,4	4,6	2,3	-	1,1	-
Okuma yazma biliyor ama ama bir okul bitirmede	27,4	67,0	1,4	1,4	-	1,4	1,4
İlkokul	56,3	22,0	6,9	6,4	0,5	5,7	2,2
İlköğretim/ortaokul	48,0	31,5	6,0	5,2	-	7,1	2,2
Lise ve dengi okul	60,7	21,0	7,8	5,0	0,5	2,7	2,3
Ön lisans/MESYO	45,6	36,8	3,5	12,3	-	-	1,8
Lisans/lisansüstü/doktora	61,8	24,5	4,1	5,6	-	3,1	1,0
Bölge							
Sınır iller	49,4	34,5	5,8	6,5	0,1	3,3	0,4
Diğer iller*	55,7	23,7	5,9	3,9	0,4	6,5	3,9
Metropol iller	52,7	27,7	6,5	1,6	0,3	7,3	3,9
Metropol olmayan iller	61,4	15,9	4,8	8,5	0,5	4,8	4,1
Genel	51,8	30,3	5,9	5,5	0,2	4,5	1,8

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

16-b. 12 Ay İçinde Geri Dönme Planı Var mı?

Geride dönme eğilimleri konusunda ipuçları yakalamak bakımından Türkiye’deki Suriyelilere yöneltilen “Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye’ye geri dönmeyle ilgili planlarınız nedir?” sorusuna “geri dönmeyi planlamıyorum” diyenlerin oranı %56,1’dir. Bu oran bir önceki bölümde yöneltilen “Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum” seçeneğine gelen %51,8’lik oranın da üzerindedir. Yani Suriyeliler içinde kısa vadede geri dönme konusundaki direnç daha da yüksektir.

SB-2019-TABLO 110: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilişkin planınız nedir?

	#	%
Geri dönmeyi planlamıyorum	795	56,1
Kararsızım	266	18,8
Geri dönmeyi planlıyorum	96	6,8
Fikrim yok/bilmiyorum	129	9,1
Cevap yok	132	9,2
Toplam	1418	100,0

Suriyelilerin dönmek istediklerini ifade ettikleri yerleri tercih nedenleri çoklu yanıt sistemi ile anlaşılmasına çalışılmıştır. Burada "Suriye'deyken orada yaşıyordum" diyenlerin oranı %91,7, Ailemin yaşadığı yer olduğu için" seçeneği ise %40,6'dır. Diğer seçenekler %10'un altında kalmaktadır. Yani temel motivasyon daha önce kendisi ya da ailesinin yaşadığı yer olduğu anlaşılmaktadır.

SB-2019-TABLO 111: Dönmek için neden bu yeri tercih ediyorsunuz? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Suriye'deyken orada yaşadığım için	88	91,7
2	Ailemin yaşadığı yer olduğu için	39	40,6
3	Güvenli bir yer olduğu için	9	9,4
4	İş bulma olanağı olan bir yer olduğu için	4	4,2
5	Orada yaşamamız daha rahat	1	1,0

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlayan 96 kişiye ait sonuçlardır.

16-c. Geri Dönmeme Gerekçeleri¹⁴⁶

Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönmeyi **planlamamasının** nedenlerine bakmak da oldukça açıklayıcıdır. Çoklu yanıt sistemi ile "Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebinin belirtiniz" denildiğinde ilk sırayı "güvenli bir yer olmadığı için" (%42,9) cevabı almaktadır. İkinci sırada yine çok benzer bir seçenek olan "savaş devam ettiği için" %31,2 ile gelmektedir. Yani en güçlü geri dönmeme gerekçesi açık ara güvenlidir. Suriyelilerin dönüşünü zorlaştırdığına inanılan faktörler arasında daha sonra "Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı" (%14,6), "Burada mutlu olduğum için" (%10,3), "Türkiye'de eğitim daha iyi olduğu için" (%8,4), "Dönmek istemiyorum" (4,9), "Rejim tarafından arandığım için" (%2,6) seçenekleri gelmektedir.

Önümüzdeki bir yıl içinde dönmek konusunda planlama yapmak istemeyen/yapmayanların "çekici" olarak nitelenebilecek gerekçelerinin başında "Türkiye'de çalıştığım için" (%20,6) ve "Burada mutlu olduğum için" (%10,3) gelmektedir. Bunu "Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için" (% 8,4), "Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için" (% 4,2), "Türkiye'de kalmak istediğim için" (%2,5), "Türkiye'yi sevdiğim için" (%1,8), "Ailem Türkiye'de yaşadığı için" (% 1,4), "(Türkiye) bir İslam ülkesi olduğu için" (%1,4) gelmektedir.

146 SB çalışmasında geri dönme-dönmeme eğilimleri için katılımcılara mümkün olduğunca çok sayıda seçenek verilmesine çalışılmıştır. Toplam seçenek sayısı 17 ("Güvenli bir yer olmadığı için", "Savaş devam ettiği için", "Türkiye'de çalıştığım için", "Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı", "Burada mutlu olduğum için", "Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için", "Dönmek istemiyorum", "Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için", "Rejim tarafından arandığım için", "Türkiye'de kalmak istediğim için", "Suriye'de hayat koşulları çok zor", "Mevcut Yönetim/rejim olduğu sürece gitmem", "Türkiye'yi sevdiğim için", "Ailem Türkiye'de yaşadığı için", "Suriye'de kimsen kalmadı", "İslam ülkesi olduğu için", "Askere gitmemek için"), "Diğer" ve "Fikrim yok/cevap yok" ile toplamda 19'dur. Bu çalışmada ilk 10 sırada olanlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca 10. Sıranın altında yer alan hiçbir seçenek %3'den daha güçlü değildir.

SB-2019-TABLO 112: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Güvenli bir yer olmadığı için	341	42,9
2	Savaş devam ettiği için	248	31,2
3	Türkiye'de çalıştığım için	164	20,6
4	Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı	116	14,6
5	Burada mutlu olduğum için	82	10,3
6	Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için	67	8,4
7	Dönmek istemiyorum	39	4,9
8	Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için	33	4,2
9	Rejim tarafından arandığım için	21	2,6
10	Türkiye'de kalmak istediğim için	20	2,5

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlamayan 795 kişiye ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 113: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)

Sıra No.		Kadın	Erkek	Genel
1	Güvenli bir yer olmadığı için	40,1	44,6	42,9
2	Savaş devam ettiği için	35,9	28,3	31,2
3	Türkiye'de çalıştığım için	19,4	21,4	20,6
4	Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı	23,4	9,2	14,6
5	Burada mutlu olduğum için	7,6	12,0	10,3
6	Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için	9,5	7,7	8,4
7	Dönmek istemiyorum	5,3	4,7	4,9
8	Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için	2,6	5,1	4,2
9	Rejim tarafından arandığım için	2,0	3,1	2,6
10	Türkiye'de kalmak istediğim için	2,6	2,4	2,5

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlamayan 795 kişiye ait sonuçlardır.

Suriye güvenli bir yer olmadığı için dönme planlaması yapmadığını ifade edenler içinde daha genç yaşta olanların ve 65 yaş üstü olanların, lise ve dengi meslek okulu ve üstünde eğitime sahip olanların ve sınırlarında yaşayanların daha yüksek oranda bu seçeneği kullandığı görülmektedir.

SB-2019-TABLO 114: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)

Sıra No.		18-24 arası	25-34 arası	35-44 arası	45-54 arası	55-64 arası	65 ve üzeri*	Genel
1	Güvenli bir yer olmadığı için	44,0	42,4	42,6	43,3	42,9	47,1	42,9
2	Savaş devam ettiği için	32,6	31,2	33,0	30,9	22,4	23,5	31,2
3	Türkiye'de çalıştığım için	20,6	21,3	21,1	19,6	20,4	11,8	20,6
4	Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı	15,6	12,8	15,8	15,5	14,3	17,6	14,6
5	Burada mutlu olduğum için	13,5	11,0	5,7	11,3	14,3	11,8	10,3
6	Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için	8,5	6,4	10,5	10,6	6,1	11,8	8,4
7	Dönmek istemiyorum	4,3	3,9	6,7	6,2	4,1	-	4,9
8	Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için	0,7	3,5	7,2	3,1	8,2	-	4,2
9	Rejim tarafından arandığım için	1,4	3,9	2,4	1,0	-	11,8	2,6
10	Türkiye'de kalmak istediğim için	2,1	2,8	1,9	2,1	6,1	-	2,5

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlamayan 795 kişiye ait sonuçlardır. * 65 ve üzeri 17 kişiye ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 115: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)

Sıra No.		Okuma yazma bilmiyor	Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmede	İlkokul	İlk öğretim/ortaokul	Lise ve dengi okul	Ön lisans MESYO*	Lisans/Lisans üstü	Genel
1	Güvenli bir yer olmadığı için	23,1	38,2	45,5	35,6	50,4	42,1	50,0	42,9
2	Savaş devam ettiği için	59,0	58,8	23,7	39,4	24,1	36,8	21,4	31,2
3	Türkiye'de çalıştığım için	30,8	55,9	17,9	18,1	19,7	10,5	19,8	20,6
4	Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı	25,6	17,6	13,4	16,7	13,9	15,8	9,5	14,6
5	Burada mutlu olduğum için	5,1	20,6	11,6	6,9	10,9	-	13,5	10,3
6	Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için	7,7	11,8	6,3	9,3	6,6	15,8	11,1	8,4
7	Dönmek istemiyorum	5,1	-	5,8	7,4	4,4	-	1,6	4,9
8	Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için	-	-	5,8	7,4	4,4	-	1,6	4,9
9	Rejim tarafından arandığım için	-	-	4,0	-	3,6	-	5,6	2,6
10	Türkiye'de kalmak istediğim için	-	5,9	1,3	2,3	0,7	10,5	5,6	2,5

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlamayan 795 kişiye ait sonuçlardır.

* Ön lisans/MESYO 19 kişiye ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 116: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz. (Çoklu yanıt)

Sıra No.		Sınır iller	Diğer iller			Genel
			Metropol iller	Metropol olmayan iller	Genel*	
1	Güvenli bir yer olmadığı için	49,0	31,3	38,0	33,0	42,9
2	Savaş devam ettiği için	19,9	53,1	39,2	49,5	31,2
3	Türkiye'de çalıştığım için	22,6	14,7	25,3	17,5	20,6
4	Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadı	10,6	24,1	12,7	21,1	14,6
5	Burada mutlu olduğum için	13,6	4,9	5,1	5,0	10,3
6	Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için	8,9	5,8	12,7	7,6	8,4
7	Dönmek istemiyorum	0,8	14,7	2,5	11,6	4,9
8	Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için	5,5	0,4	6,3	2,0	4,2
9	Rejim tarafından arandığım için	1,6	2,7	8,9	4,3	2,6
10	Türkiye'de kalmak istediğim için	2,6	2,7	1,3	2,3	2,5

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlamayan 795 kişiye ait sonuçlardır.

* Diğer illerin geneli, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

16-d. Hangi Koşullarda Geri Dönülür?

Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir? Sorusuna "geri dönmeyi planlamıyorum", "kararsızım", "fikrim yok/bilmiyorum", "cevap yok" cevabını veren 1322 kişiye Suriyelilerin geri dönüş eğilimlerini ve bunu mümkün kılacak önlemlerin ne olacağını anlamak bakımından "Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz" sorusu yöneltilmiştir. Çoklu yanıt verme imkanı tanınan Suriyelilerin bu soruya verdiği ilk sıradaki cevap "savaş biterse" %31,6 ile desteklenmiştir. Bunu "Suriye güvenli bir ülke olduğunda" (%21,3), "Güvenli bölge olursa" (%10,2), "Orada iş bulursam giderim" "Mevcut Yönetim

gider¹⁴⁷/rejim değişirse/istikrar olursa" (%7,5), "evim olursa" (%4,5) izlemektedir. Bu arada bu soruyu adeta dikkate almadan cevaplanan "hiçbir şekilde dönmek istemem" seçeneği bütün sıralamada ikinci sırada %27,2 oranında destek almıştır.¹⁴⁸

SB-2019-TABLO 117: Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Savaş biterse	418	31,6
2	Hiçbir şekilde dönmek istemiyorum	360	27,2
3	Suriye güvenli bir ülke olduğunda	281	21,3
4	Güvenli bölge olursa	135	10,2
5	Orada iş bulursam giderim	111	8,4
6	Mevcut Yönetim gider/ rejim değişirse/istikrar olursa	99	7,5
7	Orada evim olursa giderim	60	4,5
8	Eğitim	40	3,0
9	Ailem isterse giderim	3	0,2
	Fikrim yok/cevap yok	34	2,6

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir? Sorusuna <<geri dönmeyi planlamıyorum>>, <<kararsızım>>, <<fikrim yok/bilmiyorum>>, <<cevap yok>> cevabını veren 1322 kişiye ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 118: Cinsiyet / Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt %)

Sıra No.		Kadın	Erkek	Genel
1	Savaş biterse	36,4	28,7	31,6
2	Hiçbir şekilde dönmek istemiyorum	21,5	30,8	27,2
3	Suriye güvenli bir ülke olduğunda	25,7	18,5	21,3
4	Güvenli bölge olursa	6,9	12,3	10,2
5	Orada iş bulursam giderim	11,5	6,5	8,4
6	Mevcut Yönetim giderse/rejim değişirse/istikrar	4,3	9,4	7,5
7	Orada evim olursa giderim	9,3	1,6	4,5
8	Eğitim	3,6	2,7	3,0
9	Ailem isterse giderim	0,6	-	0,2
	Fikrim yok/cevap yok	2,2	2,8	2,6

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir? Sorusuna "geri dönmeyi planlamıyorum", "kararsızım", "fikrim yok/bilmiyorum", "cevap yok" cevabını veren 1322 kişiye ait sonuçlardır.
* Diğer illerin geneli, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

147 Suriyeliler, özellikle odak gruplarda "Esad" ve "rejim" kavramlarını sıklıkla kullanmıştır. Ancak bu çalışmada "mevcut yönetim", "Suriye yönetimi" kavramları tercih edilmiştir.

148 "Hiçbir şekilde dönmek istemem" yanıtını veren 360 kişinin "hangi koşullarda geri dönmeyi kabul edersiniz" sorusuna verdiği cevaplar ekte ayrıca sunulmuştur. Ancak bu veriler, sayıların küçük olması nedeni ile istatistiksel bakımdan anlamlı bir sonuca ulaşmaya imkan vermemektedir. Tablolarda sadece fikir vermesi amacıyla sunulmuştur.

SB-2019-TABLO 119: Yaş / Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt %)

Sıra No.		18-24 arası	25-34 arası	35-44 arası	45-54 arası	55-64 arası	65 ve üzeri*	Genel
1	Savaş biterse	29,8	31,4	32,0	34,5	28,2	36,4	31,6
2	Hiçbir şekilde dönmek istemiyorum	23,7	29,9	27,7	23,2	28,2	27,3	27,2
3	Suriye güvenli bir ülke olduğunda	23,7	23,9	17,9	17,3	21,8	21,2	21,3
4	Güvenli bölge olursa	9,2	9,2	11,2	10,7	12,8	12,1	10,2
5	Orada iş bulursam giderim	7,5	8,3	8,4	9,5	11,5	3,0	8,4
6	Mevcut Yönetim giderse/rejim değişirse/istikrar	6,6	6,4	10,1	7,1	7,7	3,0	7,5
7	Orada evim olursa giderim	7,0	3,0	5,5	6,0	1,3	-	4,5
8	Eğitim	3,1	1,9	4,3	3,6	1,3	6,1	3,0
9	Ailem isterse giderim	0,4	-	0,3	-	-	3,0	0,2
	Fikrim yok/cevap yok	3,5	2,4	2,0	3,6	-	6,1	2,6

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir? Sorusuna "geri dönmeyi planlamıyorum", "kararsızım", "fikrim yok/bilmiyorum", "cevap yok" cevabını veren 1322 kişiye ait sonuçlardır.

SB-2019-TABLO 120: Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz. (Çoklu yanıt %)

Sıra No.		Sınır iller	Diğer iller			Genel
			Metropol iller	Metropol olmayan iller	Genel*	
1	Savaş biterse	36,0	23,9	25,0	24,3	31,6
2	Hiçbir şekilde dönmek istemiyorum	24,5	34,2	27,3	31,7	27,2
3	Suriye güvenli bir ülke olduğunda	16,7	31,7	23,3	28,7	21,3
4	Güvenli bölge olursa	12,1	3,1	14,2	7,0	10,2
5	Orada iş bulursam giderim	11,2	3,7	4,0	3,8	8,4
6	Mevcut Yönetim giderse/rejim değişirse/istikrar	7,8	5,9	9,1	7,0	7,5
7	Orada evim olursa giderim	6,2	1,9	1,7	1,8	4,5
8	Eğitim	2,5	4,0	3,4	3,8	3,0
9	Ailem isterse giderim	0,2	-	0,6	0,2	0,2
	Fikrim yok/cevap yok	1,3	4,7	4,5	4,6	2,6

Not: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir? Sorusuna "geri dönmeyi planlamıyorum", "kararsızım", "fikrim yok/bilmiyorum", "cevap yok" cevabını veren 1322 kişiye ait sonuçlardır.

* Diğer illerin geneli, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

OGG Bulguları: Geri Dönüş

OGG katılımcısı Suriyelilere ülkelerine geri dönüp dönmeyeceklerine yönelik sorular yöneltilmiştir.

Suriyelilerin Çoğu Savaş Bittikten Sonra Ülkesine Dönecek:

Katılımcıların bir bölümü, Suriyelilerin ülkelerini terk etmelerine neden olan savaşın bitmesi ve Suriye'deki mevcut yönetimin değişmesi durumunda bu insanların ülkelerine dönmeyi tercih edebileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir.

- "Esat giderse ve Suriye'de iyi bir yönetim olursa herkes geri gider. Yeni bir Esat gelirse bir şey fark etmeyecektir." Ankara -Esnaf/Çalışan
- **"Savaş biterse ve Esat giderse tabi ki herkes döner. Ama ne zaman biter onu bilmiyoruz."** Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Suriye güvenli bir yer olursa, Suriyelilerin %70'i döner. Burada iş kuran ve işi iyi olan Suriyeliler ise Türkiye'de kalır." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Elimde olsa ve durumlar düzelse ben hemen uçağa binip Suriye'ye giderim. Bence Suriye'deki durumlar düzelse Suriyeliler geri dönerler." İstanbul-Kadın
- **"Türkiye bir istasyon bizim için elbette bir gün geri döneceğiz. Ama çocuklarımız ve gençlerimiz dönmek istemiyorlar, çünkü Suriye'de sadece savaşı ve korkuyu yaşadılar."** Hatay-Kadın
- "Savaş biterse evet %90 döner. Birçok kişi Esat giderse geri döner. Tekrar dönüp imar etmemiz gerekiyor. Ve ben öğretmen olduğum için bütün aileler bana geri döneceklerini söylüyorlar." İstanbul-Kadın

Suriyelilerin Çoğu Savaş Bitse de Ülkesine Dönemeyecek:

Katılımcıların başka bir bölümü ise bu soruya daha gerçekçi bir şekilde yaklaşılmasının gerekli olduğunu dile getirmiştir. Her ne kadar Suriyelilerin çok büyük bir çoğunluğu ülkesini özler ve geri dönmeyi hayal ediyor olsa da, bu katılımcılar, savaşla geçen yılların ardından geri dönüşün pratikte pek mümkün görünmediğine inanmaktadır. Ayrıca, savaşın uzadığı ve Türkiye'de hayatın devam ettiği her bir günün geri dönüşü daha imkansız kıldığı ifade edilmektedir. Bu görüşe göre, Suriye artık Suriyelilerin geride bırakmış olduğu Suriye değildir. Şehirler yıkıma uğramış, aileler dağılmış, insanların bütün mal varlıkları ortadan kalkmıştır. Savaş bugün bitse dahi geri dönecek Suriyelilerin eski hayatlarını yeniden kurmaları mümkün olmayacaktır. Üstelik, daha önce de belirtildiği gibi, Suriyelilerin önemli bir kısmı artık Türkiye'de kendilerine yeni bir hayat kurmuşlardır.

- **"Bence %70 Türkiye'de kalır. Suriye'den herhangi bir umudumuz kalmadı. Ailelerimiz ve akrabalarımız dağıldı, artık orada bize ait hiçbir şey yok."** Ankara-Kadın
- "Geri dönmek istemiyoruz. Ne olursa olsun geri dönmek istemiyorum. Benim annem, babaannem ve iki abim orada öldüler, onun için artık oradan (Suriye'den) nefret ediyorum. Çocuklarım roket seslerine ve cesetleri görmeye alıştılar orada, onun için hiç dönmek istemiyorum." Gaziantep-Kadın
- "Ülkemiz tamamen yıkıldı, geri dönmek istemiyoruz." Gaziantep-Kadın
- "Suriye'de savaş devam ettiği için birçok Suriyeli ben dönerim diyor. Ama bence kimse kolay kolay buradan Suriye'ye geri dönmez. **Şimdi Suriye'deki durumlar düzelse ve Türkiye bize 'Suriye'ye gittiğinizde ikametlerinizi iptal edeceğim' dese de, kimse dönmez."** Gaziantep-STK
- "Ben Suriye'ye dönmem. Suriyelilerin geri döneceklerini sanmıyorum. **Suriye Türkiye'den daha iyi olursa o zaman döneriz."** Gaziantep-STK
- "Kesinlikle hayır dönmezler. Benim annem, ailem orada ama hiçbir şekilde dönmek istemiyorum. **Zorla gönderirlerse gideriz ama kendi irademizle gitmeyiz.** Suriyeliler Suriye'deyken çok kapalı bir alanda yaşıyorlardı, ne psikolojik destek olduğunu bilirdik, ne kadınların çalışmasına iyi gözle bakardık. **Şimdi buraya geldik ve çok iyi ve yeni şeyler öğrendik ama Suriye'ye dönüp tekrar bu kapalı ülkede ne yapacağız?"** İstanbul-Kadın
- **"Eski Suriye geri dönerse belki dönerim. Ama eski Suriye hayatta geri gelmez. Bence büyük bir kesim Türkiye'de kalır."** İstanbul-Öğrenci

16-e. Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye gitme eğilimleri “Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?” sorusu ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Çoklu yanıt imkanı ile cevaplanan bu soruya gelen cevapların ilk sırasında %58,6 ile oldukça güçlü bir biçimde “Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem” cevabı alınmıştır. Bu seçeneğe SB-2017’de verilen destek %65,8 idi. Yani diğer seçeneklerde ortaya çıkan koşullu gitme fikri yaygınlaşmıştır. Aynı trendi takip edecek şekilde “fırsatım olsa giderim” diyenlerin oranı %23’ten %34,1’e çıkmıştır. Bütün seçenekler, imkan yaratabilirse gitmek isteyenlerin oranının yükseldiğini göstermektedir.

“Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem” diyenlerin içinde % 64,9 ile erkelerin yer alması dikkat çekicidir. Kadınların oranı bu cevapta % 48,3’de kalmıştır. Gitmeyi düşünmeyenler içinde 55 ve üzeri yaş grubu, lisans, yüksek lisans eğitilmişler ve sınır illerinde yaşayanlar daha güçlü yer almaktadır. Sınır illerinde yaşayanların ülkelerine dönme eğilimlerinin diğer bazı sorularda alınan cevaplarda da görüldüğü üzere nispeten daha güçlü olduğu açıktır.

SB-2019-TABLO 121: Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		SB-2017*		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem	584	65,8	831	58,6
2	Fırsatım olsa giderim	204	23,0	483	34,1
3	Bana iş imkânı sağlanırsa giderim	36	4,1	202	14,2
4	Orada bana yardımcı olacak bir yakınım olursa giderim	3	0,3	196	13,8
5	T.C. vatandaşı olamazsam giderim	-	-	71	5,0
6	Türkiye’de iş bulamazsam giderim	24	2,7	64	4,5
7	T.C. vatandaşı olduktan sonra yurtdışına gidip orada yerleşmek isterim	-	-	43	3,0
8	Türkiye’de eğitim alamazsam giderim	4	0,5	23	1,6
9	Türkiye’de emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim.	8	0,9	19	1,3
	Cevap yok	24	2,7	23	1,6

SB-2019-TABLO 122: Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?
(Çoklu yanıt) - Demografi

	HİÇBİR şekilde gitmeyi düşünmem	Fırsatım olsa giderim	Bana iş imkanı sağlanırsa giderim	Orada bana yardımcı olacak bir yakınım olursa giderim	T.C. vatandaşı olamazsam giderim	Türkiye'de iş bulamazsam giderim	T.C. vatandaşı olduktan sonra yurtdışına gidip orada yerleşmek isterim	Türkiye'de eğitim alamazsam giderim	Türkiye'de emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim	Cevap yok
Cinsiyet										
Kadın	48,3	45,9	18,1	20,6	4,8	4,8	2,6	1,3	1,3	1,3
Erkek	64,9	26,8	11,8	9,7	5,1	4,3	3,3	1,8	1,4	1,8
Yaş										
18-24 arası	57,6	33,9	13,5	14,3	4,9	4,5	4,1	2,0	1,6	1,2
25-34 arası	59,3	31,9	13,8	12,4	4,2	4,6	2,8	1,6	1,6	2,2
35-44 arası	54,7	40,0	17,3	17,6	5,6	5,1	2,7	1,9	0,8	1,1
45-54 arası	61,8	31,5	12,9	11,8	5,1	6,2	2,8	1,7	1,1	1,7
55-64 arası	65,5	26,2	10,7	8,3	7,1	-	2,4	-	2,4	2,4
65 ve üzeri	65,7	34,3	8,6	14,3	5,7	-	5,7	-	-	-
Öğrenim Durumu										
Okuma yazma bilmiyor	58,6	35,6	18,4	17,2	-	1,1	6,9	-	-	-
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	54,8	43,8	20,5	16,4	-	1,4	5,5	-	-	-
İlkokul	57,8	35,3	11,6	11,1	4,2	4,0	2,0	1,7	1,5	2,7
İlköğretim/ortaokul	56,7	36,0	15,5	16,5	6,8	5,0	2,4	1,0	1,0	1,3
Lise ve dengi okul	58,9	32,4	12,8	14,3	6,8	4,1	1,4	-	1,8	2,7
Ön lisans/MESYO	56,1	38,6	19,3	19,3	-	7,0	8,8	7,0	1,8	-
Lisans/lisansüstü/doktora	65,8	24,0	13,3	9,7	6,6	7,1	4,1	4,1	2,0	0,5
Bölge										
Sınır iller	68,1	26,6	17,8	15,8	3,1	5,0	3,5	1,4	0,6	0,5
Diğer iller*	44,0	45,6	8,8	10,8	7,9	3,8	2,3	2,0	2,5	3,4
Metropol iller	37,2	53,8	8,2	11,7	9,5	3,5	2,4	1,6	3,0	2,2
Metropol olmayan iller	57,1	29,6	10,1	9,0	4,8	4,2	2,1	2,6	1,6	5,8
Genel	58,6	34,1	14,2	13,8	5,0	4,5	3,0	1,6	1,3	1,6

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

SB-2019-TABLO 123: Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz? (Çoklu yanıt)

Genel olarak, Suriye'ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar? (%)	Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem	Fırsatım olsa giderim	Bana iş imkanı sağlanırsa giderim	Orada bana yardımcı olacak bir yakınım olursa giderim	T.C. vatandaşı olamazsam giderim	Türkiye'de iş bulamazsam giderim	T.C. vatandaşı olduktan sonra yurtdışına gidip orada yerleşmek isterim	Türkiye'de eğitim alamazsam giderim	Türkiye'de emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim	Cevap yok
Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	62,0	32,4	10,6	11,2	6,1	3,7	2,4	1,5	1,6	0,7
Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim	54,5	36,6	20,7	17,7	4,0	6,3	4,9	1,4	1,2	0,5
Suriye'de güvenli bölge oluşursa dönerim	61,4	33,7	14,5	13,3	1,2	2,4	-	2,4	-	2,4
Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim	66,7	30,8	16,7	12,8	1,3	3,8	3,8	2,6	1,3	1,3
Suriye'de savaş devam etse bile dönerim	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fikrim yok/bilmiyorum	42,2	37,5	12,5	18,8	6,3	6,3	-	-	-	12,5
Cevap yok	30,8	46,2	7,7	19,2	11,5	3,8	3,8	7,7	3,8	19,2

17. Suriyeliler için Türkiye'de Gelecek Beklentisi

Suriyelilerin Türkiye'de kendilerine bir gelecek görüp görmemeleri hem kalıcılık eğilimleri hem de uyum süreçleri için son derece önemli ipuçları vermektedir. Bu çerçevede Suriyelilere üç farklı aktör bağlamında "Kendiniz, aileniz ve diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Ortaya çıkan tablo, Suriyelilerin kendileri ve aileleri için %60'ın üzerinde yani oldukça güçlü bir biçimde bir gelecek olduğuna inandıklarını göstermektedir. "Suriyeliler için" bir gelecek olduğu konusunda oran %47,2'ye düşse de burada da %31,1 gibi çok yüksek "fikrim yok/cevap yok" seçeneğinin varlığı dikkate alınmalıdır. Yani Suriyeliler kendileri için %62,5, aileleri için %63,7 oranında bir gelecek olduğuna inansalar da Suriyeliler için görüş ifade etmekten kaçınmışlardır.¹⁴⁹

Kendilerine ve ailelerine Türkiye'de gelecek gören Suriyeliler içinde buna en güçlü şekilde inananlar/ vurgulayanlar sınır illerde yaşayanlardır. Bu oraların en düşük seviyede metropol illerde çıkması dikkat çekicidir.

SB-2019-TABLO 124: Kendiniz, aileniz ve diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)

	Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok
Şahsınız için	62,5	30,1	7,4
Aileniz için	63,7	28,9	7,4
Suriyeliler için	47,2	21,7	31,1

149 Bu soru SB-2017'de "Kendiniz ve aileniz için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)" şeklinde ve "evet", "hayır", "Türkiye'de bir geleceğim olsun istemem Fikrim yok/ bilmiyorum", "Cevap yok" seçenekleri ile sorulmuştur. Bu soruya kamp dışında yaşayan Suriyeliler içinde "evet" cevabı verenlerin oranı %49,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak soru şahıs, aile, Suriyeliler şeklinde ayrıştırılmadığı için cevapları karşılaştırma yapılması mümkün değildir. Ancak fikir vermesi bakımından iki yıl içindeki değişim dikkat çekicidir.

SB-2019-TABLO 125: Kendiniz, aileniz ve diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)

		Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok
Sınır iller	Şahsınız için	74,0	19,6	6,4
	Aileniz için	75,0	18,7	6,3
	Suriyeliler için	57,6	17,5	24,9
Diğer iller	Şahsınız için	44,7	46,3	9,0
	Aileniz için	46,1	44,7	9,2
	Suriyeliler için	31,2	28,2	40,6
Metropol iller	Şahsınız için	35,9	55,7	8,4
	Aileniz için	36,7	54,3	9,0
	Suriyeliler için	23,9	32,3	43,8
Metropol olmayan iller	Şahsınız için	61,9	28,0	10,1
	Aileniz için	64,6	25,9	9,5
	Suriyeliler için	45,5	20,1	34,4
Genel	Şahsınız için	62,5	30,1	7,4
	Aileniz için	63,7	28,9	7,4
	Suriyeliler için	47,2	21,7	31,1

OGG Bulguları: Türkiye'de Bir Gelecek

Türkiye'deki Suriyelilerin Türkiye'de geleceğe yönelik beklentileri konusu, aynı zamanda geriye dönüş eğilimleri konusunda ipuçları vermektedir. Bu bölümde SB-2019 OGG katılımcılarına, kendileri ve diğer Suriyeliler açısından Türkiye'de geleceği nasıl gördüklerine dair sorular yöneltilmiştir:

Suriyeliler Türkiye'de bir Gelecekleri Olduğuna İnanmaktadır:

Katılımcıların önemli bir kısmı Türkiye'deki Suriyelilerin büyük bir bölümünün geleceklelerini bu ülkede gördüğünü ifade etmiştir. Bu düşüncelerinin temelinde de Suriyelilerin büyük bir kısmının artık Türkiye'de bir hayat inşa etmiş olmaları bulunmaktadır. Bu katılımcılara göre, Suriyeliler Türkiye'de işlerini kurmuş, gençler eğitimlerini burada almış, pek çok Suriyeli için Türkiye artık vatan haline gelmiştir. Bazı katılımcılar, Türkiye'nin Suriyeliler için kendi ülkeleri de dahil olmak üzere başka hiçbir yerde edinemeyecekleri fırsatların sunulmuş olduğunu, bundan dolayı başka bir ülkede bir gelecek tahayyül etmeyeceklerine inandıklarını ifade etmiştir.

(Suriyeliler Türkiye'de bir geleceklerinin olduğuna inanmakta mıdır?)

- "Evet inanıyorlar. Burada iş kurduk ve çocuklarımız okullara gidiyorlar ve Türkçe öğrendiler." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Suriye'de hiçbir şeyleri kalmadığı için, burada bir gelecekleri olacağına inanıyorlar bence." Ankara-Kadın
- "Burada okuyan Suriyeli gençler gelecekleri olacağına inanıyorlar. Birçok Suriyeli artık Türkler gibi davranıyor ve çok iyi bir şekilde uyum sağladı. Bence Suriyelilerin %60'ı buna inanıyor." Ankara-Kadın
- "Tabi ki. Çocuklarımız burada okuyorlar ve başarılı oluyorlar, bence onun için birçok Suriyeli aile Türkiye'de bir gelecekleri olacağına inanıyor." Gaziantep-Kadın
- "Evet çünkü çocuklarımız burada okuyor." Gaziantep-STK
- "Evet kesinlikle inanıyorlar. Türkiye bizim vatanımız oldu." Hatay-Kadın

- "Benim çocuklarım üniversitede okudukları için Türkiye'yi çok seviyorlar, arkadaşlarını çok seviyorlar, hatta yurtdışına bile gitmek istemiyorlar. Babaları yüksek lisans ve doktora için yurtdışına göndermek istiyor ama onlar kabul etmiyorlar ve Türkiye'de bir gelecek kurmak istiyoruz diyorlar." İstanbul-Kadın
- "Evet inanıyorlar. Bütün ülkeler kapılarını kapattı başka seçeneğimiz yok. Onun için bir gelecekle olacağına inanıyorlar ve onun için çabalıyorlar." İstanbul-Öğrenci
- **"-Türk vatandaşı olurlarsa evet. -Türk vatandaşı olmasalar da evet."** Gaziantep-STK

Suriyeliler Türkiye'de bir Gelecekleri Olduğuna İnanmamaktadır:

Katılımcıların bir bölümü Suriyelilerin Türkiye'de bir gelecekle olacağına inanmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu görüşe göre, Suriyeliler özellikle son dönemlerde kendilerine yönelmekte olan ayrımcılık ve nefret söylemi nedeniyle kendilerini Türkiye'de kabul edilmiş görmemekte, burada bir gelecek beklentisine girmemektedir. Bu katılımcılar, özellikle de devletin politikalarının kendilerine geleceğe dair bir güvence sağlamadığını, statülerindeki geçicilik vurgusunun ve Türkiye'deki konularının belirsizliğinin kendilerini böyle bir gelecek beklentisi içine girmekten alıkoymadığını ifade etmektedirler.

(Suriyeliler Türkiye'de bir geleceklerinin olduğuna inanmamakta mıdır?)

- "Hayır, çünkü kararlar sürekli değişiyor ve bizi ne zaman gönderirler bilmiyoruz." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Ben inanmıyorum. Sadece Türkiye'de değil hiçbir yerde geleceğimiz yok. Ya vatandaşlık alacak ve burada yerleşecek ya da ülkesine gidip orada kendine bir gelecek kuracak." Gaziantep-STK
- "Hayır, korkuyla yaşamak çok zor. Suriyeliler yurtdışına gitmek için bir fırsatları olsa Türkiye'den çıkarlar." İstanbul-Kadın

Bazı Suriyeliler Türkiye'de bir Gelecekleri Olduğuna İnanmaktadır:

Bazı katılımcılar Türkiye'de bir gelecek beklentisi içine girmenin yalnızca bazı Suriyeliler için mümkün olduğunu; bu kişiler Türkiye'de bir gelecekle olacağına inanırken, başka bazı grupların böyle bir inanç taşımadıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre, yalnızca Türkiye'de iyi ve sağlam bir iş kurabilmiş olanlar, Türkçe konuşabilenler ve Türkiye'de eğitim alanlar ile eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik seviyesi yüksek olanların Türkiye'de bir gelecekle olduğuna inandıkları belirtilmiştir.

- "İş iyi olan Suriyeliler inanıyorlar. Ama bizim gibi insanların gelecekle ilgili herhangi bir umudumuz yok." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Kendimiz için bir gelecek görmüyoruz ama bizim çocuklarımızın elbette gelecekle var Türkiye'de." Gaziantep-Kadın
- "Çalışma durumu iyi olan Suriyeli insanlar gelecekle olacağına inanıyorlar. Biz Türkiye'de bir gelecek kurmak için çabalıyoruz, ben bu yaşta olmama rağmen Türkçe öğrenmeye başladım." Gaziantep-Kadın
- "Büyüklerin bir gelecek planladıklarını düşünmüyorum ama çocuklarımız burada bir gelecekle olacağına inanıyorlar." Hatay-Kadın

Türkiye'deki Suriyelilerin Gelecek Tahayyülleri ve Gelecekte Beklentileri:

Türkiye'de bir gelecek beklentisi olan Suriyelilerin bu ülkede "nasıl bir gelecek" hayal ettikleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir kısmı elbette güven içinde ve rahat bir şekilde yaşayabilecekleri bir gelecek hayal ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, bu katılımcıların büyük bir kısmına göre böyle bir geleceği inşa etmek kendi ellerinde değildir. Buna göre, bu geleceğin ete kemiğe bürünmesi ancak devletin bu yönde bir irade göstermesine ve bunun için gerekli önlemleri alarak gerekli düzenlemeleri hayata geçirmesine bağlıdır. Bu bağlamda, Suriyelilerin devletten ve Türk toplumundan beklentileri, kendilerinin bu toplumun bir parçası olarak kabul edilmeleri ve toplumun diğer bileşenleri ile eşit haklara ve yükümlülüklerle sahip birer fert olarak tanımlanmalarıdır.

- **"Türklerle aynı ortamda barış içinde yaşamayı, çalışma koşullarının iyi olmasını ve korkusuz bir şekilde Türkiye'de yaşamayı hayal ediyoruz."** Ankara-Kadın
- **"Huzurlu bir şekilde beraber yaşamak. Adil ve insafli şartlar altında çalışmak ve okumak."** Ankara-Kadın

- "Türk vatandaşlığı alırsak ve Türklerle eşit olursak bizi çok iyi bir gelecek bekliyor Türkiye'de. Türklerle eşit olmayı ve yurtdışına rahat bir şekilde çıkmayı ve dünyaya açılabilmeyi hayal ediyoruz." Ankara-Kadın
- **"Suriyeliler aktif birey olmaya devam ederlerse, bazıları Türkiye'de çok iyi bir hayat yaşayacaklar". Gaziantep-Kadın**
- **"Kimsenin bize 'siz Suriyelisiniz' demediği bir gelecek ve bir hayat hayal ediyoruz." Gaziantep-STK**
- "Türklerle eşit olmayı ve aynı haklara sahip olmak istiyorlar." Hatay-Kadın
- "Çok iyi bir gelecek hayal ediyoruz. Burada yeni dil ve yeni deneyimler kazandık, herkes bir şekilde yeni bir şey kazandı ve kendini geliştirdi. Suriyeliler daha iyi deneyimler ve daha iyi işlerde çalışmayı hayal ediyorlar." Hatay-Kadın
- "Bence Suriyeliler tamamen Türk toplumuyla uyumlu bir şekilde birlikte yaşayacaklar. Yani Türkiye şimdi çocuklarımızı Türk çocuklarla birleştirdi ve aynı okullarda okumaya başladılar, bizim yeni neslimiz zaten Türk oldu ve olacak." İstanbul-Kadın

18. Türk toplumunun kaygıları

Suriyeliler 2011'den bu yana milyonlarla ifade edilen nüfuslar ile ortalamada 4,5 yıldır Türkiye'de yaşamaktadırlar. Beklenmedik biçimde uzayan bu "ortak yaşam", SB çalışmasında net bir biçimde gördüğümüz gibi Türk toplumunun kaygılarını azaltmamakta, tam tersine artırmaktadır. Dolayısı ile bu kaygılar Suriyelilere ne kadar yansıyor ve "Türk toplumu ile ne kadar empati kurulabiliyor" sorusu önem taşımaktadır. Bu nedenle bütün kitlesel insani hareketlerde yerel toplumda ortaya çıkan altı temel kaygıyı Suriyelilerin nasıl gördüğünü anlamaya çalışan "Sizce Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor?" başlıklı bir soru geliştirilmiştir.

Bu soruya verilen cevaplar Suriyelilerin neredeyse hiçbir kaygıyı yeterince yüksek görmediğini ortaya koymaktadır. Ancak yine de kaygılar, Türk toplumunun verdiği cevap sıralaması ile örtüşmektedir. Türk toplumunun "Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme" kaygısını en güçlü şekilde vurgulayan Suriyeliler, sadece bu konuda Türk toplumunun kaygılı olduğunu %39,8-36,8 oranları ile ifade etmektedirler. Güvenlik, kamu hizmetlerinden yararlanmada yaşanan/yaşanacak sorunlar, siyasi haklar, vatandaşlık üzerinden Türkiye'nin geleceğine karar verme ve Türk toplumunun kimliğini bozma endişeleri Suriyeliler tarafından daha az güçlülikle değerlendirilmiştir.

SB-2019-TABLO 126: Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor? (%)

Sıra No.		Hiç kaygılı değil	Kaygılı değil	Kaygılı değil	Ne kaygılı ne de kaygısızlar	Kaygılılar	Çok kaygılılar	Kaygılı	Fikrim yok/ cevap yok
1	Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme	16,0	20,8	36,8	11,8	33,6	6,2	39,8	11,6
2	Suriyelilerin yaratacağı güvenlik sorunları	18,5	26,8	45,3	10,9	26,6	5,1	31,7	12,1
3	Suriyelilerden dolayı kamu hizmetlerinde azalma ya da eksilme	18,4	25,9	44,3	14,5	21,3	5,2	26,5	14,7
4	Suriyelilerin siyasete (seçim) katılmalarına dahil endişesi	17,3	21,9	39,2	13,1	20,0	3,1	23,1	24,6
5	Suriyelilerin vatandaşlık olarak Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vermeleri	19,0	23,3	42,3	13,0	15,8	2,2	18,0	26,7
6	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozma endişesi	20,2	28,6	48,8	12,3	14,9	1,8	16,7	22,2

SB-2019-TABLO 127: Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor? (Puan)

Sıra No.		SB-2017
1	Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme	2,6
2	Suriyelilerin yaratacağı güvenlik sorunları	2,4
3	Suriyelilerden dolayı kamu hizmetlerinde azalma ya da eksilme	2,3
Ortalama Puan		2,1
4	Suriyelilerin siyasete (seçim) katılmalarına dahil endişesi	2,0
5	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozma endişesi	1,8
6	Suriyelilerin Vatandaşlık alarak Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vermeleri	1,8

0-2,99 3,0-5,0

SB-2019-TABLO 128: Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor? (Demografi-Puan)

	Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme	Suriyelilerin yaratacağı güvenlik sorunları	Suriyelilerden dolayı kamu hizmetlerinde azalma ya da eksilme	Suriyelilerin siyasete (seçim) katılmalarına dahil endişesi	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozma endişesi	Suriyelilerin Vatandaşlık alarak Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vermeleri	Ortalama Puan
Cinsiyet							
Kadın	2,9	2,6	2,6	2,0	1,8	1,7	2,3
Erkek	2,4	2,2	2,0	2,0	1,8	1,8	2,0
Yaş							
18-24 arası	2,5	2,4	2,2	1,9	1,8	1,8	2,1
25-34 arası	2,6	2,3	2,3	2,0	1,9	1,9	2,2
35-44 arası	2,8	2,5	2,3	2,0	1,8	1,8	2,2
45-54 arası	2,6	2,4	2,0	1,9	1,8	1,7	2,1
55-64 arası	2,3	2,2	2,1	1,8	1,8	1,6	2,0
65 ve üzeri	2,3	2,3	2,4	1,8	1,6	1,5	2,0
Öğrenim Durumu							
Okuma yazma bilmiyor	2,6	2,3	2,2	1,7	1,7	1,5	2,0
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	2,8	2,5	2,4	2,5	2,0	2,2	2,4
İlkokul	2,6	2,3	2,2	1,8	1,7	1,7	2,0
İlköğretim/ortaokul	2,8	2,5	2,3	2,0	1,9	1,9	2,2
Lise ve dengi okul	2,6	2,5	2,3	2,0	1,9	1,9	2,2
Ön lisans/MESYO	2,8	2,7	2,5	2,3	1,9	2,0	2,4
Lisans/lisansüstü/doktora	2,2	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	2,0
Bölge							
Sınır iller	2,5	2,5	2,5	2,0	2,0	1,9	2,2
Diğer iller*	2,7	2,2	2,3	1,9	1,6	1,6	2,1
Metropol iller	2,8	2,3	2,4	1,9	1,5	1,5	2,1
Metropol olmayan iller	2,4	2,0	2,1	1,9	1,8	1,9	2,0
Genel	2,6	2,4	2,3	2,0	1,8	1,8	2,1

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

0-2,99 3,0-5,0

OGG Bulguları: Türk Toplumunun Kaygılarını Anlamak

OGG'lerdeki bütün Suriyeli katılımcılar Türk toplumunun ülkeye gelmiş olan milyonlarca Suriyeli hakkında belli kaygı ve endişelere sahip olduğunu bildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu kaygıların bir kısmına hak veriyor; daha doğrusu, bu kaygıların neden var olduğunu anlıyor olsalar da, T.C. vatandaşlarının bu kaygılardan dolayı bütün Suriyelilere yönelik olumsuz ve sert tavırlar sergilemesine hak vermediklerini ifade etmişlerdir. Suriyelilere göre bu kaygı ve endişelerin oluşması ve yayılmasında etkili olan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri, katılımcıların ifadesiyle şunlardır: (i) iki topluluk arasında iletişim eksikliği ve bazı topluluk üyelerinin yaptığı olumsuz hareketlerin faturasının bütün gruba kesilmesi; (ii) medyanın ve devletin süreçle ilgili Türk toplumunu yeterince bilgilendirmemesi, bilgisizlikten oluşan boşlukları ise bilgi kirliliği veya bilinçli provokasyon peşindeki kişi ve çevrelerin doldurması; (iii) son dönemde etkisini artırmaya başlayan ekonomik kriz ortamında T.C. Vatandaşları ve Suriyeliler arasında artan rekabet; ve son olarak da, (iv) toplumsal ve kültürel nedenler.

(i) Katılımcıların pek çoğuna göre Türk toplumunun Suriyelilere yönelik olumsuz bir algı sahibi olması ve bunun sonucunda gelecekle ilgili kaygılar geliştirmesinin en önemli nedeni **iki topluluğun birbirini yeterince tanımaması ve birbirleriyle yeterince etkileşime girememesidir**. Bu görüşe göre, Suriyeliler eğer Türklerle iletişime geçebilip de onlara kendilerini tanıtabilselerdi, o zaman T.C. Vatandaşlarında bu tür kaygıların oluşması beklenemezdi. Ayrıca, katılımcılar zaman zaman Suriyeli gençlerin veya bireylerin yapabildikleri ve kendilerinin de tasvip etmediği taşkınlıkların Türkler tarafından bütün Suriyelilere bakışı etkileyecek şekilde anlaşıldırılması da talihsizlik olarak değerlendirmektedir.

(ii) T.C. Vatandaşlarında bulunan ve gün geçtikçe arttığı düşünülen kaygı ve endişelerin bir diğer temel nedeni olarak, katılımcılar, **medya ve hükümetin krizin başından itibaren Suriyelilerle ilgili süreci Türk toplumuna yeterince iyi anlatamamasını göstermişlerdir**. Buna göre, Türkiye'deki medya Suriyelilerle ilgili halkı yeterince bilgilendirmediği gibi, Suriyeliler hakkında çıkan asılsız ve karalayıcı haberlere de müdahale etmeyerek, halkın kışkırtıcı ve yanlış bilgilendirici haberlerle Suriyelilere yavaş yavaş düşman edilme sürecine seyirci kalmışlardır.

(iii) Türk toplumunun Suriyelilerle ilgili giderek büyüyen endişelere sahip olmasının bir diğer sebebi olarak Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar ve kriz ortamı işaret edilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisinin koşullarından ötürü artmakta olan enflasyon ve işsizlik, sanki Suriyelilerin suçlusu gibi görülmekte ve gösterilmekte, bu durum da pek çok T.C. Vatandaşının gözünde Suriyelileri bir günah keçisi haline getirmektedir. Katılımcılar, Suriyelilerin ekonomik krizin bir nedeni olarak gösterilmesine karşı çıkmışlar, Türkiye'deki Suriyelilerin hem ekonomiye katkıda bulunan unsurlar, hem de krizin etkilerinden Türklerden daha fazla etkilenen bir grup olduklarını dile getirmişlerdir.

(iv) Son olarak, katılımcılara göre T.C. vatandaşlarını endişelendiren bir diğer unsur da **Suriyelilerin gelmesinin kendilerinin toplumsal ve kültürel hayatlarında ve kimliklerinde değişmelere yol açacağı kaygısıdır**. Yukarıdaki bölümlerde belirtildiği üzere T.C. vatandaşlarının çoğunluğu Suriyelileri kendilerine kültürel açıdan oldukça uzak ve kendilerinden farklı olarak görmektedir. Benzer şekilde, Suriyelilerin de büyük bir kısmı Türklerle aralarında önemli kültür farklılıkları olduğunu düşünmektedir.

19. Türk Toplumunun Suriyelilere Davranışları

Huzur içinde bir arada yaşama kültürü konusunda hukuki, fiziki altyapı kadar önemli olan belki de duygusal ilişki zemini. Suriyeliler Türkiye'ye geldiklerinde Türk toplumunun olağanüstü destek ve dayanışmasını gördüler. Aradan geçen zamana, Suriyelilerin sayısının 3,6 milyonu aşması ve ciddi kaygılarına rağmen Türk toplumu hala bu dayanışmasını yani "toplumsal kabulünü" sürdürmektedir. Bu son derece değerlidir. Ancak Suriyelilerin Türk toplumunun onlara yaklaşımını nasıl değerlendirdiği de önemli bir konudur. Bu alan kuşku yok ki bir algı alanıdır. Dolayısı ile yapılan değerlendirmeler de kısmen spekülatif olacaktır.

Suriyelilere yöneltilen ve "çoklu cevap" sistemi ile cevaplanması istenilen "Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor?" sorusuna verilen cevaplar genel olarak olumlu bir duruma işaret etmektedir. Suriyelilerin %63,3'üne göre "Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır". Bunu %42,7 ile "Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır" takip etmektedir. Sonraki üç seçenek ise "olumsuz" karşılaşmaları içermektedir. "Türk toplumu Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir" görüşüne destek veren Suriyelilerin oranı %35,3, "Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır" görüşüne destek verenlerin oranı %8,3, "Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır" görüşüne destek verenlerin oranı ise %3,8'dir. Tablo genel olarak "olumlu" nitelenebilir.

SB-2019-TABLO 129: Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor? (Çoklu cevap)

	#	%
Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır	898	63,3
Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır	605	42,7
Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir	500	35,3
Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır	117	8,3
Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır	54	3,8
Fikrim yok/cevap yok	110	7,8

Suriyelilerin %63,3'üne göre "Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır" ve %42,7 ile "Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır" takip etmektedir. Bu iki "olumlu" önemeye de erkeklerin kadınlardan, metropol illerde diğer bölgelere göre daha güçlü destek geldiği görülmektedir. Olumsuz önermelere destek ise eğitim durumu daha düşük olanlardan ve metropol illerdeki Suriyelilerden gelmiştir.

SB-2019-TABLO 130: Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor? (Çoklu cevap)

	Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır	Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır	Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir	Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır	Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır	Fikrim yok/cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	55,7	39,4	44,6	11,3	6,1	7,8
Erkek	68,0	44,6	29,5	6,4	2,4	7,7
Yaş						
18-24 arası	60,4	42,0	32,7	10,6	4,1	9,0
25-34 arası	63,7	37,1	34,9	8,6	4,0	7,2
35-44 arası	64,5	49,1	38,7	6,7	3,2	6,4
45-54 arası	62,9	42,7	39,9	9,0	5,1	9,6
55-64 arası	64,3	46,4	23,8	3,6	1,2	11,9
65 ve üzeri	65,7	48,6	25,7	11,4	5,7	2,9
Öğrenim Durumu						
Okuma yazma bilmiyor	39,1	34,5	51,7	9,2	1,1	8,0
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	38,4	32,9	54,8	9,6	4,1	5,5
İlkokul	65,7	37,3	33,8	6,4	4,7	12,3
İlköğretim/ortaokul	68,0	46,2	35,4	10,8	4,5	5,0
Lise ve dengi okul	67,1	42,0	35,2	11,4	3,2	7,8
Ön lisans/MESYO	56,1	70,2	31,6	1,8	3,5	5,3
Lisans/lisansüstü/doktora	67,3	46,9	24,5	4,6	2,6	5,1
Bölge						
Sınır iller	60,6	49,2	22,1	6,0	0,9	10,6
Diğer iller*	67,5	32,5	55,7	11,7	8,3	3,4
Metropol iller	68,2	29,1	56,0	12,0	10,1	4,1
Metropol olmayan iller	66,1	39,2	55,0	11,1	4,8	2,1
Genel	63,3	42,7	35,3	8,3	3,8	7,8

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

OGG Bulguları: Türk Toplumunun Suriyelilere Davranışları

SB-2019 çerçevesinde yapılan OGG'lere katılan Suriyelilerin konuyla ilgili cevapları, ankette verilen cevaplardan daha eleştirel bir tutumu ortaya koymaktadır:

Türk toplumu Suriyelilere Kötü Davranıyor:

Suriyeli katılımcıların büyük bir kısmın Türk toplumunun Suriyelilere davranış biçimlerinden hoşnut olmadıklarını dile getirmiştir. Bu katılımcıların neredeyse tamamı Türk toplumu içinde Suriyelilere iyi ve kötü davranışlar olduğunu teslim etmekle birlikte, T.C. Vatandaşlarının çoğunluğunun Suriyelileri sevmediğini ve kabullenmediğini düşünmektedirler. Aynı katılımcılara göre bu sevgisizlik ve kabullenememe Suriyelilerin Türkiye'ye hızlı bir biçimde gelmesinden kaynaklanıyor olabileceği gibi, tarihi nedenlerden ötürü bütün Araçlara yönelmiş bir tepkinin de yansıması olabilecektir.

Türk toplumu Suriyelileri Sömürüyor:

Katılımcıların bir kısmı da T.C. vatandaşlarının Suriyelilere kötü davranışları kapsamında bir alt başlık açarak, T.C. vatandaşlarının Suriyelilerin içinde buldukları kırılgan ve hassas durumu fırsat bilerek onları sömürdüklerini ileri sürmektedir. Bu bağlamda çeşitli örnekler verilmiş olmakla birlikte, katılımcılara göre sömürünün en sık ve fazla yaşandığı alanlar Suriyelilerin ucuz işgücü olarak çalıştırıldıkları işler ve Suriyeli ailelere değerinin çok üzerinde kiralar talep edilerek kiralanmış evlerdir.

Türk toplumu Suriyelilere İyi Davranıyor:

Türk toplumunun Suriyelilere iyi davrandığını düşünen katılımcılar ise, genelde kendi kişisel deneyim ve ilişkilerinden örnekler göstererek, Türk toplumunun Suriyelilere iyi ve dostane bir biçimde davrandıklarını, onlara yardım ettiklerini ve kendilerinden sayarak kabullendiklerini söylemektedir.

Türklerin Bazıları Suriyelilere İyi Davranıyor, Bazıları Kötü Davranıyor:

Bazı katılımcılara göre ise bu soruya genel geçer bir cevap vermenin, diğer bir deyişle, T.C. vatandaşlarının Suriyelilere nasıl davrandığını genellemenin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Bu görüşe göre, her ülkede ve her toplulukta olduğu gibi, Türkiye'de ve T.C. vatandaşları arasında da iyi ve kötü insanlar, hoşgörülü ve tahammülsüzler, anlayışlı ve ayrımcılar bulunmaktadır.

T.C. Vatandaşlarının Suriyelilere Nasıl Davranacağını Suriyeliler Belirliyor:

Bir diğer görüşe göre ise T.C. vatandaşlarının Suriyelilere nasıl davrandığını ve davranacağını belirleyen şey aslen T.C. vatandaşlarının karakter özellikleri değil, Suriyelilerin profili ve T.C. vatandaşlarına nasıl yaklaştıklarıdır. Bu katılımcılara göre, eğer Suriyeliler Türkçe konuşabiliyorlarsa, Türklerle iletişim kurmaya niyetlilerse ve ilk adımı atma konusunda da inisiyatif alırlarsa, Türkler onlara mutlaka iyi davranacaktır.

20. Genel OGG Bulguları: Suriyelilerin Türkiye'deki Deneyimleri

SB-2019 çerçevesinde yapılan OGG'lere katılan Suriyelilerin OGG'lerde Türk toplumu ile ilgili algıları konusunda farklı başlıklar altında değerlendirmeler yapılmıştı. Bu bölümde OGG'lerde tartışılan daha spesifik deneyimler üzerinden bazı genel yargılar ve algılar ele alınmaktadır. Bu deneyimleri, özellikle şehir, kadın ve öğrenciler bağlamında kategorize etmek önemli ipuçları vermektedir.

Şehir Sakinlerinin Suriyelilere Yaklaşımları

Bu soruyla farklı şehir sakinlerinin şehirlerinde yaşayan Suriyelilere nasıl yaklaştıkları öğrenilmek istenmiştir. Farklı cevaplar detaylı biçimde aşağıda aktarılmış olup, bu soruya verilen cevaplarda öne çıkan bazı unsurların altı çizilebilir. (i) Öncelikle katılımcıların çoğu deneyimlerinin çeşitliliğinin altını çizmiş, her şehirde olduğu gibi yaşadıkları şehirde de 'iyi' ve 'kötü' insanların bulunduğunu, kendilerine de iyi ve kötü davranışların olduğunu belirtmiştir. (ii) Çoğu katılımcı şehir sakinlerinin yaklaşımlarının krizin başlarında daha olumluysen zaman geçtikçe olumsuzla döndüğünü belirtmiştir. (iii) Daha önceki tartışmalarla tutarlı bir biçimde, katılımcıların önemli bir bölümü son zamanlarda maruz kaldıkları ayrımcılık ve nefret söylemi vakalarının arttığını bildirmiştir.

Ankara'daki Suriyelilere Göre Ankaralıların Suriyelilere Yaklaşımı

- **"İlk başta herkes bize kucak açtı, bizi çok seviyorlardı ve bize yardım ettiler. Ama şimdi değiştiler zamanla bizden uzaklaşmaya başladılar."** Ankara-Kadın
- "Her yerde olduğu gibi. Bazıları çok iyi, bazıları çok mesafeli ve bazıları bizi hiç sevmiyorlar. Biz onlarla iletişim kurmak ve onlarla dost olmayı isteriz ama Türkçe bilmediğimiz için onlarla konuşmuyoruz." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Herkes aynı davranmıyor ama şu an gerginlik ve kabul etmemek daha yaygınlaştı." Ankara-Kadın

Gaziantep'deki Suriyelilere Göre Gaziantep'linin Suriyelilere Yaklaşımı

- "İlk başta bize çok yardımcı oldular ve evlerini açtılar." Gaziantep-Kadın
- **"Eskiden daha iyiydi şimdi bizden sıkıldılar ve bize çok ayrımcılık yapıyorlar."** Gaziantep-Kadın
- "Ben Gaziantep halkını çok seviyorum. Savaş başladığında evlerini açtılar. Durumları çok iyi olmayan insanlar bile Suriyelilere destek oldular. Ben bunu hiçbir zaman unutmam. Şimdi bazıları bizden nefret ediyorlar belki ama bize yardım ettikleri için ben çok minnet duyuyorum." Gaziantep-Kadın
- "Her yerde aynı sadece Gaziantep'te değil bazıları iyi bazıları kötü. Sınır bölgesi olduğu ve bize çok benzer oldukları için onlara adapte olduk." Gaziantep-Kadın
- **"Her zaman bize niye Suriye'de savaşmadığımızı soruyorlar, onlara cevap verdiğimizde cevabımızı beğenmiyorlar ve bizi korkak görüyorlar."** Gaziantep-STK
- **"Ben dün bir taksiye bindim ve bana şunu sordu 'sen kiminlesin PKK mı, NUSRA mı yoksa ÖSO ile mi?', biz korktuğumuz için kaçmadık, silah almak istesek alırdık ama biz o silahla başka Suriyelileri vuracağız. Onu hala anlamıyorlar ya da anlamak istemiyorlar."** Gaziantep-STK

İstanbul'daki Suriyelilere Göre İstanbulluların Suriyelilere Yaklaşımı

"Bazıları çok iyi bazıları kötü. Bazıları bize çok destek verdiler ve bazıları aşırı bir şekilde bizden nefret ediyorlar. Ben mesela Suriyeli olduğum için birçok yanlış davranışa susuyorum ama Suriyeli olmasam böyle susmazdım." İstanbul-Kadın

"Türkiye'deki ikametimiz uzadığı için bazıları bizden bıktı. Bence Türklerin yabancılara karşı saygıları var, sadece Suriyeli olmasın." İstanbul-Kadın

"Genelde Suriyelileri kabul etmiyorlar ve onları sevmiyorlar. Öğrenciler arasında öyle bir şey yok ben üniversite gayet iyi anlaşıyorum Türk arkadaşlarımla." İstanbul-Öğrenci

"Suriyelilerin İstanbul'da sayısı çok fazla olduğu için, Türkler bizden çok hoşlanmıyorlar. Bir de Suriyelilerin kendi aralarında iyi ilişkileri yok, Türklerle nasıl olsun." İstanbul-Öğrenci

Hatay'daki Suriyelilere Göre Hataylıların Suriyelilere Yaklaşımı

- "Bazıları bize çok yardımcı oldular ve bazıları tarafsız kaldı, ama şimdi ayrımcılık ve tahammülsüzlük artmaya başladı. Komşularımızla ilişkilerimiz çok iyi, genelde Hatay halkı ile hala büyük sorunlar yaşamıyoruz." Hatay-Kadın
- "Bazı Suriyeliler yanlış davranışlar sergiliyorlar onun için bence Hataylılar bize mesafeliler. Bence Türkiye'nin siyasetçileri de bu konuda büyük rol oynuyorlar." Hatay-Erkek

Bir Suriyeli Olarak Bu Şehirde Yaşama Deneyimi

Katılımcılara Suriyeli olarak buldukları şehirlerde yaşam deneyimleri sorulduğunda il bazında şu cevaplara ulaşılmıştır:

Bir Suriyeli Olarak Ankara'da Yaşamak

- "Ben Gaziantep'te çalışırsam daha fazla para kazanırım çünkü orada Suriyeliler daha fazla ve Türkler bize gelmeyi tercih etmiyorlar." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Ben Gaziantep'te veya Suriyelilerin yoğun olduğu şehirlerde yaşasam iş bulma fırsatlarım azalırdı. Ben ilk geldiğimde Kilis'te kaldım orada iş bulmak daha zor bir Suriyeli için. Ankara esnaflar için uygun bir şehir olmayabilir ama bizim gibi işçilere çok daha iyi." Ankara -Esnaf/Çalışan
- "Ankara'da yaşamak bizim için diğer illerden daha iyi. Çünkü Suriyelilerin sayısı daha az ve iş fırsatları daha çok." Ankara-Kadın
- "Ankara diğer illerden bizim için daha iyi. Başkent olduğu için belki bize daha iyi ve dikkatli davranıyorlar. Diğer illerde daha fazla kavga ve gerginlik oldu. Ben Türkiye'de kalacaksam Ankara'da yaşamaya devam etmek isterim." Ankara-Kadın
- "Ben burada çok rahat yaşıyorum. İstanbul'da yaşamayı hiç istemem, burada gerçek Türkler olduğunu düşünüyorum, İstanbul çok kalabalık ve yabancılarla dolu." Ankara-Kadın

Bir Suriyeli Olarak Gaziantep'te Yaşamak

- "Eskiden daha iyiydi şimdi Suriye gibi olmaya başladı ve korkmaya başladık. Oğlum berber olduğu için gece bazen geç saatte geliyor eve ve birkaç kere Türkler tarafından sözlü tacize uğradı. Artık sokakta yürümekte korkuyoruz, özellikle akşam." Gaziantep-Kadın
- "Burada yaşamamanın hem olumlu hem olumsuz yani çok sayıda Suriyelilerin yaşaması. **Çok fazla olduğumuz için Türkler bize ayrımcılık yapıyorlar ve bazı Suriyeliler yanlış davrandıkları için Türkler hemen genelleme yapıyorlar.**" Gaziantep-Kadın
- "**Burada çok fazla Suriyeli var, onun için şehir değiştirmeyi düşünüyorum.** Ankara ya da İstanbul gibi bir şehirde yaşamak istiyorum. Orada yerli halk bile çok daha iyi ve daha entelektüel." Gaziantep-STK
- "Gaziantep'te en çok Halepliler yaşıyor, ben Deiru Zor'dan olduğum için onlarla çok fazla uyum sağlamıyorum ve anlaşıyorum. Onun için başka bir şehirde yaşasam hem daha mutlu olacağım hem de iş fırsatları daha yüksek olacak." Gaziantep-STK

Bir Suriyeli Olarak Hatay'da Yaşamak

- "Hatay'daki polis bize kötü davranıyor. Kendimizi burada suçlu gibi hissediyoruz özellikle kimlikle birlikte fotoğraf çektikleri zaman çok zorumuza **gidiyor.**" Hatay-Kadın
- "Yakın olmamıza rağmen bazı Hataylılar bize selam bile **vermiyorlar.**" Hatay-Kadın
- "Hatay'da oturmamızın olumlu tarafı her yerde rahatça Arapça konuşmak ama bazı Hataylılar başörtümüzden rahatsız oluyorlar onun için bize ayrımcılık **yapıyorlar.**" Hatay-Kadın
- "Sınır bölgesinde yaşadığımız için polis sürekli bizi durduruyor. Bazı Suriyelilerin kimlik incelemesi 1 saatten fazla sürüyor. İstanbul'da ve Gaziantep'te yaşayan Suriyeliler bizim gibi çile **çekmiyorlar.**" Hatay-Esnaf
- "Hatay Suriye'ye çok benziyor, yaşam tarzları aynı ve Türklerle rahatça Arapça konuşabiliriz, onun için Hatay'da yaşamak bizim için kolay." Hatay-Kadın

Bir Suriyeli Olarak İstanbul'da Yaşamak

- "Ben ilk önce Mersin'de yaşadım. Mersin İstanbul'dan çok farklı, İstanbul'da iş fırsatları daha fazla. İstanbul'dan başka bir şehirde yaşasaydım belki bu kadar farklı düşünmezdim. Hayat burada benim için hem daha zor hem daha iyi." İstanbul-Kadın
- "İstanbul'da daha fazla hizmet var. Benim kızım Bursa'da yaşıyor ve bizim gibi bir sürü hizmetten yararlanmıyor (STK, kurslar, Belediye faaliyetleri, vs..) Burada burs imkanları daha fazla. Burada kendimizi Avrupa'da hissediyoruz." İstanbul-Kadın

- "İstanbul'da iş fırsatları, üniversiteler ve hizmetler daha fazla. Bence İstanbul bu konuda Ankara'dan daha iyi bizim için. İşçiler için de iş fırsatları daha fazla ve burada maaşlar daha yüksek. Sağlık hizmetleri de İstanbul'da birçok yerden daha iyi." İstanbul-Kadın
- "İstanbul'da yaşamak çok zor, hem çok pahalı hem de İstanbul'la alışmak çok zor. Ama çocuklarımız ve eşlerimiz için daha iyi." İstanbul-Kadın

Katılımcı Gruplarına Kadınlar ve Öğrenciler Spesifik Deneyimler ve Sorunlar

Suriyeli Kadınlar ve Sorunları

Her dört ilde de yapılmış olan Suriyeli kadınlar OGGlerinde ilk olarak katılımcılara Suriyeli bir kadın olarak deneyimlemekte oldukları sorunlar sorulmuştur.

- **"Diğer Suriyeliler gibi en çok ayrımcılıktan sorun yaşıyoruz. Giyim tarzımız ve başörtümüz bizim Suriyeli olduğumuzu belli etti ve erkeklerden daha çok ayrımcılığa uğruyoruz yolda."** Ankara-Kadın
- **"En çok uyum sağlamakta biz zorlanıyoruz çünkü çok fazla dışarıya çıkmıyoruz ve Türklerle iletişim kurmuyoruz."** Ankara-Kadın
- "Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınlar herhangi bir hakka sahip değiller. Her zaman kocalarımızın arındayız." Gaziantep-Kadın
- "Türkiye'de özellikle mülteciler için erkek her zaman üstün. Boşanmış ya da eşi kayıp olan Suriyeli kadınlar burada çocuklarına kimlik bile çıkartamıyorlar (Sadece babalar çıkartabiliyor). Suriyeli kadınlar boşanmak istese kimse onlara destek çıkmıyor. Türkiye'deki Suriyeli kadınlar hakları ile ilgili hiçbir şey bilmiyorlar." Gaziantep-Kadın
- **"Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınlar çok fazla tacize maruz kalıyorlar."** Hatay-Kadın
- "Yolda, ulaşımda ve pazarlarda giyim tarzımıza ve başörtümüzden dolayı bizi çok fazla rahatsız ediyorlar." Hatay-Kadın
- **"Türk kadınlar kıskançlığından dolayı bizimle iletişim kurmuyorlar. Suriyeli kadınlar Türk erkekleri çalacaklar diye korkuyorlar."** Hatay-Kadın

Suriyeli Kadınlarla Erkeklerin Deneyimleri Arasında Fark Var mı?

- "Suriye'deyken kadınlar genelde çalışmazdı. Suriyeli kadınlar Türkiye'de çalışmaya başladılar, şimdi %60 Türkiye'de çalışıyor, onun için erkeklerle aynı deneyimleri yaşıyorlar ve bir fark yok." Ankara-Kadın
- "Suriyeli kadınlar burada daha özgür oldu. Artık rahat bir şekilde geziyorlar, eğitim alıyorlar ve çalışabiliyorlar. Suriye'deyken herkes böyle yapmazdı. Türkiye'de okumuş ya da Suriyeli kadınlara çok saygı gösteriyorlar ve okumayı teşvik ediyorlar." Ankara-Kadın
- "En çok çocuklar ve erkekler uyum sağladılar, hem Türkçe biliyorlar hem de Türklerle her gün iletişim kuruyorlar." Gaziantep-Kadın
- "Bizim kadınlarımız ve kızlarımızın kesinlikle çalışması yasak. Biz çalışmak isteriz ama eşlerimiz kabul etmiyorlar. Onun için çok fazla uyum sağlayamıyoruz erkeklerimiz gibi." Gaziantep-Kadın
- "Bence Suriyeli kadınlar erkeklerden daha çok okumak istiyor ve daha çabuk
- "Türkiye'de artık Suriyeli kadınlarda erkekler gibi çalışmak zorunda kaldıklarının farkına vardılar. Suriye'de toplum böyle bir şey kabul etmezdi." İstanbul-Kadın

Suriyeli Kadınlara Yönelik Politika Önerileri

- "Suriyeli kadınlara özel uygulanan bir politika yok. Suriyeli kadınların çalışmasına ve okumasına devlet yardım etmeli." Ankara-Kadın
- "Bence Suriyeli kadınlara özel kanunlar ve uygulamalar olması gerekiyor. Kadınlarımız çok zeki ve akıllılar onun için eğitimlerine devam etmeleri gerekiyor ve iş dünyasına çalışmalarını lazım." Ankara-Kadın
- "Suriyeli kadınlara, özellikle annelere ve boşanmış kadınlara daha çok haklar verilmesi gerekiyor. Bazı Suriyeli erkekler boşanınca çocukları kolayca alabilir ve

anneden uzak bir yere götürebilirler." Hatay-Kadın

- "Birçok STK mülteci kadın hakları ile ilgili eğitim veriyor ama Suriyeli kadınlar haklarını bilmediği için birçok konuda mağdur oluyorlar." Hatay-Kadın

Suriyeli Öğrenciler: Türkiye'de Bir Suriyeli Öğrenci Olma Deneyimi

- "Suriyeli bir öğrenci olmanın ekstra bir olumsuz yanı yok. Sadece diğer yabancı öğrenciler gibi sıkıntılarımız var." İstanbul-Öğrenci
- "Bazı hocalar Suriyeli olduğumuz için diğer öğrenciler gibi bizimle konuşmuyorlar ve sorularımıza cevap vermiyorlar." İstanbul-Öğrenci
- "Ben üniversitede kendimi diğer Türk öğrenciler gibi hissediyorum ve herhangi bir fark görmüyorum." İstanbul-Öğrenci
- "Ben Ürdün'de okuduğum için bir Suriyeli olarak bence Türkiye'de okumak daha iyi ve birçok olumlu yanları var. Burada yabancı öğrencilerin hepsi aynı muameleyi görüyor ve herkes eşit. Öğrenci olduğumuz için Türk halkı bize daha saygılı bir şekilde yaklaşıyor." İstanbul-Öğrenci
- "İyi ama istediğimiz bölümlere girmiyoruz ve Türkiye'de denklik işlemleri diğer ülkelerden daha zor." İstanbul-Öğrenci

Suriyeli Öğrencileri Eğitimlerinden Sonra Ne Yapmayı Planlıyor?

- "Ben Türkiye'de kalmak istiyorum ve burada çalışmak istiyorum." İstanbul-Öğrenci
- "Ben de Türkiye'de çalışmak istiyorum. Burada okuduğumuz için iş fırsatları ve avantajlarımız daha çok." İstanbul-Öğrenci

Fotoğraf: Ivor Prickett

Temel Bulgular

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

7

V. SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019 (SB-2019) TEMEL BULGULARI

29 Nisan 2011'den bu yana ülkelerindeki kriz, kaos ve savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı 31.12.2019 itibarı ile 3 milyon 576 bini aşmıştır. Bu sayı Türkiye'nin 82 milyonluk nüfusunun %4,36'sına denk gelmektedir. Suriye'de devam eden ve hatta kronikleşen kriz durumunun Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine geri dönme imkânlarını azalttığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar Türkiye tarihi boyunca pek çok insani hareketliliğe tanıklık etmiş bir ülke olsa da tarihindeki en ciddi insan i hareketliliği bu boyutları ile ilk kez yaşamakta ve bunun getirdiği "sosyal şok" Türk toplumunda kaygılar yaratmaktadır. Suriyelilerin neredeyse artık tamamı kamplar dışında Türkiye'nin her tarafında Türk toplumu ile bir arada yaşamaktadır. Sayısal büyüklük ve öngörülemeyen sürecin getirdiği pek çok dezavantaja rağmen dokuz yıla yaklaşan "zorunlu ortak yaşam" olağanüstü bir dayanışma ve çatışmasızlık ortamında geçilmiştir. Bunda kuşku yok ki en büyük pay Türk toplumuna aittir. Ancak Türk toplumunun olağanüstü yüksek seviyedeki toplumsal kabul düzeyinde zaman içinde ciddi bir aşınmanın yaşandığı ve endişelerin arttığı da bir başka gerçeklik olarak ortada durmaktadır. Suriyelilerin hayatlarının ise Türkiye'de her geçen gün daha da normalleştiği, adı konulmamış "kendiliğinden uyum" sürecinin çok yönlü olarak devam ettiği söylenebilir. Türkiye'de ortalama kalış süreleri 4,5 yılı aşan, 2011-2019 arasında 520 bini aşan sayıdaki Suriyeli bebeğin Türkiye'de doğduğu, 670 bin civarında Suriyeli çocuğun Türk eğitim sistemine entegre edildiği ve okullaştığı, on binlercesinin üniversitelerimizde okuduğu ve 1 milyonu aşkın kişinin çalışma hayatında yer aldığı bir ortam içinde, gerek Türkiye'nin "çekiciliği" gerekse Suriye'deki koşulların "iticiliği"nin devam ettiği bu uzun yıllar içinde, Suriyelilerin Türkiye'de hayatlarını daha fazla kalış üzerine kurgulandıkları görülmektedir. Bu çalışmada en çok dikkat çeken bulgulardan birisi her iki toplumun da Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olduklarına yönelik ortak öngörüleridir. Kuşku yok ki bu ortak "öngörü", beklentilerin ve isteklerin örtüştüğü anlamına da gelmemektedir.

Suriyeliler Barometresi, Türkiye'deki Suriyeliler ile Türk toplumu arasındaki ilişkiyi her iki toplumsal grupta yaptığı kapsamlı kamuoyu araştırması ve odak grup görüşmeleri üzerinden tanımlamaya ve politika önerilerinde bulunmaya çalışan akademik bir çalışmadır. Bu çalışmanın temel amacı, sosyal alanda yaşananlara ışık tutmak ve buradan hareketle ortak bir yaşam kaçınılmaz ise "uyum içinde bir arada yaşamın çerçevesini" ortaya koymaktır. Bu çalışma, sahadaki kapsamlı araştırmalar sonucu, mümkün olduğunca ipucuna ulaşmaya ve bu ipuçlarını akademik bir bakış ve yöntem ile yorumlama gayretindedir. Yürütülen araştırmanın odak noktasını her iki toplumun algıları oluşturmaktadır. Bu nedenle her iki toplumun yapmış olduğu değerlendirmelerde reel gerçeklikten farklı bazı algılar dile getirilmiş olabilir. Ancak tüm bu hususlar toplumsal algının ortaya konulması açısından yine de önemlidir ve bu çalışmada "mümkün olduğunca" gerçekliğe yakın yorum ve analizlerle var olan durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Anketlerde ortaya çıkan verileri test etmek, ayrıca bu verilerin ayrıntılarına ve derinliklerine ulaşmak için ise odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu nedenlerle, her ne kadar Suriyeliler Barometresi Türkiye'de yapılan konuyla ilgili en kapsamlı ve süreklilik arz eden bir çalışma olsa ve son derece dinamik bir yapısı olan sürece ayna tutmaya çalışsa da araştırmanın bulgularını hiçbir şekilde birer "mutlak gerçeklik" olarak tanımlama iddiası yoktur. Ayrıca bu çalışmanın Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılığı konusunda ne reddedici ne de teşvik edici bir rol oynama niyeti bulunmamaktadır. Çalışma, akademik kısıtlılıklar içinde sosyal alandaki gerçekliğe ışık tutmaya, eğer bir arada yaşama sürecinde geriye dönülmez bir durum söz konusu olursa, bir arada huzur içinde nasıl yaşanacağına dair politika önerilerinde bulunmaya çalışmaktadır.

Suriyeliler Barometresi çalışmasının öncülü olan ilk çalışma 2014 yılında "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" başlığı altında yapılmıştır. Bu çalışmanın asıl olarak referans aldığı "Suriyeliler Barometresi 2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" konuyla ilgili ikinci kapsamlı çalışmadır. Suriyeliler Barometresi-2019 çalışması, benzer modellemeler üzerine yapılandırılan bu çalışmaların bulguları ile ilişkiler kurmayı ve toplumdaki algılardaki değişim ve gelişimi yansıtmayı amaçlamaktadır. Bundan sonraki yıllarda da her yıl bir kez yapılacak şekilde düzenli olarak devam etmesi planlanan çalışma, temelde huzur içinde bir arada yaşama olarak tanımladığımız uyum süreçlerine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Suriyeliler Barometresi 2019 çalışması, 2014'ten bu yana dünyada en fazla sayıda mülteci barındıran Türkiye'de geçici koruma altında bulunan ve hemen hepsi artık kent mültecilerine dönüşen Suriyeliler ile kapsamlı kamuoyu araştırmasına ve odak grup görüşmelerine dayanmaktadır. SB araştırmasının saha çalışması anketler ve odak grup görüşmeleri şeklinde yapılmıştır. T.C. vatandaşları ile 26 ilde 2.271, Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler ile 15 ilde 1.418 hane ile (6527 kişinin verilerine ulaşılarak) yüz-yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasının güven düzeyi %95, güven aralığı ise $\pm 2,6$ 'dır. Araştırmanın

odak grup görüşmeleri ise 12'si T.C. vatandaşı, 8'i ise Suriyeli olmak üzere 4 ayrı ilde (Ankara, İstanbul, Gaziantep, Hatay) gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın Suriyeliler bölümü sadece Türkiye'deki kamp dışında yaşayan ve geçici koruma altındaki Suriyeliler ile gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması Nisan-Mayıs 2019'da, odak grup görüşmeleri ise Temmuz-Ağustos 2019'da gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bulguların daha anlamlı değerlendirmesi için anketin uygulandığı temsili grubun cinsiyet, yaş, sınır illeri/ metropol iller¹⁵⁰/ diğerleri, eğitim, meslek, etnik köken ve siyasal eğilim gibi farklı özellikleri de dikkate alınmış, çapraz tablolar ile gelen cevaplar ayrıca analiz edilmiştir.

Sosyal bilimler ve kamuoyu araştırmalarıyla göç alanında son derece değerli çalışmaları olan SB-2019 akademik danışma kurulu üyelerinin görüşlerine sunulan araştırma raporu, kurul üyelerinden gelen değerlendirmeler de dikkate alınarak sonuçlandırılmıştır.

---

150 SB-2017'e ilave olarak iller için yapılan kategorileştirmeye ("sınır illeri/diğer iller") SB-2019'de İstanbul, İzmir ve Ankara'yı içine alan "metropol iller" kategorisi eklenmiştir.

SB-2019 araştırmasında ortaya çıkan temel bulgular SB-2017 araştırmasının verdiği karşılaştırma imkânından da yararlanarak, şu şekilde özetlenebilir:

- Türk toplumunun Suriyelilere özellikle başlangıç yıllarında verdiği olağanüstü destek ve dayanışma devam etmekle, hatta kırılğan da olsa, toplumsal kabul düzeyi hala çok yüksek seviyede gerçekleşmektedir. Ancak Türk toplumunda **toplumsal kabul ve dayanışmada belirgin bir azalma, endişelerde ise artış gözlenmektedir**. Yani Türk toplumunun kabulü, büyük ölçüde **"tahammül"**e dönüşmektedir.
- SB-2019 çalışması, daha önceki iki çalışmada (2014-2017) olduğu gibi Türk toplumunun Suriyeliler konusunda azalma eğiliminde de olsa hala **çok yüksek düzeyde bir toplumsal kabulü** olduğuna dair bulgulara ulaşmıştır. Tahammül şeklinde de olsa, çok kısa bir süre içinde milyonlarca mülteci ile karşı karşıya kalan ve bu bağlamda **"sosyal bir şok"** yaşayan Türk toplumundaki **toplumsal kabulün yüksekliği iddiası**, 9 yıllık ortak yaşamın büyük ölçüde sorunsuz ve çatışmasız geçirilmesi, konunun siyasallaşmasının bu güne kadar sınırlı ölçülerde kalması, Suriyelilere genel toplumdan fiili reaksiyonlar gelmemesi; Suriyelilerin toplumun her alanında kendilerine yer açmayı başarması ve kendilerini Türkiye'de her geçen gün daha güvende ve mutlu hissetmelerine dayandırılmaktadır.
- Türkiye'deki Suriyelilerin, hem ülkelerindeki savaş ve belirsizlik ortamının devam ediyor olması nedeni ile **ülkelerine geri dönme umut ve istekleri azalmaktadır. Buna paralel bir biçimde** aradan geçen yıllarda kendileri için Türkiye'de kurdukları hayatın büyük ölçüde normalleşmesinin de etkisi ile Türkiye'deki **kalıcılık eğilimleri güçlenmektedir**.
- Türk toplumu, siyasi, sosyo-ekonomik ya da bölgesel farklılıktan bağımsız bir biçimde, neredeyse ortak bir tavırla **Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olmalarından yana endişe** ve isteksizliklerini belli etmekte, onların ülkelerine ya da üçüncü ülkelere gitmesini arzu etmektedir. Uzunca süre Suriyelilere büyük destek veren Türk toplumunun desteğinde ciddi bir aşınma ve isteksizlik görünür hale gelmiştir. Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki artan **kaygıları, sürecin siyasileşmesinde de etkili olmaktadır**.
- SB-2019 araştırmasında E.S.Bogardus tarafından geliştirilen **"sosyal mesafe"** ölçekleri kullanılmıştır. Sosyal mesafede Türk toplumunun Suriyelilere bakışı ile Suriyelilerin Türk toplumuna bakışı arasında çok ciddi bir farklılık olduğunu ortaya çıkmaktadır. Türk toplumu Suriyelilere yönelik **-0,51** gibi çok güçlü ("**uzak**") bir sosyal mesafe ortaya koyarken, Suriyelilerin Türk toplumuna **+0,74** gibi son derece olumlu yani "**çok yakın**") bir pozisyon aldıkları tespit edilmiştir. Türk toplumunda Suriyelilere yönelik sosyal mesafenin bir arada yaşama pratiğinin artmasına, Suriyelilerden kaynaklı ciddi seviyede olumsuz sosyal, ekonomik ya da güvenlik gibi sorunlar yaşanmamasına, zaman aralığının uzamasına rağmen artış yönünde gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bu durum Suriyelilerde ise tam ters bir yönde gerçekleşmekte, Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik olumlu yakınlıkları daha da artmaktadır.
- **Kriz süreçlerinde** özellikle başlangıçta **kültürel yakınlığın önemi** kendini hissettirmektedir. Bu durum Türkiye'de Suriyelilere yönelik olarak da yaşanmış, "Ensar-Muhacir" dayanışması dini ve kültürel referanslarla sıklıkla dile getirilmiştir. Yani Türkiye'ye gelen Suriyelilere Türk toplumunun gösterdiği ilgi ve dayanışmada kültürel-dini faktörlerin önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Ancak süreç acil durumu aşır uyuma evrildiğinde, yani sayılar "yönetilemeyecek kadar" büyüdüğünde, süreler uzadığında ve ortak yaşamın zorunlu hale geleceğine dair emareler ortaya çıkınca kültürel bağın etkisini yitirdiği, hatta bilinçli bir ötekileştirmenin yaşandığı gözlenmektedir. **Zor durumda olanla dayanışmayı büyük bir hevesle gerçekleştiren Türk toplumu, ortak gelecek ve daimi olarak birlikte yaşam konusuna mesafe koyarak, buna hazır olmadığını** hem endişeleri hem de talepleri ile ortaya koymaktadır.
- Orta ve uzun vadede **ortak yaşam ve uyum konusunda kültürel yakınlıktan daha fazla sayısal büyüklüklerin ve kapasitelerin belirleyici olduğu** anlaşılmaktadır. Yönetilebilecek sayılar ve kısa süren sosyal ilişkiler yerel toplumu endişelendirmez ve rahatsız etmez iken,

“misafirlik” sınırını aşan sayılar ve süreler, tedirginlikleri beraberinde getirmektedir.

- Türkiye’deki Suriyelilerin milyonları aşan sayıları, Türk toplumu ve Suriyeliler üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Türk toplumu, büyük sayılar karşısında güvenlik sorunları, maliyetler, hizmetlerin aksaması, işini kaybetme, kimlik kaybı ve “kontrol edilemezlik” gibi endişeleri derinden yaşamaktadır. Suriyeliler bakımından ise kendi içlerinde sosyal, kültürel, etnik, dinsel farklılıkları olsa da Türkiye’ye geliş nedenleri, süreçleri ve hikayelerinin benzerliğinden hareketle yeni bir Suriyeli kimliği ve bir dayanışma ağı geliştirmektedir. Suriyeliler bu ağ içinde kendi güven ortamlarını sağlamakta, kendi yaşamlarını “kendi toplumlari” ile kurma imkanına kavuşmaktadır. Suriyelilerin yerleştikleri bölgelerin bir anda diğer Suriyeliler için cazibe yaratması da, göç teorilerinde yakından bilinen “zincirleme” etkisinden kaynaklanmaktadır. Kendi özgün toplum yapıları içinde ihtiyaçlarını giderebilen Suriyelilerin yerel topluma olan ihtiyaçları da azalabilmektedir. İki milyonluk Şanlıurfa’daki 400 bin, 16 milyonluk İstanbul’daki 1 milyon, 125 bin nüfuslu Kilis’teki 100 bini aşkın Suriyeli için artık kendi toplumu içinde yaşama ve burada kendini güvende hissetme hali, genel toplumla bir arada yaşama, dil öğrenme, ortaklıklar geliştirme hevesini de kırabilmektedir. İşte tam da bu noktada Suriyelilerin kendi iç ağ ve dayanışması, yerel toplumdaki endişelerini daha da kamçılatabilmektedir. SB araştırmasında ortaya çıkan Türk toplumundaki endişeler ama Suriyelilerdeki memnuniyet, mutluluk ve güvenin temel nedeninin de büyük sayılar ve ilişki ağları olduğu söylenebilir.
- Türk toplumu ile Suriyelilerin karşılıklı **“kültürel benzerlik”** algısı da tıpkı sosyal mesafede olduğu gibi farklılaşmaktadır. Türk toplumunda Suriyeliler ile kültürel benzerlik olduğuna katılmayanların oranı SB-2017’de % 80,2 iken bu oran SB-2019’da **%81,9’a** çıkmıştır. Bu oran 2014’deki araştırmada % 70,6 olarak tespit edilmişti. Yani kültürel benzerliğe itiraz zaman içinde daha da artmaktadır. İlginç olan bir başka husus da kültürel benzerlik iddiasına itirazların Suriyeliler ile daha yakın kültürel dokuya sahip olan sınır illerinde de Türkiye ortalaması ile aynı ya da daha güçlü biçimde ifade edilmesidir. Suriyelilere göre ise Türk toplumu ile Suriyelilerin kültürel yakınlığı çok nettir. Türklerle kültürel bakımdan benzer olduklarına inanan Suriyelilerin oranı **%56,8**’dir.
- Türk toplumunun ortaya koyduğu endişeler ve mesafeye rağmen **Suriyeliler, iki yıl öncesine kıyasla, kendilerini Türkiye’de her alanda daha iyi hissettiklerini, özellikle de daha güvende, huzurlu ve mutlu** olduklarını beyan etmektedirler. SB-2017 ile SB-2019 araştırmaları karşılaştırmasının en belirgin bulgularından birisi olan bu bulgu, pek çok farklı önermede benzer sonuçlarla güçlenmektedir.
- **Suriyelilerin Suriye’ye dönme konusundaki kararlılıkları hızla azalmaktadır.** “Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum” diyen Suriyelilerin oranı SB-2017’de %16,7 iken bu oran SB-2019’da %51,8’e yükselmiştir. Benzer biçimde SB-2017’de %59,6 olan “Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim” diyen Suriyelilerin oranı SB-2019’da %30,3’e düşmüştür. Yani Suriyelilerin kendi ülkelerine yönelik ümitlerinin tükenmesi ile kalıcılık kararları benzer bir hızla güçlenmektedir.
- Ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin ilk yıllardaki beklentileri ülkelerinde yönetim değişikliği olması ve güvenliğin sağlanmasıydı. Bunlar gerçekleşince geri döneceklerini ifade eden Suriyelilerin 2014 sonrasında özellikle de DAES’in devreye girmesi ve yönetimin pozisyonunu koruması ile birlikte önemli bir zihinsel dönüşüm yaşadıkları anlaşılmaktadır. **Suriyelilerin gelecek planlamaları her geçen gün Suriye’deki gelişmelerden bağımsızlaşmaktadır.** Suriye’de kısa zamanda çözüm bulunsa bile, bunun dönme eğilimine etkisi sınırlı kalacak gibi görünmektedir.
- SB araştırması Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki endişeleri ve şikayetlerinin bir bölümünün **eksik ve yanlış bilgilerden, bir bölümünün ise algılardan** kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Türk toplumuna yönelik güvenilir ve sürekli bir iletişim stratejisi ihtiyacının kendini hissettirdiği bu durum, toplumsal uyum için de önemli bir handikap olarak gözlenmektedir.

- Türkiye'deki Suriyelilerin hayatlarını nasıl idame ettirdikleri konusunda Türk toplumunun görüşü, algıların ve bilgilendirilmede yaşanan sorunların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. 3.5 milyonu aşan Suriyeli içinde 1.5 milyonluk bir kesime (%40,5) AB tarafından Aralık 2016'dan bu yana artan sayılarda sağlanan ve ayda kişi başına 120 TL olan SUY yardımları (Kızılay Kart) verilmektedir. Bunun dışında başka bir mali destek programı bulunmamaktadır. Türk toplumuna göre Suriyeliler geçimlerini **Türk devletinin yardımlarıyla (%84,5) ya da "dilenerek"** sağlamaktadırlar. Oysa istisnalar ve 1.5 milyon Suriyelinin aldığı ayda 120 TL'lik SUY yardımı dışında sürekli, düzenli bir gelir kaynağı olmayan Suriyeliler çalışarak hayatlarını idame ettirmektedirler.
- 12 yaş üstündeki **Suriyelilerin SB-2017'de %38,7, SB-2019'da ise %37,9'u hayatlarını zor koşullar altında çalışarak idame ettiklerini** ifade etmektedirler. ILO'nun çalışması ile de uyumlu biçimde SB bulguları da Türkiye'de 1 milyon civarında çalışan Suriyeli olduğunu ortaya koymaktadır. Çoğunlukla kayıt dışı ekonomide kendilerine yer bulan **Suriyeliler içinde sürekli ve düzenli işlerde aylık maaşla çalışanların oranı da %50,2** olarak görünmektedir. **Yevmiyeli (gündelik) çalışan Suriyeli oranı %33,6, kendi hesabına çalışan ya da işveren olanların oranı ise %13,7** olarak görünmektedir. Bu durum aslında ekonomik uyum sürecinin ciddi bir biçimde ilerlediğini ortaya koymaktadır.
- Türk toplumunun Suriyelileri tanımlamasında **olumsuz kavramların** ön plana çıktığı gözlenmektedir. SB-2014 ve SB-2017 araştırmalarında "Türkiye'deki Suriyelileri nasıl tanımlarsınız" sorusuna öncelikle "Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlardır" diyen Türk katılımcılar, SB-2019'da bu seçeneği dördüncü sıraya indirmiş ve ilk sıraya "Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır" seçeneğini yerleştirmiştir.
- Türk toplumunun %34,1 gibi oldukça yüksek seviyedeki bir bölümü "Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı" sorusuna "evet" cevabını vermiştir. Bu durum olağanüstü bir desteğe işaret etmektedir. Ancak bu **desteğin son dönemde ciddi biçimde azaldığı** da gözlenmektedir.
- Türk toplumunda Suriyelilerin ülke ekonomisine, ahlak ve huzura, kamu hizmetlerinin kalitesine ve sosyo-kültürel yapıya **zarar verecekleri endişesi** son derece yüksek görünmektedir.
- Genelde kitlesel insani hareketlerde toplumdaki önde gelen endişe, **ucuz iş gücü karşısında yerel toplumun işlerini kaybetmesi** endişesidir. Bu durum Türkiye'deki Suriyeliler konusunda da yaygın bir biçimde tartışılmaktadır. Ancak SB araştırması dikkat çekici bir biçimde Türk toplumunda bu bağlamdaki kaygının çok önemsenmediğini ortaya koymaktadır. 9 yıllık tecrübe, Suriyelilerden kaynaklı iş kaybının oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir.
- Türk toplumunda Suriyelilerin Türkiye'de sürekli kalacağına dair endişeler artmakla ve geri dönmeleri konusundaki istek güçlenmekle birlikte, **Suriyelilerin geri döneceklerine olan inanç ciddi bir biçimde azalmaktadır.** 2014'te Türkiye'de henüz 1,6 milyon Suriyeli varken yapılan çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin tamamının geri döneceğine inanların oranı %45,1 olarak tespit edilmişti. Bu oran SB-2017'de %15,7'ye, SB-2019'da ise %9,2'ye düşmüştür. Yani Türk katılımcılar, arzu etmese de Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı oldukları görüşündedir. Bu soruyu takiple sorulan "Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz" önermesine gelen cevaplar, geleceğe yönelik **kaygıların** ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu önermeye olumlu cevap verenlerin oranı SB-2017'de %11,4 iken bu oran SB-2019'da %8,6'ya düşmüştür.
- Aradan geçen sekiz yıl sonrasında Türk katılımcıların neredeyse %80'i Suriyelilerin en az yarısının Türkiye'de kalacağından emindir. Ancak "burada kalıcı olacaklar" görüşü beyan edilmesine rağmen, **birlikte yaşam iradesinin son derece zayıf olduğu, yani Türk toplumunda Suriyeliler konusunda "gönülsüz bir kabullenme" - olduğu** söylenebilir. Türk toplumunun 2017'de %81,8'inin 2019'da ise %87,2'sinin Suriyeliler ile bir arada yaşamaya çok sıcak bakmadığı görülmektedir.

- Türk toplumuna ve Suriyelilere benzer formatta yöneltilen **“uyum” soruları ciddi bir ayrışmayı ortaya koymakta, uyum konusunun aslında ne kadar duygusal ve subjektif husus olduğunu da göstermektedir.** Türk toplumuna “Suriyeliler Türk toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusu yöneltildiğinde sadece %13,2’si Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünüyle” ya da “büyük ölçüde” uyum sağladığı cevabını vermektedir. Aynı soru Suriyelilere sorulduğunda ise, **Suriyelilerin %51,6’sı Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünüyle” veya “büyük ölçüde” uyum sağladığına inanmaktadır. %36,9 ise “kısmen” uyum sağlandığına inanmaktadır.** Kuşkusuz Suriyelilerin Türk toplumuna uyumu hususunda, literatürdeki **“kime uyum, neye uyum?”** tartışması çerçevesinde ele alınmasını da gerektirmektedir.
- SB araştırmasında **“Türkiye’nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?”** sorusuna alınan cevapta, Suriyeliler konusunu **Türkiye’nin ilk üç önemli sorunu olarak görenlerin toplam oranı %60’ın üzerinde** olarak tespit edilmiştir.
- **Suriyelilere siyasal haklar verilmesine karşı Türk toplumunda artan şekilde ciddi bir direniş olduğu** açık biçimde görülmektedir. Suriyelilere “hiçbir siyasal hak verilmemelidir” diyenlerin oranı SB-2017’de %85,6 iken SB-2019’da %87,1’e yükselmiştir. Yine aynı çerçevede sorulan “Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna SB-2017’de %75,8, SB-2019’da ise % 76,5 oranında “hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı” cevabı alınmıştır.
- Bilindiği üzere **Türk ekonomisinin en ciddi yapısal sorunlarından birisi kayıt dışılıktır.** Son yıllarda artma eğiliminde olan kayıt dışılık Ağustos 2019 TÜİK verilerine göre T.C. vatandaşları içinde %36,1’e çıkmıştır. Yani en az 10 milyon T.C. vatandaşı da halen kayıt dışı çalışmaktadır. **Her ne kadar Suriyeliler de Ocak 2016’dan bu yana çalışma izni alma hakkın sahip olsalar da genelde kayıtdışı çalıştıkları anlaşılmaktadır.** İster T.C. vatandaşları ister Suriyeliler gibi yabancılar konusunda olsun kayıtdışılık sürdürülebilir, kısa vade için bile olsa önerilebilir ve hatta kabul edilebilir bir durum değildir. Kuşku yok ki kayıtdışılık Türk devletinin de mücadele ettiği ciddi bir yapısal sorundur. **Ancak kayıt dışılığın, Suriyelilerin kendi ayakları üzerinde durmasında ve Türk devletinden mali destek almaksızın, daha fazla yük olmaksızın yaşamlarını sürdürmelerine imkan sağladığı da bir gerçektir. Kayıtdışı ekonomik, Türklerin Suriyelilerden (ucuz işgücünden) dolayı ciddi iş kaybına uğramamasında da önemli rol oynamış görünmektedir. Bu bakımdan sürdürülebilir ve tavsiye edilir olunmasa da kayıt dışılığın en azından 9 yıllık süreçte sosyal gerginliklerin sınırlı kalmasında etkili bir faktör olduğu söylenebilir.**
- Suriyelilerin Türkiye’de **çalışma koşulları, iletişim, barınma, gıda, ayrımcılık, sağlık, eğitim** alanlarında ne ölçüde sorun yaşadıklarına dair soruya gelen cevaplar, SB-2017’ye göre SB-2019’da yaşanan sorunlarda sınırlı da olsa azalmalar olduğu, yani **Suriyelilerin Türkiye’deki sorunlarının az da olsa azaldığı, memnuniyetlerinin ise arttığını göstermektedir.**
- **Suriyelilerin Türkiye’de en fazla sorun yaşadıkları ve şikâyetçi oldukları alan “çalışma koşulları”dır (%36,2).** Sorun alanlarında çalışma koşullarını iletişim-dil (%33,2), gıda (%26,7) barınma (%26,7), ayrımcılık (%21,1), sağlık (%17) ve eğitim (%7,4) izlemektedir. SB-2017’de olduğu gibi SB-2019’da da **Suriyelilerin Türkiye’de en çok memnun oldukları alan “sağlık hizmetleri”dir.** Ancak bütün alanında, **“sorun yok”** diyenlerin oranının **“sorun var”** diyenlerden oransal olarak **daha fazla olması** ve her alandaki değerlendirmenin **“olumlu”** yönde gelişmesi dikkat çekicidir.
- Sorun alanları içinde belki de ortak huzurlu yaşam bakımından en hassas olan **“ayrımcılık”** konusudur. **Soru formunda ortaya konulan 7 sorun alanı içinde “ayrımcılık” konusunun oldukça geri planda kalması (5. Sırada),** ayrımcılığı sorun olarak görenlerin toplam oranının %21,1 (%9 “çok sorun yaşıyoruz”, %12,1 “sorun yaşıyoruz”), sorun olarak görmeyenlerin oranın ise %61,8 (“sorun yaşamıyoruz” %59,8, “hiç sorun yaşamıyoruz” %2) olması **iyimserlik için önemli bir kapı aralamaktadır.**

- SB-2017'ye göre SB-2019'da bu alanda **Suriyeliler arasında belirgin bir olumluya gidiş algısı** olduğu anlaşılmaktadır. Türk toplumundaki bütün kaygılara ve şikayetlere rağmen, Suriyelilere yönelik tepkiselliğin son derece sınırlı kaldığı ve "toplumsal kabul" düzeyinin olağanüstü yüksek olduğunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilecek olan bu veri, geleceğin olası ortak ve huzurlu yaşamı bakımından büyük değer taşımaktadır. Bu veriler aynı zamanda Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumunun kendileri hakkındaki olumsuz algı ve kaygılarını da –belki de kendi içlerinde bir yaşam geliştirdikleri ve Türk toplumundan haberdar olmadıkları için- güçlü biçimde hissetmediğini göstermektedir.
- Ortalama 4,5 yılı aşan süredir Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin Türk toplumu ile olan sosyal ilişkilerinde **"yakınlık"** ya da **"mesafe"** değerleri ölçüldüğünde, SB-2017 ve SB-2019 karşılaştırılmasında **bütün ilişki türlerinde son iki yılda "yakınlık" yönünde artış, "mesafe" yönünde azalış kaydedilmiştir.** Bunun Suriyelilerin ortak yaşama bakışı bağlamında önemli bir gösterge olduğu söylenebilir.
- SB-2019 çalışmasında Türkiye'deki **Suriyelilerin gelecek/kalıcılık perspektifleri** konusunda fikir verecek bazı önermeler geliştirilmiştir. Suriyeliler "Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor?" önermesine %54 (%48,1 "katılıyorum", %5,9 "çok katılıyorum") destek verirken, hiç katılmıyorum, katılmıyorum toplamı %8'de kalmaktadır. **"Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor"** önermesine gelen cevaplar Suriyelilerin en yüksek derecede olumlu dönüş yaptığı seçenek olmuştur. Suriyeliler, Suriyelilerin vatandaşlık alma isteğini "%63 ile onaylarken, sadece %5,7 buna katılmadığını ifade etmektedir.
- Suriyelilerin **Türkiye'de en fazla sorun yaşadıkları alanın çalışma hayatı** olduğu açıktır. Bu durum pek çok önerme ya da soruda net biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda –yine kontrol amaçlı- üç önerme yöneltilmiştir: "Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor", "Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor", "Türkler Suriyelileri sömürüyor". Bu önermelere Suriyeli katılımcılardan en yüksek oranla gelen reddiye %43,4 ile "Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor"a olmuştur. Oldukça provokatif bir önerme olan "Türkler Suriyelileri sömürüyor" önermesine Suriyelilerden gelen olumlama/destek de oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Suriyelilerin %43'ü buna katılmadığını ifade etmektedir. Katılanların oranı ise %20'de kalmıştır.
- Bütün bu önermeler, aslında en ciddi sorunların yaşandığı, neredeyse kayıtlı çalışmanın istisna olduğu çalışma hayatına dair beklentilerin ötesinde "olumlu" değerlendirilebilecek bir tabloya işaret etmektedir. **Suriyelilerin emeklerinin karşılığını aldığına, kolaylıkla çalıştıklarına ve sömürülmediklerine** inanan Suriyelilerin oranı %40'lar civarında görünmektedir. Daha da önemlisi bulguların zaman içindeki olumlu seyridir.
- Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarından "ne kadar **mutlu** oldukları" hususu SB araştırmasının özel ilgi duyduğu alanlardan birisidir. Daha da önemlisi bu duygudaki değişim eğilimidir. SB-2017'de **"Suriyeliler Türkiye'de mutlu"** önermesine "katılıyorum" ve "çok katılıyorum" şeklinde cevap veren Suriyelilerin toplam oranı %33,7 olarak belirlenmişti. SB-2019'da bu oran %48,1'e yükselmiştir. SB-2017'de önermeye "katılmayan" ve "hiç katılmayanların" oranı toplamda %21,9 iken bu oran SB-2019'da %16,4'e düşmüştür. Yani iki yönde de Türkiye'deki Suriyelilerin kendi toplumlarının daha da mutlu olduklarına inandıkları ve bunun artış eğiliminde olduğu görüntüsü ortaya çıkmaktadır.
- Suriyelilerin **Türk devletinin verdiği hizmetler** konusundaki görüşleri ve algılarını ölçmek, günlük yaşamlarının idamesi için gerekli olan hizmetlere ne ölçüde ulaşıldığı ve bundan ne kadar memnun kaldığını anlamak, sürecin yönetimi bakımından gereklidir. Türkiye'deki Suriyelilerin, Türk devletinin sunduğu 5 temel alandaki (sağlık, eğitim, barınma, gıda ve parasal/mali) hizmet ve yardımları "yeterli", "çok yeterli" diyenlerin toplamı dikkate alındığında SB-2017'de ortalamada (kamp dışı) %28,62 gibi bir memnuniyet ile karşılanmışken, bu oran SB-2019'da %34,96'ya yükselmiştir. SB-2017'de %72, SB-2019'da ise %71,8 ile en yüksek memnuniyetin "sağlık" alanında olduğu görülmektedir. Olumlu anlamda asıl büyük gelişme ise eğitim hizmetlerinde yaşanmaktadır.

SB-2017'da eğitim için %58 olan memnuniyet oranı, SB-2019'da %64,6'ya yükselmiştir.

- Suriyeliler içinde **vatandaşlığa** olumlu bakanların oranının SB-2017'de ve SB-2019'da son derece yüksek olduğu açık bir biçimde görülmektedir. Suriyelilere sorulan **"Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor"** önermesine "katılanların" ve "kesinlikle katılanların" oranı 2017'de %65,6, 2019'da küçük bir azalma ile %63,4 olmuştur. Ancak bu önermeye karşı çıkanların oranı ise 2017'de %12,4'ten 2019'da %5,7'e düşmüştür. Türkiye'deki Suriyelilerin %57,7'si çifte vatandaş olmak, %22,6'sı sadece T.C. vatandaşı olmak istemektedir. Yani **T.C. vatandaşlığı talep eden Suriyelilerin toplam oranının %78,3 olduğu söylenebilir.**
- SB araştırmasında "Genel olarak, **Suriye'ye dönmek** konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?" temel sorusu çerçevesinde **geri dönüş eğilimi** konusunda ipuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Burada en çarpıcı bulgu, **SB-2017'de "Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum" diyen Suriyeli oranı %16,7 iken, bu oranın SB-2019'da %51,8'e yükselmesidir.** Geri dönüş eğilimi konusundaki bu çarpıcı dönüşüm "Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim" diyenlerin oranındaki radikal azalma ile de gözlenmektedir. Bu soruya olumlu cevap verenlerin oranı SB-2017'de %59,6 iken, SB-2019'da neredeyse iki yıl öncesinin yarısı kadar, yani %30,3'tür. "Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim" diyenlerin oranı SB-2017'de %12,9, SB-2019'da ise %5,5'tir. Sahadan toplanan bütün veriler, son iki senede Suriyelilerin geri dönme isteklerinin/eğilimlerinin belirgin biçimde azaldığını göstermektedir.
- Geri dönme eğilimleri konusunda ipuçları yakalamak bakımından Türkiye'deki Suriyelilere yöneltilen "Önümüzdeki 12 ay içinde **Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlanınız nedir?**" sorusuna "geri dönmeyi planlamıyorum" diyenlerin oranı %56,1'dir.
- Türkiye'deki **Suriyelilerin geri dönmeyi planlamamasının** nedenlerine bakmak da oldukça açıklayıcıdır. Çoklu yanıt sistemi ile "Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz" denildiğinde ilk sırayı "güvenli bir yer olmadığı için" (%42,9) cevabı almaktadır. İkinci sırada yine çok benzer bir seçenek olan "savaş devam ettiği için" %31,2 ile gelmektedir. **Yani en güçlü geri dönmeme gerekçesi açık ara güvenlidir.** Burada "engelleyici faktörlerin" baskın olduğu anlaşılmaktadır.
- Suriyelilere sorulan "Hangi koşullar sağlanırsa geri dönmeyi düşünürsünüz" sorusuna (çoklu yanıt) verilen en güçlü cevap "savaş biterse" (%31,6)dir. Bunu "Suriye güvenli bir ülke olduğunda" (%21,3), "Güvenli bölge olursa" (%10,2), "Orada iş bulursam giderim" (%5,3) "Mevcut yönetim giderse/rejim değişirse/istikrar olursa" (%7,5), "evim olursa" (%4,5) izlemektedir.
- Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye gitme eğilimleri "Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?" sorusu ile test edilmiştir. Çoklu yanıt imkanı verilen cevapların **ilk sırasında %58,6 ile "Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem"** cevabı alınmıştır. Ancak bu seçeneğe ilgi SB-2017'e göre azalmıştır (%65,8). Yani diğer seçeneklerde ortaya çıkan uygun koşulların olması halinde üçüncü ülkeye gitme fikrinde artış söz konusudur. Aynı trendi takip edecek şekilde "fırsatım olsa giderim" diyenlerin oranı %23'den %34,1'e çıkmıştır. Bütün seçenekler, davet gelmesi yani legal imkan yaratılması halinde gitmek isteyenlerin oranının yükseldiğini göstermektedir.
- Türkiye'deki **Suriyelilerin Türkiye'de kendilerine, ailelerine ve genel olarak Suriyelilere bir gelecek görüp görmedikleri,** hem kalıcılık eğilimleri hem de uyum süreçleri için son derece önemli ipuçları vermektedir. Bu çerçevede Suriyelilere üç farklı aktör bağlamında "Kendiniz, aileniz ve diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Ortaya çıkan tablo, Suriyelilerin kendileri ve aileleri için %60'ın üzerinde yani oldukça güçlü bir biçimde Türkiye'de bir gelecek olduğuna inandıklarını göstermektedir.
- **Huzur içinde bir arada yaşama kültürü konusunda hukuki, fiziki altyapı kadar önemli olan**

belki de duygusal ilişki zemini ve toplumların karşılıklı olarak birbirlerini nasıl anladıklarıdır. Suriyeliler Türkiye'ye geldiklerinde Türk toplumunun olağanüstü destek ve dayanışmasını gördüler. Aradan geçen zamana ve sayıların 3,57 milyona ulaşmasına ve ciddi kaygılara rağmen Türk toplumu hala bu dayanışmayı yani "toplumsal kabulünü" sürdürdüğüne dair pek çok emarenin varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bu durum, Türk toplumunun Suriyelilerin varlığından rahatsız olmadığı anlamına gelmemektedir. Ancak arzu edilmeyen bir gelişmeye ve buna bağlı endişelere rağmen bir arada yaşamayı başarmak, belirli bir seviyede toplumsal kabul olmaksızın sürdürülemez.

- Toplumsal kabulün muhatabı olan kitlenin, yani Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumunun onlara yaklaşımını nasıl gördüğü, algıladığı bu bağlamda son derece değerlidir. Suriyelilere yöneltilen ve "çoklu cevap" sistemi ile cevaplanması istenilen "Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor?" sorusuna verilen cevaplar genel olarak Suriyelilerin Türk toplumundan yüksek derecedeki memnuniyetini ortaya koymaktadır. Suriyelilerin %63,3'üne göre "Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır". Bunu %42,7 ile "Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır", "Suriyeliler Türk toplumuna minnet duymaktadır" (%41,8) takip etmektedir. Bu bulgular, SB çalışmasında Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu tepkilerin, endişelerin ve hatta reddiyenin, Suriyelilere bir biçimde "ulaşamadığını" da göstermektedir. Yani Türk toplumu rahatsız olsa da bunu güçlü bir biçimde Suriyelilere yönlendirmemekte, yine de çatışmasız ortak bir yaşam için alan sağladığı görünmektedir. Aslında bu bulgu Türk toplumundaki nüfusunun % 5'ine yaklaşan üç buçuk milyonu aşan sayıdaki Suriyeliye yönelik genel toplumsal kabulün bir biçimde varlığını sürdürdüğünün güçlü bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Suriyelilerin kendi toplum ağları içinde yaşamasının getirdiği bir "habersizlik" ya da "ilgisizlik" de yani bir biçimde "gettolaşma" etkisinin de Türk toplumunun söylemsel rahatsızlığının farkında olunmasına engel olduğu söylenebilir.
- **Toplumsal kabulün sürdürülebilirliği, hem toplumsal alanda (Türk toplumu ve Suriyeliler bakımından) hem de kamu kurumları bakımından çaba gerektirmektedir.** Karşılıklı bu algı ve pozisyonların son derece kırılğan olduğu, önemli sosyal, ekonomik, siyasal gelişmelerin etkisi ile kısa zaman içinde var olan olumlu tablodan sıyrılabileceği de unutulmamalıdır.

Politika Önerileri

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

8

VI. POLİTİKA ÖNERİLERİ

Suriyeliler Barometresi çalışması, Türkiye tarihinde gelişimi, sayısal ve zamansal boyutları itibari ile “sosyal bir şok” olarak nitelenebilecek Suriyeli sığınmacılar konusunda bilimsel çerçevede bir fotoğraf çekmeyi amaçlamaktadır. Çekilen bu fotoğrafa dayanarak, çalışmayı yürüten ekip bazı politika önerileri üretmiştir. Politika önerilerinin sunulmasındaki amaç, “sosyal şok”un travmatikleşmesini ve kronikleşmesini, böylece toplumsal kopuş ve gerilimlere dönüşmesini engellemek, huzurlu ve onurlu bir ortak yaşam için çerçeve çizmektir. Burada temelde önerilen “uyum” ise hiyerarşik ya da ideolojik bir söylemden bağımsız biçimde hak ve birey temelli yaklaşımla “huzur ve barış içinde, onurlu bir yaşam” anlamında kullanılmaktadır.

Bu bağlamda SB-2019 çalışmasının ortaya çıkardığı bulgulardan hareketle, farklı alanlarda politika önerileri şu şekilde ifade edilebilir:

➤ **“GEÇİCİLİK-KALICILIK” İKİLEMİNDEN UZAKLAŞMAK VE TOPLUMSAL GERÇEKLIĞE ODAKLANMAK:**

Türkiye’ye Nisan 2011’de gelen ve başlangıçta konunun bütün taraflar için “geçicilik” olarak tanımlanan durum zaman içinde ciddi bir değişime uğramıştır. Sayıları 3,57 milyonu aşan Suriyeli, Türkiye’nin her yerinde ve genel olarak kentsel alanlarda yaşamakta ve hayatın bütün alanlarında varlıklarını hissettirmektedir. Sürecin başından beri Suriye’de gerçekleşecek dönüşüm üzerine bina edilen **Suriyeliler politikasının, hem 9 yıla yakın sürede gelişen sosyolojik gerçeklikler hem de Suriye’de huzur ve istikrarın yakın ve orta vadede sağlanmasının oldukça zor olduğu dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi** gerekecektir. Aradan geçen 9 yıla yaklaşan süre dikkate alındığında, bugünden sonra Suriye’de gerçekleşecek siyasi değişimlerin, Türkiye’deki Suriyelileri etkileme gücünün azaldığı söylenebilir. Politikalar kısa vadeli **“geçicilik” ve “sorun çözme”** üzerine bina edilirse, bunun hem Suriyeliler hem de Türk toplumunda yaratacağı ciddi sosyal maliyetlerin ortaya çıkması riski dikkate alınmalıdır.

➤ **KIRILGAN VE AZALMA EĞİLİMİNDEKİ TOPLUMSAL KABUL GÜÇLENDİRİLMELİDİR:**

Kalıcılığın her geçen gün güçlendiği ve artık Suriye’de ne olacağından bağımsızlaşmakta olduğundan hareketle, huzur içinde **bir arada yaşam konusundaki politikaların güçlendirilmesi, çeşitlendirilmesi ama en önemli bu politikaların sadece Suriyelileri değil, Türk toplumunu da kapsayacak şekilde tasarlanması önem taşımaktadır.** Türk toplumunun endişelerini göz ardı etmeksizin, kabul düzeyinin sürdürülebilir kılınmasına özen gösterilmelidir.

➤ **“KÜLTÜREL YAKINLIK” BAŞLANGIÇTA DAYANIŞMA İÇİN ÖNEMLİ BİR OYNASA DA SÜRE UZADIĞINDA BELİRLEYİCİ OLAN SAYISAL BÜYÜKLÜK OLMAKTADIR:**

Her ne kadar Türk toplumu ile Suriyeliler arasında dini ve kültürel yakınlık bir gerçeklik olsa da toplumun bu konudaki algısı sayısal büyüklüklere bağlı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle Türk toplumunun Suriyelileri “bizden çok farklı bir kültürel grup” olarak nitelemeleri aslında bilinçli bir tepki olarak da anlaşılabilir. Burada asıl belirleyici olan, kontrol edilebilirin üzerinde olduğuna inanılan sayısal büyüklüklerdir. Sayısal büyüklük, yerel toplumu çok yönlü tedirgin ederken, sonradan gelenlerin kendilerine güven duymalarını ve hatta kendi toplumsal ağları içinde, yerel topluma ihtiyaç duymadan yaşamalarını da mümkün kılmaktadır. Bu da mesafeleri açmakta ve “paralel toplum” yapılarına zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle kültürel yakınlık üzerine uyum politikalarının inşa edilmesi hem gerçekçi olmayabilir hem de bu duygusal açıklama her iki toplum için de tatmin edici olmayabilir. Suriyeliler konusundaki uyum politikaları hak, hukuk ve birey temelli geliştirilmeli, ülkenin kapasitesi ve sonradan gelenlerin özellikleri dikkate alınmalıdır.

➤ **TEMEL EĞİMLERİN FARKINDA OLUNARAK FARKLI SEÇENEKLER ÜZERİNDE ÇALIŞILMALI, GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞÜÇİN TEŞVİK POLİTİKALARI GELİŞTİRİLMELİDİR:**

Sayıları 3,57 milyonu aşan Türkiye’deki **Suriyeliler için farklı gelecek senaryoları üzerinde eş zamanlı biçimde çalışmak gerekmektedir. Sosyal alanda arzu edilenler ile gerçekleşen arasında her zaman farklılıklar olduğu unutulmadan, dinamik ve çok seçenekli modeller içinde Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi, Türkiye dışındaki ülkelere yerleşmeleri ya da**

büyük bölümünün Türkiye'de kalması gibi temel seçenekler dikkate alınmalı, her biri için ayrı yol planları hazırlanmalıdır. Olağanüstü dinamik ve değişken olan bu süreçte gönüllü geri dönüş ve üçüncü ülkeye yerleştirme seçeneklerinin çok zayıfladığı, Türkiye'de kalma eğilimlerinin ise çok güçlendiği gözlenmekte olsa da, gönüllü geri dönüş konusunda teşvik politikaları geliştirilmelidir. Bu politikaların ne ölçüde sonuç vereceği ancak uygulama ile anlaşılabilir.

- **KAPSAMLI VE GERÇEK VERİLERE DAYALI BİR İLETİŞİM STRATEJİSİ GELİŞTİRİLMELİDİR:**
SB çalışmaları, Türk toplumundaki Suriyelilere yönelik olumsuz görüşlerin çok büyük bölümünde yanlış ya da eksik bilgilendirme kaynaklı olduğunu ortaya koymaktadır. Türk toplumunun ve Suriyelilerin süreç hakkında gerçekçi, güvenilir ve düzenli olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir. Suriyeliler konusunda acil ve **kapsamlı bir iletişim stratejisi** toplumdaki endişelerin önemli bölümünü ortadan kaldırabilir, Suriyelilerin de toplumun bir parçası olma çabalarını teşvik edebilir. **İşleyen ve gerçek verilere dayalı bir iletişim stratejisi**, çok hızlı ve çoğunlukla da sosyal medya üzerinden yayılan dedikoduların azaltılmasını da sağlayacaktır. İletişim stratejisinin konuyla ilgili bir **şeffaflığa** da imkan sağlanması önemsenmelidir.
- **"KALKINMACI YAKLAŞIM" YOL GÖSTERİCİ OLMALIDIR:**
Arzu edilse de edilmese de yaşanması ihtimali güçlü görünen ortak yaşamın kalkınmacı bir yaklaşımla toplumun her kesimine katkı verecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Kalkınmaya dayalı bir göç ve sığınmacı politikası, huzurlu ve ortak bir yaşam için ciddi bir alan sağlayabilme potansiyeline sahiptir. T.C. 11. Kalkınma Planında da vurgulandığı üzere bu politikanın önemli başlangıç noktası ise uyum politikalarıdır.
- **UYUM POLİTİKALARI RİSKLİDİR, KALICILIĞI ÖZENDİRİR, AMA KALICILIK GÜÇLÜ BİR SEÇENEK İSE ERTELEMENİN RİSK YARATIR:**
Göçmen ve özellikle de mülteciler konusunda buldukları ülkelerde uyum politikaları uygulamak genelde durumun belirsizliği ve daha da önemlisi "kalıcılığı özendirmesi" gerekçesi ile çok tercih edilmez. Almanya'daki Türkler için Almanya'nın 25 sene sonra uyum politikasına başlaması da Lübnan'ın Suriyeliler için uyum politikalarını kategorik olarak reddetmesi de bu gerekçeye dayanır. Ancak yönetimlerin kafalarındaki tasavvurlar gerçeklikle uyuşmayabilir. Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılıkları hususu da siyasi beklentilerin dışında gelişmiştir. Halen Türkiye'de 0-18 yaş arasında 1.7 milyondan fazla Suriyeli çocuk ve genç bulunmaktadır. Suriyeliler sınır bölgelerinden daha fazla Türkiye'nin gelişmiş bölgelerinde "kent mültecileri" olarak hayatlarına devam etmektedirler. Geri dönüş ihtimalleri de hem Suriye'deki koşullar hem de Türkiye'de yıllar boyunca inşa ettikleri hayat nedeni ile azalmaktadır. Yani ortak yaşam ve gelecek bir tercih olmasa da kaçınılmaz görünmektedir. Eğer SB çalışmasında da olduğu gibi konuyla ilgili analizler ve gelişmeler milyonlarca Suriyelinin Türkiye'de sürekli kalacağına dair güçlü emareler sunuyorsa, bu zorunluluktan kaynaklı ortak yaşamın onurlu ve huzur içinde gerçekleşmesi, ileride yaşanacak pek çok toplumsal ve siyasal sorunun önlenmesi için uyum politikaları bir tercih değil, zorunluluktur.
- **HANGİ UYUM MODELİ, HANGİ AKTÖR?**
Uyum konusu son derece karmaşıktır ve ilkelerden söz edilse de her yerde geçerli bir modelden söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda önemli bir husus uyum konusunun genelde mülteciler için değil, göçmenler bağlamında tartışılmasıdır. Mültecilerin konusundaki geçicilik algısı, travmatik tecrübeleri ve kendilerine atfedilen "riskler", uyum politikaları konusunda çekingenlik yaratmaktadır. Uyum politikalarının yapılmasının kapasite ve mali güç ile yakın ilişkisi de dikkate alınırsa Dünyadaki mültecilerin % 85'inden fazlasının gelişmemiş, yoksul ülkelerde olmasının da "mülteciler için uyum" konusunun çok bilinmemesini ve uygulanamamasını beraberinde getirdiği söylenebilir. Uyum konusunda temelde üç aktör olduğu bilinmektedir: Birincisi devlet, ikincisi ev sahibi-yerel toplum ve üçüncüsü ise "sonradan gelenler"dir. Her biri farklı rol ve yükümlülüklerle sahiptir. Devletin süreç içindeki rolü daha çok statü belirleme, stratejik kararı alma ve kamusal alandaki süreç yönetimidir. Ancak devlet yol belirlese ve stratejisini uygulasa da uyum süreci temelde toplumlar arasında gerçekleşmektedir. Bu bakımdan özellikle yerel toplum ikna olmadıkça ve belirli bir düzeyde kabul ortaya koymaz ise uyum devletin tek başına inisiyatif ile gerçekleşemez. Devletin temel rolünün hak ve birey temelli bir yaklaşım ile ilkeleri belirlemek, ülkenin kapasitesi, toplumun beklentileri

ve ihtiyaçları çerçevesinde politikalar belirlemektir. Ancak asıl sürecin toplumda ve yerel düzeyde gerçekleşeceği unutulmamalıdır.

➤ **YEREL UYUM SÜREÇLERİ GÜÇLENDİRİLMELİDİR:**

Uyum süreçleri toplum ve yerel merkezli yürümektedir. Türkiye'deki Suriyeliler bağlamında bu durum daha da önem kazanmaktadır. Zira hem Suriyelilerin geliş biçimi ve sayısal büyüklükler hem de Türkiye'de Suriyeliler için bir **yerleştirme politikası** uygulanmaması, kentler, ilçeler ve hatta mahalleler arasında çok dengesiz dağılıma yol açmış, bu da yerel uyumu daha da zorunlu hale getirmiştir. Aradan geçen zaman yeni bir yerleşim politikası yapılmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Bu nedenle, özellikle **yerel uyum süreçlerinin belediyeler ve sivil toplum üzerinden teşvik edilmesi** gerekmektedir. Yerel yönetimlere sadece yasal alan açmak değil, aynı zamanda sınırları içinde yaşayan her türlü yabancı kişi için de kaynak aktarılması gerekmektedir.

➤ **SUY YARDIMLARININ "KALKINMA" ÖNCELİKLİ OLARAK YENİDEN YAPILANDIRILMASI GEREKMEKTEDİR:**

AB tarafından maliyeti karşılanan SUY/ESSN programına son iki senede 1 milyar € civarında kaynak aktarılmış ve 1.5 milyonu Suriyeli olmak üzere 1.7 milyon sığınmacıya ulaşılmıştır. Bu yardım kişi başına ayda 120 TL olsa da sığınmacılar için son derece önemlidir. Bu yardımlar aynı zamanda yerel ekonomiye de kaynak olmaktadır. SUY için kullanılan kaynağın daha çok kalkınma/yatırım çalışmalarına dönüştürülmesi, orta ve uzun vadeli politikalara yönlendirilmesi gerekmektedir.

➤ **BELDİYELER (YEREL YÖNETİMLER) İÇİN MALİ DESTEK PROGRAMI ("BEL-SUY") GELİŞTİRİLMELİDİR:**

Türkiye'de başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimlerin uluslararası koruma altındakiler için yapacakları faaliyetlere yönelik bir kaynak sahibi olmadıkları bilinmektedir. Yerel uyum süreçlerinin güçlendirilmesi ve sosyal uyumun bozulmaması için Türkiye ile AB arasında yapılacak bir ilave anlaşma ile belediyelere sınırları içinde kayıtlı olan sadece Suriyeli değil, uluslararası koruma başvuru ya da statü sahibini de dikkate alan proje bazlı destek programları üretilmelidir. Bu konuda SUY modeli dikkate alınabilir ve adı yine Belediye Sosyal Uyum Yardımı (örneğin "BEL-SUY") olan ve örneğin mülteci başına ayda 10 €, bir kaynak aktararak belediyelerin sığınmacılara proje bazlı ve denetimli hizmet vermelerinin kaynağı hazırlanabilir. Bu tür bir yardım, sadece Suriyeliler dikkate alınırsa aylık 37, yıllık 450 milyon €, diğer sığınmacılar da dikkate alınırsa (yani 4 milyon) aylık 40, yıllık 480 milyon € gibi bir meblağa mal olacaktır. Bu tür bir kaynak aktarımı hem yerel uyum süreçlerindeki kaynak ihtiyacının karşılanması, hem "bize gelen kaynak sığınmacılar için kullanılıyor, mağdur oluyoruz" türündeki şikayetlerin ve bunun siyaset üzerine yaptığı baskının hafifletilmesi, hem de toplumsal uyum bakımından da son derece önemlidir.

➤ **KAMU KURUMLARININ TÜRK TOPLUMUNA VERDİĞİ HİZMETLERDE SURİYELİLERDEN KAYNAKLANABİLECEK KÖTÜLEŞMENİN ÖNÜNE GEÇİLMELİ, FİZİKİ VE İNSANİ KAPASİTE GÜÇLENDİRİLMELİDİR:**

Toplumda "sonradan gelenlere" yönelik ortalama şikayet ve rahatsızlıkların siyasileşmesi ve nefret söylemine dönüşmemesinde, kamu hizmetlerinde "sonradan gelenlerden" kaynaklı aksamaların yaşanması önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle kamu kurumlarında ve hizmetlerde özellikle de sağlık, eğitim ve belediye hizmetlerinde yeni ihtiyaç çerçevesinde kapasite artışı gerçekleştirmek, sürecin yönetiminde de sosyal uyumda da son derece önemlidir. Bunun yapılmaması, yerel toplumun mağduriyetinin artmasına ve toplumsal kabulün zarar görmesine yol açabilir. Toplumun daha önce yaşadığı standartların gerisine gitmesine itiraz etmesi gayet anlaşılır bir durumdur. Bu bağlamda dile gelen itirazların göz ardı edilmesi ya da daha kötüsü "Suriyeli karşıtlığı", "ırkçılık", "nefret söylemi" şekilde etiketlenmesi, sosyal uyum sürecini daha da zorlaştırabilir.

➤ **KAMU KURUMLARI SAĞLIKLI VERİ TOPLAMALI VE BU VERİLERİ MÜMKÜN OLDUĞUNCA AKADEMİSYEN VE ARAŞTIRMACILARIN KULLANIMINA SUNMALIDIR**

Konu uzmanlarının en ciddi sorunu sağlıklı resmi verilere ulaşmaktır. Oysa sağlıklı bir göç yönetiminin ilk adımı sağlam verilerdir. İkinci önemli olan kısım ise akademisyen ve araştırmacılar ile bu resmi verilerin paylaşılmasıdır. Bu veriler paylaşılmadan konu uzmanı akademisyen ve diğer araştırmacıların

sağlıklı tespitlerde bulunup politika önerilerinde bulunması mümkün olamaz. Milyonları aşan sayıdaki göçmen ya da mülteci konusunda yapılacak planlama ve projeksiyonların bürokrat ve siyasetçiler kadar konu uzmanlarının da katkısına ihtiyaç duyduğu unutulmamalıdır.

- **SURIYELİLER POLİTİKA YAPIM VE SOSYAL UYUM SÜREÇLERİNE DAHİL EDİLMELİDİR:**
Türkiye'deki **Suriyelilerin politika yapım süreçlerine daha etkin** biçimde katılımları sağlanmalıdır. Bu konuda Türkiye'de bulunan **Suriyeli akademisyenler, üniversite öğrencileri, STK temsilcileri** önemli rol oynama potansiyeline sahiptir.
- **SURIYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ UYUM SÜRECİNİN STRATEJİK AKTÖRLERİ OLARAK DEĞERLENDİRİLMELİDİR**
Suriyeliler içinde özel bir grup olan **Türk üniversitelerindeki 33 bini aşkın öğrenci ve mezunlar stratejik çözüm ortakları olarak tanımlanmalı** ve bu kitlenin Suriyeliler ile Türk toplumu arasındaki iletişimi ve etkileşimi güçlendirmesine imkan sağlanmalıdır. Üniversite öğrencilerinin rol modeller, **sosyal köprüler olarak uyum süreçlerinde önemli bir rol üstlenmesi** sağlanmalıdır.
- **ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ GELİŞTİRİLMELİDİR:**
Çok amaçlı toplum merkezlerinin sayısı ve nitelikleri artırılmalı, buralarda hem eğitim ve istihdam alanında çalışmalar için bilgilendirme ve yönlendirmeler yapılmalı hem de hukuki haklar ve sosyal uyum konusunda destek verilmelidir. Merkezlerin mümkün olduğunca yerel halk ile Suriyelilerin birlikte hizmet aldıkları yerler şeklinde tasarlanması ve proje uygulamalarının da sosyal uyum amaçlı yapılması öncelik olmalıdır.
- **SURIYELİLERİN SEYAHAT SINIRLARI KONUSU YENİDEN DÜZENLENMELİDİR:**
Türkiye'deki Suriyelilerin aradan geçen dokuz yıl sonrasında en fazla şikayetçi oldukları iki konudan birisi çalışma koşulları, diğer ise seyahat sınırlılığıdır. Dünyadaki genel uygulamalarda olduğu gibi Türkiye'de de geçici koruma altındakiler ya da uluslararası koruma başvurusu ya da uluslararası korumaya sahip olanların yaşayacakları yerler devlet tarafından belirlenir ve ilgili kişilerin bu il sınırları içinde kalması, ancak makul bir gerekçe ve izin ile ilini terk etmesine izin verilmektedir. Ancak Suriyeliler konusunun özel bir durum olduğu açıktır. Öncelikle bilindiği üzere Suriyeliler için bir yerleştirme planlaması yapılmamış, kayıtlamalar yapıldıktan sonra, Suriyelilerin kayıtlı oldukları ilde kalmaları kuralı uygulanmaya çalışılmıştır. Bu da iller, ilçeler, semtler ve hatta mahalleler arasında çok ciddi yoğunluk farklılığı oluşturmuş, dahası sayının da çok büyük olmasından dolayı mobilite engellenememiştir. 3.6 milyon civarındaki Suriyelinin her geçen gün farklı ilişki ağlarının geliştiği, örneğin çalışmak için başka bir yere gittiği, ya da üniversite öğrenimi için ailenin bölünebildiği rutin haline gelmiştir. Sayıların büyüklüğü ve kontrolün zorluğu bir yana, yaşanan tecrübe seyahat kısıtlığının uygulanmasının hem çok zor olduğu hem de gerekliliğinin anlamını yitirdiğini göstermektedir. Suriyelilerin seyahat kısıtlılığının mutlaka yeniden düzenlenmesi ihtiyacı olduğu açıktır.
- **SURIYELİ KADINLARIN KENDİNİ GELİŞTİRMELERİ VE SÜREÇLERDE AKTİF ROL ÜSTLENMELERİ SAĞLANMALIDIR:**
Türkiye'deki Suriyelilerin %45'i kadınlardan oluşmaktadır. Suriyeli kadınlar, sorunun sadece şahsi değil, aynı zamanda aile boyutunda da temel muhataplardır. Türkiye'deki Suriyeliler içinde Türkiye ortalamasının oldukça altında kalan eğitim seviyesinde kadınlar daha da olumsuz bir göstergeye sahiptirler. Bu nedenle yetişkin kadınların okur-yazarlık, dil öğrenimi, meslek öğrenimi, girişimcilik vb. konularda güçlendirilmesi, hem kendilerini geliştirmeleri hem de kendi toplumlarına katkı vermeleri bakımından son derece önemlidir.
- **TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRÜ SURİYELİLER İÇİN İSTİHDAM YARATMADA İMKAN SAĞLAYABİLİR:**
Türkiye'deki Suriyelilerin çok büyük bölümü hizmet sektöründe çalışmaktadır. Oysa Türkiye'nin oldukça geniş ve yatırıma açık tarım ve hayvancılık sektörü, yeni gelenlerin istihdamı için iyi bir imkan sağlayabilir. Bu güne kadar olan tecrübe, tarım sektörünün aynı zamanda yerel toplumda Suriyeliler konusunda daha az endişe yaratan bir alan olması bakımından da elverişli görünmektedir. Bu konuda AB ile yakın işbirliği ve projelerin geliştirilmesi, vergi indirimleri dahil olmak üzere teşvik

politikalarının geliştirilmesi kısa zamanda sonuçlar elde etmeye imkan verebilir.

➤ **SURİYELİ ÇOCUKLARIN “KAYIP KUŞAKLAR”A DÖNÜŞMEMESİ İÇİN ZORUNLU EĞİTİM ALANINDA DAHA FAZLA ÇABA GEREKMEKTEDİR:**

Türkiye'nin olağanüstü çabası ve başarısına rağmen, zorunlu okul çağındaki Suriyeli çocukların % 35'inden fazlası okullaştırılmamıştır. Bunun önde gelen nedenleri arasında Suriye ile Türkiye'nin zorunlu eğitim modellerinin farklı olması, dil engeli, geçicilik durumu, belirli bir yaşın üstündeki erkek çocukların çalışıyor, kız çocukların ise ailelerince okula gönderilmesine sıcak bakılmaması, okullardaki kapasite sorunları sayılabilir. Ancak Suriyeli **okul çağındaki çocukların okullaşmasında yeni bir atılıma ihtiyaç olduğu** açıktır. Ancak bunun yerel halkı da mağdur etmeyecek şekilde gelişebilmesi için acilen okul, derslik, öğretmen ve diğer eğitim araç ve gereçlerinde kapasitenin güçlendirilmesi gerekmektedir.

➤ **TÜRK ÖĞRETMENLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE SAYILARININ ARTIRILMASI GEREKMEKTEDİR:**

Hem Suriyeli çocukların kayıp kuşaklara dönüşmemesi ve aydınlık bir geleceğe yönelmesi, hem de Türk toplumunun huzuru ve uyumlu ortak bir yaşam için eğitimin son derece hayati olduğu açıktır. Ancak bu alanda ciddi bir kapasite sorunu olduğu da bilinmektedir. Türkiye'de son birkaç sene içinde 650 bini aşkın Suriyeli çocuk Türk devlet okullarına yerleştirilmiştir. Ancak bu yerleştirmenin en önemli yükünü çeken, yabancılara başta alfabe ve dil öğrettikten sonra eğitim vermeye çalışan, bunun için de olağanüstü bir fedakarlık ile çalışan öğretmenlerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi bütün sürecin en önemli stratejik hamlelerinden birisi olacaktır.

➤ **MESLEK EĞİTİMİ:**

Suriyeli gençlerin ve yetişkinlerin meslek eğitimlerine yönlendirilmesi son derece değerli ve gereklidir. Ancak gerçek ekonomik ihtiyaçlar ile bağlantısı kurulamayan ve sonrasında iş temin edilemeyen kursların hızla sonlandırılması gerekmektedir. Sanayi, ticaret, esnaf odaları ile işbirliği olmayan meslek eğitimleri gereksiz bir sertifika enflasyonundan başka bir şey yaratmamaktadır.

➤ **EKONOMİDE “KAYITDIŞILIK” SADECE SURİYELİLERİN BİR SORUNU VE ALANI OLARAK YANSITILMAMALIDIR**

Kayıtdışı ekonomik faaliyetler doğru ve sürdürülebilir değildir, ancak kısa ve orta vadede Türkiye'deki Suriyeliler için yeterince istihdam kapasitesi geliştirmek gerçekçi görünmemektedir. Her ne kadar kısa vadede kayıt dışı çalışma imkanı Suriyelilerin Türkiye'de kendi ayakları üzerinde durmalarına imkan sağlasa da bunun hem riskler, kayıplar yarattığı hem de ciddi bir emek sömürsüne yol açtığı bilinmektedir. Türkiye'nin ekonomik kapasitesi ve ihtiyaçları dikkate alınarak bu alanda düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ancak Türk ekonomisinin %36'sından fazlasının kayıt dışı olduğu da unutulmamalı, kayıtdışılığın sadece Suriyelilerin bir sorunu ve alanı olmadığı da toplumla paylaşılmalıdır.

➤ **TÜRKİYE'DE DOKUZ YILLIK GEÇMİŞLERİ OLAN SURİYELİLER İÇİN “GEÇİCİ KORUMA” STATÜSÜNÜN YANI SIRA DİĞER ALTERNATİF STATÜLER DE TARTIŞILMALIDIR:**

Türkiye'de ortalama kalış süreleri 4,5-5 yıldan fazla olan Suriyelilerin **“Geçici Koruma Statüsü”** yeniden gözden geçirilmelidir. Zira bu durum, Türkiye'de kalış eğilimleri güçlenen Suriyelilerin başta seyahat hürriyeti olmak üzere uyum süreçlerini olumsuz etkilemeye başlamıştır. Halen Türkiye'de geçici koruma statüsünden “istisnai vatandaşlık”a geçiş ise toplumda başka endişeler ve itirazlarla karşılaşmaktadır. Belirli süre ve koşulları sağlayan Suriyelilerin statüsünün geçici korumadan ikamet müsaadesine dönüştürülmesi böylece vatandaşlık dışında başka alternatiflerin de geliştirilmesi tartışılmalıdır.

➤ **VATANDAŞLIK POLİTİKASINDA ŞEFFAFLIK TOPLUMSAL DESTEK İÇİN ÖNEMLİDİR:**

Suriyelilere verilen **vatandaşlık** konusunda toplumda çok ciddi bir tepki ve endişe söz konusudur. Sürecin daha **şeffaf yürütülmesi**, gerekçelerin daha net ifade edilmesi ve toplumla daha fazla veri paylaşılması gerekmektedir.

➤ **"MÜLTECİLER HAKKINDA KÜRESEL MÜTABAKAT" A AKTİF KATILIM VE ORTAYA KONULAN KONSEPTİN UYGULANMASI ÖNEMLİ KATKILAR GETİREBİLİR:**

Türkiye'nin sığınmacı politikasını "Mülteciler Hakkında Küresel Mutabakat" temelinde, sözü edilen dayanışma unsurlarını devreye sokacak şekilde gözden geçirmesi son derece önemlidir. Türkiye'nin sayıları 4 milyonu aşan sığınmacıya kendi kısıtlı imkanları ile verdiği desteğin ve üstlendiği yüksek risklerin farkında olunması gerekmektedir. Türkiye'nin bu konuda liderlik yapması, hem dünyaya örnek olmak hem de kendi içinde uluslararası kapasiteyi değerlendirerek politikalarını geliştirmesi imkanı yaratması bakımından önemlidir.

➤ **AB'DEN VE DİĞER DIŞ KAYNAKLARDAN GELEN MALİ DESTEKLERİN TOPLUMLA PAYLAŞILMASI, DEVLET ÜZERİNDEKİ BASKIYI DA TOPLUMSAL TEPKİLERİ DE AZALTMADA ETKİLİ OLABİLİR**

Türkiye'ye dışarıdan gelen mali kaynaklar son derece kısıtlıdır. 2011-2019 arasında Suriyeliler için Türkiye'ye en büyük kaynak AB'den (3.2 milyar €) olmak üzere 5 milyar € civarında bir kaynak gelmiştir. Hiç kuşku yok ki bu kaynak asıl ihtiyacın çok altındadır ve bu kaynakların artırılması konusunda özel çaba göstermelidir. Ancak asıl görünen ya da görünmeyen yükler Türk vergi ödeyicileri üzerinde olsa da, dışarıdan gelen dış mali kaynakların topluma paylaşılması hem şeffaflık hem de uyum süreçleri bakımından önemlidir. Dışarıdan hiç kaynak gelmediği ve Suriyeliler için çok yüksek seviyede kaynak aktardığına dair iddia ve açıklamalar, hem Türk toplumunda hem de bizzat sığınmacılar arasında tepkilere ve yanlış anlamalara neden olmaktadır. Yetersiz de olsa dış kaynakların varlığının Türk toplumu ile paylaşılması, pek çok alandaki tepkinin azalmasını sağlayabilir.

➤ **SAĞLIKLI VE DÜZENLİ VERİ PAYLAŞIMI SÜREÇ YÖNETİMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME İÇİN SON DERECE ÖNEMLİDİR:**

2011 sonrasında Türkiye'de süreç konusunda çok etkili olan uluslararası kurum ve kuruluşların özellikle koruma, kapasite ve mali kaynak sağlama ve işbirliği konularındaki katkıları yadsınamaz. Ancak neticede "yük / maliyet paylaşımı" özellikle önümüzdeki yıllarda çok daha sınırlı gerçekleşecek ve sorunun neredeyse bütün maliyeti Türk toplumunun üzerinde kalacak gibi görünmektedir. Bu nedenle **Türkiye kendi öncelikleri ve kapasitesi çerçevesinde kendi stratejisini geliştirerek, dış kaynakları bu strateji içinde değerlendirmelidir. Böylece birbirinden kopuk "projeler" karmaşasından çıkılarak, genel strateji ile çerçevesi çizilen uyumlu projelerle hem daha çok kaynağın çekilmesi hem de kaynakların verimli kullanılması imkanı sağlanacaktır.**

➤ **SAHAYA YÖNELİK UYGULAMA PROJELERİ, STRATEJİK BÜTÜNLÜĞÜN PARÇASI OLARAK GELİŞTİRİLMELİ:**

Türkiye'de Suriyeliler konusunda en ciddi sorunlardan birisi özellikle uluslararası kurumlar ve uluslararası STK'lar tarafından üretilen projelerin bütünlükten uzak bir biçimde sahada uygulanmaya çalışılmasıdır. Bu projelerin daha verimli gerçekleşmesi, ancak kapsamlı bir planın ya da stratejinin parçası olmaları ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle **"projelerin egemen olduğu kısa vadeli çözümler süreci" yerine, "stratejinin çerçevesini çizdiği alanda uygulanan projeler" dönemine geçilmesi gerekmektedir.**

➤ **TÜRK TOPLUMUNUN KENDİ İÇİNDEKİ SOSYAL VE SİYASAL KIRILGANLIK VE ÇATIŞMA ALANLARI, "SONRADAN GELENLERİN" ÖNÜNDEKİ TEMEL ENGEL OLACAKTIR:**

Bir toplumun toplumsal sorunlarla mücadelesinin en önemli engeli, kendi içinde yaşadığı toplumsal kırılğanlıklar ve çatışmalardır. Eğer bir toplum kendi içinde gerilimli ve kırılğan bir yapıya sahip ve buna bağlı bir nefret söylemine varan bir sertliğe sahip ise, sonradan gelenlere yönelik tavır daha da sorunlu olmaktadır. Yani birbirini sevmeyen, birbirinden nefret edenlerin yaşadığı bir toplumsal yapı içinde "sonradan gelenlere" yönelik nefret söyleminin daha güçlü biçimde var olması şartı ortadan olmayacaktır.

➤ **TOPLUMDAKİ "KONTROLSÜZLÜK" ALGISI ORTADAN KALDIRILMALIDIR:**

Toplumun en önemli kaygı alanlarından birisi, sürece devletin yeterince hakim olmadığına dair algısıdır. Bu durum Suriyeliler konusundaki endişeleri daha da körüklemektedir.

➤ **GENELDE VE YERELDE KOORDİNASYON SORUNLARININ GİDERİLMESİ İÇİN ÇABA GÖSTERİLMELİDİR:**

Kurumlar arasında ve hatta kamu kurumlarının kendi içinde yaşanan **koordinasyon sorununun** ciddiye alınması ve çözümü için politikalar üretilmesi gerekmektedir. Aksi halde hem hizmetlerin gecikmesi ve verimlerinin azalması hem de toplumdaki kaygıların daha da artması söz konusu olmaktadır.

➤ **SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ GELİŞTİRİLMELİDİR:**

Türkiye'deki Suriyeliler konusu, sivil toplumun ne kadar önemli rol oynadığının anlaşılması bakımından önemli bir tecrübe imkanı yaratmıştır. Başlangıçta uluslararası kurumlar ve uluslararası STK'ların işbirliğinde gelişen kapasite, aradan geçen sürede çok ciddi bir kapasitenin gelişmesine de imkan sağlamıştır. Türkiye'de STK'ların kapasitesinin gelişmesi, uluslararası işbirliği konusunda son derece önemli bir gelişimi de sağlamıştır. Kamu kurumları ile STK'lar arasındaki işbirliği de etkileyici bir noktaya gelmiştir. Süreç içinde Türk ya da Suriyelilerin yeni STK oluşumları desteklenmelidir. Ancak şeffaf bir STK haritalandırması ile hem işbirlikleri ve destek olanakları hem de yapılan faaliyetlerin etki analizinin takip edilebileceği mekanizmalar da kurulabilmelidir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki Suriyeliler konusunda hem Türk toplumu hem de Suriyelilerin görüşleri çerçevesinde mümkün olduğunca gerçekçi bir resim çekmektedir. Bu resim, sosyal uyum, özellikle de bu sürecin en kritik yönü olan ev sahibi toplumdaki "kabul"ün analizine imkan sağlamaktadır. Bu bağlamda SB'nin amacı uyum konusunda bir kavram geliştirmek olmasa da, çok genel anlamda uyumu "**kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi**" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım çerçevesinde pek çok aktörün, politik ve sosyal yapının, önceliklerin, kapasitenin ve en önemlisi toplumsal kabulün önemli rol oynadığı/oyunacağı açıktır. Mülteciler için uyum politikalarının fazladan pek çok handikapı olduğu da açıktır. Daha da önemlisi sürecin dinamikliği, değişkenliği ve belirsizliğinden kaynaklanan güçlükler söz konusudur.

Türkiye'de 2011'de yaşanan yeni durumun son derece önemli ve kalıcılık yönünde ilerleyen bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısal büyüklüğü hem Türk toplumunda endişe yaratmakta hem de Suriyelilerde kendi içine kapanma/gettolaşma ya da kendi toplumsal alanları kendilerinin yaratması riskini güçlendirmektedir. Bu riskler ciddiye alınarak Suriyelilerin Türk toplumu ile bir arada ve Türk toplumunun onurlu bir parçası olarak yaşaması hususunda politikalar geliştirilmelidir. Uyum politikalarının **dinamik, modüler** ve temelde **yerel uyumu** ön plana çıkaran bir yapıda; hak ve birey temelli ve yerel uyum öncelikli olması mevcut ve gelecekteki sorunların en aza indirilmesi konusunda katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2017) *Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı).
- Aberson, C. L. ve Gaffney, A. M. (2008) *An Integrated Threat Model of Explicit and Implicit Attitudes*, *European Journal of Social Psychology*, 39, 808-830.
- Adıgüzel, Y. (2018) *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ager, A. ve Strang, A. (2008) *Understanding Integration: A Conceptual Framework*, *Journal of Refugee Studies*, 21 (2), 166-191.
- Altındağ O. ve Kaushal, N. (2020) *Do Refugees Impact Voting Behavior in the Host Country? Evidence from Syrian Refugee Inflows to Turkey*, *Public Choice*, doi:10.1007/s11127-019-00768-3.
- Anderson, B. (2015) *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayınevi
- Apak, H. (2014) *Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği*. *Mukaddime*, 5 (2), 53-70.
- Artan, T., ve Arıcı, A. (2017) *İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsü'ndeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Ataseven, A., Bakış, Ç., (2018) *Türkiye'de Sosyal Uyum*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2015) *Göç ve Sermaye İlişkisi ve Türkiye'de Göçmen Çocuk Emeği*, *DİSKAR*, 4, 116-125.
- Aydın, M., Çelikpala, M., Dizdaroglu, C., Güvenç, M., Baybars -Hawks, B., Karaoguz, E., Zaim, O., Kösen M.G., Akıncı, B. A. (2019) *Survey Report on Social-Political Trends in Turkey -2018*, İstanbul: Kadir Has University, Center for Turkish Studies.
- Aydın, H., ve Y. Kaya. (2017) *The Educational Needs of and Barriers Faced by Syrian Refugee Students in Turkey: A Qualitative Case Study*, *International Education*, 28(5), 456-473.
- Balkar, B., Şahin, S. ve Işıklı Babahan, N. (2016) *Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) Görev Yapan Suriyeli Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(6), 1290-1310.
- Barın, H. (2015) *Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56.
- Bartram, D., Poros, M.V, Monforte, P. (2017) *Göç Meselesinde Temel Kavramlar (I.A. Tuncay, Çev.)*. Ankara: Hece yayınları.
- Baştürk, Ş. (2009) *"Uyumdan" "Dışlanma"ya: Yirminci Birinci Yüzyılda Göçmenler ve Sosyal Politika*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 515-548.
- Bauböck, R., Honohan, I., Huddleston, T., Hutcheson, D., Shaw, J., ve M.P. Vink (2013) *Access to Citizenship and its Impact on Immigrant Integration. European Summary and Standards*. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Florence.
- Bauman, Z. (2014) *Sosyolojik Düşünmek (10. bs.)*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger-Schmitt, R. (2000) *Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement*. Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA), Eu Reporting Working Paper No. 14
- Berger-Schmitt, R. (2002) *Considering social cohesion in quality of life assessments: concept and measurement*, *Social Indicators Research*, 58, 103-428
- Berry, J. W. (1997) *Immigration, Acculturation and Adaption*, *Applied Psychology: An International Review*, 46 (1), 5-68.
- Berry, J. W. (2005) *Acculturation: Living Successfully in Two Cultures*, *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712.
- Berry, J. W. (2011) *Integration and Multiculturalism: Ways Towards Social Solidarity*, *Papers on Social Representation*, 20 (2), 1-20.
- Betts, A. (2017) *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*. (S. Meltem Türkaslan, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
- Bilge-Zafer, A. (2016) *Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak "Kültürleşme" Kavramı*, *UÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(30), 75-92.
- Bircan, T., ve Sunata, U. (2015) *Educational Assessment of Syrian Refugees in Turkey*, *Migration Letters*, 12(3), 226-237.
- Bivand-Erdal, M. ve Oeppen, C. (2013) *Migrant Balancing Acts: Understanding The Interactions Between Integration And Transnationalism*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(6), 867-884.
- Bogardus, E. S. (1925) *Social Distance and Its Origins* *Journal of Applied Sociology* 9 (1925), 216-226
- Bogardus, E. S. (1947) *Measurement of Personal-Group Relations*, *Sociometry*, 10(4), 306-311.
- Boston, H. (2018). *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu*, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 38-88.
- Canatan, K. (2013) *Avrupa Toplularının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım*, *Sosyoloji Dergisi*, 3 (27), 317-332.
- Canefe, N. (2015) *Mülteciden Sığınmacıya, Başvurucudan Göçmen İşçiyeye: Suriye'den Arafa Giden Yol*, *Birikim* (311), 17-27.
- Carmon, N. (1996) *Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Quantitative and Qualitative Analyses*, *Immigration and Integration in Post-Industrial Societies* (Ed. Naomi Carmon), New York: St. Martin's Press,

- Castles, S ve H. Miller, M (2018) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Sixth Edition, The Guilford Press.
- Castles, S., Korac, M, Vasta, E., ve Vertovec, S. (2002) *Integration: Mapping the Field. Report of a Project carried out by the University of Oxford Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies Centre, contracted by the Home Office Immigration Research and Statistics Service, Home Office Online Report 28/03.*
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008) *Göçler Çağı/Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* (B. U. Bal, ve İ. Akbulut Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S.ve Miller, M. J. (1998) *The Age of Migration.* Macmillan Press Ltd.
- Chambers, I. (2014) *Göç, Kültür, Kimlik* (2. bs.) (İ. Türkmen ve M. Beşikçi, Çev.). İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- Chan J., To H., Chan E. (2006) *Reconsidering social cohesion: developing a definition and analytical framework for empirical research*, *Social Indicators Research*, 75, 273-302.
- Charsley, K. ve Spencer, S. (2019) *Understanding Integration Processes: Informing Policy and Practice.* Policy Bristol, Policy Report 44.
- Cohen, A. J. (2004) *What Toleration Is.* *Ethics*, 115(1), 68-95.
- Coşkun, G. B. ve Uçar, A. Y. (2018) *Local Responses to the Syrian Refugee Movement: The Case of District Municipalities of Istanbul Turkey*, *Movements*, 4(2),103-126.
- Coşkun, İ. ve Emin, M.(2016) *Suriyelerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar.* SETA Rapor, no:69, Ankara: SETA Vakfı yayınları.
- Culbertson, S. ve Constant, L. (2015) *Education of Syrian Refugee Children: Managing the Crisis in Turkey, Lebanon, And Jordan.* Santa Monica, Calif: RAND Corporation.
- Çağlar, A. (2011) *Türkiye’de Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler ve Sosyal Uyum.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çağlar, A. ve Onay, A. (2016) *Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz*, Şeker, B.D., Sirkeci, İ. ve Yücesahin, M.M. (Der.). *Göç ve Uyum* (s. 39-76). London: Transnational Press .
- Çağlayan, S. (2006) *Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi*, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), 69-91.
- Çetin, İ. (2016) *Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyon: Adana, Mersin Örneği*, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(4), 1001-1016.
- De Paola, M. ve Brunello, G. (2016) *Education as a Tool for the Economic Integration of Migrants.* *European Expert Network on Economics of Education, Analytical Report No. 27.*
- Dedeoğlu, S. (2018) *Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine, Çalışma ve Toplum*, 1, 37-68.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2011) *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar.* Ankara: Efil Yayınevi.
- Demireva, N. (2017) *Briefing: Immigration, Diversity and Social Cohesion.* University of Oxford: The Migration Observatory.
- Demirtaş, H.A. (2003) *Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar, İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), s.123-144.
- Demker, M. (2007) *Attitudes Toward Immigrants and Refugees. Swedish Trends With Some Comparisons [Bildiri]*, *The Politics of Immigration and Integration*, Chicago, USA.
- Deniz, A.Ç, Ekinci Y. ve Hülür, A.B. (2016) *Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları, Sosyal Bilimler Aştırma Dergisi*, 27, 17-40.
- Deniz, T. (2014) *Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye.* *TSA*, 18(1), 175-204.
- Dinçer, O., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K.ve Çarmıhlı, E. Ö. (2013) *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) ve Brookings Enstitüsü.*
- Doğanay, Ü., ve Keneş, H. (2016) *Yazılı Basında Suriyeli Mülteciler: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası*, *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 143-184.
- Dörr, S. ve Faist T. (1997) *Institutional Conditions for the Integration of Immigrants in Welfare States : A Comparison of the Literature on Germany, France, Great Britain, and The Netherlands*, *European Journal of Political Research*, 31, 401-426.
- Duruel, M. (2017) *Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler*, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3 (2), 207-222.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015) *Göç ve İnsan, Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.
- Ekşi, B. (2015) *Avrupa’da Göç ve Mülteci Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme*, *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 131-137.
- Ekşi, N. (2012) *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular.* İstanbul: Beta Yayınları.
- Emin, M. N. (2016) *Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları.* SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Sayı 153.
- Entzinger, H ve Biezeveld, R (2003) *Benchmarking in Immigrant Integration*, Rotterdam: ERCOMER Yayını.
- Erdem, C. (2017) *Sınıfta Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözümüne Dair Önerileri*, *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42
- Erder, S. (2006) *Refah Toplumunda Getto.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, A., ve Erdoğan, M. M. (2018) *Access, Qualifications and Social Dimension of Syrian Refugee Students in Turkish Higher Education*, A.Curaj, L.Deca, R.Pricopie (Ed.) *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies* (s.259-276) Springer Verlag.
- Erdoğan, M. M. (2018) *(Genişletilmiş 2.Baskı)Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, Bilgi Üniv. Yayınları, İstanbul.

- Erdoğan, M. M. (2009) *Diaspora Turks: Bridge or Barrier in the EU Process*, in *EU-Turkey Monitor*, Zentrum für Europäische Integrationsforschung, Universitaet Bonn, 5 (2), 6-7.
- Erdoğan, M. M. (2013) *Der Eigentliche Gewinn des Migrationsprozesses: Gegenseitiger Anschauungs-Austausch, Göç Sürecinin Asıl Kazancı: Karşılıklı Zihniyet Transferleri*, Herder Verlag, 72-81.
- Erdoğan, M. M. (2014) *Perceptions of Syrians in Turkey*, *Insight Turkey*, 16 (4), 65-75.
- Erdoğan, M. M. (2015) *Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve "Euro-Turks-Barometre" Araştırmaları*, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 108-148.
- Erdoğan, M. M. (2015) *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2015) *Türkiye'deki Suriyeliler: Ortak Geleceğin Kaçınılmazlığı Üzerine*, *Analist-USAK*, 90-98.
- Erdoğan, M. M. (2016) *Mehr als Nur Gaeste: Syrische Flüchtlinge im Stimmungsbild der Türkischen Bevölkerung*, *Die Politische Meinung*, März-April 2016, 61. Jahrgang, 19-24.
- Erdoğan, M. M. (2016) *Syrians in Turkey: From Emergency Aid Policies to Integration Policies*, *Foreign Policy*, 42(2), 25-56.
- Erdoğan, M. M. (2016) *Türkiye'deki Suriyeliler ve Yerel Yönetimler, TBB-İller ve Belediyeler*, *Türkiye Belediyeler Birliği*, 28-36.
- Erdoğan, M. M. (2017) *Urban Refugees From "Detachment" to "Harmonization" Syrian Refugees and Process Management of Municipalities: The Case of İstanbul*, *Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları*, İstanbul.
- Erdoğan, M. M. (2017) *"Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, Şehir ve Toplum (Göç Özel Sayısı)*, *Marmara Belediyeler Birliği, Sayı:6*, 153-183
- Erdoğan, M. M. (2017) *Turkey, in: Neighbouring Host-Countries' Policies for Syrian Refugees: The Cases Of Jordan, Lebanon, and Turkey*, *European Institute of the Mediterranean*, 36-47.
- Erdoğan, M. M. (2018) *Eine "Achsenverschiebung" der Türkei-EU Beziehungen, Türkei - Schlüsselakteur für die EU? Eine schwierige Partnerschaft in turbulenten Zeiten*, Herausgegeben von Prof. Dr. Beate Neuss und Dr. Antje Nötzold, (Schriftenreihe des Arbeitskreises Europäische Integration, 103, 143-175.
- Erdoğan, M. M. (2018) *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018) *Syrians in Turkey: A Framework for Achieving Social Cohesion with Syrians in Turkey*, *ANATOLI*, 9, 13-31.
- Erdoğan, M. M. (2018) *Zerbrechliche Akzeptanz: Die Politische Dimension der Syrischen Flüchtlingskrise in der Türkei*, *Die Politische Meinung*, Nr. 553, 63. Jahrgang, 80-84.
- Erdoğan, M. M., Erdoğan, A. Yavçan, B., ve Mohamad Haji T. (2019) *Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye'de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi*, TAGU-TMK.
- Erdoğan, M. M., ve Kaya, A. (Ed.) (2015) *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M.M. (Ed.) *Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum - Turks Abroad: Migration and Integration in its 50th Year -Türken im Ausland: 50 Jahre Migration und Integration*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, M.M., Çorabatır, M. (2019) *Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri*, GIZ Quadra Programı.
- Erdoğan, M.M., Ünver, C. (2015) *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti Ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Ereş, F. (2015) *Türkiye'de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi*, *Journal of Institute of Social Sciences*, 6(2), 17-30
- Faist, T. (2003) *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Favell, A. (1998) *Philosophies of Integration: Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain*; London: Macmillan.
- Ferris, E., ve Kirişçi, K. (2016) *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*. Brookings Institution Press.
- Fetzer, Joel S. (2000) *Public Attitudes Toward Immigration in the United States, France, and Germany*. Cambridge University Press.
- Fielden, Alexandra (2008) *Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation*, UNHCR.
- Gencer, T. E. (2017) *Göç ve Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme. Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi Ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(5), 838-851.
- Gijssberts, M., ve Dagevos, J. (2007) *The Socio-Cultural Integration of Ethnic Minorities in The Netherlands: Identifying Neighbourhood Effects On Multiple Integration Outcomes*, *Housing Studies*, 22(5), 805-831.
- González, K. V., Verkuyten, M., Weesie, J., ve Poppe, E. (2008) *Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory*. *British Journal of Social Psychology*, 74, 667-685.
- Gordon, M. (1964) *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve TODAİE. (2014-2015) *Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Akınlar: Türkiye'nin Örnek Uygulamaları ve Liderliği, Uygulanan Politikalar ve Bu Politikaların Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Değerlendirme, Yük Paylaşımı Gerçeği Projesi Raporu*. Ankara.
- Göksel, G. U. (2017) *Uyum/Entegrasyon Politikaları: Kavramlar ve Terminoloji Üzerine Bir Analiz. Entegrasyon ve Sınır Politikaları Çerçevesinde Mültecilerin İçselleştirilmesi ve/ya Dışsallaştırılması Toplantı Notları (s. 19-25). Mültecilerle Dayanışma Derneği*.
- Göreglenli, M. (2014) *Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık*. Çayır, K., ve Ceyhan, M. (Der.). *Ayrımcılık-Çok Boyutlu Yaklaşımlar (s. 17-29)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Gültekin, M.N. (2014) Kardeşten 'İstenmeyen Misafir': Suriyeli Sığınmacılar Meselesi 'Hassas Vatandaşlara' Mı Havale Ediliyor? Birlik dergisi, 305, 4-35.
- Güngör, D. (2014) İkinci Kuşak Avrupalı Türklere Psikolojik Entegrasyon ve Uyum: Çift Boyutlu Kültürleşme Temelinde Karşılaştırmalı Bir Derleme. Türk Psikoloji Yazıları, 17 (34), 16-31.
- Hammar, T. (1985) *European Immigration Policy: A Comparative Study*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hirschman, C. (1983) *American Melting Pot: Reconsidered*, Annual Review of Sociology, 9, 13-34.
- Holtug, N., ve Mason A. (2010) *Introduction: Immigration, diversity and social cohesion*, Ethnicities 10(4), 407-414
- HRW (2015) *Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek. Faaliyet Raporu.*
- Huddleston, T. ve Dag Tjaden, J. (2012) *Immigrant Citizens Survey: How Immigrants Experience Integration in 15 European Cities*. King Baudouin Foundation and Migration Policy Group, Brussels.
- Huddleston, T. ve Pedersen, A. (2011) *Impact of New Family Reunion Tests and Requirements on the Integration Process*. Migration Policy Group (MPG), MPG Briefings for Green Paper on Family Reunion No. 3.
- Huddleston, T., Bilgili, Ö., Joki, A.L., ve Vankova, Z. (2015) *Migrant Integration Policy Index 2015*. Barcelona Centre for International Affairs and Migration Policy Group, Barcelona and Brussels.
- Hynie, M. (2018). *Refugee Integration: Research and Policy*. Peace And Conflict: Journal Of Peace Psychology, 24(3), 265-276.
- İhlamur-Öner S. G. ve Şirin Öner N. A. (2015) *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçduygu, A. ve Ayaşlı, E. (2019) *Geri Dönüş Siyaseti: Suriyeli Mültecilerin Dönüş Göçü İhtimali ve Gelecek Senaryoları*. MiReKoc Çalışma Notları.
- İçduygu, A. ve Diker, E. (2017) *Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers*, Göç Araştırmaları Dergisi, 3(1), 12-35.
- İçduygu, A. ve Şimşek D. (2016) *Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies*. Turkish Policy Quarterly, 15(3), 59-69.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışma Birimi. (2015) *Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu Politika ve Uygulama Önerileri*.
- Jenson, J. (1998) *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*. Canada: Canadian Policy Research Networks Discussion Paper.
- Jones, H ve Polo, C. (2005) *Beyond the Common Basic Principles on Integration: The Next Step*, EPC ve King Baudouin Foundation Yayını.
- Kabakuşak, D. (2018) *Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri Üzerine Bir İnceleme: İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı*. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 21(1), 102-130.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2016) *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar. Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağnıcı, D.Y. (2017) *Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol Ve Sorumluluklar*. İlköğretim Online 16(4), 1768-1776
- Kahraman, F. ve Kahya-Nizam Ö. (2016). *Mültecilik Hallerini Mekân Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyeliler Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (44), 808-825.
- Kale, B., ve M. M. Erdoğan (2019) *The Impact of GCR on Local Governments and Syrian Refugees in Turkey*, International Migration, 57 (6), 224-242.
- Kanat, K. B. ve Üstün, K. (2015) *Turkey's Syrian Refugees*. SETA Rapor No: 49. Ankara: SETA Vakfı Yayınları.
- Kap, D. (2014) *Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları*. Akademik Perspektif, 30-35.
- Karaca, S. (2013) *Kayıtdışı Mülteciler, Kayda Değer Sorunlar*, Analist Dergisi, Sayı 31.
- Karasu, M. A. (2016). *Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(3), 995-1014.
- Karlı, B. (2013) *Toplumsal Birlikliliklerde Öncelikler: Kabullenme Ve Dışlanmanın Sosyo- Psikolojik Temelleri (Alevilik-Sunilik Örneği)*, Birey ve Toplum Dergisi 3(6), 99-135.
- Kartal, B., ve Başçı, E. (2014) *Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri*, CBU Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2) 216-229.
- Kaushal, N. (2019) *Blaming Immigrants Nationalism and the Economics of Global Movement*. Columbia University Press.
- Kaya, A. (2014) *Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış*, İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 14, 11-28.
- Kaya, A. (2016) *İslam, Göç ve Entegrasyon/ Güvenleştirme Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, İ. ve Aydın, H. (2014) *Çoğulculuk, Çokkültürlü ve Çok Dilli Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, İ. ve Eren, Y. E. (2014) *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu*. Rapor No: 50. İstanbul: SETA Vakfı yayınları.
- Kayaoğlu, A., ve Erdoğan, M.M. (2018) *Labor Market Activities of Syrian Refugees in Turkey*, The Economic Research Forum (ERF).
- Keyman, F., ve İçduygu, A. (Ed) (2012) *Citizenship in a Global World: European Questions and Turkish Experiences*. Routledge.
- Kilis Ortak Akıl Topluluğu. (2013) *Kilis'teki Suriye, Sorunların Tespiti Ve Çözümlerine İlişkin Rapor*. Kilis: Kilis Ortak Akıl Topluluğu.
- Kirişçi, K. ve Karaca, S. (2015) *Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları*. M. Erdoğan, ve A. Kaya (Der.) *Türkiye'nin Göç Tarihi- 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 295-314). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirtliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler Sınırı*. Brookings Enstitüsü ve Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Kirişçi, K. (2020) *How the EU Can Use Agricultural Trade to Promote Self-Reliance for Syrian Refugees in Turkey*. Brookings Institute-TENT Foundation.

- Kivisto, Peter (2002) *Multiculturalism in a Global Society*, Oxford : Blackwell.
- Kocadağ, B. (2018) Suriyeli Sığınmacılar ve Çalışma Hayatı: Sorunlar, Tespitler ve Öneriler, *Sosyolojik Düşün*, 3(1-2): 1-13.
- Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015) Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri, *Birey ve Toplum*, 5(9), 63-92.
- Korkmaz, A. (2016) Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(6), 83-116.
- Korkmaz, E.E. (2018) Türkiye'de Tekstil Sanayisinin Sosyal Taraflarının Mülteci İşçilerin İstihdamına Bakışı, *Çalışma ve Toplum*, 1, 93-120.
- Koyuncu, A. (2014) *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2015) Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu. İhlamur-Öner S. G. ve Şirin Öner N. A. (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar- Tartışmalar* (s. 49-85) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kymlicka, W. (1995) *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. (2012) Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Çev.: Fatih Öztürk, 70 (2), 297-332.
- Lyman, S. M. (1968) *The Race Relations Cycle of Robert E. Park*, *The Pacific Sociological Review*, 11(1), 16-22.
- Martikainen, T. (2005) *Religion, Immigrants and Integration*. AMID Working Paper Series, 1-13.
- Memişoğlu, F. (2018) *The Syrian Community in Turkey: Perspectives, Prospects, and Policies*, PODEM.
- Mercütek, Z. Ş., ve Erdoğan, M. M. (2016) *The Implementation of Voting from Abroad: Evidence from the 2014 Turkish Presidential Election*, *International Migration*, 54 (3) 2016, 173-186.
- MPG (2013) *Turkey A Migrant Integration Policy Index Assessment*, Migration Policy Group Yayını.
- Musterd, S. (2003) *Segregation and Integration: A Contested Relationship*. *Journal Of Ethnic and Migration Studies*, 29(4), 623-641.
- Newland, K. (1993) *Ethnic Conflict and Refugees, Survival*, 35 (1), 81-101.
- Niessen, J. (2001) *Diversity And Cohesion: New Challenges for the Integration Of Immigrants And Minorities*, Strasbourg: Council of Europe.
- Ongan, N. T. (2013). *Sosyal Uyum-Sosyal Sermaye Eksenli Kalkınma Yaklaşımının Sınıfsal Sonuçlarına İlişkin Bir Değerlendirme*, *Çalışma ve Toplum*, 211-227.
- Orhan, O. ve Şenyücel, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, İstanbul: ORSAM ve TESEV Raporu, No 195.
- Özcan, A.S. (2018) *Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası*, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 17-29.
- Özcan, E. D. (2016) *Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme*, *İş ve Hayat*, 4(2), 183-215.
- Özcan, M. (2007) *Azınlık Terimi: Almanya ve Türkiye'de Azınlığın ve Çoğunluğun Birlikte Yaşamaları*, *Göç ve Entegrasyon -Almanya ve Türkiye'de Azınlık Çoğunluk İlişkileri*, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayını.
- Özçürümez, S., ve Yetkin, D. (2014) *Limits to Regulating Irregular Migration in Turkey: What Constrains Public Policy and Why?*, *Turkish Studies*, 15(3), 442-457.
- Özer, Y. Y. (2015a) *Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı- Türkiye ve Fransa Örnekleriyle*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özer, Y. Y. (2015b) *Göçmenlere Yönelik Yabancı Düşmanlığı Türkiye için Tehlike Olabilir mi? Suriyeli Göçmenler Üzerinden Bir Değerlendirme*. *Sosyoloji Divanı* (6), 177-192.
- Özgüler, V. C. (2018) *Göç ve Uyum Politikaları*. *GSI Journals Serie B: Advancements In Business*, 1(1), 1-18.
- Özgür, N. (2015) *Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri"*. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç- Kavramlar, Tartışmalar* (s. 199-216). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özservet, Y. (2015) *Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası*. Yakup Bulut (Ed.) *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyum Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü* (s.93-111). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Öztürk, M., Cengiz, Ş., Köksal, H., İrez S. (2017) *Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı*, Aktekin, Semih (Ed.), T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Paksoy, H. M., H. Kaçarlan, E. Kılınç ve A. Tunç, (2015) *Suriyelilerin Ekonomik Etkisi: Kilis İli Örneği*, *Birey ve Toplum*, 5 (9). 143-173.
- Pandir, Müzeyyen ve Efe, İbrahim (2015) *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi*, *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 1-26.
- Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (2013) *Göç Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- Pettigrew, Thomas F., Ulrich W., ve Oliver C. (2007). *Who Opposes Immigration? Du Bois Review: Social Science Research on Race* 4 (1), 19–39.
- Phillimore, J. (2011) *Refugees, Acculturation, Strategies, Stress and Integration*, *Journal of Social Policy*, 40 (3), 575- 593.
- Polat, İ. ve Kılıç, E. (2013) *Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri*. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 5(1), 352-372.
- Potocky-Tripodi, M. (2004) *The Role of Social Capital in Immigrant and Refugee Economic Adaptation*, *Journal of Social Service Research*, 31, 59-91.
- Quilliam, L. (1995) *Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition And Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe*. *American Sociological Review*, 60, 586-611.
- Riek, B.M., Mania, E. W., ve Gaertner, S.L. (2006) *Intergroup Threat and Out-Group Attitudes: A Meta-Analytic Review*, *Personality and Social Psychology Review*, 10, 336-353.

- Sağiroğlu, A. Z. (2015) Türkiye'nin Değişen Göç Karakteri, *Sosyoloji Divanı*, 3 (6), 9-30.
- Sakız, H. (2016) Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi, *Göç Dergisi*, 3(1): 65-81.
- Salomoni, F. (2015) Göçmenlerin İtalya'da Entegrasyonu, Şeker, B.D., Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M.M. (Der.) *Göç ve Uyum* (s. 165-185). London: Transnational Press .
- Sandal, E. K., Hançerkıran, M. ve Tıraş M. (2016) Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Ve Gaziantep İline Yansımaları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15 (2), 461- 483.
- Saraçoğlu, C. (2014) Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler İnkâr'dan "Tanıyarak Dışlama"ya, (3.bs.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schneider, S. L. (2008) Anti-Immigrant Attitudes in Europe: Outgroup Size and Perceived Ethnic Threat. *European Sociological Review* 24, 53 –67.
- Sert, D. Ş. (2015) Uluslararası Göç Yazınında Bütüncü bir Kurama Doğru. İhlamur-Öner S. G. ve Şirin Öner N. A. (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar - Tartışmalar* (s. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seydi A.R. (2013) Türkiye'deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye'deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30, 217-241.
- Seydi, A. R. (2014) Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31, 267-305.
- Sezgin, A. A. ve T. Yolcu (2016) Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci, *Humanitas*, 4 (7), 417-436.
- Sherif, M. (1966) *Group Conflict and Cooperation*. London: Routledge&Kegan Paul.
- Sides, J ve Citrin, J. (2007) *European Opinion about Immigration: The Role of Identities, Interests and Information*. B.J.Pol.S., 37, 477-504.
- Sirkeci, İ. (2017) Bir Güvensizlik Ülkesi Olarak Türkiye'nin Mültecileri: Suriyeliler ve Türk Mülteciler, *Göç Dergisi*, 4 (1), 21-40.
- Sirkeci, İ. ve Bardakçı, S. (2016) Suriye'den Gelenler Misafir Değil Bir Göç Kültürünün Öncüleri, *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 531-544.
- Sirkeci, İ., ve Erdoğan, M. M. (2012) Göç ve Türkiye. *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Sirkeci, İ., Yücebaş, M. ve Şeker, D. (2015) Uyum Çalışmalarına Giriş. Şeker, B.D., Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M.M. (Der.) *Göç ve Uyum* (s. 1-10). London: Transnational Press, Londra.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., Martinez, C. M., Schwarzwald, J. ve Tur-Kaspa, M. (1998) Prejudice Toward Immigrants In Spain and Israel: An Integrated Threat Theory Analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 559-576.
- Stephan, W., Ybarra, O. ve Morrison, K. (2009) *Intergroup Threat Theory, Handbook Of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination* (ed. Nelson, Todd D.). Psychology Press.
- Sümer, B. (2017) Sosyal Kaynaşma Kavramı ve Ölçütleri, *İs Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 19(3), 31-56.
- Şan, M.K. ve Haşlak İ. (2012) Asimilasyon ile Çok Kültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-54
- Şeker, B. D. (2015) Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Şeker, B. D., Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M.M. (Der.) *Göç ve Uyum* (s. 11-26). London: Transnational Press London.
- Şeker, G. (2015) Türkiye'de Kamu Yönetiminde Uyum Çalışmaları. B. D. Şeker, İ. Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Der.) *Göç ve Uyum* (s.65-76). London: Transnational Press London.
- Şerif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., ve Sherif, C. W. (1961) *Intergroup Conflict and Cooperation: The Robbers Cave Experiment*. Norman, OK: University Book Exchange.
- Şimşek, D. (2018) Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (40), 367-392
- Şirin -Öner, N. A. (2015) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. İhlamur-Öner S. G. ve Şirin Öner N. A. (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar- Tartışmalar* (s. 13-28) İstanbul: İletişim Yayınları.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2016) Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi.
- Tajfel, H. ve Turner, J.C. (1979) *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. W.G. Austin ve S.Worchel (Ed.) içinde *The Social Psychology of Intergroup Relations* (s. 33-47). Monterey, CA:Brooks- Cole.
- Tajfel, H. ve Turner, J.C. (1986) *The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour*. S.Worchel ve W.G. Austin (Ed.) içinde *Psychology of intergroup relations* (s. 7-24). Chicago: Nelson- Hall.
- Taşar, H. H. (2019) Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Yükseköğretim Sorunları: Adıyaman Üniversitesi Örneği*, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 31, 160-187.
- Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017) Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Taylor, C. (2014) Tanınma Politikası. C. Taylor ve Diğ. içinde, *Çokkültürlülük- Tanınma Politikası* (s. 46-93). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taylor, J. (2004) *Refugees and Social Exclusion: What the Literature Says*, *Migration Action*, 26(2), 16-31.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu- Mülteci Hakları Alt Komisyonu. (2018) *Göç ve Uyum*. Ankara.

- Tibi, B (2000) *Europa ohne Identität? Leitkultur oder Wertebeliebigkeit, Siedler.*
- Tol, G. (2012) Entegrasyonu Etkileyen Makro Düzey Etkenler: Almanya ve Hollanda'da Türkler, *Migration Letters*, 9(4), 303-310.
- Topal, A. H. (2015) Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 5-22.
- Topçu, E. (2017) Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitime Kazandırılma Süreci: Geçici Eğitim Merkezleri. C. Taştan ve A.Ç. Kavuncu (der.) içinde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar (11-25). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Topsakal, C., Merey, Z., ve Keçe, M. (2013) Göçle Gelen Ailelerin Çocuklarının Eğitim-Öğrenim Hakkı ve Sorunları Üzerine Nitel Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 539-554.
- Tunç, A. Ş. (2015) Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme, *TESAM Akademi Dergisi*, 2 (2): 29-63.
- Türk, G. D. (2016) Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme, *Marmara İletişim Dergisi* (25), 145-157.
- Türker, D. ve Yıldız, A. (2015) Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi, Betül Dilruba Şeker, İbrahim Sirkeci ve M. Murat Yücesahin (Der.). Göç ve Uyum (s. 23-31) London: Transnational Press.
- Unutulmaz, K. O. (2015) Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"- Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. İhlamur-Öner S. G. ve Şirin Öner N. A. (Der.) Küreselleşme Çağında Göç Kavramları - Tartışmalar (s. 135-159). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Unutulmaz, O. (2019) Turkey's Education Policies Towards Syrian Refugees: A Macro-Level Analysis, *International Migration*, 57(2), 235-252.
- Uzun, E. M. ve E. Bütün (2016) Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Üstün, N. (2016) Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunları-Öneriler, Konya Ticaret Odası.
- Vatandaş, C. (2002) Çokkültürlülük. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Wagner, U. (2008) *Improving Intergroup Relations Building on the Legacy of Thomas F Pettirew. USA: Blakewell Pub*
- Watkins, K. Ve Zyck, S.A. (2014) *Living on Hope, Hoping For Education: The Failed Response to The Syrian Refugee Crisis.* London: Overseas Development Institute.
- Whitley, B. E., ve Kite, M.E. (2006) *The psychology of prejudice and discrimination.* Belmont, CA: Thompson
- Yalçın, C. (2004) *Göç Sosyolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yardımcı, M. (2017) Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.
- Yaşar, M.R. (2014) Kilis'te Sığınmacı Algısı Toplumsal Otizm Ve Ötekileştirme Sürecinin İlk Görünümleri. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Matbaası.
- Yavuz, Ö. ve Mızrak, S. (2016) Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği, *Göç Dergisi*, 3(2), 175-199.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., ve İyem, C. (2017) Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 35, 107-126.
- Yıldız, A. (2017) Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 36-76.
- Yıldız, T. ve Yıldız, İ. (2017) Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme', *İktisadi, İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 30-46.
- Yükleyen, A. ve Yurdakul, G. (2011) *Islamic Activism and Immigrant Integration: Turkish Organizations in Germany, Immigrants & Minorities*, 29(01), 64-85.
- Zarate, M. A., Garcia, B., Garza, A. A., ve Hitlan, R. T. (2004) *Cultural Threat and Perceived Realistic Group Conflict As Dual Predictors Of Prejudice. Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 99-105.
- Zülfikar- Savcı, B. Ş. ve Ergöçmen, B. (2019) Kalkınma Perspektifinden Türkiye-Avrupa Ülkeleri Göç Koridoru Analizi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (30), 886-901.

İNTERNET KAYNAKLARI

- 3RP. In responce to the Syria Crisis Regional Refugee & Resilience Plan, <http://www.3rpsyriacrisis.org/> Erişim Tarihi/Acess: 02.01.2020
- AB Bakanlığı. 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf Erişim Tarihi/Acess: 09.12.2019
- AB Katılım Ortaklığı Belgeleri. https://www.ab.gov.tr/katilim-ortakligi-belgeleri_46226.html Erişim Tarihi: 29.08.2019
- AB Türkiye Delegasyonu. Türkiye'deki Mülteci Krizine Avrupa Birliğinin Müdahalesi, <https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyedeki-multeci-krizine-avrupa-birliginin-mudahalesi-710> Erişim Tarihi/Acess: 12.12.2019
- AFAD, T.C. Sağlık Bakanlığı ve World Health Organization. Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması (2016) https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphone/kitaplar/suriyeli_multeci.pdf Erişim Tarihi/Acess: 02.01.2020
- Bertelsmann Stiftung; Eurofound. (2014) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1472en.pdf Erişim Tarihi/Acess: 02.01.2020

- Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-1.htm> Erişim Tarihi/Access: 14.12.2019
- DSP; İGAM (2019) Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomiye Katılımı, <https://igamder.org/uploads/belgeler/DSP-IGAM-Turkey-Final-Report-Mart-2019-TR.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Erdoğan, M. M. (2013) Euro-Turks-Barometre. http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/ETB_rapor.pdf Erişim Tarihi: 12.10.2019
- European Commission. The EU Facility for Refugees in Turkey, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en Erişim Tarihi/Access: 14.12.2019
- Eurostat. (European Union) 2018 Migrant Integration Statistics – Labour Market Indicators, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_%E2%80%93_labour_market_indicators&oldid=436157 Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Faist, T. (2018) A Primer on Social Integration: Participation and Social Cohesion in the Global Compacts. (COMCAD Working Papers, 161). Bielefeld: Universität Bielefeld, Fak. für Soziologie, Centre on Migration, Citizenship and Development (COMCAD). <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssor-58138-7> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- FRONTEX. (2019) Migratory situation in November – Detections fall by a quarter from previous month, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/migratory-situation-in-november-detections-fall-by-a-quarter-from-previous-month-Ghh6Wv> Erişim Tarihi/Access: 12.12.2019
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf> Erişim Tarihi/Access: 20.10.2019
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Global Compact for Migration. (2018) Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, https://refugeemigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_0.pdf Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019) 2018 Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örnekleme, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/2018_TNSA_SR.pdf Erişim Tarihi/Access: 04.12.2019
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.(2019) 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Ana Rapor Toplantısı, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/sonuclar_sunum.pdf Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- IOM - Göç Terimleri Sözlüğü: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf Erişim Tarihi/Access: 31.12.2019
- IOM. (2018) International Migration Volume 57, Issue 6. <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/14682435/2019/57/6> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- IOM. (2019) World Migration Report 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf Erişim Tarihi/Access: 01.12.2019
- J.P. De Berry,- A. Roberts. (2018) Social Cohesion and Forced Displacement: A Desk Review to Inform Programming and Project Design. World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/125521531981681035/pdf/128640-WP-P163402-PUBLIC-SocialCohesionandForcedDisplacement.pdf> Erişim Tarihi: 31.12.2019
- Karaca, S. ve Doğan, U. (2014) Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme, Uygulama ve Araştırma Merkezi. <http://www.madde14.org/images/b/bo/MersinUnivSuriyeCalistay.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Kaymaz, T. ve Kadkötü O. (2016) Syrians in Turkey- The Economics of Integration, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1473326257-7.Syrians_in_Turkey_The_Economics_of_Integration.pdf, Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Kızıltan, Ü. (2018) Operation Syrian Refugees: An Overview of Canada's Resettlement Initiative and Early Outcomes, Research and Evaluation Branch Immigration, Refugees and Citizenship Canada (IRCC), <https://www.uts.edu.au/sites/default/files/article/downloads/Umit%20Kiziltan.Canada.Operation%20Syrian%20Refugees.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Kirişçi, K., Brandt, J. ve Erdoğan, M.M. (2018) Syrian refugees in Turkey: Beyond the numbers, Brookings Institute, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/06/19/syrian-refugees-in-turkey-beyond-the-numbers/> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Kymlica, W. (1996) Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, <https://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0198290918.001.0001/acprof-9780198290919> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/179-199.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Narlı, N., Özaşçılar M., ve Turkan-İpek, I. Z. (2019) Turkish Daily Press Framing and Representation of Syrian Women Refugees and Gender-Based Problems: Implications for Social Integration Turkish Daily Press Framing and Representation of Syrian Women Refugees and Gender-Based Problems: Implications for Social Integration, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15562948.2018.1557311> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- OECD, Social Cohesion <https://www.oecd.org/dev/inclusivesocietiesanddevelopment/social-cohesion.htm> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Oomen, B. (2019) Cities of Refuge Rights, Culture and the Creation of Cosmopolitan Cityzenship, <https://www.researchgate.net/publication/337561996> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- R. Bauböck –M.Tripkovic (Ed.) (2017) The Integration of Migrants and Refugees, An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45187/Ebook_IntegrationMigrantsRefugees2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y Erişim Tarihi/Access: 01.12.2019
- RAND Corporation (2018) Opportunities for All https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2653.html Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- RDPP, WFP, ILO, UNDP. (2017) Jobs Make the Difference, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/compressed_12312313123UNDP_JOR_FINAL_Low%2520Res.pdf Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020

- Ruadin, D., Alberti, C., ve D'Amato . (2015) *Immigration and Integration Policy in Switzerland , 1948 to 2014*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/spsr.12144> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Sak, G. (2016) *Türkiye Sosyal Uyum Endeksinde 155 Ülke Arasında 120'nci*, TEPAV web sayfası: <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5513> Erişim Tarihi/Access: 29.12.2019
- Sunata, U. ve Abdulla A. (2019) *Lessons from Experiences of Syrian Civil Society in Refugee Education of Turkey*, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15562948.2019.1692984?journalCode=wimm20> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu. (2013) *Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği*. <http://www.ihd.org.tr/images/pdf/2013/YokSayılanlar.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi. <https://piktes.gov.tr/> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- TEPAV (2018) *Yabancı Sermayeli Şirketler Bülteni Suriye Sermayeli Şirketler Erişim*: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1533018887-4.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni___Haziran_2018.pdf Erişim Tarihi/Access: 16.09.2019
- TEPAV. (2018) *Syrian Entrepreneurship and Refugee Start-ups in Turkey: Leveraging the Turkish Experience*, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1566830992-6.TEPAV_and_EBRD___Syrian_Entrepreneurship_and_Refugee_Start_ups_in_Turkey_Lever...pdfErişim/Access: 12.12.2019
- The Institute of Community Cohesion *Challenging Local Communities to Change Oldham. (2006) Review of Community Cohesion in Oldham*. http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/25_05_06_oldham_report.pdf Erişim Tarihi/Access: 29.12.2019
- Triandafyllidou, A. (2012) *Handbook on Tolerance And Cultural Diversity in Europe*, https://www.academia.edu/17390353/Handbook_on_Tolerance_and_Cultural_Diversity_In_Europe?email_work_card=title Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- TÜİK. *Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2017* <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27600> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=QHmtYPfcpVgmQqb4TNQH21dZ0Q0bP867kRyLQpw5CXGD-RmnñfC911760913843?id=24643> Erişim Tarihi/Access: 04.12.2019
- Türk Tabipler Birliği. (2014) *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Türk Tabipler Birliği. (2017) *Savaş, Göç ve Sağlık Çalışmayı Sonuç Bildirgesi*. http://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=c8d74120-d355-11e7-b181-3987fc5bd30f Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye Ulusal Ajansı, Erasmus+. *Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonu'nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap* http://www.ll2ii.eu/pdf/Guidebook_for_Local_Bodies_and_Operators_on_Integration_of_Migrants_in_Europe_TR.pdf Erişim Tarihi/Access:12.01.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On birinci Kalkınma Planı (2019-2023)* <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlanı.pdf> Erişim Tarihi/Access: 12.10.2019
- Türkiye'deki Mülteciler İçin AB Mali Yardım Programı Taahhüt Edilen / Karar Verilen, Sözleşmeye Bağlanan ve Ödemeleri Yapılan Projelerin Listesi https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/uploads/190601_facility_table_tr.pdf Erişim Tarihi/Access: 14.12.2019
- Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete: 26 Nisan 2016 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160426-1.htm> Erişim Tarihi/Access: 20.10.2019
- UNHCR. *Syria Regional Refugee Response*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- WBG. (2018) *Social Cohesion and Forced Displacement a Desk Review to Inform Programming and Project Design*, <http://documents.worldbank.org/curated/en/125521531981681035/pdf/128640-WP-P163402-PUBLIC-SocialCohesionandForcedDisplacement.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: www.goc.gov.tr
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenim Genel Müdürlüğü: www.hbogm.meb.gov.tr
- IOM International Organisation for Migration: www.iom.int
- UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees: www.unhcr.org
- Yassin, N. (2019) *101 Facts and Figures on the Syrian Refugee Crisis*, https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/publications/books/2018-2019/20190701_101_fact_book_vol_2.pdf Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- YUKK. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> Erişim Tarihi/Access: 02.01.2020
- Yurdusev, N. (2010) *İflas Eden Çok Kültürcülük mü yoksa Almanya mı?* <https://www.dunyabulteni.net/iftlas-eden-cok-kulturculuk-mu-yoksa-almanya-mi-makale,14912.html> Erişim Tarihi/Access: 29.12.2019.

EK-1: SB 2019 OGG'ler Soru Formları

A. T.C. Vatandaş Odak Grup Görüşmeleri Çerçeve Soruları

a. Bütün T.C. Vatandaş Odaklarında

i. Suriyelilerle ilgili Algılar

- Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?
- Türkiye'deki Suriyelileri tarif ederken hangi iki kavram öne çıkar? Neden?

ii. Suriyelilerle Birlikte Yaşamak

- Suriyelilerin Türkiye'de yaşaması Türkiye'yi aşağıdaki başlıklarda olumlu mu olumsuz mu etkilemiştir? Neden-Ne açıdan-Nasıl? (Her bir başlık için ikiye bölüp olumlu ve olumsuz başlıklar belirlenmeye çalışılmalı.)
  - o Ekonomi
  - o Toplum
  - o Kültür
  - o Siyaset
- Sizin Suriyelilerle nasıl ilişkileriniz var? Deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- Suriyelilerden siz veya yakınlarınız bir zarar gördü mü? Anlatır mısınız?
- Sizde Suriyeliler Türkiye'ye uyum sağladı mı? Bunun nedeni nedir?

iii. Suriyelilerle Sosyal Mesafe

- Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? Neden-Nasıl?
- Şu okuyacaklarımdan hangileri sizin için sorun olmaz hangilerini ise kesinlikle istemezsiniz? Neden?
  - o Bir Suriyeli ile evlenmek (siz veya ailenizden birinin)
  - o Bir Suriyeli ile iş yapmak
  - o Bir Suriyeli ile arkadaş/dost olmak
  - o Bir Suriyeli ile komşu olmak
  - o Çocuğunuzun Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesi

iv. Suriyelilerle ilgili Devlet Politikaları

- Türkiye'nin Suriyelilerle ilgili politikaları sizce doğru mu? Neden?
- Suriyelilerin Türkiye'de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir politika izlenmeli? Neden?
- Sizce Suriyelilerin Türkiye'de siyasi hakları olmalı mı? Evetse hangi hakları olmalı? Neden?

v. Suriyelilerin Geleceği

- Türkiye'deki Suriyeliler savaş bittikten sonra ülkelerine dönecek mi? Neden?
- Uzun vadede Türkiye'de kalacak olan Suriyelilerle ilgili nasıl bir politika izlenmeli? Neden?

b. Katılımcılarına/Temalarına Göre Özel Sorular

i. Kadın Odakları

- Sizce Türkiye'deki Suriyelilere bakışları açısından erkekler ve kadınlar arasında bir fark var mı? Varsa bu neden kaynaklanıyor?

- Kadınlar ülkedeki Suriyelilerden erkeklere göre farklı biçimde etkilendiler mi /etkileniyorlar mı? Açıklar mısınız?

ii. Öğretmen Odakları

- Suriyeliler Türkiye’de eğitimi nasıl etkiledi?
- Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili nasıl bir yol izlenmeli?
- Eğitim sistemindeki sorunlar nasıl giderilebilir? Neler yapılmalı?
- Suriyeliler konusunda öğretmenlerimiz yeterli donanıma sahip mi ve yeterli destek alıyorlar mı? Neler yapılmalı?

iii. Öğrenci Odakları

- Suriyeliler Türkiye’deki üniversiteleri nasıl etkiledi?
- Suriyelilerin Türkiye’deki üniversitelere girişleri konusunda nasıl bir düzenleme yapılmalı? Neden?

iv. Esnaf-Çalışan Odakları

- Suriyeliler sizlerin işlerini, çalışmasını nasıl etkiledi?
- Suriyelilerin sizin sektörünüze olumlu ve olumsuz etkileri neler oldu?

v. STK Odakları

- Türkiye’de STKların Suriyelilere yönelik çalışmalarında neleri iyi/doğru yapıyorlar, hangi konularda sorunlar/yanlışlar/başarısızlık söz konusu?
- Suriyelilerin STKlara bakışları, STKlarla olan ilişkileri nasıl?

c. Şehirlere Özel Sorular

- Suriyelilerin İstanbul/İzmir/Hatay/G.Gaziantep’e nasıl bir etkisi oldu?
- İstanbul/İzmir/Hatay/G.Gaziantep’teki yerel yönetimler, belediyeler, Suriyelilerle ilgili neleri doğru yaptı neleri yanlış yaptı? Bu anlamda hangi belediyeler diğerlerinden farklılaştı? Açıklar mısınız?
- İstanbul/İzmir/Hatay/G.Gaziantep halkı Suriyelilere nasıl yaklaştı? Karşılıklı ilişkileri nasıl tanımlarsınız?
- Suriyelilerin Türkiye’de hangi şehirlerde yaşamaları serbest mi bırakılmalı yoksa devlet tarafından mı belirlenmeli? Bu konuda İstanbul/İzmir/Hatay/G.Gaziantep’in yeri ne olmalı? İstanbul/İzmir/Hatay/G.Gaziantep’te kaç Suriyeli yaşamalı?

B. Suriyeliler Odak Grup Görüşmeleri Çerçeve Soruları

Aşağıdaki soruların hepsinde katılımcılardan hem kendi görüş ve deneyimlerini hem de onlara göre Türkiye’deki Suriyelilerin görüş ve deneyimlerini anlatmaları istenmiştir.

d. Bütün Suriyeli Odaklarında

i. Türkiye’deki Suriyelilerin Deneyimleri

- Türkiye’deki Suriyelilerin (yalnızca kendiniz değil), yaşadıkları en büyük sorunlar hangileri? Anlatır mısınız?
- Suriyeliler Türkiye’de mutlu mu? Hangi açılardan mutlu, hangi açılardan değil? Neden?
- Sizce Suriyeliler Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı? Neden?
  - o Sizce bu durum daha iyiye gidiyor mu/ gidecek mi? Gitmesi için neler yapılması gerekir? Kimlere hangi görevler düşüyor?

ii. Suriyelilere Yönelik Politika ve Uygulamalar

- Türkiye’deki Suriyelilere yönelik politika ve uygulamaları nasıl buluyorsunuz? Neler daha iyi yapılabilir? Neler değişmeli?
- Türkiye’de devletin Suriyelilere yönelik şu alanlardaki politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
  - o Sağlık
  - o Eğitim
  - o Çalışma-Ekonomi
  - o Siyasi-hukuksal haklar

iii. T.C. Vatandaşlarıyla İlgili Algılar

- Türk toplumu genel olarak Suriyelilere nasıl davranıyor? Açıklar mısınız?
- Sizce Türk toplumu Suriyeliler nedeniyle hangi konularda kaygılar yaşıyor? Bu kaygılarında haklılar mı? Bu kaygıların giderilmesi için neler yapılabilir?

iv. Türkiye'deki Suriyelilerin Geleceği

- Suriyeliler Türkiye'de bir gelecekleri olacağına inanıyor mu? Neden?
- Suriyeliler nasıl bir gelecek hayal ediyor?
- Suriyeliler Suriye'ye dönmeyi planlıyor mu? Hangi durumda Suriyeliler Suriye'ye döner? Cevabınızı açıkla mısınız?

v. T.C. Vatandaşlarıyla Sosyal Mesafe

- Suriyeliler kültürel açıdan Türklere ne kadar benziyorlar? Ne yönlerden, nasıl, neden?
- Şu okuyacaklarımdan hangileri sizin için sorun olmaz, hangilerini ise kesinlikle istemezsiniz? Neden?
  - o Bir T.C. vatandaşı ile evlenmek (siz veya ailenizden birinin)
  - o Bir T.C. vatandaşı ile iş yapmak
  - o Bir T.C. vatandaşı ile arkadaş/dost olmak
  - o Bir T.C. vatandaşı ile komşu olmak
  - o Çocuğunuzun T.C. vatandaşı çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesi

e. Katılımcılarına/Temalarına Göre Özel Sorular

i. Kadın Odakları

- Suriyeli kadının Suriyeli erkeklerle kıyaslandığında, Türkiye'deki deneyimlerinde farklılıklar var mı? Varsa neler anlatır mısınız? Bu farkların nedenleri ne?
- Suriyeli kadınların en önemli sorunları neler? Bu sorunlar nasıl çözülebilir? Kimlere ne roller düşüyor?
- Türkiye'de Suriyeli kadınlara yönelik uygulanan politikaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Neler iyi, nelerde eksiklikler var? Neler değiştirilmeli, daha iyi hale getirilmeli?

ii. Esnaf-Çalışan Odağı

- Türkiye'de çalışmak/iş kurmak nasıl bir deneyim? Yaşadığınız olumlu deneyimleri ve sorunları anlatır mısınız?
- Devletin Suriyelilerin çalışmasına/iş kurmasına yaklaşımı nasıl? Devletin bu konudaki politikalarında değişiklikler yapılması gerekir mi? Neler yapılmalı? Neden?
- Toplumun, özellikle de Türk çalışanlar ve esnafın Suriyelilerin çalışmasına ve esnaflık yapmasına yaklaşımı nasıl? Bu konuda zaman içinde bir değişim gözlemlediniz mi?

iii. Öğrenci Odağı

- Bir Suriyeli olarak Türkiye'de öğrenci olmak nasıl bir deneyim? Olumlu ve olumsuz yanları neler? Bunlar nasıl geliştirilebilir/düzeltilir?
- Aldığınız eğitimi gelecekte nasıl ve nerede kullanmayı planlıyorsunuz? Anlatır mısınız?
- Türkiye'de devletin Suriyelilere yönelik uyguladığı eğitim politikalarını, özellikle de Suriyelilerin yüksek eğitime erişimi konusunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu konuda neler değişmeli?

iv. T.C. Vatandaşlığı Almış Olan Suriyeli Odağı

- Neden T.C. vatandaşlığı almayı istediniz?
- Vatandaş olma sürecinde neler yaşadınız? Ne zorluklarla karşılaştınız? Bu süreçte yapılması gerektiğini düşündüğünüz değişiklikler nelerdir? Neden?
- Vatandaş olduktan sonra hayatınızda neler değişti? Vatandaşlık size hangi avantajları ve dezavantajları getirdi?
- Diğer Suriyelilere vatandaş olmalarını tavsiye ediyor musunuz/eder misiniz? Neden?

v. STK Odağı

- Suriyelilerin STKlara bakışı ve onlarla ilişkisi nasıl?
- STK'larda Suriyelilerin de çalışıyor olmasını nasıl görüyorlar? Bu konuda yaşadığınız ilginç deneyimleriniz oldu mu?
- Bir Suriyeli olarak STK'larda çalışmanın olumlu yanları ve zorlukları/problemleri neler?

f. Şehirlere Özel Sorular

- Suriyeli olarak İstanbul/Ankara/Hatay/G.Gaziantep'te yaşamak nasıl bir deneyim? Burada değil de başka şehirlerde yaşıyor olsaydınız neler farklı olurdu? Burada yaşamının olumlu yanları ve sıkıntıları/zorlukları neler?
- İstanbul/Ankara/Hatay/Gaziantep'teki yerel yönetimler, belediyeler, Suriyelilerle ilgili neleri doğru yapıyor neleri yanlış yapıyor? Bu anlamda hangi belediyeler diğerlerinden farklılaştı? Açıklar mısınız?
- İstanbul/Ankara/Hatay/Gaziantep halkı Suriyelilere nasıl yaklaştı? Karşılıklı ilişkileri nasıl tanımlarsınız?
- Şu an imkanınız olsaydı, hangi şehirde yaşamak isterdiniz? Bu tercihi yaparken karar vermedeki kriterleriniz neler olurdu, neleri dikkate alırdınız?

EK-2: MAXQDA KOD SİSTEMİ: Analizde Kullanılan Kodlar ve Alt Kodlar

TR-Suriyelilerin Algılanışı

- Suriyelilerin Türkiye'ye Uymu
  - Suriyeliler uyum sağlamadılar
  - Suriyeliler uyum sağladılar
- Suriyelilerin Türkiye'ye etkileri
  - Suriyelilerin Türkiye'ye olumsuz etkileri
    - Suriyelilerin olumsuz etkileri-toplumsal
    - Suriyelilerin olumsuz etkileri-siyasi
    - Suriyelilerin olumsuz etkileri-kültürel
    - Suriyelilerin olumsuz etkileri-ekonomik
  - Suriyelilerin Türkiye'ye Olumlu Etkileri
    - Suriyelilerin olumlu etkileri-siyasi
    - Suriyelilerin olumlu etkileri-kültürel
    - Suriyelilerin olumlu etkileri-toplumsal
    - Suriyelilerin olumlu etkileri-ekonomik
- Tarif eden kavramlar
  - Olumsuz kavramlar
  - Olumlu kavramlar

TR-Suriyelilerle Etkileşim

- Görülen zarar
- Suriyelilerle ilişkiler ve deneyimler
- Suriyelilere şahit olunan yerler
- Yaşanan yerdeki Suriyeliler
  - Olumsuz ilişki ve deneyimler
  - Olumlu ilişki ve deneyimler

TR-Suriyelilerle Sosyal Mesafe

- Sosyal ilişki türlerine yaklaşım
  - Çocuğumun Suriyelilerle aynı sınıfta eğitim görmesini istemem
  - Çocuğumun Suriyelilerle aynı sınıfta eğitim görmesini isterim
  - Bir Suriyeli ile komşu olmam
  - Bir Suriyeli ile komşu olurum
  - Bir Suriyeli ile arkadaş/dost olmam
  - Bir Suriyeli ile arkadaş/dost olurum
  - Bir Suriyeli ile iş yapmam
  - Bir Suriyeli ile iş yaparım
  - Bir Suriyeli ile evlenmem
  - Bir Suriyeli ile evlenirim
- Suriyelilerin bize kültürel benzerliği
  - Bize kültürel olarak benzemiyorlar
  - Bize kültürel olarak benziyorlar

TR-Şehirlere özel görüşler

- Suriyelilerin Türkiye'de nerelerde yaşayacaklarıyla ilgili izle
- Şehir sakinlerinin Suriyelilere yaklaşımı ve ilişkileri
  - Gaziantep'linin yaklaşımı
  - Hataylıların yaklaşımı
  - Ankaralıların yaklaşımı

- İstanbuluların yaklaşımı
- Şehirdeki belediyelerin Suriyelilere yönelik tutum ve çalışmaları
  - Gaziantep'teki belediyeler
  - Hayat'daki belediyeler
  - Ankara'daki belediyeler
  - İstanbul'daki belediyeler
- Suriyelilerin şehre olan etkileri
  - Gaziantep'e etkileri
  - Hatay'a etkileri
  - Ankara'ya etkileri
  - İstanbul'a etkileri
- TR-T.C. vatandaşı STK çalışanlarının görüşleri
  - STK'ların Suriyelilerle olan ilişkileri
  - STK'ların Suriyeliler konusunda yaptığı yanlış/olumsuz çalışmaları
  - STK'ların Suriyeliler konusunda yaptığı doğru/olumlu çalışmalar
- TR-T.C. vatandaşı -Esnaf/Çalışanların görüşleri
  - Suriyelilerin sektörlerine olumsuz etkileri
  - Suriyelilerin sektörlerine olumlu etkileri
  - Suriyelilerin iş/çalışma konularındaki olumsuz etkileri
  - Suriyelilerin iş/çalışma konularındaki olumlu etkileri
- TR-T.C. vatandaşı öğrencilerin görüşleri
  - Suriyelilerin üniversitelere girişleri konusunda izlenmesi gere
  - Suriyelilerin Türkiye'deki üniversitelere etkileri
- TR-T.C. vatandaşı öğretmenlerin görüşleri
  - Suriyelilerin eğitimde öğretmenlerin donanımları ve sorunlar
  - Eğitim sistemindeki sorunlar ve giderilme yolları
  - Suriyeli çocukların eğitiminde izlenmesi gereken yol
  - Suriyelilerin Türkiye'deki eğitime etkileri
- TR-T.C. vatandaşı kadınların görüşleri
  - Türkiye'deki kadınların Suriyelilerden erkeklere göre etkilenme
  - Suriyeli erkekler ve kadınların deneyimleri arasındaki farklılıklar
- TR-Suriyelilerin geleceği ile ilgili beklentiler
  - Suriyeliler savaş bittikten sonra ülkelerine dönmeyecekler
  - Suriyeliler savaş bittikten sonra ülkelerine dönecekler
- TR-Suriyelilerle ilgili devlet politikalarına bakış
  - Suriyelilerin çalışmasıyla ilgili izlenmesi gereken yol
  - Suriyelilerin Türkiye'de siyasi hakları olmamalıdır
  - Suriyelilerin Türkiye'de siyasi hakları olmalıdır
  - Türkiye'nin Suriyelilere yönelik politikaları doğru değil
  - Türkiye'nin Suriyelilere yönelik politikaları doğru
- SR- Şehirlere özel görüşler
  - Mümkün olsaydı yaşamak için tercih edilecek şehir
  - Şehir sakinlerinin Suriyelilere yaklaşımı
    - Gaziantep'linin Suriyelilere yaklaşımı
    - Hataylıların Suriyelilere yaklaşımı
    - Ankaralıların Suriyelilere yaklaşımı
    - İstanbuluların Suriyelilere yaklaşımı
  - Bu şehirdeki yerel yönetimlerin Suriyelilerle ilgili tutumları
    - Gaziantep'teki yerel yönetimlerin SR'lere tutumu
    - Hatay'daki yerel yönetimlerin SR'lere tutumu
    - Ankara'daki yerel yönetimlerin SR'lere tutumu

- İstanbul'daki yerel yönetimlerin SR'lere tutumu
- Bir Suriyeli olarak bu şehirde yaşama deneyimi
  - Gaziantep'te yaşama deneyimi
  - Hatay'da yaşama deneyimi
  - Ankara'da yaşama deneyimi
  - Bir Suriyeli olarak İstanbul'da yaşama deneyimi
- SR- Suriyeli STK çalışanlarının görüşleri
  - Bir Suriyeli olarak STK'larda çalışma deneyimi
    - Suriyeli bir STK çalışanı olmanın zorlukları/problemleri
    - Suriyeli bir STK çalışanı olmanın olumlu yanları
  - STK'larda Suriyelilerin de çalışıyor olmasına bakış ve bunun etkisi
  - Suriyelilerin STK'lara bakışları ve onlarla ilişkileri
- SR- T.C. vatandaşlığı almış Suriyelilerin görüşleri
  - Diğer Suriyelilere vatandaş olmalarını tavsiye edip etmedikleri
  - Vatandaş olduktan sonra hayatlarındaki değişimler
    - Vatandaş olmanın neden olduğu dezavantajlar
    - Vatandaş olmanın sağladığı avantajlar
  - Vatandaş olma süreçlerinde yapılması gereken değişiklikler
  - Vatandaş olma sürecinde yaşanan deneyimler ve zorluklar
  - T.C. vatandaşlığını isteme nedenleri
- SR- Suriyeli öğrencilerin görüşleri
  - Suriyelilere yönelik eğitim politikalarında nelerin değişmesi g
  - Suriyelilere yönelik eğitim politikalarıyla ilgili görüşler
  - Türkiye'de alınan eğitimin gelecekte nasıl kullanılacağıyla ilg
  - Bir Suriyeli olarak Türkiye'de öğrenci olma deneyimi
    - Bir Suriyeli olarak Türkiye'de öğrenci olmakla ilgili olumsuz d
    - Bir Suriyeli olarak Türkiye'de öğrenci olmakla ilgili olumlu de
- SR- Suriyeli -Esnaf/Çalışanların görüşleri
  - Türk toplumunun Suriyelilerin çalışmasına/iş kurmasına bakışlar
  - Devletin Suriyelilerin çalışmasına/iş kurmasına yönelik yaklaşımı
  - Türkiye'de çalışma/iş kurma deneyimi
- SR- Suriyeli Kadınların Görüşleri
  - Türkiye'de Suriyeli kadınlara yönelik uygulama ve politikalarla
  - Suriyeli kadınların sorunlarının çözüm yolları
  - Suriyeli kadınların sorunları
  - Suriyeli kadınların erkeklere kıyasla farklı deneyimleri
- SR- T.C. vatandaşlarıyla Sosyal Mesafe
  - Sosyal ilişki türlerine yaklaşım
    - Çocuğumun T.C. vatandaşı çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesini
    - Çocuğumun T.C. vatandaşı çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesini isterim
    - Bir T.C. vatandaşı ile komşu olmam
    - Bir T.C. vatandaşı ile komşu olurum
    - Bir T.C. vatandaşı ile arkadaş/dost olmam
    - Bir T.C. vatandaşı ile arkadaş/dost olurum
    - Bir T.C. vatandaşı ile iş yapmam
    - Bir T.C. vatandaşı ile iş yaparım
    - Bir T.C. vatandaşı ile evlenmem
    - Bir T.C. vatandaşı ile evlenirim
  - Suriyelilerin kültürel açıdan T.C. vatandaşları ile benzerliği
- SR- Suriyelilerin Geleceği
  - Suriyeliler savaş bittiğinde ülkelerine dönme ihtimalleri

- Suriyelilerin gelecek beklentileri
- Suriyelilerin Türkiye’de bir geleceklere olup olmadığı konusunda
- SR- T.C. vatandaşlarla ilgili algılar
  - Türk toplumunun endişeleri ile ilgili yapılması gerekenler
  - Türk toplumunun Suriyelilerle ilgili yaşadıkları kaygı ve endişeler
  - Türk toplumunun Suriyelilere yönelik davranışları
- SR-Suriyelilere yönelik politika ve uygulamalar
  - Devletin politikalarını değerlendirme
    - Sr'lere yönelik hukuki-siyasi haklarla ilgili politikalar
    - Sr'lere yönelik çalışma-ekonomi politikaları
    - Sr'ye yönelik eğitim politikaları
    - Sr'ye yönelik sağlık politikaları
- SR-Suriyelilerin Deneyimleri
  - Sr'nin Tr'ye uyumunda gidişat
    - Sr'nin uyumu kötüye gidiyor
    - SR'nin uyumu iyiye gidiyor
  - Suriyelilerin Tr'ye uyumu
    - Sr Tr'ye uyum sağlamadı
    - Sr Tr'ye uyum sağladı
  - Suriyelilerin Mutluluğu
    - Suriyeliler Tr'de mutlu değiller
    - Suriyeliler Tr'de mutlular
  - Suriyelilerin sorunları

3RP-Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 3, 41, 138
6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 5-7,17, 40, 128, 136, 225
açık kapı politikası 21
Afet ve Acil Durum Yönetim'i Başkanlığı (AFAD) 21, 34, 41, 136, 223
Afganistan 10-11, 42
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 7, 38, 40-41, 104, 138
Almanya 3, 13, 16-17, 20, 46, 100, 108, 120, 211
Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 3, 46
Avrupa Birliği – AB 3, 5, 13, 33, 37, 38, 41, 42, 77, 113, 137, 143, 171, 173, 174, 204, 212, 214
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 4
Avrupa Konseyi 2,4
Avustralya 46
Avusturya 3
ayrımcılık 124, 141-142, 144, 160, 164, 188, 193-196, 205
Bakanlar Kurulu 7
Balkanlar 5
Birleşik Krallık 46
BM Birleşmiş Milletler 4, 38, 64, 113, 129, 174
Bogardus, E.S., 14, 71, 202,
Bulgaristan 3
Cenevre Sözleşmesi 2, 4,-5, 7, 31
Coğrafi kısıtlama, 2, 4,5, 7, 31
Çalışma izni 40-41, 44, 90-94, 111, 138, 172, 175, 205

Çok kültürlülük 16,
Dünya Bankası 113
Dünya Gıda Programı (WFP) 41
ECHO 38, 41
Entegre sınır yönetimi 5
ESSN 41, 212
Etiyopya 46
Evlilik 65-67, 76, 88-89, 114, 155
Fransa 3, 17, 46
FRIT 37
Geçici Eğitim Merkezi (GEM) 35, 37-38, 145, 168, 173
Geçici Koruma Yönetmeliği 7, 8, 36, 40, 136,
Genişletilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler 5
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 2,5,7,9-11,24-27, 29, 34-35, 47, 104, 128
Göç yönetimi 5, 17, 19, 104, 212
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 35-39
Hollanda 4
HUGO 104,
IOM-Uluslararası Göç Örgütü 2, 12-13, 26-27, 29
Irak 3, 9-11, 42,
İçişleri Bakanlığı 2, 5, 7, 21
İkincil koruma, 2, 5-7
İnsan hakları 4-6, 121
İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi 4
İran 9-11, 42-43, 47,
İspanya 3
İsveç 2
Kalkınma Bakanlığı 33-35
Kamp 19-20, 25, 40, 42, 47, 71, 97, 99, 126, 128, 136, 200

Kanada 3, 15, 17, 46, 60
Katılım Ortaklığı Belgeleri 5,
Kayıtdışı çalışma 40-44, 137, 205, 214
Kayıtlanma 19-20, 25-26, 128, 213
Kızılay / KızılayKart 38, 41, 136, 204
Kitlemel göç 6, 19, 85, 104, 120
Kongo 24
Korumacı 7
Küresel Mütabakat 14, 18, 215
Lübnan 2-3, 31, 46, 211
MADAD 37
Madagaskar 24
Mali destek 38-39, 41-42, 44, 136, 204-205, 212
Mısır 3
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 34-37, 39
Monako 24
Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü 2
Norveç 3, 38
Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) 41
Okullaşma 33-35, 214,
Oy kullanma 116-117, 120-121
Pakistan 10, 11
Sağlık Bakanlığı 30
Sağlık hizmetleri 26, 30, 36, 142, 196, 205
Siyasal haklar 116-118, 120, 205
Sonradan gelenler 13, 15-16, 18-22, 92, 105, 145, 165, 210-212, 215
Sosyal mesafe 14, 20, 57, 7-75, 146-147, 149-156, 202-203

Sosyal uyum 12-17, 22, 41, 46,
71, 104, 172, 176, 212-213,
216
Sudan 46,
Suriye Arap Cumhuriyeti, 7-8,
41, 138
Suriyeli bebekler (Türkiye'de
doğanlar) 26, 30, 31
Suriyeli olmayan sığınmacılar 10
SUY- Yabancılara Yönelik Sosyal
Uyum Yardım Programı 38, 41-
42, 136-137, 204, 212
Şartlı Eğitim Desteği (ŞEY) 38
Şartlı mülteci 2, 5, 6
Şartlı mülteci 2, 5-7,
Ticaret Bakanlığı 44
Toplumsal kabul 12, 17, 19-22,

46, 50, 62, 68, 79, 81, 82, 90,
94, 97, 101-102, 118, 142,
148, 150, 159, 165, 191,
200, 202, 206, 208, 210,
212, 215
Türkçe dersleri 39
Uganda 46
Uluslararası hukuk 4-5, 8
UNHCR - Birleşmiş Milletler
Mülteciler Yüksek Komiserliği
2-4, 8-10, 13-14, 18, 24-26,
41, 44, 46, 138
UNICEF -Birleşmiş Milletler
Çocuklara Yardım Fonu 38
Uyum politikaları 13, 16-18,
20-22, 46, 77, 104, 145, 148,
210-211, 216

Ürdün 2-3, 31, 46, 197
Vatandaşlık 41,47, 94, 116-118,
120, 122, 129, 151, 157,
158, n159, 162-163, 174-
176, 188-190, 205-207, 214
Yerleştirme 13, 17, 19, 124,
211-214
Yeterlik ve Denklik Sınavı 36
YÖK 38
Yunanistan 3
Yunus Emre Enstitüsü 39
Yurt Dışı Türkler ve Akraba
Topluluklar Başkanlığı 38
Yükseköğretim 33
Zorla yerinden etme 18
Zorunlu göç 13-14, 17

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN

Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü
TAÜ İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi

Kasım 2017'ye kadar Hacettepe Üniversitesinde öğretim üyesi ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO'nun kurucusu ve Müdürü olarak çalışmıştır.

Siyaset bilimci, göç ve AB uzmanı olan Prof. Erdoğan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezundur. Ankara Üniversitesi'nde yürüttüğü "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri: 1990-2005" başlıklı doktora çalışmasının araştırmasını Konrad Adenauer Vakfı Bursiyeri olarak 1994-1999 yılları arasında Almanya'da Freiburg ve Bonn Üniversitelerinde gerçekleştirdi. 2000-2003 yılları arasında Berlin Büyükelçiliği Basın Müşavirliğinde çalışan Erdoğan, ardından TBMM AB Uyum Komisyonu Danışmanlığı (2004), YÖK Başkan Danışmanı, Hacettepe Üniversitesi Rektör Danışmanı (2012-2016) görevlerinde bulundu. Prof. Erdoğan, Duisburg-Essen (2007), Berlin-Humboldt (2010), Oxford (2012) ve Johns Hopkins Üniversitesi Almanya Araştırmaları Merkezi AICGS'de (2014) ve Humboldt Üniversitesinde (2019) farklı burslarla misafir araştırmacı olarak çalışmalar yürüttü.

Akademik ilgi alanları iradi ve zorunlu göçler, mülteciler, yurtdışındaki Türkiye kökenliler, AB, siyasal karikatürler, siyasal davranışlar, İslamofobi, Almanya ve Türk dış politikası olan Prof.Erdoğan, Avrupa'daki Türk diasporası konusunda "Euro-Turks-Barometre", Türkiye'deki Suriyeliler konusunda ise "Suriyeliler Barometresi" başlıklı kapsamlı ve düzenli kamuoyu araştırmalarını da yürütmektedir.

Prof. Erdoğan, Uluslararası Metropolis Yönetim Kurulu Üyesi,
UNESCO-Türkiye İletişim Komitesi üyesi ve İGAM-Akademi Başkanıdır.

Prof.Erdoğan'ın son kitapları:

- Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri (& M. Çorabatır) (2019)
  - Göç Uyum ve Yerel Yönetimler (2019)
- Suriyeliler Barometresi-2017: "Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" (2018)
  - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği (2017)
- Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri (2015) (& C.Ünver)
  - Türkiye'nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (& A.Kaya) (2015)
    - Türkiye'deki Suriyeliler, Toplumsal Kabul ve Uyum (2015)
  - 50 Yıl 50 Karikatür: Alman Karikatüristler Gözüyle Türkler (2012)
    - Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum (2010)

SURİYELİLER BAROMETRESİ 2019

PROJE YÖNETİCİSİ / RAPORLAMA:
PROF. DR. M. MURAT ERDOĞAN

PROJE KOORDİNATÖRÜ: **DR. ONUR UNUTULMAZ**
PROJE SURİYELİLER SORUMLUSU / UZMAN: **TÜLİN HAJİ MOHAMAD**
UZMAN: **DR. YEŞİM YILMAZ**
UZMAN: **DENİZ AYDINLI**

AKADEMİK DANIŞMA KURULU (alfabetik)

Prof. Dr. Nermin ABADAN-UNAT, Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa AYDIN, Kadir Has Üniversitesi
Prof. Dr. Banu ERGÖÇMEN, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Elisabeth FERRIS, Georgetown Üniversitesi - ABD
Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN, Altınbaş Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet İÇDUYGU, Koç Üniversitesi
Omar KADKOY, TEPAV
Prof. Dr. Neeraj KAUSHAL, Columbia Üniversitesi - ABD
Prof. Dr. Ayhan KAYA, Bilgi Üniversitesi
Prof. Dr. Fuat KEYMAN, Sabancı Üniversitesi, IPC
Ümit KIZILTAN, Director General of the Canadian Ministry of Migration, Kanada
Prof. Dr. Kemal KİRİŞÇİ, Brookings
Prof. Dr. Nilüfer NARLI, Bahçeşehir Üniversitesi
Dr. Kathleen NEWLAND, Migration Policy Institute - ABD
Prof. Dr. Barbara OOMEN, Utrecht Üniversitesi - Hollanda
Doç. Dr. Saime ÖZÇÜRÜMEZ, Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Nasser YASSİN, Beyrut Amerikan Üniversitesi
Doç. Dr. Ayselin YILDIZ, Yaşar Üniversitesi

UNHCR ANKARA EKİBİ

ANAR ARAŞTIRMA:

İbrahim USLU
Mithat KAHVECİ * Funda USLU * Müzeyyen BUZLU * Ahmet BABAÖĞLU * Oğuz GÜNEŞ

TASARIM - ÇEVİRİ

Kapak & Kitap Tasarım: Ayla SEZGÜN
Arka Kapak Tasarım & Yönetici Özet Tasarım: Yavuz UZUNAL
Arapça Yönetici Özeti & Kitap Tasarım: Tülin Haji MOHAMAD
Türkçe-İngilizce Çeviri: Dr. Onur UNUTULMAZ
Türkçe-Arapça Çeviri: Tülin Haji MOHAMAD

SURİYELİLER BAROMETRESİ - 2019

SURİYELİLERLE UYUM İÇİNDE YAŞAMIN ÇERÇEVESİ

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN

Türkiye uluslararası insani hareketliliklerde aynı anda transit, kaynak ve hedef ülke olarak bilinmektedir. İç göç dinamiği de son derece yoğun olan Türkiye, insani hareketliliklere tanıdık bir toplumsal yapıya sahiptir. Son on yılda ise boyutları ve niteliği itibarıyla Türkiye, uluslararası insani hareketlilik bakımından çok özel ve daha önce tecrübe etmediği bir süreç yaşamaktadır. 29 Nisan 2011'de 252

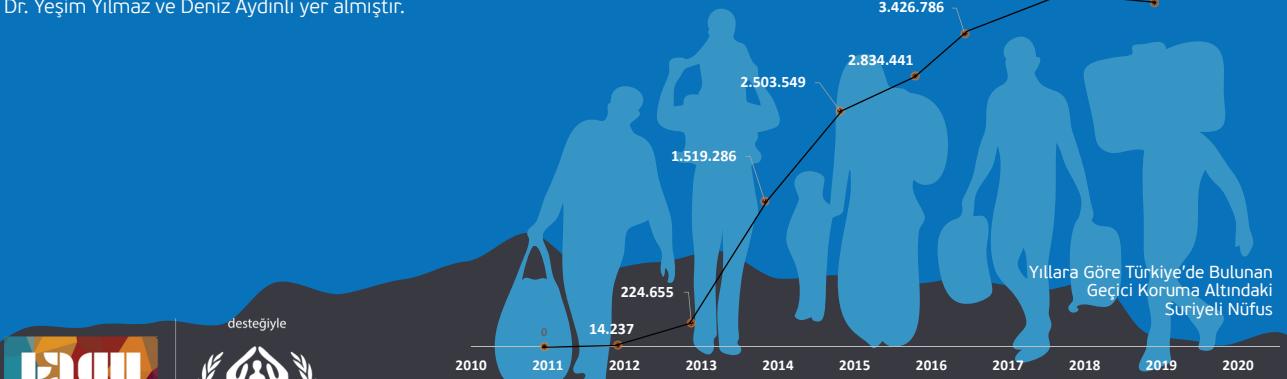
kişilik ilk Suriyeli kafesi Hatay'a vardığında, ne bunu milyonların takip edeceğini ne de sürelerin bu kadar uzayacağını kimse beklenmiyordu. 2011 yılında Türkiye'de toplam uluslararası koruma başvuru sahibi yabancı sayısı 58 bin iken, Türkiye 2014'ten bu yana dünyada en fazla mülteci bulunduran ülke haline geldi ve Suriyeliler Türkiye'deki onuncu yıllarına girdiler. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı 3,6 milyonu aşmış ve Türkiye nüfusunun % 4,37'sine ulaşmış durumdadır. Daha da önemlisi Türkiye'deki Suriyeliler konusunda yeni sosyolojik gerçeklik artık kendisini gayet net biçimde hissettirmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin % 98'inden fazlası kent mültecileri olarak Türk toplumu ile birlikte yaşıyor, 2011-2019 arasında 535 bin Suriyeli bebek Türkiye'de doğdu, 650 bini aşkın Suriyeli çocuk Türk devlet okullarına gidiyor, 33 binden fazla Suriyeli genç Türk Üniversitelerinde okuyor, 120 bin civarında Suriyeli vatandaşlığa geçti, 1 milyon civarındaki Suriyeli çalışıyor. Bu "zorunlu birlikte yaşam" tecrübesi, Türk toplumu için aynı zamanda bir sosyal çok olarak yaşanıyor. Ancak, Türk toplumunun dayanıklılığı ve kırılma ve hatta her geçen gün "tahammül" şekline dönüşen, azalma eğiliminde olan toplumsal kabulü, ortak yaşamın büyük ölçüde sorunsuz yaşanmasını sağlamaktadır.

"Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" toplumsal uyumun kurumsal ve resmi olan bölümünden daha çok toplumsal alana dair bir çaba olarak Prof. Dr. M. Murat Erdoğan tarafından tasarlanmış ve düzenli olarak tekrarlanmaktadır. 2014'teki "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" ve 2017'deki "Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi-2017", 2018'deki "Şanlıurfa Barometresi" çalışmaları ile aynı yapı üzerinden hem Türk toplumu hem de Suriyeliler bakımından "ortak toplumsal yaşama" dair gelişmeleri, uyum ve gelişim süreçlerini anlamayı ve politika önerileri geliştirmeyi amaçlayan çalışma, temsiliyet gücü yüksek kapsamlı kamuoyu araştırmaları ve odak grup görüşmeleri ile gerçekleştirilmektedir.

Yönetimini ve raporlamasını Prof. Dr. M. Murat Erdoğan'ın yaptığı SB-2019 çalışma ekibinde Dr. Onur Unutulmaz, Tülin Haji Mohamad, Dr. Yeşim Yılmaz ve Deniz Aydın'ı yer almıştır.

Ayrıca göç, mülteci ve toplumsal araştırmalar alanında son derece değerli/duyayen akademisyenlerden oluşturulan "Suriyeliler Barometresi Akademik Kurulu" üyeleri olan Prof. Dr. Nermi Abadan-Unat, Prof. Dr. Mustafa Aydın, Prof. Dr. Banu Ergöçmen, Prof. Dr. Elisabeth Ferris, Prof. Dr. Ahmet Kasım Han, Prof. Dr. Ahmet İçduygu, Omar Kadkoy, Prof. Dr. Neeraj Kaushal, Prof. Dr. Ayhan Kaya, Prof. Dr. Fuat Keyman, Ümit Kızıltan, Prof. Dr. Kemal Kirişçi, Prof. Dr. Nilüfer Narlı, Dr. Kathleen Newland, Prof. Dr. Barbara Oomen, Doç. Dr. Saima Özçürümez, Prof. Dr. Nasser Yassin, Doç. Dr. Ayselin Yıldız çalışmaya çok önemli destek ve katkılar vermişlerdir.

SB-2019 Kamuoyu araştırması T.C. Vatandaşları için 26 ilde 2.271 kişi ile "kişi bazlı", Suriyeliler için ise geçici koruma statüsünde olan, kamp dışında yaşayan 1.418 Suriyeli hane ile "hane bazlı" olarak uygulanmıştır. Ayrıca dört ilde hem Türkler hem de Suriyeliler ile 20 odak grup görüşmesi yapılmıştır. Araştırma sonuçları, Türk toplumunun "kerhen" ve "kırılma" da olsa hala yüksek sayılabilecek seviyede gerçekleşen toplumsal kabulünün azalma eğiliminde olduğunu, kaygıların belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Artık "kent mültecilerine" dönüşen Suriyeliler ise Türkiye'de hayata tutunma ve gelecek planlamalarını da Türkiye'de oluşturma eğiliminde görünmektedir. Ülkelerinde barışın ve huzurun tesis edilmesi konusunda umutlarını büyük ölçüde yitirmiş olan Suriyelilerin kendilerini Türkiye'de daha güvende, hayatlarından daha memnun ve daha uyumlu hissettikleri anlaşılmaktadır. Bütün bilinmezlikler ve kaygılara rağmen, süreç kaçınılmaz biçimde ortak bir yaşama doğru evrilmektedir. Bu durumda olası ortak geleceğin huzur ve insan onuruna uygun biçimde nasıl sağlanacağı konusunu önceliklemek, süreci sağlıklı verilerle yönetmek gerekmektedir. Prof. Erdoğan, bu çalışma ile, 2011'den bu yana yaşanan süreci anlamaya, tanımlamaya ve ardından, hak ve insan temelli huzurlu bir geleceğin altyapısı için araştırmacı ve politika yapıcılarına sağlıklı veri sağlamayı hedeflediğini ifade etmektedir. Prof. Erdoğan, araştırmanın akademik ölçülerde gerçekliğe ışık tutmak çabasının son derece dinamik ve değişken olan bu süreçte, sınırlılıkları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini, neticede elde edilen verilerin "mutlak gerçekliği" değil, temsiliyet ve güven düzeyi çok yüksek olsa da araştırmanın yapıldığı dönemde, araştırmaya katılanları temsil ettiğini, başta "Türk toplumu" ya da "Suriyeliler" kavramları olmak üzere pek çok genelleme ve nitelemenin bu bağlamda sınırlılıkları ile ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

ISBN: 978-605-9524-82-7

9 786059 524827